

GİRESUN
ÜNİVERSİTESİ . UNIVERSITY

SOSYAL BİLİMLER **ENSTİTÜSÜ** **Graduate School of** **Social Sciences**

HALKLA İLİŞKİLER VE TANITIM
ANABİLİM DALI
Yüksek Lisans Tezi

Dilek TERZİOĞLU
20132011002

2018

GİRESUN

T.C.

GİRESUN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

HALKLA İLİŞKİLER ve TANITIM ANABİLİM DALI

**KATILIMCI DEMOKRASİ BAĞLAMINDA SİVİL TOPLUM
KURULUŞLARININ İNTERNET/ SOSYAL MEDYA ÜZERİNDEN HALKLA
İLİŞKİLER FAALİYETLERİ**

**“Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu”nun Twitter Paylaşımlarının Bir
Örnek Olay Üzerinden Analizi**

**PUBLIC RELATIONS ACTIVITIES OF CIVIL SOCIETY ORGANIZATIONS
ON INTERNET/ SOCIAL MEDIA IN THE CONTEXT OF
PARTICIPATORY DEMOCRACY**

Analysis on a Case Study of Twitter Posts of “We Will Stop Femicide Platform”

**DİLEK TERZİOĞLU
(20132011002)**

Yüksek Lisans Tezi

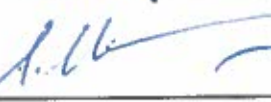
**Danışman
PROF.DR. A. FİLİZ SUSAR**

GİRESUN 2018

JÜRİ ÜYELERİ ONAY SAYFASI

Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün 19.01.2018 tarihli toplantısında oluşturulan jüri, Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkla İlişkiler ve Tanıtım Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Dilek Terzioğlu'nun "Katılımcı Demokrasi Bağlamında Sivil Toplum Kuruluşlarının İnternet/Sosyal Medya Üzerinden Halkla İlişkiler Faaliyetleri" başlıklı tezini incelemiş olup aday 19.01.2018 tarihinde, saat 13.00'de jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Aday çalışma, sınav sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Sınav Jürisi	Ünvanı, Adı Soyadı	İmzası
Üye (Başkan)	Prof. Dr. A. Filiz SUSAR	
Üye	Doç. Dr. Günseli BAYRAKTUTAN	
Üye	Doç. Dr. Ayda UZUNÇARŞILI SOYDAŞ	

ONAY

...../...../201..

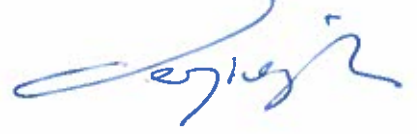
DOÇ. DR. GÜVEN ÖZDEM
Enstitü Müdürü

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “Katılımcı Demokrasi Bağlamında Sivil Toplum Kuruluşlarının İnternet/Sosyal Medya Üzerinden Halkla İlişkiler Faaliyetleri” adlı çalışmamın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım kaynakların kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

19/01/2018

Dilek TERZİOĞLU

ÖN SÖZ

Bu tez çalışması, sivil toplum kuruluşları için yeni bir iletişim kanalı olarak ortaya çıkan sosyal medyanın bu anlamda sağladığı avantajları ve bu iletişim pratiklerinin katılımcı demokrasi bağlamındaki etki ve katkılarını incelemeyi amaçlamaktadır.

Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde sivil topluma dair kavramsal ve tarihsel çerçeveye; ikinci bölümde internet, sosyal medya özellikleri, geleneksel medyaya göre avantajları ve bunların sivil topluma; katılımcı demokrasiye katkıları hakkındaki görüşlere; üçüncü bölümde ise araştırmanın yöntem ve tekniğine, bulgulara/yorumlara ve sonuç/değerlendirmelere yer verilmiştir.

Değerli katkılarından dolayı Sayın Doç. Dr. Ayda UZUNÇARŞILI SOYDAŞ'a ve Sayın Doç. Dr. Günseli BAYRAKTUTAN'a teşekkür ederim. Bu tez çalışması boyunca bilgi ve tecrübesini esirgmeden paylaşarak, katkı ve yönlendirmeleriyle ilham veren danışmanım Sayın Prof. Dr. A. Filiz Susar'a minnet ve şükranlarımı sunuyorum.

Dilek TERZİOĞLU

GİRESUN-2018

II

ÖZET

Teknoloji birçok alanı olduğu gibi iletişim alanını etkilemekte, iletişim pratiklerini dönüştürmektedir. Geleneksel medyayla kıyaslandığında çok daha fazla insana ulaşmayı mümkün kılan yeni iletişim teknolojilerinin, yeni ve canlı bir kamusal alan yaratarak, kamuoyunun oluşmasında ve gündemin belirlenmesinde etkili olduğu kabul edilmektedir. Bu bakış açısına göre, yeni iletişim teknolojileri sayesinde ortaya çıkan “iletişimsel eylem” pratikleri, halkın yönetime etki etmesini sağlayarak katılımcı demokrasiye katkı yapmaktadır. Sivil toplum kuruluşları bireylerin katılımıyla kamusal fayda yaratmayı amaçlayan sivil inisiyatiflerdir. Temsili demokrasinin tıkanıklıklarının ancak sivil toplum demokrasisiyle (katılımcı demokrasi) aşılacağından bahsedilirken, yeni iletişim teknolojilerinin yarattığı yeni kamusal alanlardaki iletişimsel eylemlerin buna katkı yaptığı ileri sürülmektedir. Bu bağlamda, bu katılım pratikleri açısından önemli teknik avantajlar sunan internet ve sosyal medyanın, geleneksel medyayı kullanamayan hak savunucusu sivil örgütlenmelerin halkla ilişkiler faaliyetleri için de alternatif bir iletişim kanalı yarattığı iddia edilmektedir. Zira amaçlarına ulaşmak için maddi ve beşeri sermayeyi harekete geçirmesi gereken sivil toplum kuruluşları için iletişim hayati bir önemdedir. Bu tez çalışması bir yandan yeni bir kamusal alan olarak tanımlanan sosyal medya mecrasının bu özelliği gösterip göstermediğine, diğer yandan da sosyal medya mecrasının hak savunuculuğu yapan sivil toplum kuruluşları için uygun bir iletişim mecrası olup olmadığına dair geçerli ve güvenilir verilere ulaşmayı amaçlamaktadır. Probleme ışık tutacak literatürün bir ve ikinci bölümlerde alt yapı oluşturması amacıyla aktarılmasından sonra, üçüncü bölümde ele alınan örnekleme üzerinde içerik analizi tekniği kullanılarak probleme cevap olabilecek veriler toplanmış ve yorumlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sivil Toplum Kuruluşları, Demokrasi, Katılım, Sosyal Medya, Halkla İlişkiler

III

ABSTRACT

Technology affects the field of communication as many other fields and it transforms the communication practices. It is stated that new communication technologies, which are able to reach more people when compared to traditional media, are effective in molding public opinion and setting the agenda by creating a new and vigorous public sphere. From this point of view, the "communicative action" practices that have emerged through new communication technologies have contributed to participatory democracy by enabling people to influence governance. Non-governmental organizations are civil initiatives aimed at creating public benefit with the participation of individuals. It is argued that the congestions of representative democracy could only be overcome by civil society democracy and it is claimed that the communicative actions in the new public spheres, which were emerged by means of new communication technologies, contribute to this. In this context, it is claimed that internet and social media, which offer important technical advantages in terms of participation practices, have created an alternative communication channel for public relations activities of non-profit advocacy organizations that cannot use traditional media. Communication is vital for non-governmental organizations that need to mobilize material and human capital in order to achieve their goals. On the one hand, this thesis aims at reaching valid and reliable data on whether the social media channels defined as a new public sphere demonstrates this feature and on the other hand whether the social media is a suitable communication medium for non-profit advocacy organizations. After the literature which clarifies the problem in order to generate a substructure for the first and second chapters has been cited, data collected by using the content analysis technique on the sample have been classified and interpreted in the third chapter.

Key Words: Civil Society Organizations, Democracy, Participation, Social Media, Public Relations

IV

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	I
ÖZET.....	II
ABSTRACT.....	III
İÇİNDEKİLER.....	IV
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ.....	VIII
TABLOLAR/ ŞEKİLLER DİZİNİ.....	IX-XI
GİRİŞ.....	1-4

BİRİNCİ BÖLÜM

SİVİL TOPLUMUN VARLIK ALANI, TARİHSEL, KAVRAMSAL/ DÜŞÜNSEL GELİŞİMİ VE İLGİLİ KAVRAMLAR

1.1. SİVİL TOPLUM NEDİR? VARLIĞI VE KAPSADIĞI ALANA İLİŞKİN ÇEŞİTLİ YAKLAŞIMLAR/ TANIMLAMALAR.....	5
1.2. TARİHSEL SÜREÇTE SİVİL TOPLUM.....	10
1.2.1. Antik Yunan'dan Ortaçağ'a Sivil Toplum.....	10
1.2.2. 18.yy. Sonrası Modern Devletin Ortaya Çıkışından Günümüze Sivil Toplum.....	13
1.3. SİVİL TOPLUMUN KAVRAMSAL VE DÜŞÜNSEL GELİŞİMİ.....	15
1.4. TÜRKİYE'DE SİVİL TOPLUM.....	21
1.4.1. Osmanlı'da Sivil Toplum	22

1.4.2. Cumhuriyet Sonrası Sivil Toplum.....	25
1.5. SİVİL TOPLUM VE İLGİLİ KAVRAMLAR.....	28
1.5.1. Sivil Toplum ve Kamusal Alan.....	28
1.5.2. Sivil Toplum ve Yurttaşlık.....	32
1.5.3. Sivil Toplum ve Devlet.....	35
1.5.4. Sivil Toplum ve Demokrasi.....	38
1.5.5.Sivil Toplum ve Siyasal Kültür/Katılım İlişkisi.....	42

İKİNCİ BÖLÜM

SİVİL TOPLUM-DEMOKRASİ- İLETİŞİM İLİŞKİSİ BAĞLAMINDA İNTERNET/SOSYAL MEDYANIN HALKLA İLİŞKİLER FAALİYETLERİNE KATKISI

2.1.TEMSİLİ DEMOKRASİ KRİZİ, KATILIMCI DEMOKRASİ TALEPLERİ-SİVİL TOPLUM İLİŞKİSİ.....	48
2.1.1. Toplumun Gerisinde Kalmış Bir Sistem: Temsili (Liberal) Demokrasi.....	48
2.1.2. Sivil Toplumun Katılım Talepleriyle Şekillenen Yeni Demokrasi Modelleri.....	50
2.2. SİVİL TOPLUM-HALKLA İLİŞKİLER-DEMOKRASİ İLİŞKİSİ.....	53
2.2.1.Sivil Topluma Sağladığı Meşruiyet Bağlamında Halkla İlişkiler..	55
2.2.2.Kamusal Alandaki İletişimsel Eylem Olarak Halkla İlişkiler.....	56
2.2.3. Sosyal Sermaye Üreticisi Olarak Halkla İlişkiler.....	59

2.3. İNTERNET-DEMOKRASİ İLİŞKİSİ.....	60
2.3.1. İnternetin Toplumsal Dönüşüme Etkileriyle İlgili Görüşler.....	61
2.3.2. İnternetin Geleneksel Medyadan Farklılaşan Özelliklerinin Siyasal Katılım Pratiklerine Etkisi.....	63
2.3.3. Dijital Çağın Kamusal Alanı İnternet ve Sivil Toplum Demokrasisinin Yeni Yüzü Olarak Ağ Toplumu.....	66
2.3.4. Sivil Hareketlerin İnternet Yoluyla Kamuoyu, Gündem ve Eylem Yaratma Etkisi.....	69
2.4. SİVİL TOPLUM ÖRGÜTLERİ İÇİN YENİ BİR HALKLA İLİŞKİLER MECRASI OLARAK İNTERNET.....	72
2.4.1. Geleneksel Medyanın STK'ların Halkla İlişkiler Faaliyetleri İçin Uygunluğu Sorunu.....	74
2.4.2. İnternetin Sivil Toplum Kuruluşlarına Halkla İlişkilerde Sağladığı Avantajlar ve İşlevleri.....	77
2.4.3. STK'ların İnternetteki Katılımcı Halkla İlişkiler Pratiklerinin Katılımcı Demokrasiye Etkisi.....	81
2.4.4. STK'lar İçin Güçlü Bir Halkla İlişkiler Mecrası Olarak Sosyal Medya.....	83

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KATILIMCI DEMOKRASİ BAĞLAMINDA SİVİL TOPLUM
KURULUŞLARININ SOSYAL MEDYAYI KULLANMASINA YÖNELİK BİR
İNCELEME“Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu”nun Twitter Mecrasındaki
İletişim Faaliyetlerinin Bir Örnek Olay Üzerinden İçerik Çözümlemesi

3.1. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ.....	90
3.1.1. Araştırmanın Konusu/Problemi.....	91
3.1.2. Araştırma Soruları.....	92
3.1.3. Araştırma Amacı/Önemi.....	93
3.1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	95
3.1.5. Araştırmada Kullanılan Çözümleme Tekniği.....	95
3.1.6. Evren ve Örneklem.....	97
3.1.7. Çözümleme Birimi.....	98
3.1.8. Çözümleme Kategorileri.....	99
3.2. ARAŞTIRMA BULGULARI VE YORUMLANMASI.....	100
3.2.1. Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu.....	102
3.2.2. Yasa Tasarısı Hikâyesi.....	106
3.2.3. İnceleme Mecrası Twitter Hakkında	108
3.2.4. Araştırma Bulgularının Yorumlanması	112
3.3. TARTIŞMA VE DEĞERLENDİRME.....	147
KAYNAKÇA.....	155

VIII

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

AKP : Adalet ve Kalkınma Partisi

Akt : Aktaran

a.g.e : Adı Geçen Eser

a.g.m : Adı Geçen Makale

Çev : Çeviren

Ed : Editor

n : Sayı

N: Toplam Sayı

STK : Sivil Toplum Kuruluşu

STÖ : Sivil Toplum Örgütü

TBMM : Türkiye Büyük Millet Meclisi

TÜİK : Türkiye İstatistik Kurumu

% : Yüzde

TABLOLAR/ ŞEKİLLER DİZİNİ

Tablo 3.1. Analizin içerdiği olay ve incelenecek dönem.....	101
Tablo.3.2. Kuruluşun Twitter Hesabının Genel Güncel Görünümü.....	114
Tablo.3.3. Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu'nun İlgili Tarihlerde @KadınCinayeti Twitter Sayfasında Konuyla İlgili Tweet Sayısı.....	115
Tablo.3.4. Diğer Kişi ve Kurumların İlgili Tarihlerde @KadınCinayeti Twitter Sayfasındaki Konuyla İlgili Tweet Sayısı.....	117
Tablo.3.5. İlgili Tarihlerde @KadınCinayeti Twitter Sayfasında Diğer Kişi ve Kurumlar Tarafından Atılan Yasa Tasarısı Karşıtı Tweet Sayısı.....	120
Tablo.3.6. İlgili Tarihlerde @KadınCinayeti Twitter Sayfasında Yasa Tasarısı Karşıtı ve Yanıtı Atılan Tweetlerin Toplam Sayısı.....	121
Tablo. 3.7. İlgili Tarihlerde @KadınCinayeti'nin Yasa Tasarısıyla İlgili Attığı Tweetlere Verilen Tepkiler.....	122
Tablo. 3.8. İlgili Tarihlerde @KadınCinayeti'nin Yasa Tasarısıyla İlgili Tweetlerinin En Fazla Yanıt Alma, Retweet Edilme ve Beğenilmesine Değerlendirilmesi.....	126
Tablo. 3.9. İlgili Tarihlerde @Kadın Cinayeti Hesabında Konuyla İlgili Referans Verilen Hashtagler ve Kullanılma Sayıları.....	127
Tablo.3.10. @Kadın Cinayeti Tarafından Kullanılan Hashtaglerin Günlere Göre Dağılımı.....	129
Tablo.3.11. Hashtaglerin En Fazla Kullanılma Oranlarına Göre Sıralaması.....	130
Tablo.3.12. @KadınCinayeti Hesabı Tarafından Atılan Tweetlerde Görsel Kullanılma Oranı.....	134
Tablo.3.13. Halkla İlişkiler Araçları.....	142
Tablo.3.14. İlgili Tarihlerde Kadın Cinayetleri Platformu'nun Konu Hakkında Attığı ve Yazılı Halkla İlişkiler Aracı Olarak Değerlendirilebilecek Tweetlerin İçeriği .	143
Tablo.3.15. Derneğin Tweetlerinin Kuruluşun Sosyal Medyayı Kullanma Amacı Bakımından Değerlendirilmesi.....	147

Grafik.3.1. İlgili Tarihlerde @KadınCinayeti Hesabının Konuyla İlgili Toplam Tweet Oranı.....	115
Grafik.3.2. Derneğin @KadınCinayeti Twitter Sayfasında Yasa Tasarısıyla İlgili Tweetlerinin Sayısının Günlere Göre Oranı	116
Grafik.3.3. Diğer Kişi ve Kurumların İlgili Tarihlerde @KadınCinayeti Twitter Sayfasında Konu Hakkında Attığı Toplam Tweet Oranı.....	118
Grafik.3.4. Diğer Kişi ve Kurumların Günlere Göre Konuyla İlgili Tweet Yoğunluğu Oranı.....	118
Grafik.3.5. Diğer Kişi ve Kurumların İlgili Tarihlerde Günlere Göre Toplam (Konuyla İlgili Olan/Olmayan) Tweet Oranı.....	119
Grafik.3.6. İlgili Tarihlerde @KadınCinayeti Twitter Sayfasında Diğer Kişi ve Kurumlar Tarafından Atılan Yasa Tasarısı Karşıtı Toplam Tweet Oranı....	120
Grafik.3.7. İlgili Tarihlerde @KadınCinayeti Twitter Sayfasında Yasa Tasarısı Karşıtı Tweetlerin Toplam Oranı.....	121
Grafik.3.8. Diğer Kişi ve Kurumların Tweetlerinin Yasa Tasarısı Karşıtı/Yanlısı Olma Açısından Oranı.....	122
Grafik. 3.9.@KadınCinayeti'nin Yasa Tasarısıyla İlgili Attığı Tweetlere Verilen Yanıtların Günlere Göre Oranı.....	123
Grafik.3.10. @KadınCinayeti'nin Yasa Tasarısıyla İlgili Attığı Tweetlerin Günlere Göre Retweet Edilme Oranı.....	124
Grafik. 3.11. @KadınCinayeti'nin Yasa Tasarısıyla İlgili Attığı Tweetlerin Günlere Göre Beğenilme Oranı	125
Grafik.3.12. @KadınCinayeti Hesabı Tarafından Atılan Tweetlerde Hashtag Kullanılma Oranı.....	128
Grafik.3.13. @Kadın Cinayeti Tarafından Kullanılan Hashtaglerin Günlere Göre Oranı.....	129
Grafik. 3.14. Hashtaglerin En Fazla Kullanılma Oranlarına Göre Sıralaması... 	131
Grafik. 3.15. @KadınCinayeti Tarafından Kullanılan Hashtaglerin Diğer Hesaplar Tarafından Kullanılma Oranları.....	132

Grafik.3.16. @KadınCinayeti Hesabı Tarafından Atılan Tweetlerde Mention Verilme Oranı.....	133
Grafik.3.17. @KadınCinayeti Hesabı Tarafından Atılan Tweetlerde Yanıtlanan ve/veya Referans Verilen Mentionların Hesap Sahiplerinin Kimliğine Göre Oranı.....	133
Grafik.3.18. @KadınCinayeti Hesabı Tarafından Atılan Tweetlerde Yorum Yapılan Tweet Oranı.....	134
Grafik.3.19. @KadınCinayeti Hesabı Tarafından Atılan Tweetlerde Ekte Retweet Kullanma/Oranı.....	135
Grafik.3.20. @KadınCinayeti Hesabı Tarafından Atılan Tweetlerde Ekte Referans Olarak Link Verilme Oranı.....	135
Grafik.3.21. Diğer Kişi ve Kurumların Tweetlerinde Yorum Yapılma Oranı...	136
Grafik.3.22. Diğer Kişi ve Kurumların Tweetlerinde Hashtag Kullanılma Oranı.	137
Grafik.3.23. Diğer Kişi ve Kurumların Tweetlerinde Kullanılan Hashtaglerin Oranları.....	138
Grafik.3.24. Diğer Kişi ve Kurumların Tweetlerinde Yanıtlanan ve Referans Verilen Mentionların Hesap Sahiplerinin Kimliğinin Dağılımı.....	139
Grafik.3.25. Diğer Kişi ve Kurumların Tweetlerinde Görsel Kullanılma Oranı..	139
Grafik.3.26. Diğer Kişi ve Kurumların Tweetlerinde Ekte Retweet Kullanılma Oranı.....	140
Grafik.3.27. Diğer Kişi ve Kurumların Tweetlerinde Ekte Referans Olarak Link Verilme Oranı.....	141
Grafik.3.28. İlgili Tarihlerde Kadın Cinayetleri Platformu'nun Konu Hakkında Attığı ve Yazılı Halkla İlişkiler Aracı Olarak Değerlendirilebilecek Tweetlerin İçeriği.....	143
Grafik.3.29. İlgili Tarihlerde Kadın Cinayetleri Platformu Twitter Hesabında Konuyla İlgili Kullanılan Halkla İlişkiler Araçları Oranı.....	145

GİRİŞ

Kökünü sivil toplumun siyasal toplumla ve devletin bir üyesi olarak hak ve sorumluluklara sahip insan topluluğuyla özdeş görüldüğü Antik Yunan'a kadar dayandırılrsa da devlet alanının dışında, örgütlü ve özerk bir yapı anlamında sivil toplumun esasen 12.-19.yüzyıllar arasında ortaya çıktığı görülmektedir. Bu süreçte Avrupa'da burjuvanın ortaya çıkışı, feodalizmin sona ermesi ve mutlakiyetçiliğin yükselişiyle şekillenen modern devlet anlayışı ve toplum tarafından talep edilen ekonomik, siyasal, sosyal hak ve özgürlükler, sivil toplumun modernite içindeki yerini almasına neden olmuştur.

Bugün gelinen noktada ise sivil topluma bireyin hak ve özgürlüklerini devlet karşısında garanti altına alan ve demokratikleşmeyi sağlayan yardımcı bir unsur olmanın ötesinde bir anlam yüklenmektedir. Böyle bir anlayışta sivil toplum, katılımcı demokrasi modelinin itici gücü olarak, demokratik bir siyasal sistemin önemli bir aktördür. Vatandaşı sadece seçim dönemlerinde oy vermeye tanımlayan demokrasi anlayışı zamanın şartlarına cevap verememektedir. Aktif ve sorumlu yurttaşlardan oluşan katılımcı sivil toplum demokrasisinde ise yurttaşlar toplumsal sorunlar karşısında seyirci olarak kalmamakta, denetleyici ve etkileyici olarak yönetimde söz sahibi olmaktadır.

Kamusal alanın varlığı böyle bir yapıda ön koşul olarak görülmektedir. Çünkü bireylerin kendilerini ilgilendiren konularda bilgi sahibi olmaları, fikir alışverişinde bulunmaları, karar verme aşamalarına katılmalarını sağlayacak kamuoyunun, kolektif yargıların oluşması ancak kamusal alandaki müzakere süreciyle mümkün olmaktadır. Devlet-toplum arasında kurulacak demokratik bir yönetimin varoluşunda 'kamusal alandaki iletişimsel eylem' en önemli paya sahiptir. Çünkü bir demokrasiden ancak toplumsal sorunlar eşit ve özgür yurttaşlarca kamusal alanda kurulan iletişimde özgürce sorgulanıp, tartışılabilirdiğinde; onlar yönetimin kararlarına bu fikir alışverişi sayesinde katılabildiğinde ve karar aşamalarında yer alabildiklerinde söz edilebileceği ileri sürülmektedir. Bu anlamda sivil toplum demokrasisi devlet-sivil toplum karşıtlığı üzerinden kendine bir yer açmaya çalışmamaktadır. Aksine katılımın yaygınlaştırılıp, genişletilmesi ve kamusal alandaki iletişim pratikleriyle meşruiyetin olabildiğince çok toplumsal gruba

dayandırılması; siyasal iradenin esas olarak bu karar verme sürecinin bir ürünü olması; böylece devletin denetlenebilir, topluma hizmet eden bir aygıt haline getirilmesini amaçlamaktadır.

Bu yapının örgütlü ve kurumsal ayağını oluşturan sivil toplum kuruluşlarının karar alma süreçlerinde denetleyici ve etkileyici bir role sahip olmasının kamuoyu tarafından dikkate alınması ve kamusal alandaki meşruiyetinin toplumun geniş kesimleri tarafından kabul edilmesiyle gerçekleşeceği şüphesizdir. Bu nedenle, kamu yararına faaliyetlerini ancak kamunun maddi ve beşeri desteğiyle sürdürebilecek olan sivil toplum örgütleri için iletişim, varoluşlarının olmazsa olmaz koşuludur. Yurttaş katılımı ve örgütlenmeleriyle organize olan sivil toplum kuruluşları, iletişim faaliyetleriyle ilgilendikleri konular hakkındaki mesajları topluma ulaştırıp farkındalık ve kamuoyu yaratarak gündem oluşmasını sağlamakta; sosyal sermayeyi harekete geçirmekte; maddi destek çekmekte ve böylece karar verme aşamalarında baskı unsuru oluşturmaktadırlar.

Kamusal alanlarda ortaya çıkan kamusal diyaloglar sivil toplumun demokratikleşmeye katkı yapmasını sağlamaktadır. Ancak kamusal alanın kendiliğinden ortaya çıkması mümkün değildir. Bireylerin çeşitli kaynaklardan gelen bilgileri derleyip, fikir alışverişi içinde kendi bilinçli kararlarını vermeleri kamusal alandaki diyaloglar neticesinde ortaya çıkacağından kamusal alanda çeşitli görüşlerin dillendirildiği iletişim ve halkla ilişkiler çalışmalarına ihtiyaç vardır. Çeşitli fikirlerin iki yönlülük esasıyla dile getirilmesini sağlayan halkla ilişkiler sivil toplumun canlandırılmasına, dolayısıyla demokrasiye katkı yapmaktadır.

Tüm örgütler gibi sivil toplum örgütleri de çevreye bağlı ve bağımlı yapılardır. Ancak kamu yararına kamuyla birlikte ve kâr amacı gütmeyen çalışmak zorunda olan sivil toplum örgütlerinin hedef kitlelerine yönelik iletişimlerinin başarısı belki diğer tüm örgütlerden daha önemlidir. Örgütün hedef kitlesiyle kurduğu iletişim ve halkla ilişkiler çalışmasının başarısı, kitlede yaratılmak istenen farkındalığı, böylece arzulanan desteği kazandıracak; kuruluşun amaçlarına ulaşmasına katkı yapacaktır.

Bu bağlamda geniş kitlelere, kısa zamanda, çeşitli materyallerle ulaşmayı sağlayan kitle iletişim araçlarının sivil toplum örgütleri açısından en uygun araçlar olduğu görülmektedir. Ancak geleneksel kitle iletişim araçları, medyanın sahiplik yapısı ve güç ilişkileri açısından sivil toplum için çeşitli dezavantajlara sahiptir. Varoluşları ve kuruluş amaçları olan konularda seslerini duyurarak etkili olmaları kitlelerle kuracakları iletişime ve kamuoyundan sağlayacakları desteğe bağlı olan sivil toplum örgütleri, ana akım medya tarafından neredeyse görünmez kılınırken, yeni medya kendi medyası olmayan bu kuruluşlar için alternatif bir iletişim ve halkla ilişkiler mecrası olarak giderek daha fazla önem kazanmaktadır.

Genel olarak yeni iletişim teknolojilerinin bilgiye ulaşma, bilgiyi üretme ve yayma özellikleri nedeniyle demokrasiye katkı yaptığı ifade edilse de internet ve sosyal medyanın interaktivite ve katılım imkânları nedeniyle daha önemli bir rol oynadığı görülmektedir. Yeni iletişim olanakları ve internet, çevresiyle iki yönlü, anlamlı ilişkiler kurmak isteyen tüm örgütler gibi sivil toplum örgütlerine de halkla ilişkiler faaliyetlerinde ciddi avantajlar sağlamaktadır. Finansal imkânları ve beşeri kaynakları sınırlı sivil toplum örgütleri, internet ve sosyal medyada gerçekleştirdikleri iki yönlü simetrik halkla ilişkiler faaliyetleriyle kitlelere mesajlarını kolaylıkla yayabilmekte, maddi ve beşeri kaynak sağlayabilmekte, kamuoyu oluşturarak eyleme geçebilmekte ve politika yapıcı üzerinde etkili olabilmektedirler.

Toplamda üç bölümden oluşan araştırmamızın birinci bölümünde; araştırmanın kuramsal alt yapısı oluşturulmaya çalışılmıştır. Bu açıdan sivil toplumun tarihsel ve kavramsal/düşünsel gelişiminin ardından Türkiye’de sivil toplumun gelişimi incelenmiş ve son olarak sivil toplumla bağlantılı olduğu düşünülen kavramlar sivil toplumla ilişkisi bağlamında ele alınmıştır.

İkinci bölümde; sivil toplum kuruluşlarının, bilgi çağının iletişim aracı olan internet ve sosyal medyada yaptıkları iletişim faaliyetlerinin, bu kuruluşların katılımcı demokrasi taleplerine yaptığı katkı değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmenin çerçevesini çizmek için öncelikle sivil toplumun yeni demokrasi

modellerine ilişkin talepleri temsili demokrasinin çıkmazları üzerinden ele alınmış, daha sonra sivil toplumun ve demokrasinin ortak paydası olarak halkla ilişkilerin işlevleri bu iki unsurun kesişim noktaları açısından açıklanmış ve son olarak bilgi çağının agorası olduğu iddia edilen internet ve sosyal medyanın toplumsal dönüşüme ve katılım pratiklerine etkileri konusundaki görüşler ele alınarak, bu mecraların sivil toplum kuruluşlarının halkla ilişkiler çalışmaları için uygunluğu ve bu mecralardaki iletişimsel eylemin kamusal alan yaratma gücü ve katılımcı demokrasiye etkileri hakkındaki görüşler açıklanmıştır.

Çalışmanın üçüncü ve son bölümü araştırmanın uygulama bölümüdür. Bu bölümde; ilk olarak araştırma yöntemine ve tekniğine dair açıklamalar detaylı olarak yapılmış, daha sonra seçilen örneklem üzerinden içerik çözümlemesiyle elde edilen bulgular tablolar ve grafikler yoluyla ortaya konmuş ve yorumlanmış; nihayet sonuç/tartışma kısmında tüm bu veriler araştırma problemi ve amacı kısmında çizilen çerçevede genel bir değerlendirmeye tabi tutulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

SİVİL TOPLUMUN VARLIK ALANI, TARİHSEL, KAVRAMSAL / DÜŞÜNSEL GELİŞİMİ VE İLGİLİ KAVRAMLAR

1.1. SİVİL TOPLUM NEDİR? VARLIĞI VE KAPSADIĞI ALANA İLİŞKİN ÇEŞİTLİ YAKLAŞIMLAR/ TANIMLAMALAR

Batı'dan aldığımız siyasi bir kavram olan “sivil toplum”, bütün dünyada olduğu gibi, ülkemizde de en çok tartışma yaratan kavramlardan biridir.¹ Sivil toplum kavramı siyasi, ekonomik, kültürel aktörler ve devlet bürokrasisi tarafından kendi politikaları yönünde şekillendirildiği için etik ve politik olarak esnek bir kimlik ve belirsizlikle anılmaktadır. Bu nedenle Gordon White, “bu derece muğlak bir kavramın, siyasi kuramın büyük kilisesinin mahzenindeki tabutuna geri gönderilmesi gerekir” demektedir.²

Büyük ölçüde küreselleşme tartışmasıyla ön plana çıkan ve çeşitli anlamlar yüklenen sivil toplum kavramının açıklığa kavuşturulması gerektiğini belirten Severyn Bruyn, bu çabada ilk olarak “sivil toplum” ifadesindeki “toplum” kelimesiyle başlanması gerektiğini ifade etmektedir. O'na göre bir toplum, ulus ya da devletle aynı şey değildir. İnsanların rakip hayat tarzları etrafında bir uzlaşmayı nasıl meydana getirdiğiyle ilgilidir. Sosyal bir düzende kurumların nasıl mücadele ettiği ve insanların hayatlarını birlikte nasıl geliştirdikleriyle ilgilidir.³

Kavramdaki sivil kelimesi “yurttaş veya kenttaş” anlamındaki Latince “civis” sözcüğünden, “sivil toplum” ise Fransızca'daki “societe civile”den gelmektedir. Böylece denilebilir ki sivil toplum yurttaşlar toplumunun karşılığı olarak kullanılmakta ve birimi yurttaş olan toplum türünü, yurttaşlık düzenini,⁴ daha kapsamlı bir açıklamayla “devletin doğrudan müdahale etmediği alanlar ve durumlarda yurttaşların işlerini kendi aralarındaki ilişkilerle yürüttükleri bir

¹ Şerif Mardin, *Türkiye’de Toplum ve Siyaset*, İletişim Yayınları (20.Baskı), İstanbul 2013, s. 9.

² Seyfettin Aslan, “Sivil Toplum Ve Demokrasi”, Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Y.2010, C.15, S.2, s.358.,
<http://dergipark.ulakbim.gov.tr/sduibfd/article/view/5000122395/5000112700>, (Er: 19.02.2016)

³ Severyn T. Bruyn, *A Civil Republic: Beyond Capitalism and Nationalism*, Kumarian Press, Inc. (1.Basım), 2005, s.17.

⁴ Mustafa Talas, “Sivil Toplum Kuruluşları ve Türkiye Perspektifi, TÜBAR-XXIX-/2011-Bahar, s.389-390.,
http://tubar.com.tr/TUBAR%20DOSYA/talas_mustafa%20387-401.pdf (Er:28.01.2016)

toplumsal alanı” tanımlamaktadır. Böyle bir yaklaşım topluma sınıf perspektifiyle bakan Marxizmden yahut etnisite perspektifiyle bakan milliyetçi anlayıştan farklı olarak yurttaş-devlet ilişkisi bağlamında bir anlayış geliştirmektedir.⁵

Bu bakış açısından hareketle Çaha, yurttaş örgütlenmesiyle (modern sivil toplum) ideolojik örgütlenme arasındaki farka dikkat çekmektedir. İdeolojik toplum, devletin öncülüğü altında aynı ideoloji tarafından güdülen, toplumsal farklılığa ve renkliliğe müsaade etmeyen, devletin yüce varlığıyla bütünleşmiş organik bir toplum olarak tanımlanırken, sivil toplum bireylerin herhangi bir zorlamaya maruz kalmaksızın, aralarında anlaşarak oluşturdukları ortak yaşam alanı olarak tasvir edilmektedir.⁶ Birey, aile ve devlet arasındaki faaliyet alanlarında tanımlanan sivil toplum, bu alandaki her türlü etkinliği değil, kaynağını toplumdan alan ve sadece kamusal alan içinde gerçekleşen ‘kolektif etkinlik biçimleri’ni içermektedir.⁷

Mardin’e göre ise sivil toplum kavramının çeşitli ilişki, örgüt veya toplumsal grupları içinde barındıracak şekilde anlam çoğulluğuyla muğlaklaşması, kavramın tarih içindeki değişiminden kaynaklanmaktadır. O’na göre, kavramın medenilik olarak sivil toplum, Batı Avrupa’nın toplumsal tarihindeki önemli bir aşaması olarak sivil toplum ve tarih felsefesi alanında bir tartışma konusu olarak sivil toplum olarak üç farklı anlamı vardır.⁸ Bir medenilik anlayışı olarak sivil toplumdan anlaşılan sivilleşme sürecinde toplumun üyelerinin birbirlerine karşı davranışlarında medeniliğin hüküm sürmesi yani sivil toplumun tüm üyelerinin haklar ve sorumluluklar konusunda birbirlerini eşit değere sahip yurttaşlar olarak kabul etme seviyesine ulaşmalarıdır. Böyle bir medenilik anlayışı, toplumdaki çeşitli aktörlerin (bireyler arası, birey-devlet, birey-toplum, topluluklar arası) birbirleriyle ilişkilerini düzenlemekte çıkış noktası olacaktır. İkinci anlamda sivil toplum, Batı’da 12.yüzyılda feodalite sonrası topluma geçişle birlikte devletten ayrı, özerk kurumların ortaya çıkmasını sağlayan süreci ifade etmektedir. Üçüncü anlamda sivil

⁵ Murat Belge, “Sivil Toplum Nedir?”, İstanbul Bilgi Üniversitesi, Sivil Toplum ve Demokrasi Konferans Yazıları, no 1, 2003, s.1., http://stk.bilgi.edu.tr/media/uploads/2015/02/01/belge_std_1.pdf, (Er: 05.12.2016)

⁶ Ömer Çaha, Sivil Toplum ve Demokrasi, “Sivil Toplum Üstüne”, Kaknüs Yayınları (1.Basım), İstanbul 2005, s.15.

⁷ Seyfettin Aslan, “Türkiye’de Sivil Toplum”, Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, Kış-2010 C.9 S.31, s.262. , <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/esosder/article/view/5000068303>, (Er: 18.12.2016)

⁸ Mardin, a.g.e., s.9-10.

toplum ise devletin dışında ve ondan özerk bir toplumsal yaşam alanı olarak sivil toplumla ilgili felsefi tartışmaları içermektedir.⁹

Diğer yandan, sivil toplumun ne olduğu ve kapsadığı alanlara ilişkin muğlaklığı gidermek için yapılan açıklamaların sıklıkla sivil toplumun özelliklerinin ve faaliyet alanlarının ne olduğu ya da ne olması gerektiği konusundaki tartışmalar üzerinden yürüdüğü de görülmektedir. Sivil topluma bu tarz yaklaşımlar çeşitli düşünürlerin öncülüğünde üç kategoriye ayrılmaktadır:

Bunlardan ilki sivil toplumu devletten bağımsız, yurttaşın kendi özgür iradesiyle kurduğu bir yapı olarak tasvir edilen Larry Diamond'a ait olan yaklaşımdır.¹⁰ Diamond'a göre sivil toplum, devletten bağımsız, gönüllü ve hiç olmazsa belli bir dereceye kadar kendiliğinden oluşmuş ve kendi varlığına güvenen, organize olmuş grupların ve kurumların büyük bölümüdür. Böylece Diamond'un tanımına hükümetler dışı sivil toplum örgütleri yanında bağımsız kitle medyası, think tanklar, üniversiteler ve sosyal-dinsel gruplar da girmektedir.¹¹ Ernest Gellner'a ait olan ve daha geniş bir perspektif içeren ikinci yaklaşıma göre sivil toplum, mevcut boşluğu dolduran bir yapı olarak aile veya birey ile devlet arasında yer almaktadır. Sol liberal kesimden bir düşünür olan John Keane'e göre ise sivil toplum, üyelerinin devletin dışında gerçekleştirdiği faaliyetlerle devlet kurumları üzerinde kamu adına baskı ve denetim görevini yerine getirerek kendi kimliklerini koruyan ve dönüştüren organizasyonlardır.¹²

Nitekim sivil toplumun konumundan bahsedilirken "üçüncü alan, üçüncü sektör" kavramlarının kullanıldığı da görülmektedir. Çünkü sivil toplumun yeri, devlet ve siyasi partilerden oluşan siyasi alanın ile pazar mekanizmaları ve burjuvanın oluşturduğu ekonomik alanın dışında kalan üçüncü bir alanda tanımlanmaktadır. "Kamusal alan" olarak da adlandırılan bu üçüncü alanda gönüllülük esasına dayanarak faaliyet gösteren sivil toplum, insanların ve örgütlerin

⁹ Gülgün Erdoğan Tosun, *İzmir'de Sivil Toplum*, Alfa Aktüel Yayınları (1.Baskı), İstanbul 2006, s.33-35.

¹⁰ Talas, a.g.m., s.390.

¹¹ Larry Diamond, "What Civil Society Can Do to Develop Democracy", *Presentation to NGO Leaders*, February 10, 2004, https://web.stanford.edu/~ldiamond/iraq/Develop_Democracy021002.htm, (Er: 04.02.2016)

¹² Talas, a.g.m., s.390.

devletle, toplumla, ekonomiyle ilişkilerinde müzakere yaptıkları, tartıştıkları, taleplerini bildirdikleri alan olarak diğerlerinden ayrılmaktadır.¹³

Kapsadığı alanın ötesinde, temel nitelikleri açısından sivil toplumu irdeleyen düşünürlerden olan Giner, sivil toplumu sadece devletin değil ailenin alanının da dışına çıkararak, temel özelliklerini bireycilik, piyasa ve çoğulculuk olarak belirlemektedir. O'na göre topluluk değerleri bireysel değerlerin peşinden koşulması sonucu ve onlardan türeyen değerler olduğundan sivil toplum birliklerinin temelini oluşturan ve dönüştüren de bireysel değerlerdir; bu nedenle de “bireycilik” sivil toplumun önemli özelliğidir. O, piyasanın sadece ekonomik işlemleri kapsamadığını, siyasal, sanatsal ve sosyal faaliyetlerle ilgili gönüllü düşünce alışverişinin de bir pazar süreci olduğunu ileri sürerek piyasayı ikinci temel özellik olarak almaktadır. Monolitik toplum yapısında iktidar, zenginlik ve saygınlığın bir değerler sistemine dayanarak otorite tarafından belirlendiği ve dağıtıldığını ifade eden Giner, böyle bir yapıda belli birtakım inanç, tutum ve davranışların tüm toplum tarafından paylaşılarak sürdürüldüğünü belirtmektedir. Bunun zıttı olan çoğulculuk ise bir arada varoluş kültürünü geliştiren yapıyla sivil toplumun önemli bir özelliğidir.¹⁴

Benjamin Barber ise sivil toplum alanını devlet ve özel sektör arasında arabuluculuk eden, insanlara gönüllü ve kamusal aktiviteler için bir zemin sunan; özel sektörün erdemi olan “özgürlükle” kamu kesiminin erdemi olan “genelin iyiliği için düşünme”yi birleştiren bir alan olarak tanımlamaktadır. Böylece sivil toplum, kongre binası ya da alışveriş merkezi olmayan toplumsal bir ikametgahdır.¹⁵

Bu bağlamda Cohen de modern sivil toplumun içerdiği üç önemli boyut olduğundan söz etmektedir: “Modern sivil toplum, özel hukuk, sivil-siyasal-toplumsal eşitlik ve haklara dayanması nedeniyle yasallık; özerk, kendi kendini oluşturan gönüllü birlikleri kapsamaması nedeniyle çoğulculuk; iletişim alanları, kamu katılımı, siyasal iradenin ve toplumsal normların doğuşunu, çatışmasını ve bunlara

¹³ Fuat Keyman, “Türkiye’de ve Avrupa’da Sivil Toplum”, İstanbul Bilgi Üniversitesi, Sivil Toplum Kuruluşları Eğitim ve Araştırma Birimi, Sivil Toplum ve Demokrasi Konferans Yazıları, No.3, 2004. s.21., http://stk.bilgi.edu.tr/medya/uploads/2015/02/01/keyman_std_3.pdf (Er: 12.12.2016)

¹⁴ Tosun, a.g.e., s.38.

¹⁵ Benjamin Barber, “Searching for Civil Society”, *National Civic Review*, Spring 1995,s.114.

ilişkin düşüncelerin ifade edilmesini içerdiği için de kamusalılık ile eşanlamı olarak değerlendirilmektedir.”¹⁶

Diğer yandan sivil toplum alanının sivillikinden bahsedebilmek için onun bir toplumsal örgütlenme alanındaki dayanışma ağı görüntüsü vermesinin örgüte mutlaka ‘sivil nitelik’ atfedilmesine yeterli olup olmadığı ya da bir ülkedeki sivil toplum addedilen örgütlerin sayı olarak fazla olmasının o ülkedeki sivil toplum örgütlenmesinin varlığını gösterip göstermediği konusu da tartışılmaktadır.¹⁷ Bu konuda Çaha, sivil toplumun sacayakları olan örgütlerin sivil toplum niteliğine sahip olup olmadıklarının devletle ilişkilerinde özerkliğe ve hükmi şahsiyete ne derece sahip oldukları; bu yapının ne derecede iradi beraberliğe dayandığı ve son olarak iç işleyişinde ne ölçüde demokratik olduğu gibi değerlendirmelerle ortaya çıktığını ifade etmektedir.¹⁸ Diamond ise sivil toplum ifadesinin tam karşılık bulması için örgütlenme yapılarının dışında grupların diğer bazı koşulları da karşılamak zorunda olduklarını belirtmektedir. Sivil toplumdaki “sivil” ifadesi toleransı ve çoğulculukla çeşitliliğin uyumunu ima etmektedir. Bir demokraside sivil toplum gruplarının hukuka, bireylerin temel haklarına, çıkarlarına ve fikirlerini ifade etmek isteyen diğer gruplara saygılı olmaları gerekmektedir.¹⁹

Keyman, sadece gönüllü örgütlere gönderimle ya da devlet-toplum karşılığıyla değerlendirilmeyen bir sivil toplum anlayışının sivil toplum tartışması içinde giderek önem kazandığını ifade etmektedir. Keyman’a göre “toplumsal sorunlara etkili ve uzun-dönemli çözüm bulma sürecine aktif olarak katılan ve bu temelde de siyasi aktörleri bu çözümleri yaşama geçirecek politikalar üretmeye yönlendirmek için çalışan farklı gönüllü örgütlerin devlet denetimi dışında kurduğu ortak alan” şeklindeki sivil toplum kavrayışı, sivil toplumun toplumsal yaşam içinde yarattığı dönüştürücü etkiler temelinde tanımlanmasına imkân vermektedir.²⁰

¹⁶ Tosun, a.g.e., s.41.

¹⁷ Gülgün Erdoğan Tosun, *Sivil Toplum Kavramı Tartışmaları*, “Sivillik, Karşılıklık ve Diğerkamlık Eğilimlerinin Gözlenebildiği Sivil Toplum Demokratikleşme Sürecinin Tamamlayıcısı Olacaktır”, Kaknüs Yayınları(1.Basım), İstanbul 2008, s.128.

¹⁸ Ömer Çaha, *Sivil Toplum Kavramı Tartışmaları*, “Devlet Karşısında Hükmi Şahsiyete Sahip Olmak Sivil Toplumun Gelişebileceğine İşaret Eder”, Kaknüs Yayınları(1.Basım), İstanbul 2008. s.49-50.

¹⁹ Diamond, a.g.m.,s.1.

²⁰ Fuat Keyman, “Avrupa’da ve Türkiye’de Sivil Toplum”,s.3-4, panel.stgm.org.tr/vera/app/var/files/a/v/avrupadaveturkiyedesiviltoplum.doc., (Er: 13.01.2016)

1.2. TARİHSEL SÜREÇTE SİVİL TOPLUM

Kökeni Fransızca-Latince olan ve ‘vatandaşlara ilişkin olan, vatandaşlar topluluğuna, onların yönetimine veya birbirleriyle ilişkilerine yönelik olan, bir şehirde yaşayanlara göre olan, kırsal ya da köy yaşamına ilişkin olmayan, askeri ya da dini olmayan, medeni, uygar, kibar, görgülü’ anlamlarını içeren “civil” kelimesine “toplum” kelimesinin eklenerek “sivil toplum” haline dönüşmesi tarihsel süreçte birtakım toplumsal ve siyasi hareketlere bağlı olarak gerçekleşmiştir.²¹

1.2.1. Antik Yunan’dan Ortaçağ’a Sivil Toplum

Kentleşme, adem-i merkezîyet ve ticari yaşamın gelişimi gibi konular dikkate alındığında felsefi düşüncenin zirvede olduğu dönemlerde devlet statüsünde olan Eski Yunan şehir devletlerinin tarihsel süreçte sivil topluma temel teşkil ettiği düşünülmektedir. Bununla birlikte özerk, örgütlü toplulukları kapsayacak tarzda bir toplumsal genişlemenin ve sosyal inisiyatifin devlet alanının dışında yapılması şeklindeki bir sivil toplumun 12. ila 13. yüzyılda ortaya çıktığı tespit edilmektedir.²² Nitekim Keyman da sivil toplum kavramı olarak o dönemde söz konusu olmasa da halkın aristokrasiye karşı mücadelesindeki dostluk ve dayanışma nedeniyle, tarihsel olarak 1200-1300’lü yıllara dayandırılmasının mümkün olduğunu ifade etmektedir.²³

Batı yakın tarihinin en önemli belirleyicilerinden olan feodal toplum yapısının siyasi açıdan en karakteristik özelliği, zayıf bir kral ve asayişin feodal asiller tarafından sağlandığı dağınık bir sistem olmasıdır. Feodalizmin bu aşamasında Avrupa’nın çoğu yerinde şehirler ve şehir hayatına bağlı olan ticaret zayıf bir şekilde mevcudiyet göstermekteydi.²⁴ Ancak 12. ve 13. yüzyıllarda Orta Çağ’da ticaretin yaygınlaşması ve bunun sonucu olarak kentlerin doğuşu, kentlerle birlikte ticaretin itici gücü burjuvazinin ortaya çıkmasını sağlayan yapısal ekonomik dönüşümlere yol açmıştır. Her ne kadar kültürel ve dinsel temeller dayanışma fikrini aşılıyarak sivil örgütlenmenin filizlenmesine yol açsa da sivil toplumun Batı Avrupa’ya özgü

²¹ Aslan, “Türkiye’de Sivil", s.262.

²² Ömer Çaha, “Liberal ve Sosyalist Ülkelerde Sivil Toplum”, s.2., <http://docplayer.biz.tr/5365890-Liberal-ve-sosyalist-ulkelerde-sivil-toplum.html>, (Er: 16.02.2016)

²³ Fuat Keyman, “Türkiye’de ve Avrupa’da.....”, s.1-2.

²⁴ Mardin, a.g.e., s.10.

tarihsel bir gelişme olarak ortaya çıkmasına neden olan şeyin temelde bu yapısal ekonomik dönüşümler olduğu çeşitli yazarlarca ifade edilmektedir. Örneğin Wood, Batı’da klasik antikiteden beri siyasal topluluktan (body politic) ayrı ve devlet otoritesinden bağımsız ve bazen ona karşı, ahlaki iddiaları olan bir “toplum” kavramının varlığı söz konusu olsa da “sivil toplum”un şimdiki kullanımının ya da “devlet” ve “sivil toplum”un kavramsal karşıtlığının kopmaz bir biçimde kapitalizmin gelişimine bağlı olduğunu iddia etmektedir. O’na göre “böyle kavramları üretmede başka ne türden etkenler olursa olsun, bunların evrimi başından itibaren toplumsal iktidarın ayrı ve özerk bir alanı (locus) olarak, özel mülkiyetin gelişimine bağlı olmuştur.”²⁵

Gerçekten de Batı Avrupa’da ticaretin gelişmesi ve bu sayede kent yaşamının canlanması, merkezi bir otoritenin bulunmadığı, kaos ve güvensizliğin hüküm sürdüğü, ticaretin yok denecek kadar az olduğu feodal düzene 12. yüzyıl sonu ile 13. yüzyıl arasında kalan dönemde ağır bir darbe vurmuştur. Ekonomik gelişmelere paralel olarak pazar ekonomisinin gelişmesi, paranın kullanım alanının ve zenginliğin yaygınlaşması, mülkiyet hakkının ve özel alanın varlığının tanınması ile bu dönem sivil toplumun tohumlarının atıldığı bir aşama olarak tarihe geçmiştir.²⁶ Huberman’ın ifadesiyle “ticaretin düzensiz sızıntısı gür bir dere haline gelince, ticari, tarımsal ve endüstriyel hayatın bütün filizleri beslenmiştir.” Ticaretin artmasıyla büyüyen şehirler daha fazla sayıda insana iş imkânı sağladığı için malikâne köylerinde yerleşik halk, kırsalı terk ederek hayata yeniden başlamak için büyüyen şehirlere akın etmiş²⁷ ve mülkiyet, üretim, pazar, ticaret ve rekabet kavramlarının yeşerdiği kentler farklılaşmanın, dolayısıyla da özgürlüğün merkezleri olarak ortaya çıkmaya başlamıştır.²⁸

Kentlerde gelişen ticaret ve zanaatkarlıkla artan nüfus sonucu ortaya çıkan sermaye birikimi, yaşam standartlarındaki yükselme ve eski yasal düzenlemelerin kentlerdeki bu yeni ekonominin gereklerine karşılık verememesi gibi sebepler,

²⁵ Ellen Meiksins Wood, “Sivil Toplumun Yararları ve Zararları”, *Socialist Register*, 1990, s.1., <http://panel.stgm.org.tr/vera/app/var/files/s/i/siviltoplumyarar.pdf>, (Er: 15.08.2016)

²⁶ Ayşenur Akpınar Gönenc, *Sivil Toplum Düşünsel Temelleri ve Türkiye Perspektifi*, Altıkitap, 2001, s.52., <http://www.altıkitap.net/sivil-toplum/>, (Er: 27.01.2016)

²⁷ Leo Huberman, *Feodal Toplumdan 20.Yüzyıla* (Çev.Murat Belge) İletişim Yayıncılık (12.Baskı), İstanbul 2014, s. 28, 37-38.

²⁸ Çaha, a.g.m., s.5.

çoğunluğu ticaretle uğraşan kent halkının -kentlerin otonomi kazanmaları sürecinde kurulan esnaf loncalarının da desteğiyle- bu yeni düzenin devamını mümkün kılacak haklar ve ayrıcalıkları talep etmelerine neden olmuştur. Hükümdar ya da feodal soyluların muhalefetiyle karşılaşan bu talepler, kentlerde güçsüz olan bireylerin ortak hareket etmesine; ticaretle uğraşan bu kent sakinleri arasında ortak çıkarlara dayalı bir ortak bilinç oluşmasına neden olmuş²⁹ ve bu dayanışma sonucu kentli halk birtakım haklar kazanmıştır.

Sivil toplumun tarihsel gelişimi incelendiğinde, sivil hayatın garanti altına alınması ve ekonomik faaliyetlerin milli hayatın çerçevesi içinde bir özerkliğe sahip olması gibi unsurların belirdiği görülmektedir.³⁰ Bu nedenle Huberman, soylularla kimi zaman da savaşılarak birtakım hakları kazanmaya çalışan şehirlilerin efendileri devirmek için değil, sadece genişleyen ticarete engel olan eskimiş kimi feodal geleneklerin gevşetilmesi için mücadele verdiklerini dolayısıyla bugünkü anlamda devrimci sayılmayacaklarını belirtmektedir. Nitekim kişisel özgürlüğün kendisi doğal bir hak olarak talep edilmemiş sadece sağladığı yararlar için istenmiştir.³¹ Bu mücadele sürecinin sonraki çağlara yaptığı katkıyı anlatırken Öğün, derebeylik dönemi olan Orta Çağ'ın kabaca devletsiz bin yıl olduğunu, bu süreçte insanların iktidar ilişkisinin dışında, iktidar ilişkisine rağmen, iktidar olmaksızın yaşama pratiğini tecrübe ettiklerini ifade etmektedir. Bu insanlar, modern devletlerin oluşumunda bir aşama olan Sanayi Devrimi'nin katkısıyla ve kapitalizmin tarihiyle paralel olarak görünür olmuşlar ve -iktidara rağmen yaşama refleksleriyle- iktidarla pazarlığa girişmişlerdir.³²

Feodalizmin çözülmesi ve merkezi otorite karşısında feodal senyörlerin yerini burjuvazinin almasıyla (parlamentar sistem vasıtasıyla) devlet daha sonraki yüzyıllarda değişik sosyal sınıf ve gruplar arasında uzlaştırıcı niteliği olan bir aracı kurum haline dönüşecektir.³³ Tüm Ortaçağ Avrupa kentleri için aynı zamanda ve aynı yönde olmasa da Batı Avrupa'da 12. yüzyılda ekonomik özgürlüklerin kazanılmasıyla başlayan bu süreç, temel hak ve özgürlüklerin filizlendiği ve

²⁹ Gönenç, a.g.e., s.52-54.

³⁰ Mardin, a.g.e., s.13.

³¹ Huberman, a.g.e., s.42,43.

³² Süleyman Seyfi Öğün, *Sivil Toplum Kavramı Tartışmaları*, "Bizim İçin Görünmez Kılınan Eleştirel Gelenekleri Yeniden Canlandırmak Gerekir", Kaktüs Yayınları, İstanbul 2008, s.113-114.

³³ Çaha, a.g.m., s.5.

Avrupa’da 18. yüzyılda oluşumunu tamamlayacak sivil toplumun temellerinin atıldığı bir dönem olarak tarihe geçmiştir.³⁴

1.2.2.18.yy. Sonrası Modern Devletin Ortaya Çıkışından Günümüze Sivil Toplum

Modern sivil toplum kavrayışı, sivil topluma dayanak olarak görülen 12. ve 13. yüzyıldaki ekonomik, sosyal ve siyasal dönüşümlerden sonra, sistematik olarak ilk kez 18. yüzyılda ortaya çıkmıştır. Böyle bir toplum önceki toplum kavramlarından ayrı olarak “devletten farklı fakat ne kamusal ne özel, ya da belki de ikisi birden olan, yalnızca ailenin özel alanından ve devletin kamu alanından ayrı bir dizi toplumsal etkileşimi kapsamakla kalmayan, fakat daha özgül olarak ayırt edici bir ekonomik ilişkiler ağını, pazar alanını, üretim, dağıtım ve değişim alanını da içeren ayrı bir insan ilişkileri ve etkinlik alanını temsil etmekteydi.” Mutlakiyetçiliğin yükselişiyle soyut bir varlık olarak ortaya çıkan modern devlet fikri böyle bir sivil toplum yapısının filizlenmesinde gerekli bir önkoşul olsa da “sivil toplum”un kavramsal ayrımı için özerk bir “ekonomi”nin ortaya çıkması da bir başka önemli faktördür.³⁵

Orta Çağ Avrupa’sının siyasal yapılanmasına dair son izler de iktisadi olarak Sanayi Devrimi ve kapitalizmle, siyasi anlamda da İngiliz ve Fransız Devrimleriyle silinmiş; bunların sonucu olarak ekonomik, siyasal ve düşünsel talepler artmış; önemli ilerlemeler sağlanmıştır. Orta Çağ boyunca sosyal yaşamın temel direği olan aile, liberal filozofların “doğal haklar”la ilgili düşünsel atılımlarıyla önemini kaybederek modern toplumda yerini Batı siyaset düşüncesinin en önemli ögesi olan “birey”e bırakmış; soy ve aileye bağlı olarak kazanılan statü ve bireyin yerini ise doğuştan kazanılan temel haklara sahip birey almıştır. Bireyi odağa alan bu anlayış sermaye birikimi, pazar ekonomisi, serbest rekabet, sınırlandırılmış devlet gibi uzantılarıyla modern dünyada sivil toplumun canlanmasına katkı yapmıştır.³⁶

³⁴Gönenç, a.g.e., s.54.

³⁵Wood, a.g.m., s.2

³⁶Çaha, a.g.m., s.6.

Keyman, sivil toplum kavramının tarihsel gelişiminin incelenmesinin sivil topluma yüklenen anlamları da açıklığa kavuşturacağını ifade ederek, bu anlam değişikliğini “modern burjuva toplumu olarak sivil toplum, demokrasi bağlamında sivil toplum ve katılımcı demokrasi olarak sivil toplum” başlıklarıyla “üç ana dalga” ile tasvir etmektedir.

Buna göre, sivil toplumun tarihsel gelişimi içinde Keyman’ın “modern burjuva toplumu olarak sivil toplum” şeklinde ilk dalga olarak adlandırdığı tarihsel aşamada “sivil toplum, devlet-toplum karşıtlığı içinde, birey kimliğine gönderimle ve modern toplumla ilişkili algılanırken demokrasiyle ilişkilendirilmemektedir.”³⁷ Batı toplumlarının gelişim sürecinin ve siyasal geleneğinin içinde doğup gelişen bir kavram olan sivil toplumun önce haklar ve birey temelinde ortaya çıktığı görülmektedir.³⁸

Sivil toplum kavramının yeniden canlandığı 1980 sonrası dönemi “ikinci dalga” olarak gören Keyman’a göre “demokrasi bağlamında sivil toplum” ifadesi özellikle Doğu Avrupa ülkelerindeki totaliter, despotik siyasi rejimlerden demokratik rejime geçiş sürecini anlatmak için kullanılmaktadır. Bu aşamada bireysel hak ve özgürlüklere yapılan vurgu anlamında birinci dalgayla benzerlik olsa da ikinci dalga, sivil toplumu demokrasiye geçişin merkezine oturtarak özgün bir nitelik kazanmaktadır.³⁹ Eski Sovyet Bloku ülkelerinde totaliter rejimlerden demokrasiye geçiş için kullanılan sivil toplum kavramı, Batı’da ise modernite ve küreselleşme ile ulus devletin girdiği krizlerden katılımcı demokrasiye geçme tartışmalarında dillendirilmiştir. Devletin faaliyet alanının sınırlandırılması, toplumsal inisiyatifin artması, ekonomik ve kültürel hayatın devletin kontrolünden çıkması, demokratik değerlerin ön plana alınması gibi konuların tartışıldığı bu süreç, dikkatlerin tekrar sivil topluma çevrilmesine neden olmuştur.⁴⁰

Keyman, ikinci dalgada dile getirilen, sivil toplumun modern toplum yanında demokratik toplumu yaratmak için de gerekli unsur olduğu savının, sivil toplum tartışmasına büyük katkı yaptığını, ancak bu anlayışın katı bir devlet-sivil toplum

³⁷ Keyman, “Avrupa’da ve Türkiye’de.....”, s.5-6.

³⁸ Aslan, “Sivil Toplum ve....”, s.361

³⁹ Keyman, “Avrupa’da ve Türkiye’de.....”, s.6-7.

⁴⁰ Aslan, “Sivil Toplum ve.....”, s.363-364.

karşıtlığı içerdiği için sorunlu olduğunu belirtmektedir. O'na göre, bu eksiklik “katılımcı demokrasi olarak sivil toplum” şeklinde adlandırıldığı “üçüncü dalgada”, sivil toplum ve katılımcı demokrasiyi beraber düşünme yönünde bir gidişe sebep olmuştur. Böyle bir anlayış sivil toplumu sadece hak ve özgürlüklerin garantörü ya da siyasal sistemin demokratikleşmesi için gerekli bir aktör olarak görmemekte, demokratik toplum yönetiminin katılımcı demokrasi modeli içinde kurulmasının anahtar kavramı olarak da görmektedir. Böylece toplum siyasal, ekonomik ve sivil toplum olarak üç boyutlu bir yapıda düşünülürken, daha önce bireysel hak ve özgürlükler temelinde ele alınan vatandaş tanımlamasına, toplumsal sorunların çözümü için aktif olarak hareket eden ve bu nedenle de siyasal toplumun alttan denetimini sağlamayı amaçlayan ‘toplumsal benlik’ olma vasfı da eklenmektedir.

Bugün gelinen noktada yurttaş etkinlikleri ve kimlik siyasetleri temelinde filizlenen sivil toplum hareketleri, toplumsal sorunların çözümü için siyasal aktörleri etkilemeyi amaçlamakta ve bu sorunların çözümü ile ilgili karar alma süreçlerine katılma talebinde bulunmaktadırlar. Keyman'a göre sivil toplum hareketleri “katılımcı demokratik toplum yönetiminin verimli, etkin ve meşruiyet sorunu olmayan bir toplum yönetimi olduğunu” savunmakta ve temsili demokrasiye katılımcı bir nitelik kazandırmaya çalışmaktadırlar.⁴¹

1.3. SİVİL TOPLUMUN KAVRAMSAL VE DÜŞÜNSEL GELİŞİMİ

Sivil toplumun devletle yani siyasal toplumla özdeş görüldüğü Eski Yunan'da “bir sivil toplumun üyesi olmak demek devletin bir üyesi olmak, dolayısıyla da onun yasalarına uygun ve diğer üyelere zarar vermeyecek biçimde davranma yükümlülüğü altında olmak demektir. Özgür ve eşit yurttaşların yasalarla belirlenmiş kurallar sistemi içinde birlikte yaşadığı siyasal toplumu ifade eden “politike koinonia” ahlaki bir kamu olarak tanımlanmaktaydı.”⁴² Sivil toplum teriminin ilk kullanımının

⁴¹ Keyman, “Avrupa'da ve Türkiye'de...”, s.8-9.

⁴² Mine Gözübüyük Tamer, “Tarihsel Süreçte Sivil Toplum”, Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Dergisi, c.27, S.1, Haziran 2010, s.92., file:///C:/Users/Packard%20Bell/Downloads/620-845-1-SM%20(1).pdf, (Er: 01.06.2016)

görüldüğü Greko-Romen dönem boyunca kavram siyasal topluma yani “polis”e atfen kullanılmış ve barbar toplumlardan ayrışmanın bir ifadesi olmuştur.⁴³

Adalet, özel mülkiyet ve yasanın üstünlüğü gibi değerleri öne çıkaran ve birey, aile, toplum, özel hayat gibi konularda devletin gerekirse daha yüksek amaçlara, mükemmel devlete ulaşmak için düzenleyici olabileceğini savunan Aristoteles’e göre devlet her şeydi ve her yerde olmalıydı.⁴⁴ Aristo tarafından “sivil toplum” kavramı kullanılmamış olsa da O’nun ‘koinonia politiké’ kavramının Roma hukukçularından Çiçero tarafından Latince’ye ‘societas civilis’ olarak çevrilmesinin bu terime ulaşmada katkı yaptığı ifade edilmektedir.

Ortaçağ’a bu şekilde aktarılan sivil toplum, kavramsal olarak Aristo’da olduğu gibi Aquina’lı Thomas, Albertus Magnum gibi Roma hukukçuları tarafından da siyasal toplum ile özdeş anlamda kullanılmıştır. Devlet ve toplum aynı şeyi ifade etmiş ve politik toplum tek, homojen, örgütlü, bütünleşmiş bir yapı olarak anlaşılmıştır.⁴⁵ Aristo’nun “koinoia politika” kavramı yerine siyasal toplum anlamında Augustine’nin “societas terresta”, Aquinas’ın ise “politike communitas” terimlerini kullandıkları⁴⁶ dolayısıyla bu geleneksel kavrayışın Aristo’dan Ortaçağ’a modern öncesi kuramlarda da etkili olduğu görülmektedir.

Ancak mutlakliyetin çözümlüyle başlayan ulus-devletleşme ve modernleşme süreci bu özdeşliğin giderek devlet-sivil toplum ayrılığına hatta karşıtlığına evrilmesine neden olmuştur.⁴⁷ 12. ile 19.yüzyıl arasında Avrupa’da burjuvazinin ortaya çıkışı ve sanayi devrimi ile birlikte üretim araçlarında meydana gelen gelişmeler sivil toplumun modern zamanlardaki şeklini almasında etkili olmuştur.⁴⁸ 16.yüzyıl’a gelindiğinde ulus-devlet anlayışı ve Machiavelli’yle birlikte farklı bir aşamaya geçilmiş ve bireyi merkezden alarak devletin yüce varlığı karşısında araçsallaştıran; yerine devlet, ulus, egemenlik, kapalı teritorya, pozitif hukuk gibi kavramları koyan aşkın devlet anlayışı yeni bir temel kazanmıştır. Ancak 17. Yüzyıl

⁴³ Murat Yıldırım, “Sivil Toplum ve Devlet”, C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi, C. 27 No. 2, Aralık 2003, s.227., <http://eskidergi.cumhuriyet.edu.tr/makale/635.pdf>, (Er: 27.01.2016)

⁴⁴ Tamer, a.g.m., s.91.

⁴⁵ Mesut Yeğen, Fuat Keyman, Türkiye’de Gönüllü Kuruluşlarda Sivil Toplum Kültürü. Yaşama Dair Vakıf, Nisan 2010, s.11., <http://tr.yada.org.tr/pdf/d74fb3e0cab68964840d915cbb98432f.pdf>, (Er: 27.01.2016)

⁴⁶ Tosun, İzmir’de....., s.9.

⁴⁷ Yeğen, Keyman, a.g.e., s.11.

⁴⁸ Haşlak, a.g.m., s.4.

boyunca toprak, emek ve sermayenin ticarileşmesi, pazar ekonomisindeki genişleme ve yeni keşifler ile İngiliz ve Amerikan devrimleri gibi birtakım ekonomik ve siyasi gelişmeler nedeniyle, var olan siyasal düzen ve iktidar yapısı sorgulanmaya başlanmıştır. Bu yüzyılın sonuna gelindiğinde ise Tanrı, kral, devlet, birey, kadın, erkek gibi kavramların içerikleri yeniden doldurulmaya çalışılmıştır. “On yedinci yüzyıl sonrasında itibaren sivil toplum-devlet ayrımına dayalı yeni siyasal düşünceye ilişkin temel taşlar devlet-eksenli N.Machiavelli, J.Bodin, T.Hobbes, J.J. Rousseau ve G.W. F Hegel gibi düşünürler ile birey-eksenli siyasal düşünce tarafında yer alan A.Smith, J.S.Mill ve F.Hayek gibi düşünürlerce şekillenmiş; kavram 18. ve 19. yüzyıllara gelindiğinde yeni anlamlar kazanmaya başlamıştır.”⁴⁹

Sivil toplumun kavramsal gelişiminin tarihsel dönemlerle bağlantısı incelendiğinde bu konuyu tartışan düşünürlerin yaşadıkları dönemdeki gelişmelerden etkilendikleri tespit edilmektedir. Örneğin doğal hukuk geleneğinin en önemli düşünürlerinden Thomas Hobbes’un tekçi ve mutlakiyetçi devlet kurgusunda İngiltere’de parlamento ve kral arasındaki çatışmayı yaşamış olmasının etkili olduğu ifade edilmektedir. Doğa (savaş) durumuna düşmemek için mutlak bir gücün varlığının gerekli olduğunu savunan Hobbes’un “sivil toplum kavramsallaştırması içinde analiz ettiği bireyin çatışmacı ve saldırgan niteliğinin ön plana çıkması, Leviathan’ı yazdığı dönemde henüz kendi sınıf iktidarını kuramamış olan burjuvazinin yaşadığı çatışmalarla yakından ilişkilidir.”⁵⁰ Devleti hukukun tek kaynağı, tek ve mutlak egemen olarak otoritesi bölünemez ve devredilemez olarak gören Hobbes’un yaklaşımında -Aristo’da olduğu gibi- siyasal toplum ile sivil toplum aynı şeyi ifade etmektedir.⁵¹

Feodalizmin çöktüğü, sanayi toplumunun gelişmeye başladığı ve önceden görülmemiş siyasi beraberliklerin oluşmaya başladığı 17.yüzyılda yaşayan Locke’a göre ise sivil toplum yeni ortaya çıkmaya başlayan ‘medeni toplum’a karşılık gelmekteydi.⁵² Doğal hukuk felsefesinin temsilcisi olarak görülen John Locke, toplumun çatışmadan yani doğal yaşam halinden bir sözleşme ile ve yargılama,

⁴⁹ Tamer, a.g.m., s.92-93.

⁵⁰ Tosun, İzmir’de, s.10.

⁵¹ Haşlak, a.g.m., s.4.

⁵² Ömer Çaha, Sivil Toplum ve Demokrasi, “Sivil Toplum Üstüne”, Kaknüs Yayınları (1.Baskı), İstanbul 2005, s.14.

cezalandırma yetkisini bir üst otoriteye devretmekle çıkabileceğini söylemektedir. Bireyi merkeze alan yaklaşımıyla Locke, devleti liberal anayasa temeli üzerinde yükseltmekte ve aslında siyasal toplumdaki sivil toplumu kastetmektedir.⁵³ Locke, bireylerin vazgeçilmez temel haklarla dünyaya geldiğini, egemenliğin topluma ait olduğunu, dolayısıyla devletin mutlak bir varlık alanı olmadığını söyleyen ilk kişidir. Sivil toplum vazgeçilmez temel hak ve hürriyetlere sahip, devlet üzerinde egemenlik hakkını elinde bulunduran bireylerden oluşan toplumdur.⁵⁴

Özel mülkiyeti sivil toplumun temeli olarak alan Rousseau, ancak özel mülkiyetin yasalaşması yani toplumsal sözleşmenin yapılması ile savaş durumunun son bulacağını ileri sürerek Hobbes'un aksine doğa durumunun savaş durumu olmadığını, birbirleriyle savaşan insanların zaten "doğallık-dışı" olduklarını iddia etmiştir. Bu yaklaşımında devleti "etat civil" (sivil devlet) olarak, doğa durumunu ise "sivilleşme" olarak açıklamıştır.⁵⁵

Gerek Hobbes, gerek Locke, gerekse Rousseau'da doğal halden siyasal topluma geçişte bazı farklar bulunsa da her üçünde ortak olan nokta sivil toplumu doğal toplumun karşıtı olarak görmeleridir. Sivil toplumu siyasal toplumla özdeş gören bu ekol devletten bağımsız bir sivil alanı ifade etme anlamında bir sivil toplum kurgusundan uzaktır.

Tarihsel süreçte 'sivil toplum' teriminin izi antik Yunan filozoflarından Çiçero ve diğer Romalı düşünürlere kadar izlenebilse de 'modern sivil toplum fikri'nin geç 18.yüzyılda İskoç ve Kıta Aydınlanması'yla⁵⁶ Avrupalı düşünürlerin çevrelerinde şahit oldukları kapitalist modernleşmeyi kabullenmeye başlamalarıyla ortaya çıktığı görülmektedir. Örneğin İskoç filozofları Adam Ferguson, Adam Smith ve David Hume için "sivil" bir toplum, kabile toplumunun aksine geniş kapsamlı ve soy ve kan bağlarından çok çıkar bağlarıyla bir araya gelmiş, hukuk kuralları

⁵³ Haşlak, a.g.m., s.4-5.

⁵⁴ Ömer Çaha, *Sivil Toplum Kavramı Tartışmaları*, "Devlet Karşısında Hüküm Şahsiyete Sahip Olmak Sivil Toplumun Gelişebileceğine İşaret Eder", Kaknüs Yayınları (1.Basım), İstanbul 2008, s.47.

⁵⁵ Tosun, *İzmir'de*, s.11.

⁵⁶ Thomas Carothers, "Civil Society, Think Again", *Foreign Policy*, Winter 1999-2000, Carnegie Endowment for International Peace, s.18., <http://carnegieendowment.org/pdf/CivilSociety.pdf>, (Er: 16.02.2016)

tarafından medenileştirilen ve düzenlenen toplumdur.⁵⁷ Bu süreçte klasik ekonomi politikçiler tarafından ortaya atılan, sözleşmecilerde görülmeyen ‘kendi kendini düzenleyen toplum (self-regulating society)’ fikri sivil toplum için önemli bir dayanak noktası olmuş ve sözleşmecilerdeki doğa durumu karşıtlığı klasik ekonomi politikçiler için feodalizm ve despotizm karşıtlığına dönüşmüştür.⁵⁸

Kavramsal gelişim incelendiğinde sivil toplum-siyasal toplum özdeşliğini yıkan ilk düşünürün Hegel olduğu görülmektedir. O’na göre sivil toplum, aileden devlete uzanan süreçte geçiş aşaması olan ekonomik bir alandır. Ekonomik alandan kaynaklanan çıkar çatışmalarını uyumlaştıracak akılsal bir devletle birey özgürlüğe kavuşacaktır. Bu bağlamda Hegel’e göre sivil toplum devlet formuna ulaşırken geçilecek negatif bir alandır.⁵⁹ Devlet, toplumsal evrim sürecinde ahlaki cemaatler dizisinin ortaya çıkışında aile ve sivil toplumdan sonra ulaşılan en son gelişme noktası, son aşamadır.⁶⁰

Hegelci yaklaşımı eleştirerek, sivil topluma olumlu bir değer atfeden Alexis de Tocqueville ise “Amerika’da Demokrasi” (1835) adlı eserinde istikrarlı ve dinamik bir demokrasi için sivil toplumun gerekliliğine vurgu yapmış, sivil toplumun gelişimiyle demokrasinin işlerliği arasında doğru orantılı bir ilişki olduğunu savunmuştur. Amerikan demokrasisinin gelişimi üzerinden sivil toplum-demokrasi ilişkisini inceleyen Tocqueville’e göre “sivil toplum; izole bireylerin, aristokrasinin yokluğu ve federal devletin uzaklığına rağmen kolektif amaçlar için işbirliğini mümkün kılan gönüllü birliklerdir.”⁶¹

Sivil toplum alanını Hegel gibi ekonomik alan olarak gören Marx içinse -Hegel’den farklı olarak- ekonomik faaliyetler alanı olan sivil toplum alt yapıyı oluşturmaktadır. Dolayısıyla ekonomik faaliyetler nedeniyle sınıflar ve bunların arasındaki hiyerarşi ekonomik olarak egemen olan sınıfın hâkim olduğu bir devlet

⁵⁷ Michael Ignatieff, “On Civil Society: Why Eastern Europe’s Revolutions Could Succeed”, *Council on Foreign Relations*, Vol. 74, No. 2, Mar. - Apr., 1995, s.129-130., <http://www.michaelignatieff.ca/assets/pdfs/CivilSociety.ForeignAffairs.pdf>, (Er: 01.03.2016)

⁵⁸ Hüsamettin İnaç, Selami Erdoğan, “Farklı Kurumsal Perspektifler Çerçevesinde Sivil Toplum Tartışmalarının Karşılıklı Analizi”, *Kırgızistan İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Akademik Bakış Dergisi*, S.11, Ocak 2007, s.2-3., <http://m.akademikbakis.org/eskisite/sayil1/makale/siviltoplum.pdf>, (Er: 27.01.2016)

⁵⁹ Haşlak, a.g.m., s.5.

⁶⁰ Tosun, *İzmir’de*, s.16,19.

⁶¹ Yavuz Çillier, “Demokratikleşme Bağlamında Sivil Toplum Normları”, *Türk Dünyası Sivil Toplum Zirvesi*, Mayıs 2014. S. 2., <http://www.gelisimveinsan.com/wp-content/uploads/2015/12/129.pdf>, (Er: 25.01.2016)

aygıtının ortaya çıkmasına neden olmaktadır.⁶² Sivil topluma olumlu bir değer atfetmeyen, sivil toplum ve siyasal toplumun uzlaştırılmasını değil yok edilmesi gerektiğini savunan Marks'a göre devlet-sivil toplum çelişkisi ancak toplumda sınıfların ve devletin ortadan kaldırılmasıyla mümkündür.⁶³

Marxist ekolün önemli temsilcilerinden biri olan Gramsci, Marx'tan ziyade Hegel'in fikrine yakın bir yaklaşımla sivil toplumu "hegemonya" kavramı ile ilişkilendirerek sivil toplumun üst yapıda, "kültürel hegemonya" alanı olduğunu iddia etmiştir.⁶⁴ Portelli, Marksist ekolün temsilcilerinden Gramsci'nin "Bürgerliche Gesellschaft" terimini "societa civile" olarak değil, "societa burghese" olarak çevirmesinin önemsiz bir konu olmadığını, bu terimin O'nun "hegemonya" kavramıyla ilgisi olduğunu söylemektedir. Devlet=Siyasal Toplum+Sivil Toplum formülünü sıkça kullanan Gramsci'ye göre sivil toplum üretim ve ekonomik örgütlenme içinde değil, bizzat devlet içindedir. "Devleti yalnızca burjuvazinin elinde emekçileri baskı altında tutan bir araç olarak görmek, onun sivil toplum olarak isimlendirilen ve içinde kültürel-ideolojik hegemonyanın oluştuğu boyutunun gözden kaçırılmasına neden olmaktadır."⁶⁵

Böylece sivil toplum kavramının kökeni antik Yunan filozofları veya Romalı düşünülere kadar götürülebilse de modern sivil toplum fikrinin geç 18.yüzyılda, Batı Avrupa'da ortaya çıktığı görülmektedir. Bu yeni düşünce özel mülkiyetin yükselişi, pazar rekabeti ve burjuva gibi değişen ekonomik gerçekleri yansıtırken Amerika ve Fransız İhtilallerinde ilan edilen özgürlük talepleriyle daha da büyümüştür. Bununla birlikte, 19.yüzyılın ortalarında politik düşünürlerin dikkatlerinin sanayi devriminin sosyal ve politik sonuçlarına çevrilmesiyle 1980'lere kadar kavram gündemden düşmüştür.⁶⁶

⁶² Haşlak, a.g.m., s.5.

⁶³ Tosun, İzmir'de, s.22.

⁶⁴ Haşlak, a.g.m., s.5.

⁶⁵ Tosun, İzmir'de, s.23-25.

⁶⁶ Carothers, a.g.m., s.18.

1.4. TÜRKİYE'DE SİVİL TOPLUM

Batı'da ortaya çıkan modernleşme süreci incelendiğinde sivil toplumun ekonomik, toplumsal ve siyasi olarak önemli bir rol oynadığı görülmektedir. Bu bakış açısından “yirminci yüzyılın başında böyle bir modernleşme sürecine belirgin bir siyasal irade ile giren Türkiye’de sivil toplumun konumunun, genelde süregelen bir güçlü devlet geleneği ve uzun süre zayıf kalan sivil toplum karşıtlığı ile anlatıldığı” belirtilmektedir. Bununla birlikte hızla küreselleşen dünyada farklı bölgelerde ve ülkelerde farklı modernleşme süreçleri yaşanması nedeniyle tarihsel ve sosyal olarak farklı sivil toplum tecrübeleri yaşandığı göz önüne alınarak, belirli bir modernleşme kuramı çerçevesinde yapılan bu değerlendirmenin Türkiye’nin sivil toplum gerçeğini doğru yansıtıp yansıtamayacağı da tartışılmaktadır.⁶⁷

Tosun, sivil toplum kavramının Batının tarihsel gelişimi içinde siyasal ve toplumsal olarak liberal demokrasinin yaratıcı ve kurucu bir unsuru olarak ortaya çıkması nedeniyle bize özgü bir kavram olarak yakın bulunmadığını ifade etmektedir. Ancak O’na göre sivil topluma politika biliminin empoze ettiği bir kavram olarak değil, antropolojik bir kavram olarak yaklaşıldığı takdirde kendi geçmişimizde izlerine rastlayabilmemiz mümkün olacaktır.⁶⁸ Nitekim Türkiye’nin sosyal, siyasal ve ekonomik sisteminin Osmanlı’dan derin izler taşıdığı düşünüldüğünde, sivil toplumun Türkiye açısından değerlendirmesini yapmanın tarihsel arkaplanı incelemeden mümkün olmayacağı da açıktır.⁶⁹ Diğer yandan sivil toplumun ülkemizdeki kökenine ilişkin böyle bir değerlendirmenin, sivil toplum-devlet ilişkisi nedeniyle devlet geleneğimize dair bir analizi içermesi de kaçınılmaz olacaktır.

⁶⁷ Ahmet İçduygu, Zeynep Meydanoğlu, Deniz Ş. Sert, Türkiye’de Sivil Toplum: Bir Dönüm Noktası, CIVICUS Uluslararası Sivil Toplum Endeksi Projesi (STEP)Türkiye Ülke Raporu II, TÜSEV Yayınları, No: 51, Mart 2011, s.45., <http://www.tusev.org.tr/tr/araştırma-ve-vayinlar/online-vayinlar/step-raporu-turkiyede-sivil-toplum-bir-donum-noktasi>, (Er: 26.02.2016)

⁶⁸ Tosun, Sivil Toplum Kavramı Tartışmaları, s.123.

⁶⁹ Ahmet Cihan, İlyas Doğan, Osmanlı Toplum Yapısı ve Sivil Toplum, 3F Yayınevi (1. Baskı), İstanbul 2007, s.8.

1.4.1. Osmanlı'da Sivil Toplum

Bütün geleneksel devletlerde olduğu gibi Osmanlı hanedanının hâkimiyetinin meşru kaynağı da Allah'a dayandırılmaktadır.⁷⁰ İnalçık, pragmatik geleneksel devlet anlayışına dayanan Osmanlı'da devletin temelde hükümdarın kuvvet ve kudretine dayandığını belirtmektedir. Bu tek mutlak sınırsız kudreti haklı göstermek için İslam düşüncesine kökleri Eski Yunan'da olan, hükümdarın salt otoritesi olmaksızın insanların toplum halinde yaşamasının imkânsızlığı yorumları yerleştirilmiştir.⁷¹

Çaha, her ne kadar İslam dünyasında devlet karşısında ya da devletin işgal ettiği alanın dışında sahip olunan (örneğin Osmanlı'daki eğitim alanı gibi) inisiyatif alanları söz konusu olsa da genel olarak temelini Aristo ve Platon'un attığı bir düşünce geleneğinin devamı olarak Müslümanların siyaset düşüncesi tasavvurunda toplumun devlete karşı özerk ya da hükmü şahsiyete sahip olma gibi bir düşüncelerinin olmadığını belirtmektedir. Bu yapıda erdemın kaynağı devlettir ve hikmet devlette aranmaktadır.⁷² İzlerini bugün de gördüğümüz Osmanlı Devleti'nin aşkın devlet kavramlaştırmasının hâkim anlayışında hükümdar devlet ile özdeşir.⁷³

Mardin, Osmanlı toplumunu tek bir modelle kavramlaştırmak mümkün olmasa da toplumsal olarak çizilen şemanın "patrimonyal bürokrasi" olarak ifade edilebilecek bir tür olduğunu söylemektedir.⁷⁴ Akşin ise klasik Osmanlı toplum düzeninin yönetenler ve yönetilenler olmak üzere iki ana sınıftan oluştuğunu; yönetenlerin icrai askerler (maaşlılar, zaim ve tımarlı sipahileri) ve ulemalardan, yönetilenlerin (reaya) ise kentliler (lonca esnafı, tüccar ve sarraflar), köylüler ve göçebelerden oluştuğunu belirtmektedir.⁷⁵

Devletin "mülk" olarak adlandırıldığı Osmanlı'da sultanın iradesini sınırlandıracak hiçbir fikre ve girişime izin verilmemiş, buna yol açacak yöndeki

⁷⁰ İlber Ortaylı, *Türk İdare Tarihi*, Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Yayınları No:180, Ankara 1979, s.133.

⁷¹ Halil İnalçık, *Devleti-i Aliye, Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar-I*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları (43.Baskı), İstanbul 2010, s.256.

⁷² Ömer Çaha, *Sivil Toplum Kavramı Tartışmaları*, s.48.

⁷³ Ali Yaşar Sarıbay, "Türkiye'de Demokrasi ve Sivil Toplum", *Liberal Düşünce Dergisi*, C. 2, S. 6, Bahar 1997, Liberte Yayınları, Ankara 1997, s.36., <http://www.libertedownload.com/LD/arsiv/06/Sayi-06.pdf>, (Er:30.03.2016)

⁷⁴ Mardin, a.g.e., s.207.

⁷⁵ Sina Akşin, *Kısa Türkiye Tarihi*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları (20.Baskı), İstanbul 2016, s.10.

eğilimler süratle engellenmiştir.⁷⁶ Devleti korumak endişesine dayanan ve kutsal devlet anlayışıyla şekillenen devlet kavramlaştırmasının sonuçlarından biri toplumsal tabandan yoksun olan devletin, toplum kesimlerinin somut çıkarlarından çok ne olduğu belli olmayan soyut çıkarlara önem vermesiyle, diğeri çıkar gruplarının uzlaştırılmasına önem verilmemesi olmuştur. Çünkü Akşin'e göre Osmanlı'da devlet "yönetilenler için değil yönetenler için"di.⁷⁷

Devletin asli kaygısı vergi kaynaklarını korumak ve hasılatı arttırmak olduğundan, pazara müdahale etmiş, ancak devrin sivil toplum kuruluşları sayılabilecek üretken sınıfların kurumları olan örneğin loncaların faaliyet biçimine ve ortak yaşam mahallerine karışmamıştır.⁷⁸ Ortaylı'ya göre "lonca sistemi demek, üretim ve tüketimin sınırlandırılmasına yönelik bir ekonomik düzen, yani feodal düzen demektir."⁷⁹ "Usta-kalfa-çırak ilişkisi içinde çalışan bu birimlerin büyümemesi, gelişmemesi hem loncaların hem devletin özen gösterdiği bir konuydu. Başka bir deyişle loncalardan kapitalizme açılan bir kapı yoktu."⁸⁰ Sınıflaşmaya ve bu nedenle doğabilecek adaletsizliğe yol açabilecek mülkiyet konusu İslam'daki "mülk Allah'ındır" yaklaşımıyla çözülmüş, devlet bireylerin ekonomik ve siyasi güç elde etmesine izin vermemiştir. Sosyal düzeni ve yapıyı bozacak oluşumlar engellenmiş, sınıfsız bir devlet yaratılmıştır.

Cem, İslami devlet anlayışının ve Osmanlı ekonomik düzeninin bireyleri kişilerin mülkiyeti olmaktan çıkarma, feodal düzenden, soyluların ekonomik ve siyasal baskısından kurtarma gibi yönleriyle çağın ilerisinde olduğu ifade etmektedir.⁸¹ Ancak "bu toplumsal yapı içerisinde şehir hayatını canlandıracak, Sanayi Devrimi'ni gerçekleştirebilecek, bilim, sanat, teknoloji gibi alanlarda yenilik yaratabilecek bir burjuva sınıfı" da ortaya çıkamamıştır. Bütün bunları sonucunda

⁷⁶ Ayhan Biber, "Türkiye'de Sivil Alanın Darlığının Tarihsel Nedenleri Üzerine Bir Değerlendirme", Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 11 / 3, 2009, s.35-36., <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/287385>, (Er: 27.06.2016)

⁷⁷ Akşin, a.g.e., s.10,12.

⁷⁸ Abdülkadir Buluş, "Sivil Toplum Kuruluşlarına Tarihsel Bir Örnek: Osmanlı Vakıfları", SÜ İİBF Sosyal ve Akademik Araştırmalar Vakfı, Sayı 16, 2009, s. 24., <http://sead.selcuk.edu.tr/sead/article/view/236/232>, (Er:27.06.2016)

⁷⁹ Ortaylı, a.g.e., s.212.

⁸⁰ Akşin, a.g.e., s.12.

⁸¹ İsmail Cem, Türkiye'de Geri Kalmışlığın Tarihi, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları (6. Basım), Ocak 2104, s. 52, 55.

değişen rekabet koşullarını doğru değerlendiremeyen Osmanlı güç kaybetmeye başlamıştır.⁸²

Avrupa kentlerinde devlet karşısında -burjuvazi sayesinde- ortaya çıkan özerk yapılanmalar, devletin sosyal ve ekonomik hayatı kuşattığı Osmanlı kentlerinde oluşmadığından yurttaşlık ve birey gibi kavramların gelişmesi de mümkün olmamıştır. Mardin, burjuvazinin ve Batı'daki ekonomik girişimci kesimin bu topraklardaki yokluğunun fikir kulüpleri, dernekler ve günlük yazılı basının Osmanlı'da gelişmemesi gibi yapısal bir sonuç da doğurduğunu, böylece Batı'daki anlamıyla bir kamusal alanın ve kamuoyunun filizlenmediğini vurgulamaktadır. Diğer yandan Osmanlı toplum yapısının durgun ve monolitik özelliğinin sivil toplumun doğuşuna zemin hazırlayacak çoğulculuğun ortaya çıkışına imkân vermediği de belirtilmektedir. Bununla birlikte Cihan ve Doğan'a göre, klasik Osmanlı sistemi örgütlenme yapısını, çalışma biçimi ve amaçlar açısından bugünkü anlamda bir sivil toplum yapılanmasına benzetmek mümkün olmasa da Osmanlı'da çeşitli sosyal ve ekonomik faaliyetleri yerine getiren birtakım organizasyonların fonksiyonel açıdan sivil topluma benzerliğinin ne olduğunun araştırılması gerekmektedir.⁸³ Batı'daki gibi bir sivil toplum örgütlenme modeline yirminci yüzyılın başında modernite projesinin ülkeyi dönüştürmeye başladığı Osmanlı'nın son dönemlerinde şahit olunsa da sivil toplum alanına "siyasal alanın dışında bir örgütsel yaşam" olarak yaklaşılması durumunda, ülkede sivil toplumun daha önce de var olduğu söylenebilecektir.⁸⁴

18.yüzyıl sonlarında filizlenmeye başlayan Batılılaşma eğilimleri, merkezi otoritenin daha modern ve teknik bir orduyla güçlendirilmesi ve bunu sağlamak için teknolojik ve ekonomik kalkınmanın gerçekleştirilmesi gibi iki temel düşünceyi barındırıyordu. Dolayısıyla Osmanlı yenileşme ve modernleşme hareketinin itici gücünün de yine devletin güçlendirilmesi arzusu olduğu görülmektedir. Modernleşme girişimlerinin sonucu olan Tanzimat, iki önemli gelişmeyi ortaya çıkarmıştır: Bunlardan ilki zayıflayan merkezi yönetimin idari ve askeri reformlarla güçlendirilmesi, ikincisi ise temel hak ve özgürlüklerin Tanzimat Fermanı'yla

⁸² Biber, a.g.m., s.37.

⁸³ Cihan, Doğan, a.g.e., s. 61-63, 36-37.

⁸⁴ İçduygu, Meydanoglu, Sert, a.g.e., s.55.

anayasal güvence altına alınmasıdır. Bu gelişmelerin ilki sivil toplumu denetim altına almayı kolaylaştırıcı rol oynarken, ikincisi Batı'dakine benzer şekilde çoğulcu toplumun belirleyici özelliği olan, siyasal otorite karşısında temel hak ve özgürlüklerin teminat altına alınması şeklindeki sivil toplum öğelerinin tohumlarını taşımaktadır.⁸⁵

Mardin, Türkiye'de tarihsel süreçte sivil toplumun bazı öğelerinin eksikliğine rağmen kitle iletişim araçlarının kullanımı ve Şinasi, Namık Kemal gibi gazeteciliği geliştiren düşünürler sayesinde, Osmanlı İmparatorluğu'nda 1880'lerden sonra 'kamuoyu'nun hatırı sayılır bir gelişim gösterdiğini ifade etmektedir. 'Kamu çıkarı, milli çıkar' gibi kavramların Batı'daki gibi kişi veya grup özerkliğine bağlı olmadan kolektif bir anlama sahip olarak geliştiğini ifade eden Ortaylı, yine de bu kavramların geleneksel bir Osmanlı öğesi olan devlet çıkarından ayrı ve farklı olarak geliştiğini de tespit etmektedir.⁸⁶

1.4.2. Cumhuriyet Sonrası Sivil Toplum

Türkiye'de anayasal bir hak olarak sivil toplum örgütlenmeleri 1908 Anayasası ile kabul edilmiş ve bu temel belge örgütlenmelerin ayrıntılarını düzenleyen 1938 tarihli yeni Cemiyetler Kanunu'na kadar Cumhuriyet'in ilk 15 yılında da yürürlükte kalmıştır.⁸⁷

Keyman, 1923'de kurulan modern cumhuriyet Türkiye'sinin padişahın etkisinden uzak bir ulus devletinin ve İslam'ı bireysel inanca indirgeyecek kadar kuvvetli laik bir ulusal kimliğin yaratılması temeline dayandığını belirtmektedir. Dolayısıyla, genç Cumhuriyet'i oluşturma sürecinin, "geri kalmış bir toplumun, devlet merkezci olan ve yukarıdan aşağıya doğru gerçekleşen bir dönüştürme süreciyle modern hale getirmek olduğu yani 1923'teki başlangıcından beri Türk modernitesinin devlet merkezci bir modernite olarak" gerçekleştiğini ifade

⁸⁵ Cihan, Doğan, a.g.e., s.65-66.

⁸⁶ Mardin, a.g.e., s.16,17.

⁸⁷ İçduygu, Meydanoğlu, Sert, a.g.e, s.55.

etmektedir.⁸⁸ Ancak, bu dönemde toplumsal ve ekonomik yapının geleneksel tarıma dayalı olduğu, neredeyse on kişiden dokuzunun kırsalda yaşadığı ve henüz çok partili siyasi hayata geçilmediği dikkate alınır, sivil toplum örgütlenmelerinin ve modernitenin tabandan gelişmesini beklemenin mümkün olmadığı da görülecektir.

1945’de çok partili hayata geçilmesi ve 1946 Dernekler Yasası’yla dernek ve sendika etkinlikleri ile sivil toplum alanı göreceli olarak genişlemiş, 1950’den sonra ortaya çıkan sosyal ve ekonomik gelişmeler kentleşme ve sanayileşmeye katkı yaparak, sivil toplum alanında örgütlenme eğilimlerini artırmıştır. Ancak 1950-1960 döneminde ülkenin ekonomik ve toplumsal dinamikleri sivil toplumun gelişmesine bir ivme kazandırsa da siyasal düzeyde bu gelişmeyle uyumlu adımlar atılmamış, sivil toplum üzerinde baskıcı politikalar izlenmiştir.⁸⁹

1960-80 arası dönemde güçlü-devlet yapısını temsil eden Silahlı Kuvvetler’in parlamenter yaşama üç kez (1960-1971-1980) müdahale etmesi, demokrasinin gelişmesini ciddi anlamda örseleyerek katılımcı siyasi kültür yanında örgütsel yaşam üzerinde de olumsuz etkiler yapmıştır. 1960 darbesi sonrası 1961 Anayasası’yla sağlanan gelişmeler, 1971 ve 1980 askeri müdahaleleriyle sekteye uğramış; “1961 Anayasası’ndaki temel hak ve özgürlüklerin kullanım biçimleri kısıtlanarak örgütlenme hakkı başta olmak üzere demokratik hakların kullanımı sınırlandırılmıştır.”⁹⁰ Onbaşı’ya göre 12 Eylül 1980 darbesi, Osmanlı-Türk siyasal yapısının genel bir özelliği olarak kabul edilen devletin toplum karşısındaki güçlü konumunun, bir kez daha ve yoğun bir şekilde hissedilmesine neden olmuştur.⁹¹

Sarıbay, 1983 genel seçimlerinden sonra Türkiye’deki tüm siyasal akımların devletin toplumdaki yerinin ne olması gerektiği konusunu tartıştıklarını ve hepsinin devletin topluma müdahalesinin azaltılması konusunda fikir birliği içinde olduklarını belirtmektedir. Genel olarak Doğu toplumlarının temel sorununun bireyi devlet gücü karşısında koruyacak mekanizmaların ve yapıların yani sivil toplumun olmadığı; bu nedenle de Türkiye’de demokrasinin yerleştirilmesi ve yeniden tesisinin sivil

⁸⁸ Fuat Keyman, *Türkiye’de Sivil Toplumun Serüveni: İmkansızlıklar İçinde Bir Vaha*, Sivil Toplum Geliştirme Merkezi, Ankara 2006, s.23,24., <http://panel.stgm.org.tr/vera/app/var/files/t/turkiye-de-sivil-toplumun-seruveni.pdf>, (Er: 28.01.2016)

⁸⁹ İçduygu, Meydanoğlu, Sert, a.g.e, s.55-56.

⁹⁰ İçduygu, Meydanoğlu, Sert, a.g.e, s.56-57.

⁹¹ Funda Onbaşı, *Sivil Toplum*, Ephoke Yayınları (1.Baskı), İstanbul, 2005, s.65.

toplumun varlığıyla özdeşliği konusunda birleştiklerini ifade etmektedir.⁹² “Türkiye’de sivil toplumun demokratikleşme için önemli bir alan, farklı sivil toplum örgütlerinin de sivil hak ve özgürlükler temelli yeni örgütsel yaşamın aktörleri olarak ortaya çıkması, ancak 1980’lerde Türk modernitesinde meydana gelen köklü ekonomik ve kültürel değişikliklerin bir sonucu olarak gerçekleşebilmiştir.”⁹³

Örgütsel yaşamın nitelik ve nicelik olarak canlanıp önem kazandığı 90’lı yıllar boyunca “Türkiye’de sivil toplumun devlet denetimi dışında gelişimini sağlayan üç temel etken sayılabilir: Ekonomide serbest pazar temelli ihracata yönelik sanayileşmeye geçiş, siyasal ve kültürel yaşamda ortaya çıkan dinsel ve etnik temelli kimlik talepleri ve küreselleşme sürecinin getirdiği dinamikler.”⁹⁴ Yine daha önceki dönemde neredeyse birbirine rakip siyasal ideolojilerin parçası durumunda olan kadın meselesinin, özellikle 1980 sonrası dönemde özerk bir siyasi hareket olarak ortaya çıkması sivil toplum alanının genişlemesinde bir etken olarak gösterilmektedir.⁹⁵ Son olarak, 1990’ların ikinci yarısında yoğun olarak ülke gündemine oturan Avrupa Birliği tam üyelik başvurusu nedeniyle devam eden müzakere sürecinde ekonomik ve siyasal reformların uygulamaya konulması, devlet-sivil toplum ilişkilerinin sürekli bir şekilde odakta olmasına sebep olmuştur.⁹⁶

2000’li yıllar, sivil topluma duyulan ilgi ve güvenin artmasının yanında “sadece devlete dayalı bir modernleşme ve kalkınma anlayışının, toplumsal sorunlara etkili çözüm üretmede yeterli olamayacağı gerçeğini ortaya çıkaran dönem olarak kaydedilmiştir.” Bu yıllarda sivil toplumun devinimine katkı yapan dini ve etnik kimlik siyaseti temelli olguların yanında 1999’da Avrupa Birliği üyeliğine adaylığı onaylanan Türkiye’nin 2004 yılı sonunda “Kopenhag siyasi kriterlerini karşıladığına karar verilmesiyle” 2005 yılında üyelik müzakerelerine başlamasının da sivil toplum alanında belirgin bir canlanmayı beraberinde getirdiği görülmüştür.⁹⁷ Ancak Keyman, Türkiye’de STK’lar konusunda 1980’lerden itibaren yaşanan nicel ve söylemsel gelişmelere rağmen devlet-merkezci siyaset, demokrasi eksikliği ve

⁹² Sarıbay, “Türkiye’de Demokrasi ve”, s.35-36.

⁹³ Keyman, *Türkiye’de Sivil Toplum*.....s.27-28.

⁹⁴ İçduygu, Meydanoglu, Sert, a.g.e, s.57.

⁹⁵ Onbaşı, a.g.e., s.66-67.

⁹⁶ Tosun, “Sivil Toplum Örgütleri İçinde.....”

⁹⁷ İçduygu, Meydanoglu, Sert, a.g.e, s.58.

gelişmeyi engelleyici nitelikteki yasal düzenlemeler nedeniyle aynı oranda niteliksel gelişmenin kaydedilemediğini ileri sürmektedir.⁹⁸

Sivil toplumun olmadığı ya da devletin inisiyatifinde etkisiz bir şekilde varlık gösterdiği toplumlarda devlet kendi etki alanını sürekli genişletmekte ve buna uygun olarak devletin üretici ve bölüştürücü faaliyetlerinden kaynaklanan özerkliğine ses çıkarmayacak, bunu mümkün olduğunca genişletmesine muhalefet etmeyecek bir “muteber yurttaş prototipi” yaratmaya çalışmaktadır. Her kesimin ihtiyacı devlet tarafından karşılandığında toplumda başka dayanışma örüntüleri oluşturmak gerekmemekte; dayanışma örüntüleri parçalanarak ortadan kalkmaktadır. Bu durum, devletin denetim alanını hem ekonomik hem de sosyal boyutlarıyla genişlettiği Türkiye gibi az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerde, toplumun her şeyi devletten bekleyen, verilenle yetinen bireylerden oluşmasına neden olmaktadır. Bu anlamda siyasal alanın toplumsal alan üzerinde baskı ve denetimini mümkün olduğunca azaltmayı hedefleyen sivil toplum-demokrasi ilişkisi toplumsal yapısı bu şekilde oluşmuş ülkelerde çok daha anlamlı hale gelmektedir.⁹⁹

1.5. SİVİL TOPLUM VE İLGİLİ KAVRAMLAR

Sivil toplumun tarihsel süreçte gelişimi incelendiğinde, karşılıklı bir varoluş ilişkisi yaşadığı kavramların varlığı tespit edilmektedir. Sivil toplumun doğup gelişmesi bu kavramların varlığına bağlı olduğu kadar, demokrasi ve modernleşmenin gerektirdiği kurumların varlığı için de sivil toplumun varlığı, olmazsa olmaz bir koşul olarak ortaya çıkmaktadır.

1.5.1. Sivil Toplum ve Kamusal Alan

Demokrasi tartışmalarında demokrasinin ön koşulu olma sıfatıyla sıklıkla gündeme gelen ‘kamusal alan’ kavramı, eşit ve özgür yurttaşların kendilerini ilgilendiren ortak meselelerde serbestçe iletişim kurarak ve uzlaşma arayarak, irade

⁹⁸ Keyman, “Avrupa’da ve Türkiye’de.....”, s.12.

⁹⁹ Tosun, *Sivil Toplum Kavramı Tartışmaları*, s.123.

ve eylemleriyle bu alanı var ederken, aynı zamanda etkinlikte bulunmaları şeklinde açıklanmaktadır. Bu durumda sıklıkla birbirine karıştırılan devlet aygıtının kullandığı yerler anlamındaki “kamu erkinin alanı” ile toplumdaki “demokratik katılım ve eleştirel söylem alanı” şeklinde ifade edilebilecek “kamusal alan”ın birbirinden farklı kavramlar olduğu ortaya çıkmaktadır.¹⁰⁰ Latince *privare* (bir şeyi kendine mal etmek) kökenine sahip olan ‘özel’in karşısında, onunla ilişkisi içinde belirlenen ‘kamusal’ olan, özel olanın tersine ‘bir şeyi herkese mal etmek’ anlamını içermektedir.¹⁰¹

Tarihsel sürece bakıldığında, sivil toplumun politik olarak organize olmuş bir kamu olarak klasik anlayışının ilk tutarlı formülasyonu antik Yunan şehirlerinde görülmektedir.¹⁰² Batı tarihinde kamusal/özel alan karşıtlığının da sitenin (polis) ortaya çıkmasıyla şekillenmeye başladığı görülmektedir. Kamusal alan, yurttaş statüsüne sahip olabilmek için katılınması gereken tüm etkinlikleri temsil ederken, bireyin yalnız kendisini ilgilendiren aile yaşamıyla ilgili pratikler özel alanda yer almaktaydı.¹⁰³ Bu yapıda kamusal hayata katılmanın koşulu, üretici çalışmadan muaf olan vatandaşların özel hayat alanında aile reisi olarak özerk olmalarıdır.¹⁰⁴ Vatandaşların bir araya gelip, meseleleri henüz resmi karar aşamasına gelmeden müzakere ettiği, bilgi aldığı,¹⁰⁵ eşitler arasındaki çatışmada en iyi olanın ortaya çıktığı kamusal alanda her şey ifşa olmakta; herkese orada görünür olmaktadır.

Bu Helenik kamu modelinin toplumsal formasyon temeli, aynı olmasa da zihinsel-tarihsel bir ideolojik ülkü olarak önce Orta Çağ boyunca daha sonra ise modern devletin ve ondan ayrıışan burjuva toplumunun oluşumuyla devam ettirildiği görülmektedir. Kamu ve özel kategorileri burjuva kamusunun politik bilincinin oluşmasına ve hukuksal kurumlaşmasına hizmet etmiştir.¹⁰⁶ Habermas, 18.yüzyılın sonlarından itibaren kilise, krallık ve soyluluk olarak bölümlenmiş temsili kamunun

¹⁰⁰ Gülşay Ercins, “Demokrasinin Bir Önkoşulu Olarak Kamusal Alan ve Türkiye’de Kamusal Alan Algısı”, C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, C. 14, S.1, 2013, s.298.

<http://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423875012.pdf>, (Er: 07.04.2016)

¹⁰¹ Ali Yaşar Sarıbay, *Kamusal Alan, Diyalojik Demokrasi, Sivil İtiraz*, Alfa Basım Yayın (Birinci Basım), İstanbul 2000, s.3.

¹⁰² John Ehrenberg, *Civil Society: The Critical History of An Idea*, New York University Press, New York, 1999, s.3.

¹⁰³ Ferda Keskin, “Kamusal Alan ve Yalın Yaşam”, *Doğu-Batı Dergisi* (5.Basım), Yıl:2, Sayı:5, Ankara 2014, s.105.

¹⁰⁴ Jürgen Habermas, *Kamusal Alanın Yapısal Dönüşümü*, İletişim Yayınları (12.Basım), İstanbul 2014, s.60.

¹⁰⁵ Belge, a.g.m., s.15.

¹⁰⁶ Habermas, a.g.e., s.60-61.

kurumlarının çözüldüğünü ve “kamusal” ve “özel” unsurlar arasında parçalanmaya başladığını ifade etmektedir.

Temsili kamunun kamu otoritesine dönüşümü, feodal devletin modern devlete dönüşümüyle gerçekleşirken,¹⁰⁷ buna karşılık kamusal alan, muhakeme eden özel şahısların hükümet tarafından düzenlenen kamuyu kendilerine mal ederek, bir eleştiri alanı olarak kamusal erke karşı inşa etmeleri, kurumlaşmaları ve tartışma platformlarıyla oluşmuş olan “edebi kamu”nun işlevsel değişimi olarak ortaya çıkmıştır.¹⁰⁸ Böylece kamu kavramı giderek özel şahısların bir araya gelmesiyle oluşan ‘kamusal’ anlamında ve ‘kamuoyu’ ile birlikte kullanılmaya başlamıştır. Böylelikle kamusal alan “akla dayanan bir alan” olacak; “insan aklının kamusal kullanımı” mümkün kılınacaktı.¹⁰⁹

Kant’a göre insanların tek başına rüştüzlükten kurtulması mümkün değilken, özgürlüğe sahip kamusal topluluğun aydınlanması daha mümkündür. Siyasi mücadele şeklinde ortaya çıkan bu hesaplaşmanın daha önce şahit olunmamış, özgün bir aracı vardır; kamusal akıl yürütme (usavurum, muhakeme). Akıl yürüten insanlardan oluşan kamusal topluluk, “ortak varlık” üzerine muhakeme edip uzlaşma sağladığında “akıl yürüten vatandaşlar”dan oluşan kamusal topluluk haline gelmektedir. Dolayısıyla Kant’a göre, saf halde dünya akıl sahibi varlıkların iletişim süreciyle kurulacaktır.¹¹⁰ Habermas, yönetim erkinin daha akılcı hale getirilebilmesinin kamuoyunun kolektif yargılarıyla mümkün olduğunu, ancak kamuoyunun akılcı olabilmesinin de bilgilendirilmesi ve yönetimin saydam olmasıyla mümkün olacağını öngörmektedir. Böylece, kamuoyunun bir denetim organı, yani yönetim erkini ve gücünü elinde tutan kurum ve kişilerin eylem ve tasarruflarını inceleyen bir unsur gibi ele alınması, kamusal alan kavramını kilit bir siyasal öge haline getirmiştir.¹¹¹

¹⁰⁷ Hakan Yılmaz, “Kamu, Kamu Otoritesi ve Devlet: Habermas’ın Işığında Türkiye’yi Düşünmek”, Cogito, No.15, 1998, s.2-3., http://www.hakanvilmez.info/vahoo_site_admin/assets/docs/HakanYilmaz-1998-KamusAlAnVeDevlet-Cogito.278102332.pdf (Er: 23.02.2016)

¹⁰⁸ Habermas, a.g.e., s.127.

¹⁰⁹ Nihat Falay, “Kamusal Alanın Oluşumu, Dönüşümü ve İktisadi Boyut”, Journal of Life Economics, C.2, 2014, s.56., http://www.jlecon.com/Makaleler/520429241_6-nihat%20falay.pdf (Er: 23.02.2016)

¹¹⁰ Habermas, a.g.e., s. 204, 93, 205, 202.

¹¹¹ Falay, a.g.m., s.59,61.

Kamusal alan, yurttaşların sahip oldukları kültürel, etnik, dinsel vb. sayılabilecek farklılıklarının ötesinde, eşit oldukları, özgürce tartışmalara girdikleri ve fikirlerini paylaşarak etkili olmaya çalıştıkları alandır.¹¹² İnsani zenginliklerin yaşayabilmesi için tekdüze, homojen bir kamusal alan tasavvurunun olamayacağını kabul etmek gerekmektedir. Kamusal alanı “özgürlüğün kendisini gösterebildiği yer” olarak tanımlayan Arendt’e göre, herkese açık olan bu alanda insanlar sınırlama olmaksızın, uyum içinde bir araya gelirler, birlikte hareket ederler, üstün olmak, itibar görmek ve ölümlülüğü aşmak için burada bulunurlar, dolayısıyla burası bir “görünüm sahnesi”dir.¹¹³

Habermas’a göre, rasyonel-yasal bir otoriteyi gerektiren modern devletin meşruluğu “yalnızca yasalarla değil, aynı zamanda diyalog ve iletişime dayalı bir rasyonellik anlayışı üzerine kurulmuş normatif ilkeler yoluyla da değerlendirilmelidir.” Karar alma süreçlerine katılım imkânı vererek alttan denetimi sağlayan bir “kamusal iletişim mekanı”nın varlığı da devlet-toplum arasında kurulacak demokratik bir yönetim için gerekli koşuldur.¹¹⁴

Katılımcılığı temel alan demokratik yönetim biçimine geçiş için Habermas iki kuramsal manevra önermektedir: Bunlardan ilki, devlet-sivil toplum karşıtlığı temelinde kurulan geleneksel toplum anlayışı yerine “siyasal toplum/ekonomik toplum/sivil toplum”a dayanan üç boyutlu toplum anlayışına geçmek, diğeri ise “iletişimsel ussallık” dediği yöntemi kullanmaktır. “Demokrasi, ahlaki ve siyasal eşit olarak kabul edilen bireysel ve kolektif kimliklerin, kendi yaşam tarzlarını etkileyen kararlar üzerinde, özgür ve makul sorgulama/tartışma olanağını buldukları ve bu anlamda karar alma süreçlerine katıldıkları bir kamusal iktidar pratiğidir.” Bu anlamda siyaset etiksel bir eylem; demokrasi de kolektif kimlikler arasındaki sorgulama/tartışma/müzakere yani iletişimsel ussallık temelinde oluşan bir örgütlenme biçimidir.¹¹⁵

¹¹² Ferhat Kentel, *Hukuk, Demokrasi ve Sivil Toplum, Sivil Toplum Anlayışı ve Hareketi*, Toplum ve Hukuk Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul 2005, s.17-19., <http://www.tohav.org/Content/UserFiles/ListItem/Docs/katalog1259hukuk-demokrasi-ve-sivil-toplum-sempozyumu.pdf>, (Er: 28.01.2016)

¹¹³ Ercins, a.g.m., s.289-299.

¹¹⁴ Fuat Keyman, “Kamusal Alan ve Cumhuriyetçi Liberalizm: Türkiye’de Demokrasi Sorunu”, *Doğu Batı Dergisi*, (5.Basım), Yıl:2, Sayı:5, Ankara 2014, s.65.

¹¹⁵ Keyman, a.g.m., s.66.

Müzakere/tartışmaya dayalı böyle bir demokrasi kavramlaştırması ise siyasal hareketliliğe ve bir üretici güç olan iletişimin kullanımına güvenmektedir. Bu noktada Habermas, kamusal alanın politik ve iktisadi istilacıların medyatik iktidarının elindeki kitle iletişim araçlarının egemenliği altında olduğu gerçeğini de kabul etmektedir. Sivil toplumun bu dışardan yönlendirilen değerler, konular ve nedenler yelpazesini etkileyerek değiştirme ve eleştirel süzgeçten geçirme ihtimali, kısacası bu iktidar alanıyla rekabet şansının derecesi tartışmaya açıktır. Ancak O, günümüzde bu meselenin ele alınmasında siyasal işlev gören kamusal kavramının hala kullanışlı bir perspektif sunduğunu iddia etmektedir.¹¹⁶

1.5.2. Sivil Toplum ve Yurttaşlık

İnsanlık tarihinin yeni olgularından biri olan yurttaşlık kavramı, ilk kez toprak sahibi, özgür ve erkek olanların ekonomik olanakları kullandığı ve bu niteliklerinden ötürü siyaseti de sınıfsal bir ayrıcalık olarak tekellerinde tutan küçük azınlıkların var olduğu eski Yunan şehir devletlerinde ortaya çıkmıştır.¹¹⁷ Kökenlerini Latince ‘civic’ ve Yunanca ‘polites’ kelimelerinden alan yurttaş kavramının bu süreçte aslında siyasal bir yapının parçası olmak anlamında kullanıldığı görülmektedir.

Sadece toprak sahibi, özgür ve erkek olan bireylerin yurttaş¹¹⁸ olarak kabul edildiği Eski Yunan’da iyi yurttaş kişisel kaygıları aşarak cumhuriyetin gereksinimlerine yönelen kişi olarak tanımlanmış, aktif katılıma önem verilerek, yurttaşların kentin genel sorunlarıyla yakından ilgilenmeleri beklenmiştir.¹¹⁹ Örneğin Aristo, vatandaş statüsüne sahip olmanın getirdiği sorumluluğu şu şekilde ifade etmektedir: “Bence yurttaş bütünü ötekilerden etkinlikle ayıran yargıya ve otoriteye katılması yani yasal, siyasal ve yönetimle ilgili görevler almasıdır.”¹²⁰ Bu statünün sağladığı hak, yürürlükte olan demokrasinin derecesine göre değişse de

¹¹⁶ Habermas, a.g.e., s.44,54.

¹¹⁷ Mehmet Ali Kılıçbay, *Siyasetin Bu Mu Türkiye*, Eabil Yayıncılık (1. Baskı), Ankara 2006, s.81.

¹¹⁸ Kılıçbay, a.g.e., s.81,82.

¹¹⁹ Erdal Dağtaş, “İnternet, Katılımcı Demokrasi ve Yurttaşlık Hakları”, XII. “Türkiye’de İnternet” Konferansı, Kasım 2007, Ankara, s. 255.

¹²⁰ Aristoteles, *Politika*, Ark Kitapları, İstanbul 2013 s.193.

asgaride siyasal bir etkinliğe veya kamu işlerine katılma hakkını içeren üyelik hakkını ifade etmekteydi.¹²¹

Roma döneminde de devam eden bu dar yurttaşlık anlayışı Avrupa'nın Orta Çağ'a girmesiyle terkedilmiş; modern yurttaşlık olgusu, siyasal örgütlülüğünü ulus-devlet aşamasına çıkartan modern toplumun unsuru olarak feodalizmden kapitalizme geçiş döneminde ortaya çıkmıştır.¹²² Bu anlamda ulusal-demokratik yurttaşlık da denebilecek modern yurttaşlığın, Batı kapitalizminin gelişmesine paralel bir tarihi olduğu görülmektedir.¹²³ Ulus-devletin ortaya çıkmasıyla gelişen süreçte yurttaş kimliği altındaki tüm yetişkinlerin haklarının ve görevlerinin yasallaştırılması tarihsel olarak ulus kurmanın ve demokratikleşmenin çekirdek ögesi olmuştur. Böylece yurttaşlar, tarih, ülke ve kültür kimliğiyle birlikte ortak bir ekonomik yapı ve yasal hak ve sorumlulukları da paylaşmışlardır. Yurttaş kimliği, ulus olgusu içinde farklı sınıfları ve grupları, farklı etnik kökenleri bütünleştirdiği için yasalar önünde her yurttaş eşit hale gelmiştir.¹²⁴ Dolayısıyla, çağdaş yurttaş kavramının ortaya çıkabilmesi için gereken sözleşme ve özgürlük anlayışları, modern dünya kurulurken hazır bulunmaktadır. Yurttaşlığın oluşumu sırasında bunlara, eşitlik, bireysellik, farklılık gibi kabullerin yanı sıra ulus, ülke, ulus-devlet gibi oluşumların da eklenmeleri gerekmiştir.¹²⁵

Yunan şehir-devletinden başlayan tarihsel süreçte yurttaşlığı bir görev, bir sorumluluk, gururla kabul edilmiş bir yük olarak tanımlayan (cumhuriyetçi anlayış) veya yurttaşlığı bir statü, bir yetki, bir hak veya pasif şekilde kullanılan haklar manzumesi olarak gören (liberal anlayış) iki farklı yurttaş anlayışının etkili olduğu görülmektedir.¹²⁶ Devlete karşı görev mantığıyla kurgulanmış cumhuriyetçi anlayışta da bireysel haklar dizgesi şeklinde tanımlanan liberal anlayışta da yurttaş seçimlerde oy verme haricinde bir aktör olarak yer almamakta, aktif olamamakta, devletin

¹²¹ Ali Yaşar Sarıbay, "Yurttaşlık ve Katılımcı Demokrasi", <http://siyasaliletisim.org/blog/2008/08/12/yurttalk-ve-katilmc-demokrasi>, (Er: 20.03.2016)

¹²² Numan Durak Aksoy, Halis Adnan Arslantaş, "Devlet ve Yurttaşlığın Fonksiyonel Değişimi", TÜBAR-XXV-2009, s.13., <http://www.tubar.com.tr/TUBAR%20DOSYA/pdf/2009BAHAR/01.aksoy.arslanta.%209-26.pdf>, (Er: 28.01.2016)

¹²³ Sarıbay, a.g.m.

¹²⁴ Aksoy, Arslantaş, a.g.m., s.13.

¹²⁵ Kılıçbay, a.g.e., s.82-82.

¹²⁶ Sarıbay, a.g.m.

karşısında pasif toplum zihniyeti varlığını korumaktadır.¹²⁷ Bu yapının şehir devletlerindeki yurttaşlık anlayışından ileri gidememek olduğunu ifade eden Sarıbay, aktif ve katılımcı boyutları dikkate alan yurttaşlık tanımını şöyle yapmaktadır: “Yurttaşlık, bir topluluğa katılarak veya üye olarak ve bu üyelik çerçevesinde edinilen hak ve görevlere dayanarak kendilerinin ve gruplarının çıkarlarını içeren özel alanda olduğu kadar, kamu alanında da eylemde (act) bulunma hakkıdır.”¹²⁸

Aktif vatandaşlıkta birey kamusal alanda, siyasi toplumun dışında, siyasi toplum tarafından belirlenmeyen ama hareket olarak siyasi topluma etkide bulunmaktadır. Nitekim aktif ve sorumlu vatandaşlardan oluşan sivil toplum pasif vatandaşlık anlayışını değiştirmektedir. Sadece hak ve özgürlükler temelinde değil, kendi başlarına pasif kalan, bu yüzden de gönüllü olarak bir araya gelip aktif ve sorumlu yurttaşlık anlayışıyla hareket eden sivil toplumda iletişim, toplumsal bir sorunla mücadele etmek ya da çözüm üretmek bağlamında geliştiği için çevreyi, toplumu dönüştürücü bir mekanizması vardır. Bu nedenle sivil toplum örgütlerindeki iletişim sadece spesifik bir konuya çözüm üretmekle kalmamakta, insanlar arasındaki sorunları azaltarak demokratikleşme için gerekli istikrarı da ortaya çıkartmaktadır.

Gönüllü bireylerin devlet denetiminin dışında kurmuş olduğu, ama aslında belli sorunları siyasi yapıları yönlendirerek çözme amacı güden sivil toplum örgütleri cemaat anlayışından farklı olarak bireylerin hem özgürlüğünü muhafaza etmelerini hem de karar süreci içinde aktive olmalarını sağlamaktadır. Fazlaca bireyselleşerek yabancılaşan veya cemaatin içinde aynılaşarak özgürlüğünden feragat eden insanın aksine sivil toplumun aktif vatandaşlığı, görev yerine sorumluluğu, bireyselleşme yerine aktifliği vererek bu hassas dengeyi kurabilecek örgütlenmeyi sağlamaktadır. Böylece bir tür aynılaşma söz konusu olsa da aktif olarak iyi bir şey yapma durumu önündeki engelleri ortadan kaldırma şeklinde değil, “pozitif özgürlük” olarak tanımlanabilecek bir şeyleri değiştirme şeklinde bir özgürlük anlayışı geliştirmektedir.¹²⁹

¹²⁷ Fuat Keyman, “Türkiye’de ve Avrupa’da.....”, s.22

¹²⁸ Sarıbay, a.g.m.

¹²⁹ Keyman, “Türkiye’de ve Avrupa’da.....”, s.22,27.

1.5.3. Sivil Toplum ve Devlet

Devlet kelimesinin Arapça “devle” kelimesinden Türkçe’ye geçtiğini ifade eden Gözler, devlet kelimesinin “tedavül eden”, “elden ele geçen” demek olduğunu, bu şekliyle kelimenin “iktidarın el değiştirmesi” anlamını çağrıştırdığını belirtmektedir. Eski Yunanlılar’da devlet karşılığı olarak kullanılan “site” yani “şehir” anlamındaki “polis” terimiyle aslında şehirde oturanların oluşturduğu topluluk kastedilmektedir. Benzer şekilde, Romalılar tarafından devlet karşılığı olarak “civitas” veya “res publica” kelimeleri kullanılmaktaydı. “Site, şehir devleti” anlamına gelen civitas hukuki olarak “medeni hakları kullanma ehliyetine sahip yurttaşlar topluluğu”nu, res publica ise “kamu malı”, “herkese ait şey” anlamını ihtiva etmekteydi. Görüleceği gibi bu dönemlerde devletin unsurları arasında modern devlet anlayışında yeri olan toprak unsuruna değinilmemekte, devlet ile haklara ve sorumluluklara sahip yurttaşlar toplumu arasında bir bağ kurulmaktadır.

Bugünkü anlamıyla bir devletten bahsedebilmek için ise üç unsurun varlığı gerekmektedir: İlk olarak, hukukta millet olarak tanımlanan bir “insan topluluğu”na, ikinci unsur olarak hukukta ülke olarak tanımlanan bir “toprak” parçasına ve son unsur olarak da hukukta “egemenlik” olarak tanımlanan iktidarın varlığına ihtiyaç vardır. “Devlet, belirli bir insan topluluğunun, belirli bir toprak parçası üzerinde egemen olmasıyla oluşan, hukuki kişiliğe sahip devamlı bir teşkilattır.” Bu üç unsurun birleşmesiyle oluşan devlet kendini meydana getiren unsurların dışında ve onlardan bağımsız bir varlıktır.¹³⁰

Tarihsel ve kavramsal olarak bakıldığında, Antik Yunan’dan Ortaçağ’a yaklaşık bin yıllık bir süreçte devlet kurgusunun dönüşümünün devam ettiği görülmektedir. Gücün kilise ve feodal beylikler arasında paylaşıldığı, tek bir merkezde toplanmadığı Ortaçağ’da ilahi bir kaynak devlet iradesi için hareket noktası olarak alınmış, devlet insanın dışındaki etkenlerin bir sonucu olarak kurgulanmıştır. Varlık sebebi birey ya da vatandaşlar olmayan bu aşkın devlet anlayışının sonucu olarak devlet vatandaşlarına karşı görev ve sorumlulukları olmayan mutlak bir güç, birey ise devlet aygıtının devamına hizmetle görevli bir araç

¹³⁰ Kemal Gözler, *Devletin Genel Teorisi*, Ekin Yayıncılık (2.Baskı), Bursa 2009, s.4-8.

haline dönüşmüştür.¹³¹ Modern toplumlar dönemine gelindiğinde ise siyaset felsefesinde devlet ve toplum arasındaki ilişkinin niteliğiyle ilgili ‘otoriter devlet anlayışı’ ve ‘sosyal sözleşmeye dayanan klasik liberal anlayış’ şeklinde iki farklı yaklaşım ortaya çıkmıştır.¹³² Batı Avrupa’da kapitalizmle birlikte statüye değil sözleşmeye dayalı ilişkiler esas alınmaya başlandığından yönetimin de toplumsal sözleşmeye dayalı olarak meşruiyet sağladığı fikri ağırlık kazanmıştır. Bu yaklaşım bir yandan kapitalist ilişkilerle uyumu sağlarken, diğer yandan yurttaşlık kavramının temelini oluşturacak kurumlar bütününe zemin hazırlamaktaydı.¹³³

Toprak, egemenlik gibi unsurlar insan-toplum ekseninde geliştiği için bu iki unsurun modern devleti var eden kurucu unsurlar arasında ilk sırada olduğu görülmektedir. Devletin görünen yüzü olan kurumlar ve fiziksel yapılar toplumsal taleplere uygun olarak ve onun ihtiyacını karşılayacak, toplumun özerk alanlarına girmeyecek şekilde yapılandırıldıkları ölçüde demokratik olabilmişlerdir. Bu itibarla sivil toplum-devlet ilişkisi, devlet karşısında özgürlüklerin biçimlenme süreci olarak şekillenmiş; örgütlenme ve dayanışmayla kamusal alanda bir varoluş projesi olarak ortaya çıkan sivil toplum-devlet ilişkisinin bağlantı noktasını ise kamu hukuku oluşturmuştur.¹³⁴

Belge, bir toplumun nasıl bir toplum olduğunun sivil toplum-devlet ilişkisiyle anlaşılabilirliğini belirtmektedir. O’na göre, devlet otoritesi dışında bir şeyler yapma alışkanlığı edinmiş, her şeyi devletten beklemeyen, onunla düşmanlık ilişkisi kurmadan ondan mümkün olduğunca bağımsız var olan toplumlar birinci gruba, devletin her şeye hâkim olduğu, toplumun devlet karşısında kendi başına örgütlenemediği, her şeyin devlet eliyle yapılmasının beklendiği “devlet baba” anlayışının olduğu toplumlar ise ikinci gruba girmektedir.¹³⁵ Tosun, ikinci grubun özelliklerini gösteren toplumlarda hâkim olan bürokratik merkezîyetçiliğin devletin kurumsal yapısını hantallaştırdığını ve devlet karşısında bağımsız bir muhalefet

¹³¹ Aksoy, Arslantaş, a.g.m., s.12.

¹³² Ercins, a.g.m., s.304.

¹³³ Sarıbay, a.g.m.

¹³⁴ Meltem Dikmen Caniklioğlu, *Sivil Toplum ve Türkiye Demokrasisindeki İzdüşümleri*, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2007, s.38.

¹³⁵ Murat Belge, a.g.m., s.10-11.

imkânını ortadan kaldırdığını belirtmektedir. Devletin her şeyi kuşattığı bu yapıda sivil toplumun sosyal bir gerçeklik olarak varoluşu imkânsız hale gelmektedir.¹³⁶

Caniklioğlu da genel olarak tüm dünyada otoriter bir anlama sahip olsa da kurumsal bir mekanizma olarak modern devletle sivil toplum arasındaki ilişkinin, devletin ne oranda sınırlanabilir ve denetlenebilir bir yapıya sahip olacağına dair zihniyet tarafından belirlendiğini ifade etmektedir. Sivil toplum geleneğinin demokratikleşme çabalarına yaptığı katkı, “devlete karşı özgür ve özerk, hareket ve yetki alanlarının saptanmasında uzun mücadeleler vermiş toplumlar”ın eseridir. Sivil toplum, siyasetin temel sorunsalları arasına kendi faaliyet ve yetki alanını belirleme çabasıyla “kamusal alan” tartışmasını sokmuştur. Böylece, devletin meşruiyetini hizmet kapasitesi ile ölçerken gücünü artırma eğilimini de toplumsal kontrolle sınırlayarak demokrasiyi pekiştirmektedir.¹³⁷

Bugün tartışılan devletin ortadan kaldırılması değil, meşruiyetinin olabildiğince fazla toplumsal gruba dayandırılarak, toplum tarafından denetlenebilir, topluma hizmet eden bir aygıt haline getirilmesidir. Bu görüşü destekleyen Keane’e göre egemen devlet iktidarı, çeşitli sebeplerden dolayı sivil toplumun olmazsa olmaz koşuludur. Sivil toplumun demokratikleşmesini sağlayacak verimli ve etkin bir merkezi planlama ve eşgüdüm, ancak bu amaçla kurulmuş siyasal kurumlar aracılığıyla gerçekleştirilecek; yine sivil toplumda ortaya çıkabilecek çıkar çatışmaları ve ihtilaflar da evrensel yasalarla (yasama, yargı ve kolluk kuvvetleri gibi devlet aygıtının yaşamsal öğeleri tarafından) barış içinde çözülecektir.¹³⁸ Hem sivil toplumun hem de onun üyesi olan yurttaşların özgürlüklerini güvence altına alan devlet, bireylerin örgütlenme, toplanma, çalışma ve eğitim gibi özgürlükleri kullanmaları için gerekli düzenlemeleri yapma yanında, küçük ve zayıf grupların daha büyük ve güçlü olanlara karşı korunması görevini de üstlenmektedir. “Çünkü sivil toplumun radikal olarak eşit olmayan güçler ilişkisine, ancak devlet karşı koyabilir.”¹³⁹ Keane’e göre, “devletin sivil toplumu ne çok fazla ne de çok az

¹³⁶ Tosun, *Sivil Toplum ve Demokrasi*, s.42.

¹³⁷ Caniklioğlu, a.g.e., s.36-37.

¹³⁸ John Keane, *Demokrasi ve Sivil Toplum*, (Çev.Necmi Erdoğan), Ayrıntı Yayınları, İstanbul 1994, s.47-48.

¹³⁹ Gönenç, a.g.e., s.41.

yönetmesi gerekir; daha demokratik bir düzen devlet iktidarı eliyle kurulamayacağı gibi devlet iktidarı olmaksızın da kurulamaz.”¹⁴⁰

Bugün sivil toplumun devlet dışında bir alan olduğu tartışmasız kabul edilse de bu sivil toplumun devletin karşısı ya da zıttı olması anlamına gelmemektedir.¹⁴¹ Sivil toplumun tarihsel gelişimini üç dalga halinde inceleyen Keyman, sivil toplumun üçüncü dalgası olarak tarif ettiği 1990’lardan 2000’lere gelen süreçte sivil toplum-katılımcı demokrasi-küreselleşme konuları konuşulurken -birinci ve ikinci dalgalardan farklı olarak-, devlet-sivil toplum karşıtlığı yerine bilakis devlet-sivil toplum ilişkisinden bahsedilmeye başlandığını belirtmektedir. Siyasi aktörler siyasetin yeniden yapılanmasında artık sivil toplumu kendileri dışında “orada” veya “öteki” olarak görmemekte, sivil toplumla ilişki kurmanın hem iyi yönetim hem de kendilerine meşruiyet kazandırması açısından önemli olduğunu kavramaktadırlar. Öte yandan sivil toplum da daha etkin ve etkili olmak için devlete ihtiyacı olduğunu kabul etmektedir. Gelişmiş bir devlet-sivil toplum ilişkisinin, güven ve istikrarı artırıcı katkı yaptığı açıktır.¹⁴²

Bu bağlamda, devlet otoritesine karşı hem saygılı hem de tetikte olan; devletten özerk, ancak ondan kopuk olmayan bir alan olarak tarif edilen sivil toplum alanı, devlet gücünü sınırlarken bir yandan da hukuk devleti temelli devlet otoritesine de meşruiyet kazandırmaktadır. Ancak diğer yandan bu işlevin yerine getirilmesinde sivil toplumu destekleyecek bağımsız bir yargıya ve yönetimin eylemleriyle ilgili toplumu bilgilendirecek özgür bir medyaya ihtiyaç olduğu da ifade edilmektedir.¹⁴³

1.5.4. Sivil Toplum ve Demokrasi

1980’li yıllarda Sovyetler Birliği ve Doğu Avrupa’da ortaya çıkan gelişmeler, sivil toplum kavramına 20.yüzyılda kaybolan ilgiyi yeniden canlandırmıştır.¹⁴⁴ Sivil toplum tartışmaları, bu sürecin bir yansıması olarak sivil toplum-modern toplum ilişkisi aşamasından, sivil toplum-demokrasi ilişkisi aşamasına taşınmıştır. Bu

¹⁴⁰ Keane, a.g.e., s.47-48.

¹⁴¹ Gönenc, a.g.e., s.41.

¹⁴² Keyman, “Türkiye’de ve Avrupa’da.....”, s.20-21.

¹⁴³ Gönenc, a.g.e., s.41-42.

¹⁴⁴ Gönenc, a.g.e., s.47.

safhada sivil toplum, bireye ya da pazara referansla değil, devlete karşı otoriter/askeri rejimden kurtulmanın ve demokrasiye geçişin en önemli aracı olarak ele alınmıştır.¹⁴⁵ Tosun da demokratik teoride, 1990'lardan beri kamusal alana ilişkin analizlerden demokratikleşme sürecinin dinamiklerini ele alan çalışmalara ve yeni yurttaşlık teorilerinin geliştirilmesine kadar tüm kurumsal ve uygulamalı çalışmaların odak noktasında sivil toplumun olduğunu ifade etmektedir.

Bununla birlikte, demokrasi, yurttaşlık, yurttaş katılımı, sivil toplum kuruluşları, sivil demokrasi, siyasal alan-kamusal alan gibi kavramların kuramsal çerçevede yeniden kurgulanması sürecinde iki ana eğilim olduğuna da dikkat çekilmektedir. Benjamin Barber gibi düşünürlerin desteklediği ilk yaklaşımda, yurttaşların siyasal eylemin nesnesi değil öznesi haline gelmesinin ancak sivil toplum örgütleri vasıtasıyla sağlanacağı iddia edilmektedir. Sivil topluma eleştirel bakan örneğin Stuart Hall gibi düşünürleri kapsayan ikinci görüş ise mikro dünyalarında çok sayıda çatışma ve güç odakları, dolayısıyla sömürü, baskı ve dışlama noktaları olan sivil toplum alanının katıksız özgürlüğün alanı olamayacağını, demokrasinin yerleşmesi ve pekişmesine hizmet edemeyeceğini iddia etmektedir.

Eleştirel bakışlara karşılık ekonominin ve devletlerarası örgütlerin küreselleşmesiyle birlikte, sivil toplum kuruluşlarının demokrasinin yerleştirilmesi ve derinleştirilmesi bağlamında otoriter devlet ve küresel sermayenin yukarıdan gelen baskılarına karşılık tabandan bir demokratikleşme ve daha fazla kamusal sorumluluk taleplerinin merkezi olma vasfıyla alternatif bir muhalefet alanı yaratma konusunda beklentilerin odağında olduğu görülmektedir.¹⁴⁶ Tosun, sivil toplumla demokrasi arasında ilişkisi kurma çabasının bir yandan sivil toplumun ve demokrasinin değer ve ön kabullerinin ortaklığından, diğer yandan sivil toplum-demokrasi ilişkisinin, devlet-toplum ilişkisinin nasıl olması gerektiğine dair fikirler üretmeye temel teşkil etmesinden kaynaklandığını ifade etmektedir.¹⁴⁷ Çünkü demokrasi ancak devlet ve özel alan arasındaki mesafe, siyasi kurumlar ve yasalar tarafından tanınıp güvence altına alındığında, bireylerin temel hakları korunduğunda

¹⁴⁵ Keyman, "Türkiye ve Avrupa'da", s.5,6.

¹⁴⁶ Tosun, *İzmir'de Sivil Toplum*, s.53-55.

¹⁴⁷ Tosun, *Sivil Toplum Kavramı Tartışmaları*, s.125-126.

ve yine bireyler kendilerini yurttaş olarak görüp, toplu yaşamın oluşumuna katılma imkânı bulduklarında var olmaktadır.¹⁴⁸

Demokrasi, herkesi ilgilendiren kararların, eşit haklara sahip bireylerin katılımıyla alınmasını öngörmektedir. Bu anlamda kolektif kararlar alanına aittir. Yani, demokrasi kolektif karar alma aşamasında halk denetimini ve bu denetimin hak eşitliği esasıyla yapılmasını gerektirmektedir. Demokrasinin bu şekilde tanımlanması iki konuya açıklık getirmektedir: İlk olarak, genelde düşünüldüğünün aksine demokrasi sadece devlet ve hükümeti ilgilendiren bir mesele değildir. İkincisi, aslında demokrasi halk denetiminin ve siyasal eşitliğin daha fazla nasıl sağlanacağı ve kolektif karar alma aşamasında ne kadar eşitlikçi bir katılımın benimsendiğiyle ilgilidir.

Demokrasi açık tartışma, ikna ve uzlaşmaya dayanmaktadır. Farklı fikirlerin hepsine eşit ilgi gösterilmesi yanında her fikrin açıklanma ve dinlenme hakkının olması demokratik tartışmanın temel özellikleridir. Yurttaşlar arasında eşitlik sağladığı gibi toplumda çoğulculuk ve çeşitlilik olmasına imkân vermektedir. Toplumsal farkları açıklama ve çözümlenmenin en iyi yöntemi olan tartışma, fikirlerin özgürce ifade edilmesi hakkı, ilişki kurma hakkı, hareket ve güvenlik hakkı, sivil ve siyasal haklar olmadan gerçekleşmeyeceği için demokrasi temel özgürlükleri garantilemektedir ve aslında varlığı da bu hakların korumasına bağlıdır.¹⁴⁹ Bu anlamda, kişinin temel hak ve özgürlüklerini rahat bir biçimde kullanma olanağına sahip olduğu ve yine aynı devlet tarafından korunan, devletin tahakküm alanının dışında var olan sivil bir alanın varlığı demokrasinin en önemli göstergelerindendir.¹⁵⁰

Erkilet, demokrasi ve sivil toplum kavramlarının ikisinin de yönetici erkin gücünün ve yönetilenler üzerindeki zaman zaman zorbalığa varabilen belirleyiciliğinin nasıl sınırlandırılacağı gibi temel bir sorudan doğduğunu ve bu soruya farklı toplumların farklı zaman dilimlerinde farklı çözümler geliştirdiğini belirtmektedir. Batı tarihinin Orta Çağ'dan çıkışla başladığını düşünenler açısından

¹⁴⁸ Alan Touraine, *Demokrasi Nedir?*, Yapı Kredi Yayınları (10.Baskı), İstanbul 2016, s.45.

¹⁴⁹ David Beetham, Kevin Boyle, "*Demokrasi Nedir*", Sosyoloji Başlangıç Okumaları (4.Baskı), (Ed: Anthony Giddens), İstanbul 2014, s.373-375.

¹⁵⁰ Haşlak, a.g.m., s.4.

bu sorunun cevabı demokrasidir. Ancak, insan zihninden doğmuş bütün ürünlerde olduğu gibi temsili demokrasi kuramının da sandıkta yönetimi kazanamamış geri kalanların beklenti, talep ve çıkarlarının nasıl karşılanacağı sorununa cevap verememesi gibi bir eksikliği vardır. Toplumun geri kalanının siyasal talepleri, arzuları ve sıkıntılarının, tekrar sandığa gidildiğinde mi yoksa geliştirilecek ara mekanizmalar yoluyla mı iktidara yansıtılacağı meselesi tam da bu noktada sivil toplum demokrasisini gündeme getirmiştir.¹⁵¹

Keyman, temsili demokraside siyasi kurumların toplumu yeterince verimli yönetemedikleri bu nedenle de demokrasinin toplumda derinleşemediğini ifade ederek, bunun çözümünün ana aktörün sadece siyasi partiler olmadığı, aynı zamanda sivil toplum örgütlerinin de olduğu katılımcı demokrasiye geçiş olduğunu söylemektedir.¹⁵² Yerasimos, sivil toplum demokrasisinin en önemli faydalarından birinin, bireyleri seçimden seçime siyasi tavır alan pasif vatandaşlar olmaktan çıkarması olduğunu ifade etmektedir. Sadece yönetimin siyasi kararlarını etkilemekle kalmayıp kendi kurallarını belirledikleri yaşamsal hedeflere yönelme olanağına kavuşan bireyler, bir “sosyal kurum”un ötesinde “sosyal değerler” grubuna dâhil olduklarını hissetmektedirler.¹⁵³ Keza Touraine’e göre de demokrasi için gerekli ve kaçınılmaz olan prosedür kurallarının ötesinde asıl araştırılması gereken, çoğunluğun çıkarlarını temsil eden bir iradenin ve aynı zamanda herkesin toplumsal düzenden sorumlu yurttaş olma bilincinin nasıl oluşturulacağı, nasıl anlatılacağı, nasıl uygulanacağıdır.¹⁵⁴

Demokrasi-sivil toplum ilişkisi söz konusu edildiğinde birçok düşünür sivil toplumun, demokrasinin ortaya çıkması yanında pekişmesi noktasında da rol üstlendiğini ifade etmektedir. Örneğin Fukuyama, demokrasinin yerleştirilmesi sürecinde ideoloji, kurumlar, sivil toplum ve kültürden oluşan dört düzeyden bahsetmektedir. O’na göre, demokratik geçişin oluşması için ideolojinin demokrasiyi iyi ve uygun kabul edecek şekilde değiştirilmesi ve kurumların sivil toplumu besleyecek bir ortam yaratılmasını sağlayacak yeni demokratik ideallere uygun

¹⁵¹ Alev Erkilet, *Sivil Toplum Kavramı Tartışmaları*, “Sivil Toplum Söyleminin Kapitalist Dünya Sistemi Açısından En Önemli İşlevlerinden Biri Depolitizasyondur”, *Kaknüs Yayınları* (1.Basım), İstanbul 2008, s.73-74.

¹⁵² Keyman, “Türkiye’de ve Avrupa’da.....”, s.14.

¹⁵³ Gönenc, a.g.e., s.48-49.

¹⁵⁴ Touraine, a.g.e., s.20.

olarak düzenlenmesi gerekmektedir. Ancak Fukuyama'ya göre demokratik kurumların çalışması için gerekli olan; sivil toplumun varoluşunu etkileyen unsur, kültürdür. Kültürel istikrar, ideolojik istikrarın anahtarıdır. Devletin gücünün azalması yanında, destekleyici bir kültürel yapının varlığı da güçlü bir sivil toplumun ortaya çıkmasını ve demokrasinin pekişmesini mümkün kılacaktır.¹⁵⁵ Siyasal kültür ikliminin sivil toplum ve demokrasiyi yaratıcı veya engelleyici bir etkisi vardır.

1.5.5. Sivil Toplum ve Siyasal Kültür/Katılım İlişkisi

Sivil toplumun yeri ve demokrasiye katkısı hakkındaki tüm tartışmalara rağmen, Aristo'dan Bryce'a demokrasi teorisyenleri demokrasinin kamusal meseleler hakkında yüksek bilgi düzeyine ve geniş vatandaş sorumluluğu duygusuna sahip faal yurttaşların sivil meselelere katılımıyla yaşatılabileceğini ifade etmişlerdir.¹⁵⁶ Caniklioğlu da demokratik zeminin oluşma şartlarıyla ilgili olarak laiklik, yurttaşlığın belirmesi ve sivil toplumun oluşması şeklinde üç unsur sıralamaktadır. Çoğulcu demokrasi, kendisini kamusal meselelerden sorumlu hisseden, bireysel kimlik sahibi insanlarla mümkün olduğundan, yurttaşların sorunlarını gönüllü kuruluşlar aracılığıyla çözdükleri, devletin dışındaki bir örgütlenme alanı olarak sivil toplumun ortaya çıkması ve pekişmesi son derece önemlidir.¹⁵⁷

Tosun, sivil toplum kuruluşlarının katılımcıların düşüncelerini, eylemlerini ve değerlerini demokratik yönden biçimlendirerek, sivil toplumun temel öznesi olan “aktif yurttaşın” oluşmasını sağladığını, bu “aktif yurttaşların, siyasal partilerin demokratikleşmesinden yönetimin şeffaflaşmasına, insan haklarından yasal reformların takipçiliğine kadar pek çok konuda doğrudan etkinlik gösterdiklerini” ifade etmektedir.¹⁵⁸ Örgütlü baskı grupları olarak toplumdaki bireylerin arzularını devlete aktaran sivil toplum kuruluşları, gerek siyasi otoritenin karar ve eylemlerinin

¹⁵⁵ Francis Fukuyama, *The Primacy of Culture*, *Journal of Democracy*, Volume 6, Number 1, January 1995, <https://muse.jhu.edu/article/16648>, <https://muse.jhu.edu/article/16648>.

¹⁵⁶ Gabriel Almond, Sidney Verba, *The Civic Culture: Political Attitude and Democracy in Five Nations*, Princeton University Press, 1963, (3.baskı, 1966), s.9.

¹⁵⁷ Caniklioğlu, a.g.e., s.53, 54.

¹⁵⁸ Mehmet Aslan, Gazanfer Kaya, “1980 Sonrası Türkiye’de Siyasal Katılımda Sivil Toplum Kuruluşları”, *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt 5, Sayı 1, s.216. <http://eskidergi.cumhuriyet.edu.tr/makale/867.pdf>, (Er: 28.01.2016)

denetlenmesini gerekse sorumluluk ve katılımcılık bilincinin gelişmesini sağlayarak, siyasal katılmayı etkileyen önemli bir aktör olarak ortaya çıkmaktadır.¹⁵⁹

Demokratik rejimlerin alametifarikası Abraham Lincoln'un ünlü tanımındaki gibi "halkın, halk tarafından, halk için yönetimi" şeklinde açıklansa da buna ulaşmanın derecesi bir demokrasiden diğerine uygulamalarda ortaya çıkmaktadır.¹⁶⁰ Yine istikrarlı hükümetlere sahip olmak, demokrasilerin selameti ve geleceği açısından istenen bir şey olsa da demokrasilerde istikrar için aritmetiksel oy çokluğu gerekli, ancak yeterli değildir. Demokrasinin ayakta kalmasının en önemli şartı bundan da öte uyumsuzlukların ılımlaştırılmasıdır. Keza bu aritmetik bir sorun değil, siyasal kültür meselesidir.¹⁶¹ İnsanın toplum ve kültür tarafından inşa edildiği göz ardı edilemeyeceğinden, toplumsal-siyasi yapıların bireylere etkileri konusu bizi kültürün alt başlığı olan siyasal kültür kavramına ulaştırmaktadır. Demokratik ve katılımcı bir siyasal sistemin kurumlarının gerektiği gibi çalışabilmesi toplum nezdinde demokratik kültürün yerleşmesi ve pekişmesine bağlıken, söz konusu uygulamaların kuramsal çerçeveye uygunluğu ise onunla uyumlu bir siyasal kültürü gerektirmektedir.

"Kültür kavramı, özetle bir toplumun üyesi olarak insanların sahip oldukları, düşündükleri ve yaptıkları her şey olarak tanımlanabilir." Kültürü "sosyal katılımın tümü " olarak tanımlayan Wells'e göre, bilgi birikimi ve bütünleşmiş davranış örüntüleri şeklinde kuşaklar boyunca aktarılan kültür, farkında olarak ya da olmayarak diğerlerinden öğrendiklerimizdir.¹⁶² Kültür bireye hazır düşünce ve davranış kalıpları sunduğu için "siyasal düşünce ve davranışlara olduğu gibi, siyasal kurumlara da belirli ölçüler içinde etki eder, oluşumlarına katkıda bulunur."¹⁶³ Siyasal toplumsallaşma, 'siyasal insan'ın oluşumu için siyasal kültür edinme

¹⁵⁹ Nevzat Güldiken, "Türk Siyasal Katılımında Bir Parametre: 12 Eylül 1980", C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt 5, Sayı 2, 2004, s.106,107., <http://eskidergi.cumhuriyet.edu.tr/makale/984.pdf>, (Er: 04.09.2016)

¹⁶⁰ Manfred G. Schmidt, "Political Performance And Types Of Democracy: Findings From Comparative Studies", *European Journal of Political Research* 41, 2002, s.147., <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/1475-6765.00007/pdf>, (Er: 12.10.2016)

¹⁶¹ Sarıbay, Kamusal Alan, Diyalojik Demokrasi, Sivil İtiraz, s.101.

¹⁶² A.Filiz Susar, Çok Kültürlü Ortamlarda Halkla İlişkiler, Kurumsal İletişim ve Yönetim, "Çok Kültürlü Ortamlarda Karşılaşılan İletişim ve Kültür Engelleri", (Ed: Pınar Eraslan Yayınoğlu), İstanbul Ticaret Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2005, s.2-3.

¹⁶³ Ahmet Taner Kışlalı, *Siyaset Bilimi*, İmge Yayınevi, (12.Baskı), Ankara 2007, s.112, 117.

süreci¹⁶⁴ yani “toplumsal-siyasal çevre ile birey arasında yaşam boyu süren dolaylı ve doğrudan etkileşim sonucunda, bireyin siyasal sistemle ilgili görüş, davranış, tutum ve değerlerinin gelişmesi” olarak açıklanmaktadır.¹⁶⁵ Ozankaya, kültürün insanın toplum hayatının belli bir tarihi dönemindeki maddi ve manevi değerlerinin tümünü, siyasal kültürün ise “insanların içinde yaşadıkları topluluk veya toplumun yönetimiyle ilgili algı, ilgi, bilgi, değer ve eylemlerini, bu arada özellikle otorite sembolleri ve meşruluk ölçülerini ve bunları etkileyen maddi ve manevi şartları anlattığını” söylemektedir.¹⁶⁶

Siyasal kanaatleri de siyasal kültürün bir parçası olarak gören Yücekök ise bu kanaatlerin kişinin dış dünyayla teması sonucu oluştuğunu, dolayısıyla bu süreçte birey üzerinde etki yapan unsurların üretim biçimi, kitle haberleşme, çevre genişliği ya da darlığı, meslek-gelir-statü, yaş-cinsiyet- eğitim ve stereotipler olduğunu belirtmektedir.¹⁶⁷ Alkan, otoriter davranış, katılımcı eğilim, siyasal etkinlik duygusu gibi konularda yapılan pek çok araştırmanın siyasal denetim için gerekli olan koşulların, toplumsal- kültürel- davranışsal ortamlarla çok yakın bir ilişki içinde olduğunu ortaya koyduğunu ifade etmektedir. O, bireye alınan kararların eleştirilebilir olduğu, “hikmet-i hükümet” olmadığı, hatta karşı çıkılabilir olduğunu düşündürtenin ne olduğu; siyasal bilincin nasıl kazanıldığı; hangi koşullar altında ve ne yönde değiştiği gibi sorulara verilecek cevabın, aynı zamanda siyasal denetimin toplumsal-davranışsal kökenlerini de ortaya çıkaracağını iddia etmektedir.¹⁶⁸

Kültür, siyasal tutum ve davranışlar arasındaki ilişkiyi ortaya koyan “Civic Culture” (1963) adlı çalışmalarında Almond- Verba da siyasal kültürün; -her toplumda katıksız ve tek biçimde görülemez de- “sınırlı siyasal kültür (parochial political culture), tâbiyet siyasal kültürü (subject political culture) ve katılımcı siyasal kültür (participant political culture)” şeklinde üç farklı görünümü olduğunu

¹⁶⁴ Meltem Ünal Erzen, Bahar Eroğlu Yalın, “Siyasal Kültürün Temel Paradigmaları Üzerine: Kültürden,Siyasal Toplumsallaşma, Örgütlenme ve Katılma Süreçlerine Yansıyanlar”, *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, Sayı 41, 2011, s.50,53., <http://www.journals.istanbul.edu.tr/iuifd/article/view/1019015518/1019014702>, (Er: 25.01.2016)

¹⁶⁵ Türker Alkan, *Siyasal Toplumsallaşma, Kültür Bakanlığı Yayınları*, Ankara 1979. s.1. 8.

¹⁶⁶ Özer Ozankaya, *Köyde Toplumsal Yapı ve Siyasal Kültür*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları No: 322, Ankara 1971, s.1.

¹⁶⁷ Ahmet N. Yücekök, *Siyasetin Toplumsal Tabanı*. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara 1987.s.17,18.

¹⁶⁸ Türker Alkan, “Demokrasinin Denetim Mekanizması ve Siyasal Toplumsallaşma”, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Cilt 33, Sayı 1, s.151., http://www.politics.ankara.edu.tr/dergi/pdf/33/1/7_Turker_ALKAN.pdf, (Er: 18.06.2016)

tespit etmişlerdir.¹⁶⁹ Bunun yanında siyasal kültür kavramının ‘kişinin eylem ve davranışı ile çevresine ve olayların akışına etkide bulunup, bulunamayacağına ilişkin sübjektif kanaat’ şeklinde açıklanabilecek “siyasal etkinlik duygusu” kavramıyla da yakından ilgili olduğunu bulgulamışlardır.¹⁷⁰ Almond-Verba, siyasi etkinlik duygusuna sahip kişilerin siyasete katılımının bu duyguya sahip olmayanlardan daha olası olduğunu ve siyasi etkinlik duygusunun altında yatanın, dünya meseleleriyle ilgilenme konusunda kendine güven duymayı da içeren genel ve kişisel bir etkililik duygusu olduğunu açıklamışlardır.¹⁷¹

Siyasal bakımdan etkili olacağına inanmayan seçmenin temsili demokrasilerde siyasal sisteme ve olaylara kayıtsız kalıp yabancılaşmasının olası olduğunu söyleyen Kalaycıoğlu da bunun sonucunda “temsili demokrasinin küçük ve iyi örgütlenmiş grupların etkisi altına girmesi ve demokrasinin halkın yönetimde söz aldığı bir rejim olmaktan çıkmasının söz konusu” olabileceği tehlikesine dikkat çekmektedir. Gerçek anlamda işleyen temsili demokrasilerde bu tehlikeyi bertaraf etmek için, vatandaşların siyasal gelişmeler hakkında fikir sahibi olması, gelişmeleri izlemesi ve daha da önemlisi yaptığı katkıların kararların alınması ve uygulamaya geçirilmesinde etkili olduğuna inanması gerekmektedir. Bu anlamda vatandaşların seçim dönemlerinde seçmen olarak ve yine sivil toplum kuruluşlarında aktif bireyler olarak siyasal temsil kurumlarının faaliyetlerini izleyen, denetleyen ve gerektiğinde etkileyen bir rol üstlenmeleri önemlidir.¹⁷²

Dolayısıyla siyasal katılım denilince akla öncelikle seçmen olarak seçimlerde oy verme edimi gelse de bunun yetersiz olduğu gittikçe kabul gören bir yaklaşım olarak öne çıkmaktadır. Nitekim Verba ve Nie siyasal katılımı, ‘yurtaşların yönetimde olan kişilerin seçimi ve onların faaliyetlerini direkt veya dolaylı olarak etkilemeyi amaçlayan aktiviteleri’ olarak açıklamaktadır.¹⁷³ Siyasal katılımın sadece seçim dönemlerindeki temsil ölçütüne indirgenmediği, vatandaşların siyasal yaşamda

¹⁶⁹ Almond, Verba, a.g.e., s.16-18.

¹⁷⁰ Maksut Mumcuoğlu, *Çağdaş Demokrasi Kuramlarında Katılma ve Türkiye’de Katılmanın Gelişimi* (Doçentlik Tezi), s.19., <http://kitaplar.ankara.edu.tr/dosyalar/pdf/792.pdf>, (Er: 26.07.2016)

¹⁷¹ Carole Pateman, *Participation and Democratic Theory*, Cambridge University Press (First Published 1970), New York 1999, s.46.

¹⁷² Ersin Kalaycıoğlu, Prof. Dr. Ergun Özbudun Armağan, Cilt 1, *Siyaset Bilimi*, “Türkiye’de Demokrasi’nin Pekışmesi: Bir Siyasal Kültür Sorunu”, Yetkin Yayınları, Ankara 2008, s.253.

¹⁷³ Carole Jean Uhlener, “Clarifying Political Participation by Considering Why We Care About It”, Paper prepared for the PARTIREP Workshop “Conceptualizing Political Participation”, Mannheim, September 25-26, 2014, s.6-7.

faal olarak yer almaları için gerekli şartların yaratıldığı modern demokrasilerde bu anlamda demokrasinin düzeyi ve performansı, vatandaşların siyasete aktif katılımı yani vatandaşlık bilincine sahip olmalarıyla ölçülmektedir.¹⁷⁴

Kapani siyasal olaylara yönelik tutum, davranış ve tepkilerin kişiden kişiye değişebileceği gibi siyasal bilinç düzeyine, siyasal toplumsallaşma deneyimlerine ve olayları algılama biçimlerine göre de farklılaşacağını belirtmektedir.¹⁷⁵ Dahl'a göre de siyasal katılma dereceleri dört boyutta incelenebilir: 'İlgi', 'önemseme', 'bilgi' ve 'eylem'. Siyasal olayları izleme derecesi 'ilgi', yaşanan olayları dikkate alma 'önemseme', sorunlar hakkında bilgi sahibi olma 'bilgi', siyasal olaylara aktif olarak katılmak ise 'eylem' olarak açıklanmaktadır.¹⁷⁶ Siyasal katılım edimi ve toplum ilişkisine bakıldığında, çoğulcu-modern yaşam ilişkilerinin egemen olduğu toplumların yurttaşlarının daha aktif olduğu, az gelişmiş ülke yurttaşlarının ise siyasal katılım konusuna daha ilgisiz olduğu görülmektedir. Üst yapısal öğelerin, özellikle de siyasal karar mekanizmalarının yapısı ve işleyişinin bu sonuçta etkili olduğunu söyleyen Güldiken'e göre "sisteme egemen olan yapının siyasete katılma oyununun kurallarını belirlemesi, yurttaşların siyasal kararlar üzerindeki denetimini doğrudan şekillendirmektedir." Siyasal katılımı ilgili tanımlamalarda ortak olan unsur, vatandaşların siyasal sistem ve politikalar üzerinde belirleyici olmaya yönelik edimde bulunmalarıdır. Siyasal katılım, sosyal hayatta aktif yurttaş olgusuyla anlam bulan bir kavram olacağı için, katılım ediminde bulunan yurttaşların donanımı siyasal katılımın niteliğiyle doğrudan ilgilidir.¹⁷⁷

Dahl, son yıllarda yapılan araştırmalarda, özellikle demokrasinin daha eski ve yerleşik olduğu demokratik denebilecek ülkelerde, birçok yurttaşın örneğin parlamento gibi kilit siyasi kurumlara güveninin azaldığını, ancak paradoksal olarak bu güven kaybının vatandaşların demokrasiye desteğini aşındırmadığını, bunun sürpriz şekilde güçlü kaldığını belirtmektedir. Bundan hareketle O, bunun sıradan vatandaşın basit düşünce dünyasındaki çelişkisi, sığ ve yanlış düşüncesi mi, yoksa demokrasinin doğasını ifşa eden daha derin bir şey mi olduğu sorusunu sormaktadır.

¹⁷⁴ Nevzat Güldiken, *Toplumbilim Boyutuyla Siyasal Katılım*, Dilek Ofset Matbaacılık, Sivas 1996, s.32.

¹⁷⁵ Münici Kapani, *Politika Bilimine Giriş*, Bilgi Yayınevi (23.Basım), Ankara 2009, s.144.

¹⁷⁶ Caniklioğlu, a.g.e., s.26.

¹⁷⁷ Güldiken, a.g.m., s.105-106.

Bu durumun, geleceğe dair neye işaret ettiğini tartışan Dahl, siyasal katılım kavramının dönüşümüne dair önemli bir tespitte bulunmaktadır.¹⁷⁸

Bu bağlamda Dahl'ın paradoksunun tartışılması aslında bir anlamda katılımcı demokrasi modelleriyle ilgili talepleri ortaya çıkaran dinamiklere; bu taleplerle filizlenen yeni siyasal katılım pratiklerinin yeni kamusal alanlardaki gelişimine ve bu pratiklere yeni iletişim teknolojilerinin yaptığı katkıya da yakından bakmayı gerektirmektedir.

¹⁷⁸ Robert Dahl, "The Past And The Future Of Democracy", Centre for the Study of Political Change, N. 5/1999, s.3., http://www.circap.org/uploads/1/8/1/6/18163511/occ_5.pdf, (Er: 15.08.2016)

İKİNCİ BÖLÜM

SİVİL TOPLUM-DEMOKRASİ- İLETİŞİM İLİŞKİSİ BAĞLAMINDA İNTERNET/SOSYAL MEDYANIN HALKLA İLİŞKİLER FAALİYETLERİNE KATKISI

2.1. TEMSİLİ DEMOKRASİ KRİZİ, KATILIMCI DEMOKRASİ TALEPLERİ-SİVİL TOPLUM İLİŞKİSİ

Modern devlette iktidarların var olan meşruiyet sorunlarının temsili demokrasilerin içinde bulunduğu krizle beraber tartışıldığı görülmektedir. Toplumsal ve siyasi gelişmeler bir yandan temsili demokrasinin eksikliklerinden doğan ve ona eklenen yeni demokrasi modelleri hakkında tartışmaları, diğer yandan sivil toplumun ve yeni iletişim teknolojilerinin bu modellere katkısı tartışmalarını ortaya çıkarmıştır. Bu nedenle yeni demokrasi modelleri taleplerinin ortaya çıkmasına yol açan sistem sorunlarına ve bu tartışmalarda sivil toplumun yerine yakından bakmak yararlı olacaktır.

2.1.1. Toplumun Gerisinde Kalmış Bir Sistem: Temsili (Liberal) Demokrasi

Demokrasi, devlet şekilleri bakımından çoğunluğun egemen olduğu bir yönetim şekli olarak azınlığa (aristokrasi veya oligarşi) ya da tek kişinin egemenliğine dayanan (monarşi ve tiranlık) eski yönetim şekillerinden esaslı olarak ayrılmaktadır. Bilhassa yurttaşların eşit haklara sahip olması, kamusal işlerin düzenlenmesinde geniş kitleyle iş birliği yapmak ve yöneticilerin egemenlikleri altındakilere hesap verme yükümlülükleri açısından da diğer yönetim şekillerinden farklılık arz etmektedir.¹⁷⁹ Bu yönetim şekli doğduğu topraklar olan Atina şehir devletlerinde 'doğrudan demokrasi sistemi' olarak uygulanmaya başlamıştır. Bu sistem, yapılan düzenli toplantılar ve meclislerde önemli kararların vatandaşların katılımıyla çoğunluk esasına göre alınması şeklinde uygulanmıştır.¹⁸⁰ Ancak

¹⁷⁹ Manfred G. Schmidt, *Demokrasi Kuramlarına Giriş*, (Çev.M.Emin Köktaş), Vadi Yayınları (2.Baskı), Ankara 2002, s.13.

¹⁸⁰ content.lms.sabis.sakarya.edu.tr/Uploads/69798/.../yeni_demokrasi_modelleri.docx, s.4., (Er: 15.09.2016)

'doğrudan demokrasi modeli' Aydınlanma Çağı ve liberalizm temelleri üzerinde ortaya çıkan Batı modern ulus-devletlerinin yeni toplumsal yapısıyla geçersiz kalmış, siyasal kararların halk adına, halkın seçtiği temsilciler aracılığıyla alındığı yeni tür bir demokrasi modeli olan parlamenter/temsili demokrasi kurumlaşarak varlığını ilan etmiştir.¹⁸¹ Bu yeni sistemde, demokratik yönetimin üzerinde uzlaşma sağlanmış işlemlere uyulduğunda gerçekleştiği varsayılmıştır.¹⁸²

Bugün gelinen noktada ise profesyonel siyasetçiler eliyle yönetime konu olan temsili demokrasinin, bireyin etkinliği ve siyasal alanı yönlendirmesi yerine, siyasete ilgisizliğe ve yabancılaşmaya neden olduğu gerekçesiyle yetersiz kaldığı iddia edilmektedir. Bireysel farklılıkların ve kimliklerin temsilinin imkânsızlaştığı böyle bir demokrasi anlayışında katılım sınırlı düzeyde kalmakta, devlet bürokratikleşmektedir.¹⁸³ Hatta Benjamin Barber gibi daha radikal katılımcı demokrasi kuramcıları, temsilin katılımcı demokrasinin temellerini tahrip ettiğini ileri sürerek, liberal temsili demokrasinin esas itibarıyla sadece vatandaşın katılımsızlığını ve yabancılaşmasını getiren, demokrasiyi içten tahrip eden cılız bir demokrasi şekli olduğunu iddia etmektedir.¹⁸⁴

Tekeli, temsili demokrasinin kriz içinde olmasının sebeplerini üç başlıkta açıklamaktadır: Bunlardan birincisi, küreselleşen dünyada bir toplumda yaşayanların kaderini belirleyen siyasal ve ekonomik kararların önemli bir bölümünün, o toplumun yaşadığı toprakların dışında alınması nedeniyle belli bir toprak parçası içinde yaşayanların temsiline dayanan bir yönetim sisteminin anlamlı olmayı yitirmesi; ikincisi, temsili demokrasilerde kullanılan oy çokluğu ölçütünün çoğunluk sultasına dönüşebileceği endişeleri; üçüncüsü ise, bu rejimdeki karar sisteminin olabilecek birçok çözümü eleyerek, meşru görülen karar seçeneklerini teke indirmesi ve meşru olan tek bir karar üretmesi eleştirisidir.¹⁸⁵

Liberal temsili demokrasinin hem demokratik hem de liberal olma gibi iki özelliği bünyesinde barındırmasıyla melez bir siyasal sistem olduğunu belirten

¹⁸¹ Güldiken, a.g.m., 106.

¹⁸² İlhan Tekeli, "Katılımcı Demokrasi, Sivil Ağlar ve Sivil Toplum Kuruluşları", 15.STK Sempozyomu,s.2-3., http://stk.bilgi.edu.tr/media/cd/01/doc/okuma_02-2.pdf, (Er: 10.08.2016)

¹⁸³ content.lms.sabis.sakarya.edu.tr/Uploads/69798/.../yeni_demokrasi_modelleri.docx, s.3., (Er: 15.09.2016)

¹⁸⁴ Schmidt, a.g.e., s.165.

¹⁸⁵ Tekeli, a.g.m., s.3.

Heywood, bu sistemin belirgin özelliğinin devlet ve sivil toplum arasına görülür bir ayırım koyması olduğunu ifade etmektedir. O'na göre, bu ayırımın yaratılmasının ana dayanak noktası, 19.yüzyıl liberallerinin halkın homojen bir yapıdan oluşmadığı; farklı düşünce ve çatışan çıkarları olan birey ve grupların toplamından oluştuğu fikrinden yola çıkarak, demokrasinin bireysel özgürlüğün düşmanına dönüşebileceği ihtimaliyle ilgili temel hassasiyetleridir. Bu durumdan doğacak çatışmanın önlenmesi için sunulan demokratik çözüm, “çoğunluğun veya en yüksek sayıdakilerin iradesi azınlığın iradesi üzerinde hâkim olmalıdır” ilkesiyle demokrasiyi %51'in yönetiminin inisiyatifine bırakmak olmuştur. Ancak, 20.yüzyıla gelindiğinde sistemin rızaya dayanması ve yurttaşların kendilerini yönetimin tecavüzlerinden koruyacak araçlara sahip olmaları gerektiği şeklindeki fikirler ağırlık kazanmıştır.¹⁸⁶

Bunun sonucu olarak “toplumdaki bireylerin ihtiyaçlarına cevap veremeyen klasik yurttaşlık anlayışının yerini, yeni toplumsal hareketler öncülüğünde doğrudan katılımcı örgütlenmeler almaya başlamış; halkın yönetime katılmasına duyulan ihtiyacın daha iyi anlaşılması, hükümetlerin performansları karşısında uğranılan hayal kırıklıklarıyla ve hükümetlerin sınırlı kapasiteleriyle birleşince STK'ların sayısı hızla büyümüştür.”¹⁸⁷

2.1.2. Sivil Toplumun Katılım Talepleriyle Şekillenen Yeni Demokrasi Modelleri

Geleneksel çoğunlukçu demokrasi anlayışının ortaya çıkardığı sorunlar, çoğunlukçuluk yerine çoğulculuğu önceleyen yeni sistem üretme arayışlarını ortaya çıkarmıştır. Bu çabaların bir sonucu olarak R.Dahl tarafından ortaya atılan ve kelime anlamı "çokluğun egemenliği" olan “poliarşi” açık siyasal rekabetin ve siyasal katılmanın güvenceye alındığı bir düzen olarak oligarşik olmayan bir egemenlik veya devlet yönetimi olarak nitelenmektedir. Dahl bu kavram çerçevesinde, ideal demokrasinin varlığı için sekiz şart sıralamaktadır: Bunlar; 1-seçme hakkı, 2- seçilme hakkı, 3-siyasal liderlerin yarışma hakkı, 4- özgür ve adil seçimler 5- örgütlenme

¹⁸⁶ Andrew Heywood, *Siyasi İdeolojiler*, Adres Yayınları (5.Baskı), Ankara 2013, s.57.

¹⁸⁷ Aslan, Kaya, a.g.m., s.217.

özgürlüğü 6-ifade özgürlüğü 7- alternatif bilgi kaynakları 8-kamusal politikaları seçmenlerin tercihlerine bağlı kılan kurumlardır.¹⁸⁸

Bu maddelerde ifade edilenin aksine demokrasinin seçimlerde çoğunluğu elde edenlerin yönetime geçmesi şeklinde anlaşılması, çoğunluğun iradesinin mutlak kabul edilmesi sonucunu doğurmaktadır. Oysa çoğulcu demokrasi bunun aksine siyasi çoğulculuk, çok partili siyasal hayat ve sivil toplumun varlığı gibi zorunlu şartlar ekseninde şekillenmektedir. Zira çoğunlukçu demokrasi anlayışının çoğunluk iradesine yüklediği üstün ve yanılmaz nitelikler, bir yandan insan hakları ihlallerine yol açarken, diğer yandan azınlığın çoğunluğa barışçıl olarak dönüşmesi gibi demokrasinin temel bir özelliğini de ortadan kaldırmaktadır.¹⁸⁹

“Halkın yönetimi” şeklindeki demokrasi tanımının aksine, çeşitliliklere olanak veren, azınlık ya da çoğunluk, kimsenin öteki üzerinde hâkimiyet kurmasını kabul etmeyen, bu anlamda her grup ya da bireye hayata katılma imkânı tanıyan “katılımcı demokrasi” temsili demokrasiden önemli bir farkı işaret etmektedir.¹⁹⁰ “Katılımcı demokrasi kuramı, oy kullanma hakkına sahip olanların çerçevesini genişletmek ve oy verenlerin kamusal işler konusunda konuşma, irade oluşturma ve karar vermeye katılımını yaygınlaştırmak ve yoğunlaştırmak istemektedir.” Bu talep vatandaşların tercihlerinin kamusal alandaki fikir alışverişi ve aydınlanma sürecinde ortaya çıktığını ve siyasal iradenin esas olarak bu karar verme sürecinin bir ürünü olduğunu varsaymaktadır.¹⁹¹ Böylece kamusal alandaki bu tartışma ortamı bir dengeyi yansıtarak, meşruiyet üzerinde uzlaşma sağlanmasına katkı yapmaktadır.¹⁹²

Demokrasinin idealize edildiği bu modelde, kamuyu ilgilendiren kararların alınmasında, kuralların belirlenmesinde, iktidarın kullanılmasında sadece seçim dönemlerinde temsili olarak değil, seçim dışında da mümkün olduğu kadar fazla katılım savunulmaktadır. Çıkarların uzlaştırılması, farklılıklar arasında uyumun sağlanması, vatandaşlar arasında anlaşma ve rızanın temin edilmesi için katılım elzem görülmektedir. Bu aşamada siyasal süreçlere ve kararlara katılımın yerel

¹⁸⁸ A.Tarık Gümüş, “Demokrasilerde Sivil Toplum ve Devlet-Sivil Toplum İlişkisinde Karşılaşılabilecek Sorunlar”, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 18, 2014, s.541., http://webftp.gazi.edu.tr/hukuk/dergi/18_3-4_21.pdf, (Er: 27.01.2016)

¹⁸⁹ Gümüş, a.g.m., s.538,539.

¹⁹⁰ Tekeli, a.g.m., s.7.

¹⁹¹ Schmidt, a.g.e., s.165

¹⁹² Tekeli, a.g.m., s.4.

düzeydeki birimlerde ve topluluklarda doğrudan katılım şeklinde sağlanması yönündeki tasvip gören yaklaşım, örgütlü sivil toplumun katılımının bir aktörü olarak önem kazanmasına neden olmaktadır. Nitekim kamu yararı için faaliyet gösteren sivil toplum, devletin dışındaki ekonomik ve toplumsal alanda kendi kendini düzenleyen özerk bir alanı ifade ettiği için aslında yeni demokrasi modellerinin gerektirdiği iletişimi ve katılımı sağlayacak araçlara bu örgütlerin sahip olduğu anlaşılmaktadır.¹⁹³ Caniklioğlu'na göre sivil toplum, “biçimsel demokrasinin kurumlarının işlevsel kılınabilmesi” ve “devletle toplum arasındaki yönetme olgusundan kaynaklanan mesafenin kapatılması için işbaşında olması gereken bir toplum”dur.¹⁹⁴

Farklılaşmış bireylerden oluşan böyle bir toplumun gerektirdiği insan tipi, toplumun üretimi için emek sağlayan ve bu emeği yeniden üretmek için tüketim yapan atomize, pasif birey değil; yaşamını gerçekleştirme özgürlüğüne sahip, aktif birey olacaktır. Siyasal çoğulculuk kendine verilenle yetinen, himayeci bireyler üretirken, katılımcı demokrasi ise kendi yaşamına bir proje olarak bakan, kendi adına bunu başkasının yapmasına razı olmayacak aktif yurttaşlar üretmektedir. Özne haline gelen birey olanak ve sorunları doğru değerlendirip edilgen olmak yerine çözüm ürettikçe kendine güveni artmakta, aktif hale gelmektedir.¹⁹⁵

Hayatın öznesi haline gelen insanların kendilerine yeni yaşam kalıpları yaratarak yaratıcılıklarını ortaya çıkarmaları, projeler üretmeleri birey olarak mümkün olamayacağından benzer güdüleri olanlar bir araya gelip, kamusal alanlar oluşturup, örgütlenerek potansiyellerini arttırmaya çalışacaklardır. Böylelikle yeni bir toplumsal aktör olarak ortaya çıkan STK'lar ve katılımcı demokrasi, bireylere siyasal partilere girme zorunluluğu olmaksızın yaşamlarına kamusal yarar için çalışma yönünde yeni anlamlar katma ve kamusal bir özne olarak toplumsal hayatta var olma yolunu açmaktadır.¹⁹⁶

Keane, özgürlüğün azamileştirilmesinin yurttaşlar arasında eşitliğin artırılmasıyla mümkün olacağını, bunun da ancak “karar alma gücünün sivil

¹⁹³ content.lms.sabis.sakarya.edu.tr/Uploads/69798/.../yeni_demokrasi_modelleri.docx, s.2,8., (Er: 15.09.2016)

¹⁹⁴ Caniklioğlu, a.g.e., s. 50.

¹⁹⁵ Tekeli, a.g.m., s.4,7.

¹⁹⁶ Tekeli, a.g.m., s.9.

toplumun ve devletin içerisindeki ve bunlar arasındaki çeşitli kurumlara dağıtılmasında yattığını” ifade etmektedir.¹⁹⁷ Demokratik meşruiyetin temeli, “kamusal alanın mikro dünyaları olan sivil toplum örgütlerinde alınacak kararlara katılım ya da bu örgütler aracılığıyla makro düzeyde alınacak kararların kolektif hale getirilmesi yoluyla sağlanacaktır.”¹⁹⁸

2.2. SİVİL TOPLUM-HALKLA İLİŞKİLER-DEMOKRASİ İLİŞKİSİ

Bir insani eylem olarak iletişimin var olmak ve bunu sürdürmek, haberleşmek ve paylaşmak, etkilemek ve yönlendirmek şeklinde amaçları vardır. Örgütler de paydaşlarıyla iletişim kurarak çıkarlarını ve varlıklarını sürdürme, ekonomiklik sağlama gibi amaçlarla halkla ilişkiler faaliyetlerine yönelmektedirler.

Yönetimle ilgili pek çok işlevi olan örgütlerin, iletişime dayalı faaliyetlerini ifade eden halkla ilişkiler¹⁹⁹ pek çok farklı şekilde tanımlanmakta ve yapılan tanımların halka ilişkilerin değişen rolleriyle ve teknolojik gelişmelerle birlikte dönüştüğü görülmektedir. Cutlip ve Center, süreç içinde tanımların iki yönlü iletişim ve ilişkiyi içerecek şekilde evrildiğini ve “karşılıklık, karşılıklı ve arasında” gibi kelimelerin kullanılmaya başlandığına dikkat çekmektedirler. Örneğin Webster Uluslararası Sözlük’te halkla ilişkiler, “karşılıklı anlayış ve iyi niyet geliştiren bilim veya sanat” olarak; İngiliz Halkla İlişkiler Enstitüsü tarafından ise “organizasyon ve onun kamuları arasında karşılıklı anlayışı kurmak ve sürdürmek için bir çabanın uygulaması” şeklinde tanımlanmaktadır. Bu yaklaşıma uygun olarak Cutlip ve Center da halkla ilişkileri “bir organizasyon ile başarısı veya başarısızlığına etki edecek kamuları arasında karşılıklı yararlı ilişkiler kuran ve sürdüren yönetim fonksiyonu” şeklinde tanımlamaktadırlar.²⁰⁰ Nitekim Yayınoglu da halkla ilişkilere dair klasik tanımlamaların yapıldığı dönemlerden günümüze doğru gelindiğinde, halkla ilişkilerin iki yönlülüğündeki ‘diğer taraf’ üzerine eğilme ihtiyacının arttığını

¹⁹⁷ John Keane, *Sivil Toplum ve Demokrasi*, Çev. Necmi Erdoğan, Ayrıntı Yayınları (1.Basım), İstanbul 1994, s.35.

¹⁹⁸ Tosun, “Sivil Toplum Örgütleri İçinde.....”

¹⁹⁹ Pınar Eraslan Yayınoglu, *Yerel Yönetimlerde Halkla İlişkiler*, Birsan Yayınevi(2.Baskı), İstanbul 2007, s.11-14.

²⁰⁰ Glenn M. Broom, *Cutlip's & Center's Effective Public Relations*, Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall (10.Edition), 2009, s.21-25.

belirtmektedir. O, “örgütle ilişki içinde bulunan grupların daha doğru, daha gerçekçi şekilde dinlenmesi; haklarını örgüte kabul ettirmesi; hatta yönetim anlayışlarına müdahale edebilmesi için, bu grupların örgütler üzerinde baskısının” arttığını ifade ederek bu dönüşüme dikkat çekmektedir.²⁰¹

Stratejik bir iletişim ve ilişki yönetimi olan halkla ilişkiler süreci²⁰² özel sektörden kamu sektörüne, merkezî ve yerel yönetim kuruluşlarından sivil toplum örgütlerine kadar çok geniş bir alanda kurumlarla iletişim içinde oldukları kitleler arasındaki ilişkilerin düzenlenmesini sağlayan bir işlev üstlenmektedir.²⁰³ ‘Effective Public Relations’ adlı çalışmada Cutlip, Center ve Broom bu örgütlenmelerden biri olan STÖ’lerin halkla ilişkiler ihtiyacını beş maddede açıklamaktadırlar:

- 1) Örgütü tanımlamak veya markalaştırmak, misyonunun kabulünü sağlamak ve ününü korumak.
- 2) Örgütün hizmet ettiği insanlarla kurulacak iletişim kanallarını geliştirmek,
- 3) Fon desteği için uygun iklim yaratmak ve sürdürmek,
- 4) Örgütün misyonuna uygun kamu politikalarının oluşturulmasını ve geliştirilmesini desteklemek,
- 5) Anahtar örgütsel bileşenlerin (çalışanlar, gönüllüler ve mütevelliler vb.) adanmışlıkla ve verimli bir şekilde çalışarak, örgütün misyon, hedef ve amaçlarını desteklemelerini sağlamak için onları bilgilendirmek ve motive etmek.²⁰⁴

Bu noktada sivil toplum örgütlerinin halkla ilişkiler gereksiniminin gerekçelerine, hem örgütsel yapı hem de kendi doğalarından kaynaklanan özellikler açısından bakmak faydalı olacaktır.

²⁰¹ Yayınoglu, a.g.e., s.21.

²⁰² İdil Sayımer, *Sanal Ortamda Halkla İlişkiler*, Beta Basım Yayım (2.Basım), İstanbul 2012, s.2-3.

²⁰³ A.Fulya Şen, “Müzakereci Demokrasi ve Halkla İlişkiler: Kamu Yönetiminde Alternatif Bir Halkla İlişkiler Arayışı”, *Journal of Yasar University*, 2012 27(7) 4589 – 4610, s.4590. ,

<http://derginark.ulakbim.gov.tr/jyasar/article/view/5000066193>, (Er: 26.02.2016)

²⁰⁴ Broom, a.g.e., s.460.

2.2.1.Sivil Topluma Sağladığı Meşruiyet Bağlamında Halkla İlişkiler

Temel olarak bir varlık alanı oluşturmak, sinerji yaratmak için oluşturulan her türlü organizasyon, elde ettiği gücü ne şekilde kullandığını, bundan toplumun ne tür bir fayda sağladığını ve toplumsal sorumluluklarını yerine getirip getirmediğini uygun yöntem ve tekniklerle örgütün çevresine anlatmalıdır. “Örgütlerin varlıklarının her ne kadar hukuksal bir boyutu olsa da yukarıdaki sorular yanıtlanmadıkça varlığın meşru bir temeli olmayacak, toplumsal onay elde edemeyecektir.” Meşruiyet sorunuyla yüzleşmek zorunda olan her toplumsal sistem çevreyle olan ilişkisini ve ona olan ilginin geçerliliğini belirli aralıklarla değerlendirmek zorundadır. Çünkü meşruiyet kazanıldığında sürekliliği olan bir hak değildir; muhafaza edilmesi için çaba gösterilmesi, “günün koşullarına uygun, geçerliliği olan meşruiyet dayanağı/dayanakları bulup, toplumun onayına” sunulması gerekmektedir.²⁰⁵

Sivil toplum örgütü olmanın göstergesi olarak sayılan ilk iki özellik, devletten özerklik ve gönüllülük esasına dayanarak çalışma olsa da sivil toplumu diğer örgütlenmelerden ayıran en önemli niteliklerden biri, yurttaşlık bağının ötesinde topluluğun bir araya gelme sebebi olan ‘toplumsal iyiye ulaşmak için birlik duygusunun oluşması’dır. Ancak ortak değerler etrafında toplanmış bireylerden oluşan etik topluluklar olan sivil toplum örgütlerinin tümünün aynı etki alanına sahip olmadığı da açıktır. Tosun, amaçları ve faaliyetleri ne olursa olsun sivil toplumun üç hali olduğunu belirterek, bunların ilk ikisinde sivil toplumun pasif bir varlık sergilediğini, son aşamada ise sivil toplumun devlet politikasını önemli ölçüde belirleyebildiği ve etkileyebildiğini ifade etmektedir. Tosun, “üçüncü aşamaya erişebilmek için, örgütün kamusal alandaki meşruluğunun toplumun geniş kesimleri tarafından kabul edilmesi ve çeşitli kamu kurumları-birimleri tarafından bir ortak olarak çeşitli süreçlere dahil edilmesi” gerektiğinin altını çizmektedir. İletişim ve halkla ilişkiler faaliyetleri bu noktada kamuoyuyla güçlü ilişkiler kurmayı sağlayarak, örgütün meşruiyetine ve karar alıcılar nezdinde dikkate alınmasına katkı

²⁰⁵ Ayhan Biber, “Bir Meşrulaştırım Yöntemi Olarak Halkla İlişkilerin Meşruiyeti”, *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt 36 Sayı 4, Aralık 2003, s.43-46.,
http://www.todajie.edu.tr/resimler/ekler/1bdbb029d9b6b44_ek.pdf?dergi=Amme%20Idaresi%20Dergisi,
 (Er:05.01.2017)

yapmaktadır.²⁰⁶ Toplumun onayını kazanmak ve bunun devamını sağlamak için ihtiyaç duyulan halkla ilişkiler çalışmaları, örgütün kendisini ifade etmesini sağlayarak toplumun örgüte yönelik olumlu bir bakış açısı, tutum ve davranışa yönelmesinde etkili olmaktadır.²⁰⁷

Sivil toplum örgütlerinin başarısı, hedef kitlelerine yönelik iletişimlerinin başarısıyla, diğer deyişle doğru mesajların hedef kitlelere uygun şekilde ulaştırılmasıyla doğru orantılı olduğundan, bu süreçteki başarı söz konusu kuruluşun hedeflediği amaçlarına ulaşmasına katkı yapacaktır. Zira “iletişim çevresi içinde yer alan hedef gruplardaki haberdar olma oranı ve farkındalık düzeyi arttıkça, sivil toplum örgütlerinin beklediği desteği alması kolaylaşacaktır.”²⁰⁸ Biber, içerdiği her türlü örgütü olumlu ya da olumsuz etkileme potansiyeline sahip olan çevrenin, varlığını sürdürmek isteyen tüm kuruluşlar gibi toplumsal sistemler olan sivil toplum örgütleri için de hayati önemde olduğunu belirtmektedir. Hatta O’na göre, bu örgütler kamuoyunun beklentilerini karşılama amacıyla olduklarından ve bu fonksiyonlarını kaybetmek, sivil niteliklerini de kaybetmek olacağından çevreyle çok daha fazla etkileşim içinde olmaları gerekmektedir.²⁰⁹ Bu noktadan hareketle, sivil toplum örgütleri açısından, meşruluğunu ispat ederek karar alıcılar tarafından sürece dâhil edilmenin yolunun öncelikle kamuoyu tarafından dikkate alınmaktan geçtiğinin altını çizen Tosun, “tam da bu noktada iletişim planlaması, halkla ilişkiler etkinlikleri ve medya ilişkilerinin öneminin devreye giriyor” olduğunu vurgulamaktadır.²¹⁰

2.2.2.Kamusal Alandaki İletişimsel Eylem Olarak Halkla İlişkiler

Halkla ilişkilerin çağdaş özgür toplumun vazgeçilmez bir bileşeni olduğunu ifade eden Vercic, hiçbir çağdaş sosyal iletişim sisteminin özgür halkla ilişkiler uygulamaları olmadan tam olarak gelişemeyeceğini iddia etmektedir.

²⁰⁶ Gülgün Erdoğan Tosun, *Halk Örgütleri Medyada Görünür Olmak* (Derleyen: Gülgün Erdoğan Tosun), IPS İletişim Vakfı Yayınları (1.Basım), İstanbul 2007, s 33-34,40.

²⁰⁷ Biber, a.g.m., s.46-47.

²⁰⁸ Tosun, a.g.e., s.41.

²⁰⁹ Ayhan Biber, *Sivil Toplum Örgütlerinde Halkla İlişkiler*, Nobel Akademik Yayıncılık (1.Baskı), Ankara 2006. s.42.

²¹⁰ Tosun, a.g.e. s.40.

Vercic, halkla ilişkilerin yalnızca fikir ve ifade özgürlüğünün olduğu kamusal alanlarda gelişebilen eski bir faaliyet olduğunu belirtirken, Hugh Lawson-Tancred'e göre de bu nedenle demokrasinin kamusal retoriğin vazgeçilmez bir unsur olduğu Atina'da ortaya çıkışı şaşırtıcı değildir. O, Aristoteles'in "Retorik Sanatı" adlı eserinin çevirisine yazdığı önsözde, Atina demokrasisinde kamuoyunun gözü önünde yaşayan herkesin, siyasi veya özel rakipleri tarafından kendilerine karşı ileri sürülen en abartılı iddiaları vatandaşların önünde çürütmek zorunda olması nedeniyle retoriğin bu sistemde çok önemli olduğunu açıklamaktadır. Buna karşın, iktidarın kaba kuvvet veya atalardan alınan yetki devri vasıtasıyla sürekli kılındığı sistemlerde, politikacının vatandaşlara kendi politikasını kabul ettirmesi için inandırıcı nedenler bulmasına çok az ihtiyaç duyulmaktaydı.²¹¹ Bugüne gelindiğinde ise örneğin Holmberg and Weibull gibi araştırmacılar çağdaş insanların yalnızca bilgi toplumunda değil aynı zamanda bir görüş toplumunda yaşadığına dikkat çekmektedirler. Böyle bir toplumda görüş ve imgeler; toprağın tarım toplumunda, çeliğin endüstriyel toplumdaki işleviyle eşdeğer görülmekte; kamuoyunun demokratik toplumda merkezi bir unsur olarak ortaya çıkmasının sebebinin de bu olduğunu ifade edilmektedir.²¹²

Demokratik iletişimin sivil topluma katkısını inceleyen bir başka düşünür olan Hauser de sivil toplumu "çatışmayı ve uzlaşmayı dengeleyen sosyal etkileşim yoluyla ve farklılığın değeriyle tutarlı bir şekilde kendilerini düzenleme yollarını araştıran, üyeleri devletten bağımsız kurumlar ağı" olarak tanımlamaktadır. Diğer deyişle sivil toplum tek bir fikre sahip olmak değil, tartışan farklı fikirlere toleranstır. Bu yaklaşımı sivil toplum kavramının tarihsel gelişimine dayandıran Hauser, sivil toplumun kamusal alanın söylemsel doğasında bir alternatif anlayış tarzı sağladığını düşünmekte, "kamusal alandaki iletişimsel eylemle demokrasi arasında" sıkı bir bağ olduğunu iddia etmektedir. Sivil toplumu retoriğe ihtiyaç duyan söylem topluluğu çerçevesinde konumlandıran Hauser'in bu yaklaşımı Taylor'a göre sivil topluma halkla ilişkiler yaklaşımıyla bakmayı sağlamada da bir başlangıç noktası olarak

²¹¹ Dejan Vercic, "Public Relations is the Champion of Democracy and the Guardian of Common Sense", http://publicsphere.typepad.com/behindthespin/files/dejan_vercic_on_pr_and_democracy.doc., s.1-2., (Er:09.12.2017)

²¹² Larsake Larsson, *Public Relations: Critical Debates and Contemporary Practice* (Ed. Jacquie L'Etang), "Public Relations and Democracy: A Swedish Perspective", Lawrence Erlbaum Associates Inc, Publishers, 2006, s.125.

alınabilecektir. Nitekim toplumu büyük bir kamusal alan olarak değil, çeşitli görüşlerin yer aldığı çoklu alanlar veya içi içe geçmiş arenalar olarak gören Hauser için farklı fikirlere tolerans, işbirliğinin dönüşümünün ve yurttaşlar arasında güvene dayanan sivil toplumun ortaya çıkmasının temel noktasıdır. Böylece sivil toplum, bilgi, iletişim ve ilişki etrafında oluşan iletişimsel bir süreci ifade etmektedir.²¹³

Modern demokrasilerde kamusal alan müzakeresi uygun bir şekilde organize olan yurttaş katılımı ve örgütlenmeleri tarafından mümkün kılınmakta, kamusal alanlar sivil toplumun bir bölümü olarak yükselmektedir. Ancak kamusal alanın kendiliğinden ortaya çıkması mümkün değildir. Bu açıdan, fonksiyonel bir halkla ilişkiler eğer demokratik ortamda uygulanıyorsa, -rasyonel eleştirel söylem vasıtasıyla- sivil toplumda organize olan insanlar için varoluşlarının koşullarını değiştirecek bir potansiyeli temsil etmektedir. Keza Sommerfeldt'e göre de kamusal alan bir kamu çalışmasıdır ve kamuoyu, kamusal diyalogu gerektirmektedir. Kamusal savunuculuk fonksiyonu olarak halkla ilişkiler, bireysel ve örgütsel katılıma yönelik olarak kamuoyunda filizlenen kamusal diyaloglara gereken kamusalılığı ortaya çıkartmak için esastır. Halkla ilişkiler, kamusal alandaki çıkarların rekabetinin devamını sağlamak için -ki bu çıkarlar kamusal meselelerin açıkça tartışılmasını mümkün kıldığı için- gereklidir. Çünkü demokrasi sadece rakip çıkarlar da kamusal alanda söz sahibi olduğunda var olabilecektir ve halkla ilişkiler bu rakip çıkarların sesini duyurmasını kolaylaştırıcı vasıtaları sağlamaktadır.²¹⁴

Bireyler bu kamusal alanlarda bilinçli karar vermek için her türlü sosyal aktör tarafından yaratılan ve yayılan bilgiye ihtiyaç duyacağı için çeşitli kaynaklardan gelen bilgi akışı, modern demokratik hayatın en gerekli unsuru olarak ortaya çıkmaktadır. Halkla ilişkilerin böyle bir toplumdaki rolü bu bilgiyi sağlayarak sivil toplumu canlandıracak şartları yaratmak ve yeniden yaratmaktır.²¹⁵ Vercic, Karl Popper'in "sadece demokrasi, şiddet içermeyen reformlara izin veren ve dolayısıyla

²¹³ Maureen Taylor, *Sage Handbook of Public Relations* (Ed: R.L.Heath), "Public Relations in the Enactment of Civil Society", Sage Publications (2.Edition), Los Angeles 2010, s.7.

²¹⁴ Erich J. Sommerfeldt, "The Civility of Social Capital: Public Relations in the Public Sphere, Civil Society, and Democracy", *Public Relations Review* 39 (2013), s.281..

<https://m92mc.files.wordpress.com/2015/01/sommerfeldt-2013-pr-public-sphere-social-capital.pdf>.

(Er: 17.10.2016)

²¹⁵ Taylor, a.g.e., s.7.

siyasi konularda aklın kullanımını sağlayan kurumsal bir çerçeve sağlıyor" cümlesine atıfla, Popper'in demokrasi ilişkisiyle ele aldığı "aklın kullanımına" günümüzde halkla ilişkiler tarafından olanak sağlandığını iddia etmektedir.²¹⁶ Böylece Antik Yunan'da demokrasinin doğmasını ve gelişmesini sağlayan kamusal müzakere, bugün simetrik iki yönlü iletişim yaklaşımını benimseyen bir halkla ilişkiler anlayışıyla demokrasiye destek olma işlevini aynen devam ettirmektedir.

2.2.3. Sosyal Sermaye Üreticisi Olarak Halkla İlişkiler

Sivil toplumun en önemli mücadelelerinden birinin insanı ve kaynakları harekete geçirmek olduğunu söyleyerek sosyal sermaye konusuna değinen Taylor, aktivist kuruluşların amaçlarına ulaşmak için somut (kuruluşlara parasal kaynaklar sağlayan şeyler) ve soyut (kuruluş ve onun meselelerine karşı farkındalığı sağlayacak ve kuruluşa yeni üye kazandıracak faaliyetler) çeşitli kaynakları harekete geçirmeleri gerektiğini vurgulamaktadır. Kar amaçlı olmayan kuruluşların halkı bölgesel konular, ulusal veya küresel meseleler hakkında bilgilendirmek için halkla ilişkileri kullandığını belirten sivil toplum teorisyenlerine göre, bir STK veya sosyal amaçlı grup, üyeleriyle her iletişim kurduğunda potansiyel olarak bir sosyal sermaye üretimi ortaya çıkacaktır. Her haber, her kamu hizmeti duyurusu ve her toplumsal forum sosyal sermayeye ilave sağlayacaktır.

Taylor, fonksiyonel halkla ilişkiler yaklaşımının halkla ilişkilerin toplumdaki rolünü, kuruluşa hedeflerine ulaşmak için yardım eden bilgiyi yaratma ve yayma olarak gördüğünü, teori odaklı son halkla ilişkiler çalışmalarında ise halkla ilişkilerin "halkın ve grupların anlamın ortak yaratıcısı olduğu, birlikte yaratım" süreci olarak görüldüğünü ifade etmektedir. Taylor'a göre, birlikte yaratma yaklaşımını takip eden bir halkla ilişkiler uygulayıcısı veya kuramcısına göre halkla ilişkiler "anlamı müzakere etme ve ilişki kurmada yardım etmek için iletişimi kullanmaktır." Bu yaklaşımda halkın araştırmalarının önüne geçilerek, halk anlam yaratma sürecindeki ortaklar olarak kabul edilmektedir.

²¹⁶ Vercic, a.g.m., s.1.

Taylor, bu yaklaşımın sivil toplumu canlandıracağını ve sivil toplum ortakları arasında paylaşılan anlam ve ilişkiler yoluyla yaratılan sosyal sermayenin, toplumu daha yaşanılır hale getireceğini iddia etmektedir.²¹⁷ Nitekim birlik, karşılıklı güven ve karşılıklılık normlarının oluşturduğu ağlar formundaki sosyal sermayenin yüksek düzeyde olmasının işbirliği ve kolektif problemleri çözme için kurumsal bir bağlam sağladığı görülürken, sosyal sermayenin düşük düzeyde olması ise problemlerin çatışma veya merkezi bir otorite tarafından çözümlendiği, rekabetle karakterize edilen Hobsiyan doğa devletiyle ilişkilendirilmektedir. Sivil toplumun ve kamusal alanın canlanması bu anlamda yüksek sosyal sermaye oranına dayandırılmakta; sosyal sermayenin filizlenmesinde ise demokrasi ve demokratikleşmenin anahtar unsur olduğu ifade edilmektedir. Bu itibarla, işbirlikçi iletişimin ekilmesinden sorumlu olma fonksiyonunu üstlenen halkla ilişkilerin, sosyal sermayenin ortaya çıkartılması görevini üstlendiği, bundan da öte sivil toplumun ön koşulu olan sosyal sermayenin ortaya çıkartılmasının halkla ilişkilerin varlık sebebi (raison d'être) olduğu iddia edilmektedir.²¹⁸

2.3. İNTERNET-DEMOKRASİ İLİŞKİSİ

“Bilginin toplanması, işlenmesi, depolanması, taşınması ve tüketicinin kullanımına sunulması sürecinde yararlanılan iletişim ve bilgisayar teknolojilerinin tümü “bilgi ve iletişim teknolojileri” şeklinde tanımlanmaktadır.”²¹⁹ “İnternet” kelimesi ise, İngilizce’de “uluslararası ağ” anlamına gelen “international network” sözcüklerinin kısaltmasından oluşmaktadır.²²⁰ Aslında ilk olarak 1969’da arz edilen eski bir teknoloji olan internetin ancak 20 yıl sonra çeşitli sebeplerin etkisiyle geniş bir alana yayılması mümkün olmuştur. Bu ilerleme sonucu gezegendeki internet kullanıcılarının sayısı 1995’te 40 milyonun altındayken 2008’de yaklaşık 1.4 milyara,²²¹ 2017 senesinde yaklaşık 3,7 milyara yükselmiştir.²²²

²¹⁷ Taylor, a.g.e., s. 5-7,12-13,11-12.

²¹⁸ Sommerfeldt, a.g.m., s.284,285.

²¹⁹ Zeynep Benan Dondurucu, *Yeni Medya Çalışmaları II. Ulusal Kongre Kitabı*, “Sivil Toplum Kuruluşlarının Sosyal Medya Üzerinden Halkla İlişkiler Çalışmaları”, İstanbul 2016, s.184., https://ekitap.alternatifbilisim.org/ yeni_medya_calismalari-2_kongre_kitabi.html, (Er: 26.10.2016)

²²⁰ Sayımer, *Sanal Ortamda Halkla İlişkiler*, s.25.

²²¹ Manuel Castells. *The Communication Power*. Oxford University Press, New York 2009, s.61-62

²²² <https://wearesocial.com/special-reports/digital-in-2017-global-overview.>, (Er: 04.05.2017)

Siber dünyadaki bu hızlı gelişmelere bağlı olarak çok da uzun olmayan bir zaman önce Web 2.0 kavramının ortaya çıkmasıyla ise klasik web anlayışının dışına çıkılarak, tüm internet kullanıcılarının kendi içeriklerini oluşturmakla kalmayıp başkalarıyla paylaşımlarına da imkân tanıyan yeni bir teknoloji hayatımıza girmiştir. Durağan yapıda bilgiye ulaşma imkânı veren Web 1.0 dünyanın en büyük kütüphanesi olarak görülürken, insanların birbirleriyle etkileşim içinde oldukları ve okumanın yanında katılımın da mümkün olduğu bir platform olan Web 2.0 ise bu özellikleriyle dünyanın en büyük ‘kafe’si olarak işlev görmektedir.²²³ On-line kullanıcılar için kullanıcı dostu bir internet yaratma amacıyla olan ve bu sayede dijital dünyada pasif durumda olan bireyleri aktif kılan Web 2.0 teknolojisinin, bu özellikleriyle dijital dünyada bir çığır açtığı ifade edilmektedir.²²⁴

2.3.1. İnternetin Toplumsal Dönüşüme Etkileriyle İlgili Görüşler

Bireyin merkeze konduğu, çok merkezli ve “dijital çağ” olarak adlandırılan bu yeni dünyada hiçbir şeyin eskisi gibi olmayacağı genel olarak ifade edilmektedir.²²⁵ Ancak, yeni iletişim teknolojilerinin toplumsal yaşamda meydana getirdiği dönüşümlere ve enformasyon/bilgi toplumunun doğuşuna ilişkin iyimser ve ütöpik görüşler olduğu kadar, kötümser ve eleştirel kuramlar da ileri sürülmektedir. Yeni iletişim teknolojilerinin daha çok olumlu taraflarına dikkat çekerek, insanın bilgiye ulaşması ve paylaşmasını kolaylaştırıp mutluluğunu artırdığını ve onu özgürleştirdiğini iddia eden Alvin Toffler, Daniel Bell gibi “Liberal Görüş”çülerin aksine “Eleştirel/Radikal Görüş”tekiler yeni iletişim teknolojilerini yeni bir aşama olarak değil, kapitalist sistemin teknolojik boyuttaki gelişmesi olarak görmekte; hatta gözetim/denetim yaratma riskini tartışmaktadırlar.²²⁶ Gerçekten de insanlığın ilerlemesini sağlayan en büyük faktör olan teknoloji, insan hayatında yarattığı değişiklikler ve kolaylıklar yanında insanların denetlenmesini mümkün kılarak,

²²³ Z.Beril Akıncı Vural, Mikail Bat, *Dijital Panorama*, “Yeni Bir Medya Olarak Sosyal Medyanın Genel Çerçevesi”, Ütopya Yayınevi (1.Baskı), Ankara 2014, s.106.

²²⁴ Uğur Batı, *Halkla İlişkiler Yönetiminde Güncel Konular* (Ed: Tuğçe Güreli), “Dijital Çağda Yeni Bir Halkla İlişkiler Pratiği: Fısıltıyla Halkla İlişkiler Yapmak Ya Da PR, Beta Basım Yayın (1.Baskı), İstanbul 2010, s.97.

²²⁵ A.g.e., s.87.

²²⁶ Sayımer, *Sanal Ortamda Halkla İlişkiler*, s.15.

bireysel özgürlükleri kısıtlamakta, hatta kişisel alanların ihlal edilmesi sonucunu da doğurabilmektedir.²²⁷

Konuya toplumsal örgütlenme biçimleri ve yeni iletişim teknolojileri arasındaki bağ açısından yaklaşan Hepkon, bu ilişkinin bir yandan teknolojinin toplumsal yaşama etkisi üzerinden, diğer yandan teknolojinin gelişimi ve karar alma mekanizmaları açısından değerlendirilebileceğini belirtmektedir.²²⁸ Teknolojik gelişmenin ve internetin karar alma mekanizmalarına dolayısıyla siyasal alana etkisi konusunu ele alan Karaçor ise bu etkiyle ilgili negatif (pekiştirme) ve pozitif (mobilizasyon) değerlendirmelerin bulunduğunu tespit etmektedir. Negatif bakış açısına sahip olan “pekiştirme” kuramına göre internet var olan siyasal katılım örüntülerini ve sosyal eşitsizlikleri değiştirmek bir yana güçlendirerek pekiştirecek ve yeni iletişim teknolojilerine sahip olanlar ve olmayanlar arasında katılım konusunda mesafe açılacaktır.²²⁹ Buna bağlı olarak, “elektronik demokrasi”nin tıpkı eski Yunan’da olduğu gibi “doğrudan demokrasi” modelini yurttaşlara sunduğu fikrine dört maddede eleştiri getirilmekte ve bunlar şöyle sıralanmaktadır: (1) Sadece erişime sahip olanlar karar alma ve siyasa oluşturma sürecine katılabilecek, (2) Kullanılabilir bilgi ve erişimin artışıyla, sonuca ulaşmada farklı seslerin çokluğu nedeniyle sıkıntıyla karşılaşılabilir, (3) Katılım ögesi, yüz yüze etkileşimde olduğundan daha zayıf olacak ve bir makine tuşuna indirgenecek, tartışma ortamı kaybolacak, (4) Erişimdeki uyumsuzluklar ve kaynak eşitsizlikleri katılımın bozulmasına yol açabilecektir.²³⁰

Bütün bu eleştirilere karşılık, internetin siyasal katılıma etkisine pozitif bakış açısını ifade eden “mobilizasyon” kuramına göre ise “internetin bağlantırlılık, interaktiflik ve hipermetinlilik özellikleri siyasal sürecin işleyişini uzun vadede de olsa yeniden yapılandırma potansiyeline sahip kılacak ölçüde güçlü bir yapıda”dır. Yeni iletişim teknolojilerinin bu özellikleri yöneten ve yönetilenler arasındaki

²²⁷ Ebru Güzelcik Ural, *İletişim ve Teknoloji*, “Teknolojinin Etkileri ve Halkla İlişkiler: Eleştirel Bir Yaklaşım”, Kırmızıkeçi Yayınevi (1.Baskı), İstanbul 2011, s.50.

²²⁸ Zeliha Hepkon, *İletişim ve Teknoloji*, “Yeni İletişim Teknolojileri Tartışmalarının Yeni Olmayan Boyutu: Teknolojik Determinizm”, Kırmızıkeçi Yayınevi (1.Baskı), İstanbul 2011, s.127.

²²⁹ Süleyman Karaçor, “Yeni İletişim Teknolojileri, Siyasal Katılım, Demokrasi”, *Celal Bayar Üniversitesi İ.İ.B.F., Yönetim ve Ekonomi*, C.16 S.2 Y.2009, s.126.
http://www2.bayar.edu.tr/yonetimekonomi/dergi/pdf/C16S22009/121_131.pdf, (Er: 11.08.2016)

²³⁰ Erdal Dağtaş, “İnternet, Katılımcı Demokrasi ve Yurttaşlık Hakları”, XII. “Türkiye’de İnternet” Konferansı ,8-10 Kasım 2007, Ankara, s. 262.. http://inet-tr.org.tr/inetconf12/kitap/Bildiriler/50_122_inet07.pdf, (Er: 14.09.2016)

mesafeyi daraltarak,²³¹ Atina demokrasi anlayışının doğrudan katılımcı modeline benzeyen ve tıpkı agoralardaki gibi bu mecradaki yurttaşların da siyasal sürece dolaysız katılabilme olanağını bulduğu bir fırsat yaratacaktır.²³² Muhtelif yurttaşlık pratikleri internetin merkezsiz yapısıyla mümkün olacaktır.²³³

Bu noktada, genel olarak yeni medya ve özelde de internetin sahip olduğu poansiyellerle siyasal katılım pratiklerine ve demokrasiye yaptığı katkıya yakından bakmak fayda sağlayacaktır.

2.3.2. İnternetin Geleneksel Medyadan Farklılaşan Özelliklerinin Siyasal Katılım Pratiklerine Etkisi

“Yeni medya” kavramı geleneksel medyadan farklı olarak dijital kodlama sistemi ekseninde temellenen eş zamanlı, yüksek hızlı ve multimedya içerikli bir iletişim sürecini kapsayan bir olgudur²³⁴ Binark ve Löker, yeni medya ifadesindeki “yeni” kelimesinin neyi anlattığını anlamının “yeni medya ortamlarını, gazete, dergi yayıncılığı, radyo, televizyon yayınları ve sinema filmleri gibi geleneksel medyadan farklılaştıran birtakım özellikleri” açıklamakla mümkün olacağını belirterek, yeni medyada bu farklılığı yaratan özelliklerin, “dijitallik, etkileşimsellik, multimedya biçimselliği, kullanıcı türevli içerik üretimi, hipermetinsellik, yayılım ve sanallık” olduğunu ifade etmektedirler.²³⁵ Bu kapsamda bilgisayar, internet ortamı, cep telefonları, oyun konsolları, İpod veya avuç içi veri bankası kayıtlayıcıları ve iletişimcileri, diğer bir deyişle tüm bu dijital teknolojiler yeni medya başlığı altında ele alınmaktadır.²³⁶

Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki baş döndürücü gelişmelerin günlük yaşam pratiğinde, çalışma modellerinde ve iletişim sistemlerinde köklü dönüşümlere neden olduğunu belirten Sayımer bu durumu “dijital devrim” olarak tanımlamaktadır.

²³¹ Karaçor, a.g.m., s.126.

²³² Gamze Göker, *Yeni Medya Çalışmaları* (Der: Mutlu Binark), “İnternetin Türkiye Kadın Hareketi Üzerinde Etkisi: Kadın Kurultayı E-Grubu Örneği. Dipnot Yayınları (1.Baskı), Ankara 2007, s.205-206.

²³³ Rabia Karakaya Polat, “İnternet ve Yurttaşlık Kavramının Dönüşümü”, <http://inet-tr.org.tr/inetconf16/bildiri/96.pdf>. (Er: 11.08.2016)

²³⁴ Dondurucu, a.g.e., s.184.

²³⁵ Mutlu Binark, Koray Löker, *Sivil Toplum Örgütleri İçin Bilişim Rehberi*, Sivil Toplum Geliştirme Merkezi, Ankara 2011, s.9.

²³⁶ Mutlu Binark, *Yeni Medya Çalışmaları* (Der: Mutlu Binark), Dipnot Yayınları (1.Baskı), Ankara 2007, s.5.

Ancak O'na göre her türlü fikir ve bilginin özgürce ifade edilmesini ve paylaşılmasını sağlayarak enformasyon toplumuna dönüşüm sürecine önemli katkılar yapan internet ve onun yarattığı sanal ortam, bu teknolojiler içinde daha özel bir yere sahiptir. “Her zaman ve her yerde anında kurulabilen küresel çapta iletişimin yarattığı sanal dünya, geçmişi, içinde yaşanılan anı ve gelecek zamanı harmanlayarak sınırları ve mekânları ortadan kaldırmakta, bu kavramların boyutlarını ve anlamlarını değiştirmekte, beraberinde insan yaşamına çok büyük yenilikler ve kolaylıklar getirmektedir.”²³⁷

Sayımer, 1990'lı yıllarda kullanılmaya başlayıp sonraki süreçte hayatın tüm alanlarına yayılan internetten sonra Web.2 teknolojileriyle birlikte tarihte ilk defa fiziksel bir mekânda bir araya gelme zorunluluğu olmadan insanların kesintisiz bir şekilde iletişim kurmalarının mümkün hale geldiğini belirtmektedir. Böylece önceleri ticari eylemlerin ve pazarlamanın hedefinde birer içerik tüketicisi olan kullanıcıların yer aldığı internet ortamı, zamanla “toplumsal konularla ilgili farkındalık yaratmak, belli bir meseleye yönelik toplumsal müzakere başlatmak, ana akım medyanın yer vermediği konularla ilgili haberlerin dolaşıma girmesini sağlamak” gibi işlevleri üstlenerek, sanal dünyada bir kamusal alan mecrası yaratmayı olası hale getirmiştir.²³⁸

Dijital dünyanın bireyi merkeze koyan ve bu yönüyle de geleneksel medyadan farklı olarak katılım yaratma özelliği konusunu tartışan Castells, izleyicilerin kitle iletişiminde çeşitli iletişim yollarıyla –örneğin, radyo ve televizyonları arayarak yorum yapmaları, mektup yazmaları veya mail göndermeleri gibi- etkileşime girdiği söylenebilse de geleneksel kitle iletişiminin ağırlıklı olarak tek yönlü olduğu sonucuna varmaktadır. Oysa O'na göre internetin yaygınlaşmasıyla, eş zamanlı veya seçilen bir zamanda birçok kişiden birçok kişiye ileti gönderme kapasitesine ve dar veya geniş bantta yayın imkânına sahip yeni bir etkileşimli iletişim şekli ortaya çıkmıştır. Castells, tarihi bir aşama olarak gördüğü bu yeni iletişim şeklini “kitlesele öz iletişim” olarak tanımlamaktadır. Zira O, bu yeni şeklin

²³⁷ Sayımer, *Sanal Ortamda Halkla İlişkiler*, s.V.

²³⁸ İdil Sayımer, “Yeni Medya Ortamlarında Ağlar Oluşturan Toplumsal Hareketler”, *Elektronik Mesleki Gelişim ve Araştırma Dergisi (EJOIR)*, Cilt:2 Özel Sayı Ağustos 2014, s.102-103., <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/ejoir/article/view/5000134215>, (Er: 02.08.2016)

küresel bir izleyiciye ulaşma potansiyeli nedeniyle “kitle iletişimi” olduğunu; ama aynı zamanda mesajın üretimi kendi kendine (bireysel) oluşturulmuş, potansiyel alıcılar kendiliğinden yönelmiş ve WWW'den ve elektronik iletişim ağlarından belirli iletilerin alımı veya içeriği kendi kendine seçildiği için de “öz iletişim” olduğunu belirtmektedir.²³⁹ Süreç global medya sahipliği tarafından şekillendirilse de yeni teknolojiler farklı kanalların doğmasına imkan sağlayarak, iletişimde bulunan özneye çok geniş bir otonomi sağlamaktadır.²⁴⁰

İnternetin kısa zamanda yoğun şekilde kullanılmasının ‘etkililik’ özelliğinden kaynaklandığını söyleyen Aziz de internetin iletişimdeki olumlu özelliklerini, özgürlük, hızlilik, erişimde kolaylık, geribildirim imkânı ve diğer iletişim kanallarıyla iç içelik olarak sıralamaktadır.²⁴¹ Tek merkezden yayılan, hiyerarşik ve ticari yapılanma olarak ana akım medya, güçlü toplumsal tabakaların çıkarlarını yansıtarak iktidar seçkinlerini ve statükoyu savunduğu yönünde ciddi eleştirilere hedef olurken, alternatif medya kamusal alanda temsil edilmeyen ya da az temsil edilen grupların görüşlerini dile getirebildikleri karşı-egemen söylemler üretme imkânı veren alanlardan biri olarak tarif edilmektedir. Dolayısıyla “alternatif medyadan bahsederken, temelde ana akım kamusal alanın dışında tutulan veya farklı kamusal iletişim alanları arasında geçiş durumunda olan kişi ve gruplar arasında iletişime imkân tanıyan ve bizlere demokratik-siyasal bir iletişim biçimi tasarlamak için yeni yollar sunan medyadan” bahsedilmektedir.

Bu yönleriyle alternatif medya “katılımcı ve yatay yapısı, kolektif örgütlenmesi ve çoğu kez ticari olmayan finansman kaynakları ile” ana akım medyadan ayrılmakta ve hatta “katılımcı ve çoğulcu bir kamusal müzakere ortamı” tanifiyle “tek tip söylemi egemen çıkarlar doğrultusunda” sürekli bir şekilde yeniden üreten ana akım medyanın karşısında konumlandırılmaktadır. Bu şekilde katılımı teşvik eden alternatif medya sivil inisiyatiflerin güçlendirilmesine katkı yaparak, “vatandaşların günlük hayattaki pek çok mikro alandan birinde aktif olmalarına ve

²³⁹ Castells, a.g.e., s.55.

²⁴⁰ Hepkon, a.g.e., s.130.

²⁴¹ Aysel Aziz, *Siyasal İletişim*, Nobel Akademik Yayıncılık (5.Basım), Ankara 2014, s.80.

iletişim haklarını uygulamaya geçirmelerine yardımcı” olmakta; böylece sıradan insanların sesi olarak onları güçlendirmektedir.²⁴²

Medya süzgeci ve kontrolüyle kıyaslandığında internetteki her türlü mesajın (haber, bilgi) çok daha özgür bir şekilde yer alabildiğini ifade eden Aziz bu durumun internete “mesajı veren tarafın olduğu kadar, mesajı alan tarafın da insan haklarının temel ilkelerinden olan düşüncelerin özgürce açıklanması ve açıklamaları hiçbir kısıtlama olmadan alma; haber ve bilgi edinme hakkının uygulanabildiği” bir mecra olma özelliği kazandırdığını vurgulamaktadır.²⁴³ Bu sebeplerle 19. ve 20. yüzyıllarda teknolojinin kitle iletişim araçları yoluyla toplumu demokratikleştirmesi misyonunun günümüzde “enformasyon toplumu” kuramcılar tarafından bugün internete yüklendiğini görülmektedir.²⁴⁴

2.3.3. Dijital Çağın Kamusal Alanı İnternet ve Sivil Toplum Demokrasisinin Yeni Yüzü Olarak Ağ Toplumu

Medya- kamusal alan- demokrasi ilişkisini tartışan Dahlgren’e göre işlevsel bir kamusal alan, bilginin, fikirlerin, tartışmaların ideal olarak serbest bir şekilde dolaşımına izin verilen bir toplumda iletişimsel alanların kümelenmesidir. Kitleli medyanın ve şimdi daha yakın zamanda yeni interaktif medya figürünün belirgin biçimde bulunduğu bu alanlar, yurttaşlar ve iktidar sahipleri arasında iletişim hatları kurmaya hizmet etmektedir.²⁴⁵ İnternet ağına dayalı olan yeni medyanın, sosyoekonomik konumları ne olursa olsun herkese bir anda ulaşma ve farklı içerikleri farklı biçimlerde iletme fırsatı sunduğunu ifade eden Türk, sosyal ağların böylece çevrimiçi tartışma ortamı şeklinde kullanılarak yeni ağ toplumunun kamusal alanı haline geldiğini belirtmektedir. O’na göre yeni medya (dijital teknolojiler,

²⁴² Yükksek, a.g.m., s.57-59.

²⁴³ Aziz, a.g.e., s.83.

²⁴⁴ Gülüm Şener, “İnternet ve Demokrasi İlişkisine Dair Eleştirel Bir Yaklaşım”, *inet-tr’06 - XI. “Türkiye’de İnternet” Konferansı Bildirileri*, TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi, Ankara Aralık 2006, s.63, 65., http://inet-tr.org.tr/inetconf11/kitap/sener_inet06.pdf, (Er: 18.10.2016)

²⁴⁵ Peter Dahlgren, *Political Communication*, 22:147–162. Taylor & Francis Inc., 2005, “The Internet, Public Spheres, and Political Communication: Dispersion and Deliberation”, s.148., <http://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/10584600590933160>, (Er:22.11.2016)

sosyal ağlar, cep telefonu vs.) bu yolla sivil toplumun yeniden üretimi için bir alternatif yaratmaktadır.²⁴⁶

Dijital iletişimin yarattığı bu yeni kamusal alandaki yeni toplumu 1999 tarihli, ismi de aynı olan kitabında “Ağ Toplumu (The Network Society)” olarak adlandıran Van Dijk de yüz yüze iletişim yerine sosyal ağlar üzerinden sağlanacak yeni bir toplum modelinin ortaya çıkmakta olduğunu öngörmektedir. Dijk, modern toplumun organizasyonel yapısal değişiminin de bu sosyal ağlar aracılığıyla gerçekleşeceği kehanetinde bulunmuş,²⁴⁷ bu ağ toplumlarının temsili demokrasiden katılımcı ve çoğulcu demokrasiye geçişteki rolünü tartışmıştır.

Bu yaklaşıma göre, rekabetçi, kanuna ve halkoyuna dayalı demokrasi modelinde devlet, temsili siyaset ve vatandaş arasında herhangi bir varlık alanı görülmezken, bunun aksine çoğulcu modelde dikkat aracı kurumlara ve sivil toplum birliklerinin rolüne çevrilmiştir. Dijk, böyle bir siyasi sistem yaklaşımının çok merkezli bir güç ve yönetim içereceğini belirtmektedir. Rekabetçi modellerdeki merkezîyetçi bakışın aksine, bu modelde ağ konseptine dayalı bir siyaset tercih edilmektedir.

Dijk’e göre çoğulcu modelde demokrasi çoğunluğun egemen gücü değil, her zaman dönüşen azınlık koalisyonudur, devlet ise bir hakemdir. Çoğulcu model, doğrudan ve temsili demokrasinin bir karmasıdır. Süreklilik arz eden temsil, her dört veya beş senede profesyonel politikacıları seçmeyi değil, her çeşit kurumsal temsili de içermektedir. Aracı sivil toplum kuruluşları anayasal devletin gerçek özünü ve kaynaklarını üretmektedir. Bunun sonucunda sivil toplumda ortaya çıkan her çeşit fikir, çıkar ve müzakere, demokrasi için merkezi devletin karar vericiliğinden daha önemlidir. Dijk, 20. yüzyılın son otuz yılının en çarpıcı gelişmesini, bu ağlar nedeniyle oluşan merkezsizleşme veya siyasetin modern ulus devlet; hükümet ve kamu yönetimi kuruluşlarından, politik sistem içinden veya dışından diğer aktörlere kaymış olması olarak ifade etmektedir. Siyaset, topluma ve ötesine kaymakta, sistem

²⁴⁶ Gül Dilek Türk, “Demokrasinin Dördüncü Kuvveti Yeni Medya Teknolojileri”, *İnet-Tr*13, XVIII. Türkiye’de İnternet Konferansı, İstanbul Üniversitesi 9-11 Aralık 2013, s.55., <http://inet-tr.org.tr/inetconf18/kitap/Turk-inet-tr13.pdf>, (Er: 02.08.2016)

²⁴⁷ Karagöz, a.g.m., s.143.

çok merkezli olmakta, sosyal ağlar ve medya ağlarıyla desteklenen bu merkezler, enformasyon ve iletişim ilişkileriyle bağlanmaktadır. Dijk bu gelişmeleri “siyasetin yer değiştirmesi” olarak tanımlamaktadır.²⁴⁸

Sivil toplumun içine daha kolay giren dağınık iletişim ağlarının yurttaş grupları arasında anlam ağları inşa ettiğini tespit eden Keane ise bu iletişim ağlarının çeşitli siyasal sansür yöntemleriyle başa çıkma konusundaki önemini de vurgulamaktadır. Yine O, bu iletişim ağlarının “modern yaşamın atomlaştırıcı etkilerine karşı özellikle toplumun daha güçsüz yurttaşları arasında yeni ‘sarsılanların dayanışması’ biçimleri yaratabilmenin yollarını” gösterebilmeleri açısından önem taşıdığını belirtmektedir. Keane, “merkezsizliklerine son verilmiş iletişim ağları köksüzleşmenin tehlikelerini hafifletirken, birçok yurttaşın çeşitli örgütler aracılığıyla sivil toplum içinde kök salma ihtiyacına da cevap veriyor; bu derneksele yapılar geçmişin bazı anlarını koruyup, bugüne bir ölçüde istikrar sağlayıp, gelecek konusunda da belirli beklentiler yaratıyor” demektedir.²⁴⁹ Böylece, Habermas’ın 19.yüzyıl modern toplumlarında burjuva kamusal alanı için bir araç olarak incelediği gazetelerin rolünü, neo-liberalizmin etkisinde hızla bireyselleşen dünyada küresel bir kamusal alan yaratarak bu kez internetin üstleneceği düşünülmektedir.²⁵⁰

Diğer yandan internetin henüz bir kamusal alan değil kamusal mekan olarak işlev gördüğünü iddia eden görüşler de mevcuttur. Çevrimiçi ortamın sadece siyasal tartışmaya değil, bu tartışmanın demokratik bir topluma katkısını inceleyen Zizi Papacharissi’ye göre, internet ve ilgili teknolojiler, siyasal tartışma için yeni kamusal mekân yaratmayı başarmış, ancak henüz kamusal bir alan olarak ortaya çıkmamıştır. Yeni bir kamusal mekânın yeni bir kamusal alanla eş anlamlı olmadığının açıklığa kavuşturulması gerektiğini söyleyen Papacharissi, kamusal mekân olarak internetin, siyasal müzakereler için bir forum sunduğunu, kamusal alan olarak internetin ise, fikirlerin ve görüşlerin demokratik bir şekilde paylaşımını

²⁴⁸Ken Hacker, Jan van Dijk, *Digital Democracy, Issues Of Theory And Practice* (Ed: Ken Hacker, Jan van Dijk), “Models of Democracy and Concepts of Communication”, Sage Publications Inc.(1.Baskı), London 2000, s.4, 12-13., <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.589.7874&rep=rep1&type=pdf>, (Er: 25.08.2016)

²⁴⁹ John Keane, *Medya ve Demokrasi* (Çev: Haluk Şahin), Ayrıntı Yayınları (4.Baskı), İstanbul 2010, s. 150, 137-138.

²⁵⁰ Şener, a.g.m., s.65.

teşvik eden tartışmayı kolaylaştırabileceğini ifade etmektedir. Sanal mekân tartışmayı geliştirirken, sanal bir alan demokrasiyi güçlendirecektir. Bu kamusal mekân kültürel olarak boşaltılmış kamusal alanın canlandırılmasına yardımcı olabilir ancak onu yaratamaz. Bu kamusal mekânın kamusal bir alana dönüşüp dönüşmeyeceği, teknolojinin sadece kendisine kalmış bir şey değildir. Bu yaklaşıma göre, gerçek yaşamdaki sosyal ilişkilerin mevcut durumu, gerçek dünyada olduğu kadar sanal dünyada da bir kamusal alan yaratımını engellemektedir.²⁵¹

2.3.4. Sivil Hareketlerin İnternet Yoluyla Kamuoyu, Gündem ve Eylem Yaratma Etkisi

Halkın bilgiye özgürce ulaşımının elzem görüldüğü demokratik ve katılımcı sistemlerde, vatandaşlar yönetim hakkında bilgi sahibi olmakta, ifade özgürlüğü sayesinde bilgilerini paylaşmakta, bu sayede oluşacak kamuoyu ile yönetimi yönlendirmektedirler. Bilgiye erişimin bu yapıda son derece önemli olduğu dikkate alındığında, kitle iletişim araçlarının vasıfları ve onların bağımsız yapılarının vatandaşların doğru bilgi edinmedeki payı da değerlendirilebilecektir.²⁵²

Saymer, demokratik toplumlarda yurttaşların giriştikleri toplumsal hareketlerin, iktidarı ele geçirme amacıyla değil, siyasi konulardaki endişelerini ve muhalefetlerini dile getirerek politik özneleri hareketlendirme amacıyla gerçekleştirildiğini belirtmektedir. Yeni toplumsal hareketleri geleneksel kitle hareketlerinden ayıran en önemli özellikler, daha parçalı ve özel konular ekseninde meselelere odaklanmaları ve örgütlenme, eylem yapma ve söylem biçimleri olarak gösterilmektedir.²⁵³ Yenilenen toplumsal hareketler “iktisadi ve sosyal, iç işleri ve askeri güvenlik sorunlarından farklı olarak, yaşam kalitesi, eşit haklar, bireysel kendini gerçekleştirme, katılım ve insan hakları konularına odaklanmaktadır.”²⁵⁴

²⁵¹Zizi Papacharissi, “The Virtual Sphere: Internet As A Public Sphere”

http://zizi.people.uic.edu/Site/Research_files/VirtualSphere.pdf, s.9-23., (Er: 15.01.2018)

²⁵² Mesut AYTEKİN, Serdar ÇİL, “Yeni Medya ve Demokrasi İlişkisi”, unibasin.istanbul.edu.tr/wp-content/.../yeni-medya-ve-demokrasi-iliskisi-en-son.docx, s.13., (Er: 16.02.2017)

²⁵³ Saymer, “Yeni Medya Ortamında”, s.99-100.

²⁵⁴ Perrin ÖĞÜN EMRE, “Başka Bir Dünya İçin Ağ Atmak: Siber Ortamda Üç Barış Hareketi”, *Global Media Journal Turkish Edition*, C:3 S:6, Bahar 2013, s.144..

<http://globalmediajournaltr.veditepe.edu.tr/sites/default/files/Perrin%20O%CC%88G%CC%86U%CC%88N%20EMRE.pdf>, (Er: 19.10.2016)

Castells, toplumsal hareketlerin teknoloji tarafından yaratılmasa da teknolojiyi kullandıklarını ve kitlesel öz-iletişimin gelişiminin toplumsal hareketlere ve bireylere “kendi özerkliklerini inşa etmeleri ve kendi koşulları ve projeleriyle toplumsal kurumlara muhalefet etmelerini sağlayan olağanüstü bir medya ortamı” sunduğunu belirtmektedir.²⁵⁵ Bir dayanışma ağının oluşması için duygusal olarak birbirine bağlanan bireylere, bunun için de bireysel deneyimin diğerlerine aktarıldığı bir iletişim sürecine ihtiyaç duyulduğunu ifade eden Castells’e göre iletişim sürecinin etkinliği, iletiyi gönderen ve alan arasında bilişsel bir uyuma eşlik eden etkili bir iletişim kanalının varlığına ve iletişim sürecinde empati duygusunun harekete geçirilmesine bağlıdır.²⁵⁶ Castells, toplumda sürdürülen mücadele insanların zihni üzerinde yapıldığı; üzerinde toplumların inşa edildiği normlar ve değerlerin akibeti insanların düşünme tarzı tarafından belirlendiği için, iletişimin ve enformasyonun iktidar ve karşı-iktidarın, egemenliğin ve toplumsal değişimin tarih boyunca temel kaynaklarından biri olduğunu ifade etmektedir. İletişim, özellikle kamusal alanda var olan sosyalleşmiş iletişim, anlamın toplumsal üretimine destek sağlamakta, bu durum, çok modlu, hipermetinli iletişim ağlarının yaygınlığıyla karakterize edilen ağ toplumunda daha fazla geçerli olmaktadır.²⁵⁷

İnternetin söz konusu toplumsal hareketler için sağladığı avantajlarla ilgili olarak Taylor, internetin öncelikle çeşitli kamulara bilgi sağlaması ve farklı grupları birbirine bağlaması açısından değerli bir kaynak olduğunu açıklamaktadır. İnternet, coğrafi olarak dağınık mağdur birey topluluklarını, yoğun olarak birbiriyle bağlantılı mağdur nüfus haline dönüştürme fırsatı sunarak mobilizasyonun kilit bir problemini çözmektedir. Böylece internet, enformasyon paylaşımı, işbirliği ve anlam yaratımını arttırmak için ek fırsatlar yaratarak, benzer çıkarlara sahip olan dağınık insanlar arasında iletişim ve ilişki inşasını sağlamaktadır.²⁵⁸

²⁵⁵ Manuel Castells, *Yeni Medya Üzerine Kavramlar, Yaklaşımlar ve Uygulamalar*, Akdeniz Üniversitesi Yayınları (1.Baskı), Antalya 2012, s.26.

²⁵⁶ Manuel Castells, *İsyan ve Umut Ağları*, Koç Üniversitesi Yayınları (1.Baskı), İstanbul 2012, s.28.

²⁵⁷ Castells, *Yeni Medya Üzerine Kavramlar, Yaklaşımlar ve Uygulamalar*, s.14.

²⁵⁸ Maureen Taylor, *Sage Handbook of Public Relations* (Ed: R.L.Heath), “Public Relations in the Enactment of Civil Society”, Sage Publications (2.Edition), Los Angeles 2010, s.12.

Yeni toplumsal hareketler için tek olmasa da günümüzde en önemli iletişim aracı olduğu söylenen internet, sadece yerel veya ulusal boyutta değil küresel etki yaratan toplumsal muhalefetin de organize olmasında ve etkileşimini hızlandırmada fayda sağlamaktadır. Kullanıcılar arasında ortak bir siyasi bilinç ve ulaşılacak hedefler konusunda bir duygusu yaratmada aracı olan internet böylece doğrudan bir muhalefet sergilenmesine de yardımcı olmaktadır.²⁵⁹ Gerek ulusal gerek küresel seviyede çevrimiçi kampanyalarla ortak bir gaye etrafında bir araya gelen bireylerden oluşan “dijital aktivist” hareketler, “geniş kitleleri kısa zamanda sürece dahil ederek sorun yaratan konuyla ilgili olarak hem hükümetler hem de kurumsal şirketler üzerinde baskı oluşturmakta, onları sorunu çözmeye ya da hesap vermeye sevk ederek demokratik süreçleri güçlendirmeye de katkı sağlamaktadır.”²⁶⁰

Kamusal alan, sıradan insanların görüş ve enformasyon paylaştıkları, iletişim kurarak, yurttaş haline geldikleri yerdir. Rheingold, yeni iletişim modeli ve sanal kamusal alanın siyasi aktiviteler konusunda önceki teknolojilerin hiçbirinin yapamadığı şekilde üç önemli konuda fırsatlar ve problemler yarattığını ifade etmektedir: Bunlar “alternatif ve daha demokratik haberlerin toplanması ve dağıtımı; yurttaşların demokratik toplumu ilgilendiren konuları görüşmeleri için sanal kamusal alanlar yaratılması ve kolektif bir politik eylem organize edilmesi” olarak sıralanmaktadır.²⁶¹ İletim ortamında yarattıkları mesajlarla iletişim pratiğini saptıran, bireysel ümitsizliklerinin güçsüzlüğünü arzularıyla ördükleri ağlarda deneyimlerini paylaşıp, projeler oluşturarak gideren “enformasyon çağının yurttaşları, kitlesel medya mesajlarının üretimiyle uğraşarak, özerk yatay iletişim ağları geliştirerek acıları, korkuları, hayalleri ve umutlarının malzemesinden hayatları için yeni programlar icat edebilir hale gelmiştir.”²⁶²

Demokratik ağ yapısıyla demokrasinin göstergesi ve toplumsal uyumun çimentosu olan çoğulcu bir tartışma platformunun ortaya çıkması, yeni medyaların

²⁵⁹ Karaçor, a.g.m., s.128.

²⁶⁰ İdil Sayımer, Gamze Yetkin Cılızoğlu, Selin Öztürk, “Kamuoyu Oluşturma Sürecinde Dijital Aktivism: Baskı Grubu Olarak Haytap’ın Sosyal Medya Çalışmalarına Yönelik Bir Analizi”, **Yeni Medya Çalışmaları 1.Ulusal Kongresi Kongre Kitabı**, Kocaeli Üniversitesi İletişim Fakültesi, 7-8 Mayıs 2013, s.21., <https://2013.venimedya.org.tr/>, (Er: 02.08.2016)

²⁶¹ Sayımer, **Sanal Ortamda Halkla İlişkiler**, s.39.

²⁶² Castells, **İsyan ve Umut Ağları**, s.23.

paylaşılması olarak gören Castells'e göre iletişim süreci bilgiyi gönderen ve alanın özellikleri, onların kültürel kodları, iletişim sürecinin kapsamı ve aynı zamanda iletişim teknolojisi tarafından oluşturulmaktadır.²⁶⁵ Sivil toplum örgütlerini de kapsayan çeşitli örgüt ve grupların, bireylerin düşünce, değer, tutum ve bakış açılarını etkilemek için iletişim faaliyetlerinde bu araçları yaygın olarak kullanma gereksinimi duymaları, kitle iletişim araçlarının bu dönüşümdeki etkilerinden kaynaklanmaktadır.²⁶⁶

Nitekim iletişim özgürlüğü, toplumsal müzakere ve demokratik katılım arasındaki ilişkiyi Keane, "demokrasinin bilgili yurttaşlara ihtiyacı var. Onların demokratik araçlar sayesinde akli başında anlaşmalara varma yeteneği, ancak farklı fikir kaynaklarına eşit ve açık erişim sağlayabilmeleri durumunda filizlenip gelişebilir" ifadesiyle açıklamaktadır.²⁶⁷ Dahlgren de demokratik bir vatandaşlık için, yaşadıkları dünya ve kamusal alanda neler olduğunun insanlar tarafından anlaşılır olması; kişilerin kamusal alanda fikir üretme ve siyasi etkinliklere katılma sürecinde kendi görüşlerini paylaşma imkânı bulması gerektiğini vurgulamaktadır. Yurttaşlık kültürünün oluşma koşullarından ilkinin "uygun bilgi ve yeterlilik" olduğunu söyleyerek iletişim ve enformasyon akışının önemine vurgu yapan Dahlgren'e göre, insanlar güncel konularla ilgili güvenilir raporlara, analizlere, tartışmalara, müzakerelere erişebilmelidir.²⁶⁸

Bununla birlikte, STÖ'ler tarafından bir davranış biçimine dönüştürülmeye çalışılan katılım, -demokrasi kültürüne yapacağı katkı yanında- söz konusu örgütlerin varlık gösterebilmeleri için de ana koşuldur ve ancak örgütün geri bildirim kanallarını açık tutmasıyla mümkün olacaktır. Örgütün faaliyetleri sırasında ve sonucunda toplumun tepkilerinin ve beklentilerin ne derece karşılandığının tespit edilmesi sonucu izlenecek yolun belirlenmesi, örgütsel katılımın sağlanması açısından da son derece önemlidir.

²⁶⁵ Manuel Castells, *The Communication Power*, Oxford University Press, New York 2009, s.3, 54-55.

²⁶⁶ Çetinkaya, Cılızoğlu, a.g.m., s.165.

²⁶⁷ Keane, a.g.e., s.162.

²⁶⁸ Peter Dahlgren, "İnternet ve Yurttaşlık Kültürü Demokratikleştirilmesi"(Çev: Oya Sırma Tekvar). *Atılım Sosyal Bilimler Dergisi*, C:1, S:1, 2011, s.149., asbd.atilim.edPeter Dahlgren, "İnternet ve Yurttaşlık Kültürü.tr/shares/sbedergi/files/asbd201119.pdf, (Er: 08.02.2016)

Toplumsal değişimin oluşabilmesi, kültürel değerlerin de değişimine yol açacak toplumsal paradigmanın değişimiyle mümkün olacaktır. Teknoloji tam da bu noktada, kitle iletişim araçlarının yaygınlaşmasını ve etkinliğini sağlayarak, kültürel değerlerin (gelenekler, inançlar, manevi öğeler) tümünü etkileyen, şekillendiren ve besleyen en önemli unsur olarak ortaya çıkmakta;²⁶⁹ geleneksel medyayla kıyaslandığında yadsınamayacak avantajlar sağlayan yeni iletişim teknolojileri, iletişim pratiklerini değiştirip, dönüştürerek halkla ilişkilere ve katılım kavramına yeni boyutlar katmaktadır.

2.4.1. Geleneksel Medyanın STK'ların Halkla İlişkiler Faaliyetleri İçin Uygunluğu Sorunu

Sivil toplum kuruluşlarının etkinlik alanları dikkate alındığında bu örgütlerin başlıca fonksiyonları, “kamuoyu oluşturma yoluyla bireylerin taleplerinin dile getirilmesine yardımcı olmak, çoğulcu toplum yapısının sağlanmasına katkıda bulunmak ve devlet tüzel kişiliğinin gerçekleştirdiği uygulamalar ile pazar ekonomisinin dayattığı bazı mekanizmalara karşı koruyucu tampon işlevi görmek şeklinde” sıralanabilecektir. Toplumda var olan ortak bir soruna tek başına çözüm bulamayacak bireylerin dayanışmayla ve katılımcı bir anlayışla bir araya geldiği, çözüm arayan, toplumsal değişime aracılık eden organizasyonlar olan STK'ların “gönüllülük ilkesini güçlendirerek toplumsal katılımı bir davranış biçimi haline getirebilmeleri, toplumda var olan bir sorun ile ilgili ortak dava algısını yaratabilmelerine bağlıdır.” Hedef kitlenin kitle iletişim araçları ve yöntemleri ile bu ortak yarar fikri etrafında birleştirilerek bir baskı grubu haline getirilmesi, böylece hem toplumsal hem de siyasi aktörlere etki edebilmesi, “toplumda ortak bilgi/dil düzeyinin ve kolektif bilincin gelişimine olanak tanyacaktır.”²⁷⁰ Bir başka deyişle “STÖ'lerin kamuoyu ile gerçekleştireceği iletişim, kitle bazında katılıma, tepkiye ve dolayısıyla da eylem gücünün oluşmasına etki edecektir.”²⁷¹

²⁶⁹ Çetinkaya, Cılızoğlu, a.g.m., s.167,165.

²⁷⁰ Sayımer, Cılızoğlu, Öztürk, a.g.e., s.21,20.

²⁷¹ Çetinkaya, Cılızoğlu, a.g.m., s.168.

Bunun yanında, sivil toplum örgütleri açısından son derece önemli olan ve geniş kitlelerin desteğiyle sağlanacak kaynak akışı sayesinde örgütün amaçları, politikaları, stratejileri anlatabilecek, toplumsal talepler belirlenebilecektir. Bu talepleri ilgili yerlere iletmenin ve kamuoyu oluşturabilmenin; dolayısıyla kamu yararına çalışan bu örgütleri daha işlevsel kılarak varlıklarını sürdürmelerini sağlamanın ancak iletişimle mümkün olduğu dikkate alındığında medya desteğinin ne derece önemli olduğu da görülmektedir.²⁷² Bu bağlamda, toplumsal katılımı sağlamaya dönük her tür iletişim kanalı STÖ'ler için önemli olsa da toplumun daha geniş kesimlerine ulaşabilmesi ve toplum nezdinde gerçekleştirmeye çalıştıkları bilişsel ve davranışsal değişimi sağlayarak yaptırım ve denetimi sağlayacak bir baskı grubu olabilmeyi başarmaları açısından kitle iletişimi STÖ'lerin amaç ve hedeflerine en uygun iletişim kanalı olarak öne çıkmaktadır.²⁷³

Ancak kitle iletişiminin STK'lar açısından taşıdığı önemi vurgulayan bütün bu açıklamalara rağmen, yaygınlığı ve ulaştığı kitle açısından avantajlı konumda olan geleneksel medyanın, STK'lar açısından, mesajı hedef kitleye iletmede uygun araçlar olup olmadığı da tartışılmaktadır. Nitekim Biber, özellikle Türkiye açısından toplum için çok önemli çalışmalar yapan sivil toplum örgütlerinin bir nevi çifte standart mağduru olduğunu ve seslerini duyurmakta güçlük çektiklerini; sivil toplum örgütlerinin medyada görünür olmalarında bu sivil toplumun kimliğinin, faaliyetlerinin ve bu faaliyetlerin neyi, kimi hedef aldığının belirleyici olduğunu tespit etmektedir.²⁷⁴ Çünkü toplumun geniş kesimine potansiyel olarak ulaşan kitle iletişimi, kökleri medyaya sahip iş dünyası ve devlet siyasetine uzanan güç ilişkileri tarafından şekillendirilmekte ve yönetilmektedir.²⁷⁵

Nitekim Aslı Tunç'un 2005 yılında "Sivil Toplumun Medyadaki Yansımaları" başlığıyla yaptığı çalışma, geleneksel medyanın sivil toplum kuruluşları açısından dezavantajlarını açıkça gözler önüne sermektedir. Toplamda 9 ulusal ve bölgesel, yazılı ve görsel medya kanalının taranmasıyla elde edilen sonuçlara göre; gerek ulusal gerek bölgesel medya kanallarında yer alan STK

²⁷² Biber, *Sivil Toplum Örgütlerinde Halkla İlişkiler*, s.51.

²⁷³ Çetinkaya, Cılızoğlu, a.g.m., s.168.

²⁷⁴ Biber, a.g.e., s.51.

²⁷⁵ Castells, *The Communication Power*, s.3.

haberleri son derece sınırlıyken, bu sınırlılık içinde göze çarpan haberler de büyük oranda meslek örgütleri ve sendikalara ait haberlerdir. Temalar ayrıntılı olarak incelendiğinde “özellikle çevre, cinsiyet meseleleri, çocuk ve insan hakları gibi yaşamsal konulardaki STK çabalarının medya tarafından adeta görmezden gelindiği” görülmekte; STK'lara demokratikleşmeye katkı yapan kuruluşlar olarak olumlu bir değer atfedilmemektedir. Aksine STK haberleri siyasi erkle bir çatışma ve uzlaşma söz konusu olduğunda kamuoyu gündemine haber olarak getirilmektedir. Araştırmanın sonucunda Tunç, sivil toplumun Türk medyası tarafından demokratikleşmenin bir unsuru olarak görülmediğini ve medyada STK'lara yüzeysel yaklaşıldığını tespit etmektedir. Sivil toplum fikrinin oluşması ve sivil toplumun güçlendirilmesinde medyanın rolünün tartışılmaz olsa da ana akım medyadaki sahiplik yapısı, bu yapının devletle olan ekonomik ilişki ve menfaatleri bu yönde bir gelişmeyi engellemektedir.²⁷⁶

Kendi medya kuruluşlarına sahip olmayan sivil toplum örgütlerinin etkililiği açısından medyanın önemi ortadayken, medyadaki sahiplik yapısı nedeniyle “kamuoyu oluşturma araçlarını ellerinde tutan kesimin” kamuoyu oluşturarak ve kamusal tartışma platformları yaratarak demokrasiyi pekiştirmek ve geliştirmek görevini yerine getirmek bir yana, sivil toplum örgütlerine karşı bir görmezden gelme durumu içinde oldukları ve egemenin eylemlerinin meşrulaştırılması işlevini sürdürdükleri görülmektedir.²⁷⁷ Tüm bu olumsuzluklar nedeniyle örneğin Keane, kar-zarar, ilan-reklam geliri, tüketici talebi, iflas tehdidi ve devlet sansürünün emrinde çalışan medya dışında, yenilenmiş bir kamu hizmeti iletişim modeli önererek, bu modelin “meta üretimi ve değişimince yönetilmediği için gerçekten çoğulcu olabilen, kamu parasıyla finanse edilen ve kendi kendisini örgütleyebilen kozmopolit bir sivil topluma” ihtiyaç duyduğunu belirtmektedir.²⁷⁸ İnternet sahip olduğu özelliklerle Keane'in bahsettiği sivil topluma ulaşmakta önemli avantajlar sunmaktadır.

²⁷⁶ Aslı Tunç, “Sivil Toplumun Türk Medyasındaki Yansıması”, Step Medya Analiz Çalışması, TÜSEV 2005, s. 32. www.step.org.tr/images/UserFiles/Image/dokumanlar/STEP_Son_Yan_Raporlar/STEP%20Medya%20Tarama%20Raporu%20ve%20Analizi.pdf, (Er:18.02.2017)

²⁷⁷ Biber, a.g.e., s.51-53.

²⁷⁸ Keane, *Medya ve Demokrasi*, s.143-144.

2.4.2. İnternetin Sivil Toplum Kuruluşlarına Halkla İlişkilerde Sağladığı Avantajlar ve İşlevleri

Yakın zaman önce teknoloji halkla ilişkilerde daha belirgin rol oynamaya başladığında, içinde bulunduğumuz dijital çağda öncelikle önemli paydaşların bilgiyi nasıl topladıklarını, paylaştıklarını anlaması, ardından paydaşları etkilemesi gereken halkla ilişkilerin, dijital çağın gereği olan stratejileri hayata geçirmesi gerektiği ifade edilmeye başlanmıştır.²⁷⁹ Gerçekten de “temel görevi kurum çevresini izlemek, kurum ile çevresi arasında iki yönlü iletişim sağlamak, kurum ve hedef kitlelerde birbirine karşı anlayış ve işbirliği yaratmak, bu doğrultuda yönetimi ve hedef kitleleri değişime yönlendirerek kurumsal ve sosyal amaçlara ulaşmayı sağlamak olan halkla ilişkiler, yeni bilgi iletişim teknolojilerini kullandığı araçlar arasına katmıştır.”²⁸⁰

Dondurucu, genel olarak yeni medyanın yarattığı bir dönüşümden söz edilebilse de internetin “yeni iletişim teknolojileri açısından enformasyon devriminin gerçekleşmesini sağlayan en önemli aktör olarak karşımıza çıktığı”²⁸¹ nı belirtmektedir. Sayımer, internetin kolay, hızlı ve düşük maliyetli iletişim kurma özelliği ve karşılıklı verimli ilişkiler kurma olanağı vermesi nedeniyle önemli ölçüde etkilediği alanlardan birinin halkla ilişkiler olduğunu ifade etmektedir. Aynı anda her yerde olmayı mümkün kılma özelliğiyle yeni iletişim teknolojileri arasında tek olan internet ve onun yarattığı dijital dünya iletişim alışkanlıklarını değiştirmiştir. Bu nedenle bugün internet olmaksızın bir halkla ilişkiler süreci yürütmenin de olanaklı olmadığı, dijital iletişimin halkla ilişkiler uygulamacılarının en önemli aracı olduğu ifade edilmektedir.²⁸²

Başarılı ve etkili bir halkla ilişkiler süreci hedef kitlelerle iki yönlü bir ilişkiyi gerektirdiğinden internet ve Web’in geleneksel medyayla kıyaslandığında interaktif (etkileşimli) olma özelliğiyle daha avantajlı bir konumda olduğu görülmektedir. Bu iki yönlülük özelliğiyle mesaj göndermenin yanında organizasyonun bilmek istediği konularda kamuoyunun görüşlerini öğrenmek, tutum ve davranışlarını izlemek de

²⁷⁹ Donald K. Wright, Michelle D. Hinson, *Yeni Medya Üzerine Kavramlar, Yaklaşımlar ve Uygulamalar*, “Sosyal Medyanın Halkla İlişkiler Uygulamaları Üzerindeki Etkisine Güncel Bir Bakış”, Akdeniz Üniversitesi Yayınları (1. Baskı), Antalya 2012, s.143.

²⁸⁰ Özlem Abacıoğlu, *Dijital Panorama* (Ed: Z. Beril Akıncı Vural), “Yeni Bilgi İletişim Teknolojileri ve Halkla İlişkiler”. Ütopya Yayınevi (1. Baskı), Ankara 2014, s.219.

²⁸¹ Dondurucu, a.g.e., s.184-185.

²⁸² Sayımer, *Sanal Ortamda Halkla İlişkiler*, s. 2-3.57.

mümkün olmaktadır.²⁸³ Karaçor, bu iletişim şeklinin kurumsal imajın geliştirilmesi fırsatı yaratmasının yanında kamuoyunun düşüncelerini öğrenip değerlendirmeyi kolaylaştırdığını, kamuoyunun beklentileri doğrultusunda kurumsal gündemin belirlenmesine ve kurumsal sorumluluğun artırılmasına katkı yaptığını ifade etmektedir.²⁸⁴ Sayımer, internet ortamında halkla ilişkilerin en temel hedeflerini şöyle sıralamaktadır: Kurumsal kimliği, ürün ya da servisleri tanıtmak, iş geliştirme, sanal ortamda daha fazla ürün ve servis satmak, hedef kitlelerin desteğini kazanmak, hedef kitlelerle etkileşimli ve sağlıklı ilişki kurmak, sosyal paydaşlara yönelik zengin bir veri bankası oluşturmak.²⁸⁵ İnternet ve sosyal medyadan halkla ilişkiler amacıyla yararlanmak için belirli bir hedef kitle seçilmeli, düşünce lideri olunmalı, insanların incelemek isteyeceği değerli ve ilginç bilgiler sunulmalı, sahici ve şeffaf olunmalı, sosyal sitelerde gruplar yaratılmalı, organizasyonu bulmak kolaylaştırılmalı ve yeni bir şeyler denenmelidir.²⁸⁶

Yeni iletişim teknolojileri ve özellikle internet halkla ilişkiler faaliyetlerine katkı sağlarken, kamuoyu katılımıyla varlığını sürdürebilecek ve işlevini yerine getirebilecek olan sivil toplum kuruluşlarını da aynı oranda etkilemektedir.

STÖ'ler ancak kuruluş çerçevesinde bir araya gelen iç ve dış paydaşlarla ve onların motivasyonu ve dayanışmasıyla üretebilen örgütlerdir. Bu ayırımında iç paydaşlar; profesyoneller, gönüllüler, uzmanlar, danışmanlardan, dış paydaşlar ise, ulaşılmak istenen birey ve gruplar, sponsor olabilecek birey, kurum ve kuruluşlar, hükümet, siyasi kişiler, yerel yöneticiler, hayırseverler, diğer ulusal ve uluslararası STÖ'ler, potansiyel gönüllüler, potansiyel üyeler, ulusal ve yerel medyadan oluşmaktadır. İnternet ve sosyal medya, STÖ'lerin ulaşmakta zorlandıkları hedef kitlelere ulaşmalarını, kolay eyleme geçebilmelerini, mesajlarını kolayca yayabilmelerini sağlayarak alternatif bir iletişim kanalı yaratmaktadır.²⁸⁷ Geleneksel iletişim ortamlarının iletmek istedikleri mesajları alıcının bu konudaki gönüllülüğü

²⁸³ Sayımer, *Sanal Ortamda Halkla İlişkiler*, s.58.

²⁸⁴ Karaçor, a.g.m., s.125.

²⁸⁵ Sayımer, *Sanal Ortamda Halkla İlişkiler*, s.64.

²⁸⁶ Hilal Özdemir Çakır, *İletişim ve Teknoloji, Olanaklar, Uygulamalar, Sınırlar* (Ed: Zeliha Hepkon), "Sosyal Paylaşım Ağlarının Halkla İlişkiler Aracı Olarak Değerlendirilmesi: Facebook Örneği", Kırmızıkeçi Yayınevi (1.Baskı), İstanbul 2011, s.182.

²⁸⁷ Ferah Onat. "Bir Halkla İlişkiler Uygulama Alanı Olarak Sosyal Medya Kullanımı: Sivil Toplum Örgütleri Üzerine Bir İnceleme", *Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, S: 31 Güz 2010, S. 103-122., s. 107-108., <http://doczz.biz.tr/doc/21671/bir-halkla-i-CC%87li-C5%9Fkiler-uygulama-afan%C4%B1-olarak-sosyal-medya->, (Er: 06.03.2017)

araştırılmaksızın iletildiğini ve geleneksel medyalardan gelen mesaj bombardımanı nedeniyle tüketicinin algıda seçiciliğe başvurduğunu ifade eden Başfırncı, yeni bir iletişim medyası olan internette ise bireylerin mesaja maruz kalmak yerine gönüllü olarak enformasyonu aradıklarını belirtmektedir. O'na göre internet bu anlamda itme değil çekme stratejisini hâkim kılmakta ve sivil toplum örgütlerinin yapılarına oldukça uygun bir iletişim aracı olarak yükselmektedir.

Stathopoulou internetin sivil toplum kuruluşlarına sağlayacağı halkla ilişkiler avantajlarını üç ana başlık altında toplamaktadır:

1-İnternet bugüne kadarki hiçbir iletişim aracıyla kıyaslanmayacak şekilde paydaşlarına ulaşarak, her konuda bilgi sağlamak, üstelik ilişki kurma ve geliştirme konusunda da fırsatlar sunmakla kalmamakta paydaşlara da STK'ları yakından takip etme imkânı vererek, kurumsal kimliklerini güçlendirmektedir. Bu özellikler, STK'ya ilişkin paydaşlarda güven inşa ederken, gönüllülerin veya çeşitli amaçlarla kuruluşa ulaşmak isteyenlerin erişimini kolaylaştırır, zaman ve yer açısından sağlanan kolaylıklar da yönetimin iyileşmesi ve tüm bunların neticesinde maliyetlerin düşmesi faydasını yaratmaktadır.

2-Yaşadıkları kaynak sıkıntıları nedeniyle araştırma ve bilgi edinme konularında profesyonel kaynaklardan destek alamayan STK'lar, erişimi ucuz ve kolay olan internet sayesinde, kar amacı taşımayan kuruluşların faaliyetleri, bu alandaki son gelişmelerle ilgili her konuda araştırma yapıp, zengin bir veri tabanı oluşturma şansına sahip olmaktadırlar.

3-Yine internet, sivil toplum kuruluşlarına dünyanın her yerinden aynı faaliyet alanlarında çalışan sivil toplum kuruluşları ve çalışanlarıyla iletişim ve işbirliği imkânı sağlayan bir platform olarak güçlü bir araç olarak ortaya çıkmaktadır.²⁸⁸

Kamuoyunun dikkatini çekerek üstlendikleri görevi layıkıyla yerine getirip, ortak bir fayda üretmeye çalışan STÖ'ler bu amaçlarla alternatif medya kanallarında

²⁸⁸Çiğdem Şahin Başfırncı, "Sivil Toplum Kuruluşlarının İletişim Çabalarında Bir Medya Olarak İnternet", s.9-10., panel.stgm.org.tr/vera/app/var/files/i/n/internet.doc, (Er: 07.01.2017)

çeşitli halkla ilişkiler tekniklerine başvurmaktadırlar. Sosyal ağ sitelerinde oluşturdukları profillerle geleneksel medyanın ilgisizliğini kırmaya çalışarak medya mensuplarıyla doğrudan iletişime geçmeye çalışmakta, örgütün üyeleri ağ siteleri ve interaktif web sitelerinde birbirleriyle iletişime geçerek fikir alışverişinde bulunmakta, aynı zamanda sivil toplum örgütünün mesajlarını hızlı bir şekilde sosyal ağlarına yayabilmektedirler. Böylece, kamusal alan işlevi gören sivil toplum örgütleri, yeni kamusal alan olarak tarif edilen internet ve sosyal medya mecralarını, mesajların yayılması, ortaya koydukları konuların tartışılması ve üyelerinin ve destekçilerinin harekete geçirilmesini sağlamak için kullanılmaktadırlar.²⁸⁹ “Sosyal ağlar, küresel ve yerel eksende ‘başka bir dünya mümkün’ çağrısına ayna tutan topluluklar arası etkileşime fırsat vererek, farkındalık yaratan mesajları, hızlı ve etkili bir şekilde taşımaktadır.”²⁹⁰

Halkla ilişkiler sürecinin, organizasyonla stratejik kamuların hedeflerinin birbiriyle uyumlu ve tutarlı olmasını sağlayacak biçimde taraflar arasında ilişkileri yönetmek olduğunu söyleyen Sayımer, bir organizasyonun farklı yapılar oluşturan kitleleri tanınmasının ve verimli ilişkiler kurmasının sanal ortamda daha da kolaylaştığını belirtmektedir.²⁹¹ Hedef kitle nezdinde olumlu bir imaj inşa etmesi gereken sivil toplum kuruluşları, şeffaflık ilkesi gereği faaliyetlerini herkesin erişimine açık hale getirme ihtiyacında olduğundan, halkla ilişkiler amaçlı internet kullanımı bu amaca en uygun medya aracı olarak da büyük katkı yapmaktadır. Bunun yanında internet, savunuculuğun odağı olan konuyu kamuoyuna anlatarak yaygınlaştırmak, böylece örgütlenmenin önünü açmak ve medya mensuplarıyla aracısız iletişime imkân sağlamak gibi konularda da önemli bir görev üstlenmektedir.²⁹²

²⁸⁹ Onat, a.g.m. s.107-108.

²⁹⁰ Emre, a.g.m., s.146.

²⁹¹ Sayımer, *Sanal Ortamda Halkla İlişkiler*, s.75.

²⁹² Dondurucu, a.g.m., s.185.

2.4.3. STK'ların İnternetteki Katılımcı Halkla İlişkiler Pratiklerinin Katılımcı Demokrasiye Etkisi

Günümüzde liberal demokrasinin yaşadığı söylenen krizin aşılması için ortaya atılan biçimsel düzenleme önerileriyle birlikte temsili demokrasinin ciddi bir dönüşümden geçmesi gerektiği ve etkin bir yurttaş katılımını önceleyen fikirler de tartışılmaktadır. “Etkin yurttaş katılımı, demokrasiyi yurttaşlar arasındaki etkileşime ve diyaloga dayalı bir süreç olarak değerlendiren müzakereci demokrasi kuramları ile yurttaşların etkin katılımıyla gerçekleşen kamusal konuşma deneyimleri üzerinde yoğunlaşmaktadır.” Bu yaklaşımlara göre, yurttaşların kendi yaşamlarıyla ilgili kamusal sorunlar hakkında söz sahibi olmaları demokratik meşruiyetin başlıca şartıdır. Bu bakış açısıyla, demokratik seçimler kamusal tartışmaya değil, daha ziyade onaylamaya dayandığından bir vatandaşın etkin bir kimliğe sahip olması sadece seçim dönemlerinde sandığa gitmesiyle değil, kamusal kararların alınmasına etkin katılım sağlayan eylemlilik aracılığıyla; siyasetin etkin öznesi olmasıyla mümkün olacaktır.²⁹³

Yüksek seviyede bilgi üreten ve gelişme dinamiğini bilgisayar teknolojisinin yönlendirdiği enformasyon toplumunda önde gelen sektör entelektüel sektördür. Sayımer, dayanışma içindeki bireylerin çıkar çatışmalarından uzak, ortak değerleri ve amaçları paylaşarak örgütlenebilecekleri varsayılan enformasyon toplumunun güçlü bir sivil toplum ağına sahip olarak sivil yaşamda ağırlığını göstereceğini öngörmektedir. Sanayi toplumunun hâkim sistemi olan temsili demokrasi, bilgi toplumunda yerini bu şekilde katılımcı demokrasiye bırakacaktır. Nitekim üyesi oldukları organizasyonların yönetim ve denetim süreçlerine gönüllülük esasıyla katılan bilgi toplumunun bilinçli bireyleri/ yurttaşlarının bilgisi ve etkin katılımı olmaksızın, toplumun siyasal yapısı ve organizasyonunu temsil eden devlet yönetiminin sağlıklı olması mümkün olmayacaktır.²⁹⁴

Büyük ölçüde Habermas'ın iletişimsel eylem kuramına dayanan ve sivil toplum-yurttaşlık kuramlarıyla ilişkisiyle yurttaşlık kültürünün boyutlarından birini oluşturan müzakereci demokrasi, iletişim odaklı bakış açısıyla siyaset ve demokrasi

²⁹³ Şen, a.g.m., s.4591.

²⁹⁴ Sayımer, *Sanal Ortamda Halkla İlişkiler*, s.75.

kuramını da etkilemektedir. Şen'e göre iletişimsel etkileşimi merkeze koyan bu yaklaşım, demokrasinin çalışabilmesi için yurttaş katılımını öne çıkarmakta ve bu katılımcı yönetim anlayışıyla halkla ilişkilere alan açmaktadır. Şen, Habermas'ın ideal konuşma durumu kavramını (iletişimsel eylem), Burkart'ın "konsensüs odaklı halkla ilişkiler" (consensus-oriented public relations) kavramıyla birleştirmenin, vatandaşların kendilerini ilgilendiren sorunları geniş bir katılımıla, kamusal müzekere ortamında tartışmalarını mümkün hale getireceğini iddia etmektedir. Çatışmalı durumlar için alternatif bir iletişim süreci olarak önerilen bu modelde aşamalar, "bilgi verme, tartışma, söylem ve durum tanımı" olarak ayrılırken, her adım planlama ve değerlendirme işlemlerinden geçirilmektedir. "Katılımcı bir halkla ilişkiler sürecinde çatışan çıkarların bir araya getirilmesi, güç ilişkilerinin dikkate alınarak uzlaşmanın ve çözümün sağlanması amaçlanmaktadır."

Liberal-çoğulcu yapıda güçlü toplumsal gruplar ve çıkar grupları siyasi otorite üzerinde etkili olduğundan toplumun tüm kesimleri eşit olarak yönetime katılamamakta iken "halkla ilişkiler bağlamında yönetime katılma süreci, örgütlenmiş veya örgütlenmemiş yönetilenlerin kamu yönetiminin kararlarına katılması"; yönetimin kararlarının, yönetilenler tarafından doğrudan etkilenmesi söz konusudur. Bu bağlamda halkla ilişkilerin canlı bir kamusal alanın oluşmasına katkı yaparak ve toplumsal uzlaşmanın sağlanacağı yeni kanalları açarak, halkın yönetimin kararlarına katılabilmesini mümkün kılacak bir görev üstlenebileceği belirtilmektedir. Nitekim kamu politikaları, bürokrasi ve sermaye grupları yanında sivil toplumun kapsadığı geniş halk kitlelerinin söz sahibi olmasına olanak sağlayan çoklu bir katılım ortamında belirlendiğinde sağlıklı sonuçlar verecektir.²⁹⁵

Halkla ilişkilerle ilgili egemen yaklaşım olarak kabul edilen "Grunig'in iki yönlü simetrik iletişim modeli", simetrik bir iletişim içinde kurum ve hedef kitlenin birbirinin beklentilerini öğrenerek, kurum ve ilgili halk arasında karşılıklı yararın geliştirilmesi ilkesine dayanırken, günümüz halkla ilişkiler tartışmalarında kamu yararını temel alan bir halkla ilişkiler yaklaşımı için önemli bir adım olarak

²⁹⁵ Şen, a.g.m., s. 4590, 4603-4605.

“diyalog” kavramının öne çıktığı görülmektedir.²⁹⁶ Tam da bu noktada kamusal alanda ihtiyaç duyulan diyalog, müzakere ve iki yönlülüğün halkla ilişkiler yoluyla kazanılmasında internet ve sosyal medyanın yadsınamaz bir rol oynamaya başladığı görülmektedir.

Onat, sosyal medya olanaklarının ortaya çıkmasına kadar, Grunig ve Hunt’ın dört halkla ilişkiler modeli açısından çift yönlü ancak dengesiz bir etkinin söz konusu olduğu iki yönlü asimetric iletişim modelinin geçerli olduğunu belirterek, “sosyal medyanın katılım, açıklık, konuşma gibi kullanıcılara sağladığı yer ve zaman kısıtı olmayan olanakları kuruluşlarla hedef grupları arasındaki iletişimi, çift yönlü dengeli etkinin elde edildiği iki yönlü simetric iletişim ortamı haline” getirdiğini iddia etmektedir. İnternette zaman ve mekân kısıtlaması olmadan kendiliğinden oluşan ağlar, “halkla ilişkilerin kamuoyu oluşturma, güven, onay, rıza ve saygınlık elde etme yöntemlerinin etkin, verimli ve ölçülebilir olarak uygulanabildiği iletişim kanalları haline” gelmiştir.²⁹⁷

Yeni iletişim teknolojileri ve özelde internete has olan interaktivite ve katılım imkânları, yeni iletişim teknolojileri ve doğrudan demokrasi arasında kurulan ilişkinin en önemli sebebi olarak ortaya konmaktadır. Katılımın ve bilgilenmenin iki yönlü bir ilişki olduğu savından hareketle yeni iletişim teknolojilerinin bilgilenme ve bilgilendirme konusunda sağladığı avantaj, hız ve kolaylıkların katılımcı demokrasiyi geliştireceği; günümüzde temsili demokrasinin içinde bulunduğu çıkmazlara halkın yönetimde daha fazla söz sahibi olması yoluyla katkı sağlayacağı düşünülmektedir.²⁹⁸

2.4.4. STK’lar İçin Güçlü Bir Halkla İlişkiler Mecrası Olarak Sosyal Medya

Sayımer’e göre sosyal medya, “kullanıcılara enformasyon, düşünce, ilgi ve bilgi paylaşım imkanı tanıyarak karşılıklı etkileşim yaratan çevrimiçi araçlar ve web

²⁹⁶ Şen, a.g.m., s.4602-4603.

²⁹⁷ Onat, a.g.m., s.105-106.

²⁹⁸ Aytakin, Çil, a.g.m., s.12.

siteleri için ortak kullanılan bir terimdir.” İsminde medya ifadesi olmasına rağmen geleneksel medyadan farklı olarak, kullanıcıların içeriği yaratması, değiştirmesi ve dönüştürmesi, sosyal medyaya kişilerarası iletişime dair öğeleri bünyesinde barındırması yanında kitle iletişiminde de olanak veren bir yapı özelliği kazandırmaktadır.²⁹⁹ Birçok iletişim profesyoneli için olmazsa olmaz olan sosyal medya, sosyal ağ platformları ve uygulamaları, bireyleri aynı çıkarları ve görüşleri paylaşan diğerleriyle bağlamaya yardımcı olmaktadır.³⁰⁰ İnternet tabanlı uygulamalarla birlikte ortaya çıkan sosyal medya ve Web 2.0 denilen konseptin kullanımıyla tek yönlü bilgi aktarımı yerini çok yönlü ve eş zamanlı bilgi paylaşımına bırakmıştır. Bu sosyal paylaşım ağları arasında; Facebook, Twitter, Instagram, Vine, Flickr, PhotoBucket, YouTube, LinkedIn, MySpace vb. sayılabilecektir.³⁰¹

Sosyal ağlar, diğerlerine tam olarak bağlanma zorunluluğu olmadan ilişki kurmayı mümkün kıldığından uzaktan da olsa kişiler arası ilişkileri kolaylaştırmanın bir aracı olarak çağdaş toplumların bireyselleşme olgusunun en çarpıcı göstergesi olmuşlardır. Bu özelliğiyle sosyal medya, aslında oldukça dağınık ve bireysel davranan bir kitlenin bir araya gelmesini kolaylaştırarak, “sembolik bir kamusal alan kurma süreci şeklindeki bir araya gelme koreografisinin kurulmasının sorumluluğunu üstlenmiş haldedir.”³⁰²

Ceyhan’a göre, yeni iletişim teknolojileri ücretsiz enformasyon sağlamak, iletmek, aktarmak ve örneklemek yoluyla dev medya tekellerinin yarattığı piyasa eğilimlerine aldırmayan karşıt kamusalıklar üretmektedir. Toplumsal sorunlar internetin sağladığı olanaklar sayesinde yeni bir kamusallığın içine taşınmaktadır. “Yarattıkları yeni bir kültür ve gündelik yaşamın dönüştürücü pratikleriyle de aynı

²⁹⁹ Aslı Yağmurlu, “Diyalojik İletişim Çerçevesinden Ankara Büyükşehir Belediyesi Sosyal Medya Uygulamaları”, *Selçuk İletişim Dergisi*, Cilt 8, Sayı 1, 2013., s.96-97., <http://josc.selcuk.edu.tr/article/view/1075000010>, (Er: 11.05.2017)

³⁰⁰ Maureen Taylor, Michael L. Kent, “The Value of Social Media for Pushing Activist Organizations Social Agendas: Implications for Public Relations Theory and Practice”, *Quarterly Review of Business Disciplines*, Volume 1, Issue 1 (2014), s.76.,

https://www.researchgate.net/publication/273064120_The_value_of_social_media_for_..., (Er:10.06.2017)

³⁰¹ Cılızoğlu, Çetinkaya, a.g.m.,s.162.

³⁰² Figen Algül, “Yeni Toplumsal Hareketler Ve Sosyal Medya : Kuzey Ormanları Savunması Hareketine Yönelik Bir Örnek Olay İncelemesi”, *Marmara İletişim Dergisi*, Sayı 22, 2014. s.139-152, s.143., <http://dspace.marmara.edu.tr/handle/11424/5359>, (Er: 21.06.2107)

zamanda bir eylem alanıdır. Alternatif basın kendi üretildiği mekânlarla beraber alternatif bir kamusallığın hem fiziksel hem bilişsel mekânı haline gelmekte ve karşıt hegemonik bir medya ve yaşama projesinin ipuçlarını vermektedir.”³⁰³

Vatandaşı merkeze alan sosyal ağlarda kullanıcılar görüşlerini paylaşırken diğerlerinin fikirlerini de öğrenmekte; mesajlar geniş kitlelere daha hızlı bir şekilde ulaştırılırken defalarca yinelenmesi sayesinde pekiştirilmesi mümkün olmaktadır. Büyük oranda ana akım medya tarafından belirlenen bir gündemin söz konusu olmasının da yarattığı bir sonuç olan susukunluk sarmalı, “sosyal ağlar üzerinden bilgi alışverişinde bulunan ve farkındalık sahibi olan insanlar tarafından kırılmakta”, insanlar sosyal medya sayesinde kolayca örgütlenip eyleme geçebilmektedirler. Örgütlenme ve hak savunuculuğunda uygun bir mecra yaratan sosyal ağlar, olayların kısa zamanda geniş kitlelere duyurulması ve yayılmasında da önemli rol oynamaktadır. Bu paylaşım, tartışma ve bilgilenme süreci demokratikleşmeye katkı yapmaktadır.³⁰⁴ Hatta Gerbaudo’ya göre, sosyal medya toplumsal hareketlerde iletişimin örgüt tarafından yönlendirilmesinden ziyade örgütleyenin iletişim olması sonucunu doğurarak örgütlenme biçimini değiştirmiştir. İletişim kuranlar, kolektif eylemin ortaya çıkmasını iletişimleri vasıtasıyla etkilediklerinden kendiliğinden ‘örgütleyiciler’ durumuna dönüşmektedirler.³⁰⁵

Sosyal medya, bugün pekçok örgüt tarafından iletişim stratejilerinin bir parçası olarak değerlendirilmekte ve internet sitelerine eklenendirilen sosyal medya araçları, bu mecraları tanıma, tanıtırma ve bütünleştirme amaçlı kullanarak halkla ilişkilere faaliyetlerine katkı sağlamaktadır.³⁰⁶ Yeni dijital medyanın halkla ilişkilerin stratejik yönetim paradigması için mükemmel bir şekilde uygun hale getiren diyalojik, etkileşimli, ilişkisel ve küresel özellikleri olduğunu söyleyen Grunig, bu özelliklerin halkla ilişkiler uygulayıcılarına geleneksel tek yönlü, mesaj odaklı, asimetrik ve etnosentrik paradigmayı terk etmeyi düşündürtebileceğini ifade

³⁰³ Çağdaş Ceyhan, “An Alternative Status in Media: ‘AHALI’ and Counter Public Sphere”, *Kurgu Online International Journal of Communication Studies*, vol.1, October 2009, s.13., <http://docplayer.biz.tr/205543-An-alternative-status-in-media-ahali-and-counter-public-sphere-medya-da-alternatif-bir-hal-ahali-ve-karsit-kamusallik.html>, (Er: 20.05.2017)

³⁰⁴ Türk, a.g.m., s.57.

³⁰⁵ Algül, a.g.m., s.144.

³⁰⁶ Yağmurlu, a.g.m., s.

etmektedir.³⁰⁷ Bilgi aktarımından öte kamularla diyalog kurmaya vesile olan yeni bir mecra yaratan sosyal medya, bu özelliğiyle iki yönlü simetrik modele uygun bir şekilde örgütün doğrudan müdahalesini ortadan kaldırmaktadır.³⁰⁸ Bu bağlamda kamuoyu ile kurduğu iletişim ile kitlesel katılımı, tepkiyi ve bu yolla da eylem gücü yaratmayı hedefleyen STK'lar için sayısallaşma ve internet teknolojisinin gelişmesiyle ortaya çıkan sosyal medya büyük öneme haizdir.³⁰⁹

Sosyal medya reklam, pazarlama ve halkla ilişkiler için kurumsal amaçlı olarak, ekonomik değer yaratımına yardımcı olmaktadır. Ancak, ekonomik değer (sermaye) sosyal medya stratejilerinin tek olası çıktısı değildir. Kamu yararına çalışan gruplar da halka, medyaya, bağışçılara, hükümet görevlilerine ve şirketlere erişmek için sosyal medya ve sosyal paylaşım sitelerini kullanmaya başlamışlardır. Keza, firmalar gibi bu örgütler de yatırımlarından bir geri dönüş arzulamaktadırlar ancak onların bekledikleri geri dönüş ekonomik değildir. Sosyal amaçlı gruplar sosyal sermaye konusunda bir geri dönüş beklemektedirler. Hem iş sektöründe hem de kamu yararına çalışan örgütlerde kurulan ilişkilerin bir sonucu olarak ortaya çıkan sosyal sermaye, ortak normlar veya değerler yaratan bir kaynaktır. Sosyal medya, sosyal sermayeyi oluşturan ilişkilerin ortaya çıkmasını kolaylaştırmaktadır.³¹⁰

Bunun yanında sosyal medya toplumsal katılım ve etkileşimin yoğun olarak yaşandığı bir mecra olarak bilgi aktarma yanında kamudan gelen geri bildirimleri anında sağlama konusunda da geleneksel medyada yeterince yer ve zaman bulamayan STÖ'ler için önemli bir görev üstlenmektedir.³¹¹ Görünürlük problemi yaşayan STK'lara düşük maliyet, hız, etkileşim gibi özellikleriyle alternatif bir iletişim mecrası olma şansı sağlayan sosyal medya, gönüllülük, fon sağlama, medya ilişkileri gibi temel halkla ilişkiler faaliyetleri açısından bu kuruluşlara önemli bir destek sağlamaktadır. Kamusal yarar için bir araya gelmiş gönüllü insanlardan oluşan sivil toplum kuruluşlarının uğraştığı sorun alanlarının çözümü için kitleleri harekete

³⁰⁷ James E.Grunig, "Paradigms Of Global Public Relations In An Age Of Digitalisation", s.6. www.prismjournal.org/fileadmin/.../globalPR/GRUNIG.pdf (Er: 27.08.2017)

³⁰⁸ Yağmurlu, a.g.m., s.97.

³⁰⁹ Cılızoğlu, Çetinkaya, a.g.m., s.162.

³¹⁰ Taylor, Kent, a.g.m., s.76.

³¹¹ Cılızoğlu, Çetinkaya, a.g.m, s.169.

geçirecek bir katalizör olma fonksiyonu bugün sosyal medyanın en önemli fonksiyonlarından biri olarak görünmektedir.³¹²

Bir şirketin sosyal medyayı iletişim stratejisine dâhil etmesinin somut ekonomik yararları olacağı açık olmakla birlikte bu yararın sadece şirketler için değil kamu yararına çalışan hak savunucuları için de söz konusu olduğu görülmektedir. Aktivistlerin toplumsal gelişim amacıyla sosyal medyanın kurumsal kullanımını dört şekilde sağladıklarını belirten Taylor ve Kent bunların, toplumsal meselelere ilişkin farkındalık yaratmak, toplumsal mesajları yaymak, ilişkiler kurmak ve topluma nihai olarak fayda sağlayacak sosyal davranışları motive etmek olduğunu belirtmekte ve bunları şöyle açıklamaktadırlar:

1)Farkındalık Yaratmak

Özel sektörde ürün, hizmet ve isminin bilinme oranının artırılması amacıyla yoğun olarak kullanılsa da sivil toplum kuruluşlarının sosyal medya kullanma amacı bir konu ya da sorun hakkında farkındalık yaratmaktır. Üç iletişim alanına (reklamcılık, pazarlama ve halkla ilişkiler) ayrılmış kurumsal kaynakları sınırlı olan sivil toplum kuruluşları farkındalık yaratmak için daha düşük maliyetli yollar bulmak zorundadırlar. Facebook grupları, Twitter ve YouTube bir konu veya bir örgüt hakkında farkındalık yaratarak önemli avantaj sağlamaktadır.

2)Toplumsal Mesajları Yaymak

Kamu yararına çalışan grupların mesajlarını mevcut gerçek inananlarından halkın daha büyük kesimlerine ulaştırmaları gerekmektedir. Yazılı basın, televizyon ve radyo gibi geleneksel medya aracılığıyla iletişim kurmanın maliyetli olması bir yana, halkla ilişkilerin geleneksel şeklinin yaratacağı diğer masraflar (maaşlar ve materyallerin oluşturulması vb.), sosyal medyayı halkla ilişkiler faaliyetlerinde STK'lar için tercih edilir kılmaktadır. Öncelikle sosyal medya, mesajları yaymak için genellikle düşük maliyetli platformlardır. Firmalar yer satın almak zorunda kalmamakta ve içerik kolayca yeniden düzenlenebilmektedir. Bir haber bültenindeki bilgiler, bir Facebook sayfası için hızlı bir şekilde yeniden biçimlendirilebilmekte

³¹² Dondurucu, a.g.m., s.8.

veya bir tweet kadar kısaltılabilmektedir. Diğer yandan sosyal medya, kullanıcılara içerik yaratma ve sosyal medya mesajlarına sosyal ağlar aracılığıyla erişme imkânı sağlamaktadır.

3)İlişki Yaratma

Sosyal amaçlı grupların halkla ekonomik ilişkileri yoktur, bunun yerine paylaşılan anlamlar ve amaçlar yoluyla ilişki kurmaktadırlar. Kamu yararına çalışan örgütler üyelerinin desteği olmaksızın daha yüksek amaçlarına ulaşamayacaklarından üyelerle veya genel olarak halkla karşılıklı aidiyet duygusu yaratarak ilişkiler kurmaya ihtiyaç duymaktadırlar. Sosyal medyadaki halkla ilişkiler faaliyetleri günümüzde bu ilişkinin yaratılmasına katkı yapmaktadır. Bunun yanında, sosyal amaçlı gruplar, bir hedefe doğru ilerleme göstermek için de sosyal medya kullanılmaktadır. İnsanlar kendilerinden daha büyük bir şeye katkıda bulduklarını bilmek istediklerinden, hedefe ulaşma yolundaki ilerlemeyi göstermek ve davranışları motive etmek için de STK'lar tarafından sosyal medya kullanılmaktadır.

4)Davranışları Motive Etme

Sosyal medyanın kamu yararına çalışan gruplar tarafından kullanılmasının son yolu, davranışları değiştirmek veya dönüştürmek için yenilikçi taktikler bulmaktır. Davranış değişimi genellikle reklam, pazarlama ve halkla ilişkiler iletişiminin amacı olsa da sosyal amaçlı örgütler için de davranış değişikliği veya düzeltilmesi bir hedefdir. Kamu yararına çalışan gruplar, organizasyonlarının hedeflerini desteklemeleri için kişilerin harekete geçmesini istemektedirler. Sosyal neden grupları, insanlara yaşam tarzı değişiklikleri yapmak, para bağışlamak, seçtikleri temsilcileriyle iletişime geçmek, toplantılara katılmak, bilgi paylaşmak ve diğerlerini harekete katılmaya teşvik etmek zorundadır.

Genel olarak, özel sektör ve sivil toplum kuruluşları arasında sosyal medyayı kullanımı konusunda çok fazla benzerlik vardır. Her iki sektör de farkındalık yaratmaya, mesajları genişletmeye, ilişkiler kurmaya ve davranışları motive etmeye çalışmaktadır. Yine de kamuyla ilişki kurma amacıyla olan sosyal aktivistlerin, ulaşılabilirliği, maliyet etkinliği ve kullanıcıların yüksek katılımını

sağlaması nedeniyle sosyal medyayı kullanma konusunda daha büyük bir zorunluluğu vardır.³¹³

³¹³ Taylor, Kent, a.g.m., s.81-83.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KATILIMCI DEMOKRASİ BAĞLAMINDA SİVİL TOPLUM KURULUŞLARININ İNTERNET/ SOSYAL MEDYA ÜZERİNDEN HALKLA İLİŞKİLER FAALİYETLERİ

“Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu”nun Twitter Paylaşımlarının Bir Örnek Olay Üzerinden Analizi

3.1. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

Yöntem/metot, araştırma vasıtasıyla bulunup ortaya konabilecek somut sebep-sonuç ilişkilerini ve eğer mümkünse bu ilişkileri ortaya çıkaran soyut ilmi kanunları belirleyebilmek için takip edilmesi gereken yoldur. Bal, yöntemin “genel bakış, zihinsel tutum, parça-bütün ilişkisini anlamada gerekli olan perspektif, paradigma, kuramsal çerçeve, model, felsefi tutum” olarak açıklanabileceğini ifade etmektedir.³¹⁴

“Bilim üretmenin yolu, kanıtlanmış bilgi elde etmek için izlenen yol, uygulandığında bilime katkı getirmiş ve getireceğine güvenilen süreçler, problemi çözmek üzere izlenen yol”³¹⁵ olarak da tanımlanan bilimsel yöntem, “olguları ve olgular arasındaki ilişkileri anlamayı, açıklamayı ve güvenilir bilgiye ulaşmayı amaçlayan ilke ve teknikleri içeren süreçlerin toplamıdır.”³¹⁶ Karasar’a göre bu sürecin aşamaları sırasıyla şunlardır: Güçlüğün sezilmesi, problemin tanımlanması (güçlüğün araştırılabilecek bir probleme dönüştürülmesi), çözümün kestirilmesi (hipotezlerin kurulması veya problemin çözümüne katkı getireceği düşünülen soruların hazırlanması), gözlenebilir doğrulayıcıların belirlenmesi (hipotezin sınanması veya soruların cevaplandırılmasını sağlayacak gözlenebilir verilerin karşılaştırılması), deneme ve değerlendirme yapılması (gerekli verilerin toplanması ve değerlendirilmesi), raporlaştırma (sonuçların yazılması).³¹⁷

Karasar’ın yöntemin aşamaları olarak sıraladığı bu süreç araştırmamıza şu şekilde uygulanmıştır: Öncelikle toplumsal dinamikler ve iletişim pratikleri

³¹⁴ Hüseyin Bal, *Bilimsel Araştırma Yöntem ve Teknikleri*. Süleyman Demirel Üniversitesi Yayınları No:20, Isparta 2001, s.23

³¹⁵ Niyazi Karasar, *Bilimsel Araştırma Yöntemi* (27.Basım), Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara 2014, s.13

³¹⁶ Bal, a.g.e., s.19.

³¹⁷ Karasar, a.g.e., s.14.

arasındaki ilişkiye dair ortaya çıkan yeni olgunun (sivil toplum-sosyal medya-katılımcı demokrasi ilişkisi) araştırılmaya değer bulunması sonrası araştırma problemi/konusu ortaya konmuş ve bu problemin çözümünü kolaylaştıracak sorular belirlenmiştir. Daha sonra sosyal medyada yapılacak böyle bir araştırmada uygulanabilecek en uygun tekniğin ne olduğu ve bu tekniğin uygulanarak verilerin toplanacağı örneklem tespit edilmiş, böylece araştırmanın sınırlılıkları belirlenmiştir. Son olarak içerik analiziyle toplanan bu veriler yorumlanmış ve sonuç kısmında genel bir değerlendirme yapılmıştır. Bu aşamalar aşağıda detaylı olarak anlatılmıştır.

3.1.1. Araştırmanın Konusu/Problemi

Teknoloji ve küreselleşme, bu kavramlara atfedilen türlü olumsuzluklara rağmen birçok alanda olduğu gibi iletişim alanını da etkilemekte, hatta içinde bulunduğumuz zaman dilimi “bilgi çağı” olarak adlandırılmaktadır. İletişim teknolojileri yapısal değişimlerle yaygınlık ve erişilebilirlik imkânları sağlarken, iletişim pratiklerini de dönüştürmektedir. Söz konusu teknolojilerin yarattığı bu yeni iletişim araçları ve bu araçların sağladığı olanaklar “yeni medya” kavramlaştırmasıyla ifade edilmektedir. Yeni medya, birey ve gruplar yanında kâr amacı güden özel sektör ve kamu yararına çalışan devlet dışındaki sivil toplum kuruluşları için de önemli avantajlar sağlamaktadır.

Yeni medyanın özelliklerini en çarpıcı olarak yansıtan internet ve sosyal medya sayesinde bugün bireyler bilginin pasif alıcısı konumundan çıkarak, üreticisi ve yayıcısı konumuna yerleşmektedirler. Bu yeni olgu, toplumsal yararı bireylerin ortaklaşa çabasıyla sağlamaya çalışan, ancak geleneksel medyada yer bulamadığı için ihtiyacı olan maddi ve beşeri sermayeye ulaşamayan sivil toplum kuruluşlarının sorununa da çözüm yaratmış görünmektedir. Geleneksel medyanın tekeli/ güç odaklı yapısı ve temsili demokrasinin eksik katılım olanaklarının tartışıldığı günümüzde internet ve sosyal medya, sesini, sözünü duyurmak isteyen büyük çoğunlukların iletişim mecrası olarak ortaya çıkmaktadır. Bu mecraların, kendini etkileyen konularda seçim dönemleri dışında da söz sahibi olmak isteyen bireyler ve sivil toplum kuruluşları için yeni kamusal alanlar olarak ortaya çıktığı; böylece yeni

iletişim teknolojilerinin bu amaçlı kullanımının, bir katılımcı demokrasi pratiği yaratarak demokrasinin gelişmesi ve pekişmesine katkı yaptığı iddia edilmektedir.

Bu çerçevede araştırma, geleneksel medyada kurumsal kimlikleri ve faaliyetleriyle yer bulamayan kamu yararına çalışan sivil toplum kuruluşlarının, yeni bir iletişim mecrası olarak sosyal medyadaki iletişim faaliyetlerini konu edinmektedir. Bu bağlamda hedefi toplumsal sorunlar hakkında farkındalık yaratmak ve çözüm üretmek olan sivil toplum kuruluşları için internet ve sosyal medyanın güçlü bir iletişim mecrası olarak ortaya çıkıp çıkmadığının araştırılması çalışmanın temel amaçlarından biri olarak açıklanabilecektir. Diğer yandan bu çalışmada, sosyal medyanın yeni bir kamusal alan yaratarak kamuoyu/gündem oluşturduğu; katılımcılığı sağlayarak yönetime etki ettiği; böylece demokrasiye katkı sağladığı şeklindeki iddiaların incelenmesi de amaçlanmaktadır.

3.1.2. Araştırma Soruları

Yukarıda ifade edildiği gibi, temel olarak sivil toplum kuruluşlarının sosyal medyada yürüttükleri halkla ilişkiler faaliyetlerinin varlığı, etkisi ve bu faaliyetlerin bir kamusal alan yaratmasıyla katılımcılığa katkısı konuları hakkında bilgi toplamayı amaçlayan bu tez çalışmasının araştırma bölümünde bu verilerin elde edilmesi için belirlenen sorulara cevaplar aranmıştır. Bu sorular yukarıdaki ana konuya dayanak oluşturacak iki kategorinin alt başlıkları olarak değerlendirilebilecektir. Birinci kategorideki sorular için ilgili sivil toplum kuruluşunun Twitter mecrası bağlamında kullandığı halkla ilişkiler araç ve teknikleri analize tabi tutulmuş; elde edilen bulgular tablo ve grafikler şeklinde sunulmuştur. İkinci kategoride ise, çalışmamızın ikinci bölümünde yer verdiğimiz, sivil toplum kuruluşlarının sosyal medyayı halkla ilişkiler amaçlı kullanımı hakkında Taylor ve Kent'in yaklaşımına dair verilere ulaşılmaya çalışılmıştır. Bu iki kategoriye ilişkin sorular şunlardır:

- Halkla ilişkiler açısından önemli bir unsur olan kurumsal kimlik, Derneğin Twitter mecrasında nasıl yansıtılmaktadır?

- Dernek misyonunu yerine getirmek amacıyla bir kitle iletişim aracı olarak söz konusu olay için Twitter mecrasını aktif olarak kullanmış mıdır?
- Söz konusu süreçte Dernek mesajlarını düzenlerken Twitter'in hangi özelliklerini, ne şekilde kullanmıştır?
- Söz konusu süreçte hedef kitle kimdir/kimlerdir?
- Mesajlara geri bildirim sağlanmış mıdır?
- Geri bildirim için Twitter'in hangi özellikleri, ne oranda kullanılmıştır?
- Taylor ve Kent'in yaklaşımı temelinde, STK'ların sosyal medyadaki kurumsal iletişim çalışmalarının amaçları olan farkındalık yaratma, mesajlar yayma, ilişki kurma ve eyleme geçirme unsurları süreçte görülmekte midir?
- Süreçte hangi amaç, mesajlarla ne oranda yansıtılmıştır?
- Bu amaçlara ulaşmak ve mesajda etkililiği sağlamak için hangi halkla ilişkiler araçları, ne oranda kullanılmıştır?
- Bu sonuçlardan yola çıkarak, bu mecranın bir kamusal alan yarattığı söylenebilir mi?

3.1.3. Araştırma Amacı/Önemi

Kullanıcılarına sadece bilgiye ulaşma değil, kendi içeriklerini oluşturma ve bunları paylaşma olanağı da veren sosyal medya yarattığı bu yeni kamusal alanda demokratik katılım pratiklerini de geliştirmekte ve genişletmektedir. İnternet ve sosyal medyanın teknik özellikleri, sermaye ve güç odaklı sahiplik özellikleriyle tekeli bir yapıyı temsil eden geleneksel medyaya kıyasla çok daha çoğulcu bir yapıya zemin hazırlamaktadır. Yeni medyanın bu yeni teknolojisi siyasal, ekonomik, sosyal güce sahip olmayan birey ve grupların sesi olurken, zamandan/mekândan bağımsız yapısı; eşzamanlılık, interaktiflik ve hipermetinlilik gibi özellikleriyle de bireylere, örgütlere önemli avantajlar sağlamaktadır. Alternatif medya, yarattığı bu teknik ve yapısal olanaklarla yeni katılım pratikleri yaratırken bir yandan da sivil

inisiyatiflerin iletişim faaliyetleri için de yeni ve benzersiz imkânlar sağlamaktadır. Bilginin, fikirlerin dolaşımında olduğu ve müzakere edildiği bu yeni kamusal alanda bireyler kamusal yarar için örgütlenen sivil toplumun faaliyetlerinden haberdar olmakta, finansal kaynak sağlamakta, görüş bildirmekte, eylemlere katılmakta, yani aktif bir vatandaş olarak yönetimin politikalarını etkilemeye çalışmaktadır.

İnternet ve sosyal medyanın sunduğu imkânlar stratejik bir iletişim faaliyet olduğu söylenen halkla ilişkiler için sivil toplum kuruluşlarına eşsiz imkânlar sunmaktadır. Kamuyla birlikte kamu için çalışma amacıyla olan sivil toplum kuruluşlarının, kendi mesajlarını hedef kitlelerine iletme kadar, toplumun talep ve beklentilerini de öğrenecekleri simetrik bir iki yönlü halkla ilişkiler faaliyeti yürütmeleri esastır. Geleneksel medyada görünürlük sağlayamayan sivil toplum kuruluşlarının sosyal medyada yürüttükleri halkla ilişkiler faaliyetlerinin, varoluşlarının esası olan toplumsal desteği sağlamaları için elzem olduğu belirtilmektedir. Diğer yandan, STK ve hedef kitle arasında sosyal medya mecrasındaki iki yönlü (bilgilenme ve bilgilendirme) iletişimin, bu yeni ve canlı kamusal alanda diyalog ve müzakereye zemin hazırlayarak, halkın yönetime sesini duyurma olanağı yarattığı; böylece demokratikleşmeye de katkı sağladığı ifade edilmektedir. Bu özelliğiyle internet ve sosyal medyanın, çağdaş dünyanın agorası olarak katılımcı demokrasi deneyimi yaşattığı iddia edilmektedir.

Bu bağlamda bu araştırmada, sosyal medyanın iletişim kanallarını kullanmakta sorun yaşayan sivil toplum kuruluşları için bir çözüm olup olmayacağı ve çağdaş dünyanın agorası olarak katılımcı demokrasi deneyimi yaşattığı iddia edilen internet ve sosyal medya mecrasındaki “iletişimsel eylemin” bu etkiyi yaratıp yaratmadığının sınanması amaçlanmaktadır. Örneklem olarak alınan STK’nın Twitter mecrasındaki örnek olay sürecindeki iletişim faaliyetleri üzerinden, bu mecranın STK’lar için alternatif bir halkla ilişkiler mecrası olma iddiasının ve diğer yandan internet ve sosyal medyanın yeni bir kamusal alan yaratarak katılımcı demokrasiye katkı yaptığı iddiasının incelenmesi önemli görülmektedir.

3.1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Yukarıda ifade edilen problemin incelenmesi amacıyla 17 Kasım 2016'da TBMM gündemine getirilen "Ceza Muhakemesi Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Tasarısı" na geçici madde eklenmesi amacıyla verilen ve kamuoyunda "cinsel istismar yasası" olarak bilinen yasa tasarısının Meclis'te kabul edilmesi sonrasında "Kadın Cinayetlerini Durduracağız Derneği"nin konuyla ilgili sosyal medya üzerinden yaptığı iletişim faaliyetleri ele alınmıştır. Bu yasa tasarısı 17 Kasım 2016 günü gece geç saatlerde TBMM'ye sunulmuş ve iktidar milletvekillerinin oylarıyla kabul edilmiş ancak yapılan itirazlar sonucu 22 Kasım'da tekrar oylanmasına karar verilmiştir. Araştırma, yasa tasarısının kabul edildiği 17 Kasım 2016 ile tepkiler sonucu Komisyon'a geri çekildiği 22 Kasım 2016 arası dönemde Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu'nun Twitter hesabında gerçekleşen iki yönlü iletişim faaliyetlerini ele almaktadır.

3.1.5. Araştırmada Kullanılan Çözümleme Tekniği

Bal'a göre "yöntem bilimsel bilgi edinme süreci, teknik ise çok sayıda var olan ve araştırma ile ilgili verilerin toplanmasında başvurulan araçların tümüdür." Yani yöntem, araştırmanın oluşturulması ile ilgili zihinsel bir süreçken, teknik, araştırmacının bir çözümlemeye girişmeden önce, gereken verileri toplamak ve bir düzene sokmak için kullandıkları özel yolları ifade etmektedir. Belli bir sorunu çözmeye kullanılan araçlar olarak da tanımlanabilecek teknik, bu araçların saptanması ve organizasyonunu da ifade eden yöntemin alt başlığıdır. Araştırma konusuna, araştırmacının amaçlarına ve olanaklarına göre değişebilecek olan teknik (katılımlı gözlem, görüşme, anket, belge çözümlemesi vb.), yöntemin uygulamaya geçmesini sağlayan veri toplama araçlarıdır. İletişim alanında bu verilerin toplanmasını sağlayan birçok teknik olduğunu ifade eden Bal'a göre "sözel iletişimin çözümlenmesi ile kitle iletişimin çözümlenmesinde tercih edilen yöntem ve teknikler farklılaşmaktadır."³¹⁸

³¹⁸ Bal, a.g.e., s.23-23, 60-61.

Bu bağlamda, bu araştırmada bir yandan söz konusu sivil toplum kuruluşunun bir kitle iletişim aracı olan internet ve sosyal medyayı halkla ilişkiler amaçlı kullanımı, bunun yöntemleri ve sonuçlarına ilişkin verilere ulaşabilmek, diğer yandan da bu mecradaki iletişim faaliyetlerinin demokratik katılım pratiklerine katkısını incelemek amacıyla “içerik analizi tekniği” kullanılmıştır. İçerik çözümlemesi, toplumsal bilim araştırma teknikleri arasında “kitle iletişim araçlarındaki” içeriğin çözümlenmesi amacıyla ortaya çıkmıştır. İletişimin içeriğinin, genellikle önceden belirlenmiş sınıflamalar (kategoriler) çerçevesinde sistematik olarak analiz edilmesini sağlayan bir araştırma tekniğidir.³¹⁹ Berelson’a göre de içerik çözümlemesi “iletişimin açık/aşikâr içeriğinin nesnel, sistematik ve nicel olarak betimlenmesine yönelik bir araştırma tekniğidir.”³²⁰ Bilgin, içerik analizi tekniklerinin mesajı anlamada ve yorumlamada incelemeyi yapandan kaynaklanan öznel etkilerden kurtulmayı sağlayarak, nesnel okuma ilkeleri getirdiğini ifade etmektedir. Bununla birlikte içerik analizini “bireyi görünmeden etkileyen öğelerin belirlenmesine yönelik “ikinci bir okuma” olarak gören Bilgin’e göre, çıkarım/çıkarsama esasına dayanan bu çok biçimli ve çok işlevli tekniklerin bütünü, “araştırmacıların öznel yaratıcılıklarına da izin veren bir yapıdadır.”³²¹ Ancak Geray, nicel ya da nitel ayrımı yapılmaksızın görgül araştırmalarda “geçerlilik ve güvenilirlik” kavramlarının büyük önem taşıdığına dikkat çekmektedir. Zira geçerlilik ve güvenilirlik, araştırmanın “kalite denetimine” ilişkin unsurlardır. Bu kavramlardan geçerliliğin “iç ve dış geçerlilik” olarak ayrıldığını aktaran Geray, iç geçerliliğin araştırmada kullanılan kavramların birbirleriyle tutarlılığı, dış geçerliliğin ise ortaya çıkan sonucun dış dünyaya ne oranda genelleneceğiyle ilgili olduğunu vurgulamaktadır. Güvenilirlik ise zaman içerisinde yinelenebilirlik veya aynı sonuçlara ulaşmak anlamına gelmektedir.³²²

İçerik analizi teknikleri üç tür ihtiyaca cevap vermektedir; sosyo-politik ihtiyaçlar, ekonomik ihtiyaçlar, psikolojik ihtiyaçlar. Bunun yanında Bilgin, içerik

³¹⁹ Haluk Geray, “Toplumsal Araştırmalarda Nicel ve Nitel Yöntemlere Giriş”, Umutepe Yayınları, Kocaeli 2014, s.135.

³²⁰ Ümit Atabek, *Medya Metinlerini Çözümlemek, İçerik, Göstergibilim ve Söylem Çözümleme Yöntemleri* (Der. Gülseren Şendur Atabek ve Ümit Atabek), “İçerik Çözümlemesi, İletişim Çalışmalarının Olağan Yöntemi”, Siyasal Kitabevi, Ankara 2007, s.4.

³²¹ Nuri Bilgin, *Sosyal Bilimlerde İçerik Analizi, Teknik ve Örnek Çalışmalar* (3.Baskı), Siyasal Kitabevi, Ankara 2014, s.1-2.

³²² Geray, a.g.e., s.72-73.

analizinin “kitle iletişimlerinin toplum üzerindeki kültürel etkisinin araştırılmasında” da kullanıldığını³²³ açıklarken benzer şekilde Geray da içerik çözümlemesinin kullanım amaçlarından birinin “medya etkisi araştırmalarına destek” olduğunu ifade etmektedir.³²⁴

Bu bağlamda araştırmamızda içerik analizi tekniğinin kullanılması iki gerekçeye dayandırılabilir: 1) Sosyo-politik ihtiyaçların alt başlığını oluşturan “sosyal etki süreçlerinin incelenmesi” gerekçesi söz konusu araştırmamızda Meclis’e verilen yasa tasarısı sonrası toplumda ortaya çıkan tepkinin bir Derneğin iletişim çalışmalarında karşılık bulmasının araştırılması; 2) kitle iletişimlerinin toplum üzerindeki kültürel etkisinin araştırılması gerekçesi ise kitle iletişim aracı olarak internetin/sosyal medyanın bu faaliyetlerde yarattığı etkinin ölçülmesi olarak açıklanabilecektir. Bu amaçlarla Wimmer ve Dominick’in³²⁵ içerik analizi aşamalarına uygun olarak öncelikle yukarıdaki sorulara cevap verebilecek en uygun örneklem tespit edilmiş; çözümleme birimleri tanımlanarak, çözümlenecek içeriğin kategorileri seçilmiş ve bir niceliğe dönüştürme sistemi oluşturulmuş ve nihayet bu verilerden elde edilen bulgular yorumlanmıştır.

3.1.6. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evreni Türkiye’deki kadın ve çocuk hakları konusunda hak savunuculuğu çalışmaları yapan ve sosyal medyayı aktif olarak kullanan sivil toplum kuruluşlarıdır. Örneklem seçilirken “olasılıklı olmayan örneklem” yöntemlerinden (araştırmacının kendi belirleyeceği kıstaslar çerçevesinde sağlanan temsiliyet), “amaçsal örneklem” tercih edilmiştir. Amaçsal örneklem seçiminde, araştırmacı kendi amacına ve yargısına uygun olarak hangi birimlerin örnekleme gereğini tespit edebilse de, bu seçimin gerekçelerini açıklamalıdır.³²⁶ Bu araştırmada örneklem olarak seçilecek STK’nın tespitinde bazı kriterler aranmıştır. Bu kriterlerin en önemlisi kadın ve çocuk hak savunuculuğu çalışmalarında aktif, kamuoyu

³²³ Bilgin, a.g.e., s.6,9.

³²⁴ Geray, a.g.e., s.138.

³²⁵ Roger W.Dimmer, Joseph R.Dominick, “İçerik Çözümlemesi”, (Çev. Ümit Atabek), *Medya Metinlerini Çözümlemek, İçerik, Göstergibilim ve Söylem Çözümleme Yöntemleri* (Der. Gülseren Şendur Atabek, Ümit Atabek), Siyasal Kitabevi, Ankara 2007, s.26.

³²⁶ Atabek, a.g.e., s.12.

tarafından bilinirliği olan, sonuç alıcı çalışmalar yapan bir örgütün seçilmesi olarak belirlenmiştir. Diğer yandan, Twitter mecrasını etkin olarak kullanan, takipçi sayısı benzerleri arasında en yüksek olan ve ele alacağımız örnek olayda sesini duyurma konusunda kararlılık gösteren bir kuruluş olması önemli bulunmuştur. “Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu”, ‘kadın ve çocukların canını yakan tüm meseleler’ üzerinde çalışmayı kendine görev edinen; en önemli iki mücadele alanının “cinsel şiddet ve çocukların cinsel istismarını durdurmak” ve “gençliğin ve genç kadınların özgürlüğü için mücadele etmek” olduğunu deklare eden ve ele alınan örnek olayda diğer tüm STK’lardan daha etkin rol oynayan bir sivil toplum örgütüdür. Diğer yandan Platform’un, kadın ve ocuk konusunda çalışmalar yapan benzerlerine göre Twitter mecrasını daha aktif kullandığı; daha yüksek takipçi sayısına sahip olduğu ve ele alınan olayda bu mecrayı etkili bir şekilde kullandığı tespit edilmiştir. Bu bağlamda, yukarıda ifade edilen ölçütlere en uygun rneklemenin “Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu”nun Twitter adresi olduğu tespit edilerek, araştırma bu örneklem üzerinden gerçekleştirilmiştir.

3.1.7. zmlleme Birimi

Geray, zmlleme biriminin incelenen malzemedeki saymanın nerede yapılacağını gösterdiğini ve zmlleme birimi sayılan unsurların bazı özelliklerinin de ortaya çıkarılmasını içerdiğini belirtmektedir. Bunlar, dilsel ve dilsel olmayan birimlerdir. Dilsel birimler, kelimeler, cmllelerle, paragraflarken; dilsel olmayan birimler, belgelerin tümü, belgelerin parçaları ve karakterlerdir.³²⁷ Atabek de araştırma konusu ve hipotezlerin zmlleme biriminin ne olacağını belirleyeceğini ve Krippendorff’a atıfla beş tür zmlleme birimi olduğunu vurgulamaktadır. Bunlar: a) Fiziksel birimler b) Sözdizimsel birimler c) Göndergesel birimler d) nermesel birimler e) Tematik birimlerdir.³²⁸ Bu araştırmada zmlleme birimi olarak Derneğin ve diğer kişi/ kurumların mesajlarını içeren tweetler, mesajları destekleyici olarak kullanılan görseller, hashtagler, twitter özelliklerinden olan DM,

³²⁷ Geray, a.g.e., sf.138.

³²⁸ Atabek, a.g.e., s.13.

retweet ve beğenme uygulamaları, referans verilen mention ve linkler çözümleme birimi olarak incelenmiştir.

3.1.8. Çözümleme Kategorileri

Bilgin, analiz kategorilerinin mesajda ilgilendiğimiz, ortaya koymaya çalıştığımız yanlarla ilgili olduğunu ve bu yanların da söylenen şeye ve söyleme tarzına ilişkin kategorileri içereceğini ifade etmektedir. Söylenen şeye ilişkin kategoriler, iletişimin konusu, yönü (taraf-tarafa), mesajdaki değerler, amaçlar, amaçlara ulaşmada başvurulacak yollar, mesajın kaynağı, hedefi gibi şeylerken, söyleme tarzı; iletişimin tipi, kullanılan araçlar, dilbilgisi veya kullanılan retorik yöntemi v.b.dir.³²⁹ Bu bağlamda bu araştırmada kategoriler aşağıdaki şekilde tespit edilmiştir.

-Derneğin Twitter hesabında kendi kurumsal varlığına dair yansıttıkları. (Derneğin adı, hesabın açılış tarihi, web sayfasına dair bilgi, amblem ve logonun anlattıkları, toplam tweet, beğeni, takip edilen, takipçi, fotoğraf, video sayısı)

-Derneğin ve diğer kişi/ kurumların konuyla ilgili olan ve olmayan tweet oranı ve bunların günlere göre yoğunluğu.

-Derneğin ve diğer kişi/ kurumların yasa tasarısı veya karşıtı tweet oranı ve bunların günlere göre yoğunluğu.

-Derneğin attığı tweetlerin yanıtlanma, retweet edilme ve beğenilme oranı ve bunların günlere göre yoğunluğu.

-Dernek tarafından atılan tweetlerde kullanılan hashtaglerin günlere göre kullanılma oranı, toplam kullanılma oranı ve diğer kişi ve kurumlar tarafından kullanılma oranı.

-Dernek tarafından atılan tweetlerde yorum yapılma, mention verilme (verildiyse hesap sahibinin tespiti), retweet yapma ve referans link verme oranları.

³²⁹ Bilgin, a.g.e., s.12.

-Derneğin tweetlerinde hangi halkla ilişkiler tekniklerinden(yazılı, görsel, işitsel), ne oranda yararlanıldığına dair sınıflandırma.

-Derneğin tweetlerinin, Taylor ve Kent'in yaklaşımı temelinde, STK'ların sosyal medyayı halkla ilişkiler amaçlı kullanımı açısından (farkındalık yaratma, mesajları yayma, ilişki kurma, eyleme geçirme) sınıflandırılması.

3.2. ARAŞTIRMA BULGULARI VE YORUMLANMASI

Sivil toplum kuruluşları, sorumlu bireylerin seçim dönemleri dışında da aktif ve katılımcı yurttaşlık anlayışıyla yönetimin kararlarına dâhil olmasını içeren demokratikleşme anlayışının önemli aktörleridir. Ancak, onların bu denetleme ve etkileme işlevini yerine getirmelerinin hedef kitleleriyle kamusal alanda kurdukları iki yönlü iletişim faaliyetlerine bağlı olduğu açıktır. Zira bir sivil toplum kuruluşunun karar alma süreçlerinde denetleyici ve etkileyici bir role sahip olması, toplum tarafından dikkate alınması; kamusal alandaki meşruiyetinin toplumun geniş kesimleri tarafından kabul edilmesiyle mümkün olacaktır. Yurttaş katılımı ve örgütlenmeleriyle organize olan sivil toplum kuruluşları, bir yandan maddi ve beşeri sermayeyi kuruluşa çekmek, diğer yandan çalışma alanlarındaki toplumsal meselelerde yaratılan farkındalıkla konunun kamusal alanda tartışılması ve kamuoyu oluşturulması için de iletişime ihtiyaç duymaktadırlar. Zira karar vericiler üzerinde etkili olarak yönetime katılmak, ancak bu iletişimsel eylemlerin sonucunda sağlanan toplumsal destekle mümkün olmaktadır. Kamusal alandaki iletişimsel eylem, devlet-toplum arasındaki ilişkinin sağlıklı olması ve demokratikleşme için elzem görülmektedir.

Finansal imkânları ve insan kaynakları sınırlı olmasının yanında, geleneksel medyanın tekeli ve güç odaklı yapısı nedeniyle -kendisi için en uygun iletişim mecraları olmasına rağmen- kitle iletişim araçlarından halka mesajlarını iletemeyen sivil toplum kuruluşları için yeni medya özellikle internet/sosyal medya önemli bir avantaj sağlamaktadır. Amacı toplumla birlikte toplum yararına faaliyetlerde bulunarak değer yaratmak olan sivil toplum örgütleri, sosyal medya sayesinde kamuya ilişki kurarak maddi ve beşeri kaynağa ulaşabilmekte; kuruluş veya konular

hakkında farkındalık yaratarak, mesajlarını yayarak kamuoyu/gündem yaratabilmekte; davranışları motive ederek büyük kitleleri bir amaç etrafında eyleme geçirebilmekte; böylece bu yeni ve canlı kamusal alandaki iletişim faaliyetleriyle yönetime sesini duyurarak, yeni bir katılım pratiğini hayata geçirmektedir.

Aşağıdaki araştırmada örneklem olarak alınan Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu “kadın ve çocuk” odaklı çalışmalar yapan bir sivil toplum kuruluşudur. Araştırma bu STK’nın Twitter mecrasındaki iletişim faaliyetlerinin örnek olay üzerinden içerik çözümlemesi vasıtasıyla incelenmesinin, sivil toplum-demokrasi-sosyal medya ilişkisiyle ilgili önemli veriler sağlayacağı düşünülerek hayata geçirilmiştir. Söz konusu araştırma verileri aktarılmadan önce Dernek, Twitter ve araştırmamızın örnek olayı olarak “yasa tasarısı” hakkında bilgi verilmesinin faydalı olacağı düşünülmüştür.

Tablo 3.1. Analizin içerdiği olay ve incelenecek dönem

Olay	İncelenecek Mecra	Olayın Ortaya Çıkma Sebebi ve Tarihi	Olayın Sonuçlanma Sebebi ve Tarih	İncelenecek Dönem
AKP Grubu adına 6 milletvekilinin “16/11/2016 tarihine kadar işlenen cinsel istismar suçunda, mağdurla failin evlenmesi durumunda, Ceza Muhakemesi Kanununu 231. maddesindeki koşullara bakılmaksızın, hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına, hüküm verilmiş ise cezanın infazının ertelenmesine” dair verdiği önerge sonucu ortaya çıkan tepkiler.	Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu Twitter hesabı	Söz konusu önergenin 17.11.2016 gece saatlerinde TBMM Genel Kurulu’na sunulması ve iktidar milletvekillerinin oylarıyla kabul edilmesi.	Söz konusu önergenin kamuoyundan gelen tepkiler üzerine 22.11.2016’da Komisyon’a geri çekilmesi.	17.11.2016 ile 22.11.2016 arasındaki 6 gün

3.2.1. Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu

Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu, 2010 senesinde kurulan ve “başta yaşam hakkı olmak üzere her tür kadın hakkı ihlaline karşı mücadele” veren bir kadın örgütüdür. Genel olarak kadın cinayetlerinin medyada neredeyse magazinleştirilerek ele alınması, cinayetlerin üzerinin örtülmeye çalışılması ve ailelerin yalnız bırakılması bu olaylarda adaletin tecelli etmesine sekte vururken, kadına yönelik şiddet ve cinayet vakalarının gün geçtikçe artmasına neden olmaktadır. Platformun Genel Temsilcisi Gülsüm Kav, 2010 senesinde kurulan örgütün, başlangıç olarak bu cinayetlerin aydınlatılması, adaletin tecelli etmesini sağlayarak bu acıların durdurulması için ailelerin arasına karışarak onlarla birlikte mücadeleye başladığını, daha sonra ise kadınlara yönelik sürdürülen her türlü hak ihlaline karşı mücadeleye devam ederek yoluna devam ettiğini ifade etmektedir.³³⁰

Platform’un kurucuları, mağdurlar ve mağdur aileleri, çeşitli siyasi partiler, barolar, meslek örgütleri, sendikalar, derneklerden gelen kadınlar ve bağımsız kadınlarken, platform çalışmaları mecliste grubu bulunan-bulunmayan tüm partileri ve çeşitli sivil toplum örgütlerini, sanatçıları, gazeteci ve yazarları, spor taraftarını, LGBTT örgütlerini yani tüm toplumu kapsamaktadır. Platform belli bir konudaki çalışmayı o konuda aktif olan aktivistlerle yürütürken, daha geniş kesimi ilgilendiren kampanyalarda ise daha geniş kamuoyu ile birlikte hareket etmeyi amaçlamaktadır.³³¹ Bütün bu faaliyetler sırasında yapılan yolculuklar, toplantılar, eğitimler, eylemler ve mekân, ulaşım, doküman vb. gibi şeylerden doğan maliyetler gönüllü bağış ve aidatları yanında zaman zaman da konser, kahvaltı gibi dayanışma faaliyetleri ile karşılanmaya çalışılmaktadır.³³²

Platform’un Genel Temsilcisi Gülsüm Kav, her ne kadar kamuoyu kuruluşu kadın cinayetleri davalarındaki desteğiyle tanısa da aslında kendilerinin yaralama, tehdit, hürriyetinden alıkoyma, cinsel saldırı davalarını da takip ederek, cinayete kadar adım adım giden süreci durdurup kadınların hayatta kalmalarını sağlamak için ciddi bir mücadele verdiğini ifade etmektedir. Kav, Derneğin sadece protesto eden

³³⁰ <http://www.guncelkadin.com.tr/gulsum-kav-kadin-cinayetlerinin-onlenmesi-devletin-sorumlulugundadir>. (Er: 14.04.2017)

³³¹ <https://kadincinayetleriniurduracagiz.net/hakkimizda>. (Er:12.04. 2017)

³³² <http://www.guncelkadin.com.tr/gulsum-kav-kadin-cinayetlerinin-onlenmesi-devletin-sorumlulugundadir>. (Er: 14.04.2017)

değil, çözüm öneren bir örgüt olmayı önemseydiğini bu anlamda da başvuruda bulunan kadınlara koruma kanunu uygulanmasını sağlamak, hukuki dava takibi yapmak, yasalarda görülen boşluklar için öneri geliştirmek, sorun alanlarıyla ilgili kamuoyu oluşturmak ve ilgili makamlarla görüşmeler yapmak gibi faaliyetler içine girdiklerini belirtmektedir.³³³ Nitekim 8 Mart 2012'de yayınlanan "Ailenin Korunmasına ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair 6284 Sayılı Kanun"un yapımında da aktif olarak yer alan Platform, görüşlerini ve kanun tekliflerini TBMM'ye sunmakta, kadın hakları ve toplumsal cinsiyet eşitliği meselelerinde zaman zaman Meclis tarafından davet edilerek görüş ve önerilerine başvurulmaktadır.³³⁴ Kadının yaşam hakkının savunusu için yola çıkan Platform bu süreçte "örgütlülüğü ve kamuoyu üzerindeki etkisiyle artık kadın ve çocuklara dair her türlü hak ihlalinde adalet arayanların başvurduğu ilk merci" olma sorumluluğunu üstlenerek görev tanımlarına yenilerini de eklemiştir.³³⁵

³³³ <http://www.guncelkadin.com.tr/gulsum-kav-kadin-cinayetlerinin-onlenmesi-devletin-sorumlulugundadir> (Er:14.04.2017)

³³⁴ <https://kadincinayetlerinidurduracagiz.net/hakkimizda> (Er:12.04.2017)

³³⁵ <https://kadincinayetlerinidurduracagiz.net/aciklamalar/2727/kadinlar-ve-cocuklar-icin-biz-variz-> (Er: 21.08-2017)

336

337

³³⁶ <http://kadincinayetleriniidurduracagiz.net/aciklamalar/2727/kadınlar-ve-cocuklar-icin-biz-variz->
(Er: 21.08.2017)

³³⁷ <http://kadincinayetleriniidurduracagiz.net/aciklamalar/2703/kadin-cinayetlerini-durduracagiz-platformu-genel-vurutme-sonuc-bildirgesi> (Er: 05.11. 2017)

KADIN CİNAYETLERİNİ DURDURACAĞIZ PLATFORMU
2017 KASIM RAPORU

KADIN CİNAYETLERİNİ DURDURACAĞIZ

Kasım ayında erkekler tarafından

27 KADIN ÖLDÜRÜLDÜ

29 ÇOCUK İSTİSMARA UĞRADI

39 KADINA CİNSEL ŞİDDET UYGULANDI

338

Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu'nun Mayıs 2016 tarihli Genel Yürütme Sonuç Bildirgesi'ne göre kadın cinayetlerini durdurma ve yaşam hakkını savunma misyonu sürdürülmekle birlikte, “kadın ve çocukların canını yakan yeni sorunların” gündemde olduğu ve kamuoyunun bu konularda da kuruluşun mücadelesini talep ettiği ifade edilmektedir. Bu bağlamda “mücadele alanları” olarak belirlenen dört alandan ikisi “cinsel şiddet ve çocukların cinsel istismarını durdurmak” ve “gençliğin ve genç kadınların özgürlüğü için mücadele etmek” olarak belirlenmiştir.

Kadın cinayetlerindeki artışa benzer şekilde cinsel şiddet ve çocukların cinsel istismarı haberlerinde de artışın söz konusu olduğuna vurgu yapılan bildirmede, 15-18 yaş aralığındaki reşit olmayan genç kadınların istismara en çok maruz kalan yaş grubu olduğu, böylece “hem kadına hem çocuğa yönelik şiddetin kesişim noktasında durdukları” ifade edilmektedir. Türkiye'nin gündeminde hala mevcut olan erken yaşta evliliklerle birlikte bu genç kadınlar çifte hak gaspına uğramaktadırlar.

³³⁸ <http://kadincinayetleriniurduracagiz.net/veriler/2843/kasim-2017-veriler> (Er: 05.11.2017)

Bildirgede Platform'un, "dilleri olmayan, kendilerini dile getirebilecek kadar büyümemiş olduğu için sesleri olmak zorunda olduğumuz çocukların" ve savunuculuğunu yaptıkları diğer grupların sorunlarına sahip çıkmakla aslında tüm toplumun geleceğine sahip çıktığı, sorumluluk aldığı, bu şekilde görev ve gücünün de büyüdüğü belirtilmektedir.³³⁹

Bu bağlamda Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu, 17 Kasım 2016'da Meclis'ten geçirilen ve kamuoyunda "cinsel istismar yasa tasarısı" olarak anılan önerenin, 22 Kasım 2016'da Komisyon'a geri çekilmesini sağlayan tepkilerin örgütlenmesinde birçok STK'dan daha yoğun bir şekilde çalışarak öncülük etmiştir.

3.2.2. Yasa Tasarısı Hikayesi

Söz konusu yasa tasarısının ilk nüvesi, 14 Ocak 2016'da TBMM'de kurulan "Aile Bütünlüğünü Olumsuz Etkileyen Unsurlar ile Boşanma Olaylarının Araştırılması ve Aile Kurumunun Güçlendirilmesi İçin Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi İçin Meclis Araştırması Komisyonu"nun Mayıs 2016'da TBMM'ye sunduğu raporla ortaya çıkmış ve Kasım 2016'da bu Komisyon'un değerlendirmeleri doğrultusunda bir önerge haline getirilerek Meclis'in onayına sunulmuştur.³⁴⁰

Mayıs 2016'da TBMM Başkanlığı'na sunulan TBMM Aile Bütünlüğünün Korunması Araştırma Komisyonu raporunda yoksulluk nafakasının süresiz olmaması, aile hukukuna ilişkin tüm davalarda duruşmaların gizli yapılması, şiddet iddiası olmayan boşanma sürecinde "arabulucuların devreye girmesi", "cinsel dokunulmazlığa karşı işlenen suçlardan mahkûm olanların zorunlu olarak tedavi programlarına katılmaları" önerileri yanında çocukların cinsel istismarının "rıza"ya dayalı olabileceği ancak böyle de olsa suç olarak kalması gerektiği" söylendikten sonra çelişkili bir şekilde "istismarcının/tecavüzcünün 5 yıl boyunca istismar/tecavüz ettiği çocukla 'sorunsuz' ve 'başarılı' evlilik sürdürmesi halinde denetimli

³³⁹ <https://kadincinayetleriniidurduracagiz.net/aciklamalar/2703/kadin-cinayetlerini-durduracagiz-platfomu-genel-yurutme-sonuc-bildirgesi> (Er:21.08.2017)

³⁴⁰ http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/turkiye/534688/TBMM_Komisyonu_kadin_ve_cocuk_haklarini_sifirladi.html (Er: 22.08.2017)

serbestlikten yararlanması” önerilmekteydi. Kadın dernekleri söz konusu raporda tarafların her ikisinin de 15 yaşın altında olması durumunda çocuk istismarının suç olmaktan çıkarıldığını belirterek, 15 yaş altı çocukların resmi nikâhla olmasa bile fiilen evlendirilmelerinin yolunun açıldığını ve Komisyon’un “çocukların tecavüzcüleriyle evlendirilmesi halinde suçu ve suçluyu görmezden gelmeyi” önerdiğini ifade etmişlerdir.³⁴¹

Bütün bu tepkilere rağmen iktidara mensup 6 milletvekili tarafından 17 Kasım 2016’da TBMM’ye “Ceza Muhakemesi Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Tasarısı”na geçici madde eklenmesi amacıyla verilen ve “cebir, tehdit, hile veya iradeyi etkileyen başka bir neden olmaksızın işlenen cinsel istismar suçunda, mağdur ile failin evlenmesi durumunda fail hakkında hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına veya cezanın infazının ertelenmesine imkân veren düzenleme” aynı gece geç saatlerde AK Parti milletvekillerince kabul edilmiştir. 16 Kasım 2016’ya kadar işlenen cinsel istismar suçlarını kapsayan önerge, CHP ve MHP’li vekillerin itirazlarına rağmen ilk oylamada kabul edilmiş, ancak muhalefet vekillerinin açık oylama talebi üzerine 184 oyu bulamayarak önergenin 22 Kasım 2016 günü tekrar görüşülmesine karar verilmiştir.³⁴²

Önergenin kabul edildiği 17 Kasım 2016’yı takip eden günlerde kadın derneklerinin öncülüğünde kamuoyunda ortaya çıkan hassasiyetleri önlemek için hükümet üyelerinin söz konusu önergenin rızaya dayalı birlikteliklerin ortaya çıkardığı mağduriyetleri gidermek için bir kereliğine ve 16 Kasım 2016’ya kadar olan suçları kapsadığı ifade edilse de³⁴³ kamuoyunun tepkisi önlenememiş ve tasarı tekrar görüşüleceği 22 Kasım 2016’da Komisyon’a geri çekilmiştir.

Başbakan Binali Yıldırım, konuyla ilgili yaptığı basın açıklamasında, bu süreçte STK’lar tarafından örgütlenen kamuoyu tepkisinin tasarının geri çekilmesindeki payını gösterir şekilde şöyle demektedir: “Toplumdaki mutabakatın tam anlamıyla sağlanması, Cumhurbaşkanımızın çağrısı üzerine, milletvekillerinin konuyu daha detaylı olarak incelemesi için Meclis’teki bu tasarımı komisyona

³⁴¹ <http://www.milliyet.com.tr/-bosanma-raporunu-kadinlar-veto-gundem-2247230/>, (Er: 25.08.2017)

³⁴² <http://www.hurriyet.com.tr/meclisi-karistiran-duzenleme-40281088->, (Er: 25.08.2017)

³⁴³ <http://www.hurriyet.com.tr/meclisi-karistiran-duzenleme-40281088->, (Er: 25.08.2017)

alıyoruz."³⁴⁴ "Komisyonda onlardan (muhalafet partileri) bir teklif gelirse dikkate alınarak olgunlaştırılacak. Gelmese STK'lardan, vatandaşlardan, akademisyenlerden gelen önerileri dikkate alarak bu meseleyi halledeceğiz. Sorunların çözüm yeri siyasettir. Siyaset çözüm üretmiyorsa topluma bir yükür. Bu yanlışı bir şekilde düzeltmenin yolunu bulacağız." ³⁴⁵

3.2.3. İnceleme Mecrası Twitter Hakkında

2004'de teknoloji uzmanı ve aktivistten oluşan bir grup, birtakım siyasi kararları protesto eden bazı insanların cep telefonlarına gönderilen SMS mesajlarıyla iletişim kurmalarını sağlayan TXTmob adlı organizasyonel bir araç yaratmışlardır. Bundan iki sene sonra 2006'da Jack Dorsey, SMS yayın sistemine benzeyen ve TXTmob'dan ilham alan Twitter'ı uygulamaya sokmuştur. Twitter bir sosyal ağ ve mikroblog sitesi olarak değerlendirilmektedir. Microblogging her postanın boyutunu sınırlayan bir blog yazısı biçimidir. Örneğin, Twitter güncellemeleri yalnızca 140 karakter (bu sayı Kasım 2017'de 280 karaktere çıkmıştır) içerebilir. Bu sınırlama, ortama tamamen benzeyen bir dizi özellik, protokol ve davranış ortaya çıkarmıştır.³⁴⁶ 140 karakterle hedef kitlelere mesaj gönderme özelliğiyle mikroblogging olarak adlandırılan Twitter, alıcıya en kolay ve zahmetsiz şekilde ulaşmayı sağlayan bu özelliğiyle sosyal medya mecraları arasında farklılık arz etmektedir.³⁴⁷

2009 yılının ilk yarısından itibaren kendini göstermeye başlasa da şu anda diğer benzer sosyal medya araçlarından daha popüler hale gelen³⁴⁸ Twitter 2006 yılında California'da geliştirilmesinden bugüne birey ya da örgütler bazında ve genişleyen faaliyet alanlarında kullanılarak dikkate değer bir kullanıcı kapasitesine ulaşmıştır. Firmanın Nisan 2017'de yaptığı açıklamaya göre Facebook ve Snapchat'in sıkı rekabetine rağmen Twitter'ın kullanıcı sayısı, bir önceki yıla göre

³⁴⁴ <http://www.hurriyet.com.tr/basbakan-vildirim-cinsel-istismar-onergesi-komisvona-cekildi-40284683->, (Er: 25.08.2017)

³⁴⁵ <http://www.ntv.com.tr/turkiye/basbakan-vildirim-cinsel-istismar-duzenlemesini-komisvona-geri-aliyoruz.NkY3Zb6iPU-Yvg6swv14pQ>, (Er: 25.08.2017)

³⁴⁶ Dan Zarella, *The Social Media Marketing Book*, O'Reilly Media, Inc. (1.Edition), Sebastopol, CA, 2009, s.31.33.

³⁴⁷ Ali Yıldırım, "Bir Halkla İlişkiler Aracı Olarak Twitter : T.C. Sağlık Bakanlığı Örnek İncelemesi", *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, Cilt 2, Sayı 4, 2014, s.236.,

<http://dergipark.gov.tr/e-gifder/issue/7476/98484>, (Er: 05.09.2017)

³⁴⁸ Dan Zarella, a.g.e., s.31.

18 milyon yükselerek %6 artışla 328 milyon kişiye çıkmış, günlük aktif kullanıcı sayısı da bir önceki yıla göre birinci çeyrekte %14 oranında artmıştır.³⁴⁹

Türkiye'nin genel olarak internet kullanımı verileri ve bunun içinde de sosyal medya ve Twitter kullanım oranları incelendiğinde ise şu sonuçlara ulaşılmaktadır:

TUİK'in verilerine göre hanelerde bilişim teknolojileri kullanımında internet 2015'de %55,9'luk bir orana sahipken, 2016'da %61,9'a, 2015 senesinde %69,5 olan hanelerde internet erişimi oranı ise 2016 senesinde %76,5'e yükselmiştir.³⁵⁰ Yine Bilişim Teknolojileri Kurumu'nun 2016 verilerine göre, 10,5 milyonu sabit ve 51,7 milyonu mobil olmak üzere 2016'da toplam geniş bant internet abone sayısı yüzde 28'lik artışla 62,2 milyona yükselmiştir.³⁵¹ Global Web Index 2016 istatistiklerine göre ise, Türkiye'nin internet kullanım penetrasyonu %58 iken, aktif sosyal medya hesaplarının penetrasyonu %53, aktif mobil sosyal medya kullanıcıları penetrasyonu ise %45 olarak belirtilmektedir. Yıllık büyümeye bakıldığında geçtiğimiz yıla göre en çok artış, %13'lük artış oranı ile aktif mobil sosyal medya kullanıcılarında meydana gelmiş olarak görülmektedir.³⁵² Toplam 48 milyon aktif sosyal medya kullanıcısının olduğu ve herhangi bir araçla sosyal medyada geçirilen günlük ortalama sürenin 3 saat olduğu Türkiye'de en aktif kullanılan sosyal platformlar arasında Twitter; Youtube, Facebook ve Instagram'dan sonra %44'lük oranla dördüncü sırada gelmektedir.³⁵³

Fikirleri, bilgileri engellenmeksizin yaratma ve paylaşma imkânı sunan; dünya genelindeki son trendleri, hikayeleri ve haber başlıklarını takip etmenin en kolay yolu olan Twitter, kişiye yakın olduğu sosyal konularla temas halinde olma olanağı da vermektedir.³⁵⁴ Yine Twitter'ın kullanıcılarına anahtar kelimelerle arama yapma imkânı sağlaması, konuya ilişkin kullanıcıların attığı tweetlere erişilerek bilgi sahibi olmasını da mümkün kılmakta; böylece kullanıcı dünyanın herhangi bir yerinde gerçekleşen olaylarla ilgili eşzamanlı olarak bilgi sahibi olabilmektedir. Bunun yanında Twitter'da bölgesel ve küresel olarak o sırada en çok nelerin

³⁴⁹ <http://www.hurriyet.com.tr/iste-twitterin-kullanici-savisi-40439371>, (Erişim: 26.05.2017)

³⁵⁰ <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=21779>, (Erişim : 26.05.2017)

³⁵¹ <http://www.teknolugat.com/btk-turkiyenin-2016-yili-dijital-verilerini-yayinladi/>, (Erişim: 26.05.2017)

³⁵² <http://www.connectedvivi.com/2016-yilinda-turkiyede-ve-dunyada-dijital-istatistikler>, (Erişim: 26.05.2017)

³⁵³ <http://www.dijitalajanslar.com/internet-ve-sosyal-medya-kullanici-istatistikleri-2017/> (Erişim: 29.12.2017)

³⁵⁴ Campaigning on Twitter, NGO Handbook, esmeeairbairn.org.uk/.../Twitter_NGO_Handbook.pdf, s.4., (Erişim: 15.04.2017.)

konuşulduğu ve tartışıldığı, Trending Topic listesine bakarak öğrenilmekte; güncel gündem hakkında bilgi sahibi olunabilmektedir.³⁵⁵

Etkileşimlilik ve içeriğin kullanıcılar tarafından belirlenebilmesi özellikleriyle ekonomik, ticari ve toplumsal yaşamdaki etkisini sürekli arttıran sosyal bir mecra olan Twitter, katılımcı demokrasi pratiklerine yaptığı katkı ve bireyler arası ilişkileri kuvvetlendirmesiyle de iletişim kurma alışkanlıklarında önemli bir dönüşüm yaratmıştır. Toplumsal örgütlenme ve kitlesel eylemlerdeki etkisiyle toplumsal olayların merkezinde yer alan Twitter'ın bu anlamda kamu yararıyla ilgili faaliyetlerde önemli bir rol üstlendiği söylenebilecektir.³⁵⁶

“Twitter siyasal örgütlenmeler açısından örgütlenme pratiğinin yayılması ve seçmenin/yurttaşın siyasal iletişim sürecine, artık pasif alıcı olarak değil aktif eyleyen ve talep eden olarak dâhil olabilmesi anlamında verimli bir alandır.” Eskinin pasif, hürmetkâr ve itaat eden yurttaşına kıyasla internetin ortaya çıkardığı “ağ yurttaşlığı”, daha katılımcı, hakları ve özgürlükleri için sesini yükselten bir yurttaşlık anlayışının gelişmesini sağlamaktadır. Nitekim sosyal medya, siyasi ve tarihi bağlamda gücünü, “yurttaşın dijital kamusal alandan sokağa, meydanlara ve sandığa taşınan eylemliliği şeklinde tezahür eden sosyo-politik etkilerinden” almaktadır.³⁵⁷

Bu bağlamda kullanıcılara farklı iletişim deneyimlerini yaşatan Twitter özelliklerini ve kavramlarını açıklamak faydalı olacaktır:

Handle (Kullanıcı Adı): Kullanıcıların sizinle iletişim kurması ve sizi diyalogun içinde bulundurmasını sağlayan kullanıcı adı, sizin adresiniz ve arama kartınız haline gelmektedir.³⁵⁸

Tweet (Cıvılda): Fotoğraflar, videolar, linkler ve 140 karaktere kadar textler içerebilen Twitter yoluyla gönderilebilen mesajlardır.³⁵⁹

³⁵⁵ Yıldırım, a.g.m., s.237.

³⁵⁶ Ali Yıldırım, a.g.m., s. 235.

³⁵⁷ Günseli Bayraktutan, Mutlu Binark, Tuğrul Çomu, Doğu Burak, Gözde İslamoğlu, Aslı Aydemir Telli, “Siyasal İletişim Sürecinde Sosyal Medya ve Türkiye’de 2011 Seçimlerinde Twitter Kullanımı”. *Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, 2014, No:68, 59-96., s.67,61., <http://dergipark.gov.tr/bilig/issue/25408/268135>, (Er:17.10.2017)

³⁵⁸ <https://hanifeericiyas.com/yeni-baslayanlar-icin-twitter-rehberi/> (Er:15.10. 2017)

³⁵⁹ Campaigning on Twitter, NGO Handbook. esmeefairbairn.org.uk/.../Twitter_NGO_Handbook.pdf, s.4.

Follow/Followers (Takip/Takipçi): Twitter'da birini takip etmeniz onun tweetlerini görmeye imkân verirken, onun sizi takip etmesi ise onun sizin tweetlerinizi görmeye anlamına gelmektedir.³⁶⁰

Reply (Yanıtla): İlginizi çeken bir tweet gördüğünüzde reply butonuna basarak yanıtlayabilir veya bir yorum yazabilirsiniz.³⁶¹

Retweet (RT): Retweet simgesine basılarak bir tweetin paylaşılması sayesinde bu tweet kullanıcının kendi takipçilerine de görünür olmaktadır. Tweet sahibinin tweeti orijinal haliyle yayımlandığından başkasının fikirleri olduğu böylece anlaşılmaktadır.³⁶²

Like (Beğeni): Bir tweeti beğenmek onu onayladığınız anlamına gelmektedir. Tweetin altındaki kalp simgesine tıklayarak gerçekleştirilmektedir.³⁶³

Direct Mesage (DM-Direk Mesaj): Karakter sınırlamasından dolayı kullanıcıların birbirleriyle mesajlaşması imkânını veren özelliktir.³⁶⁴

Mention: Türkçe "bahsedener" anlamına gelen bu özellik sayesinde @kullanıcıadı yazılarak bu kullanıcıdan bahsedilmesi, o kullanıcının bir tweetine yanıt verilmesi mümkün olurken, @kullanıcıadı yazılarak tweet atanları gösteren kısma da mention denilmektedir.³⁶⁵

Hashtag: Düşünceleri ve konuşmaları Twitter'ın serbest formulu görüntüsünün aksine birbirine bağlı fikirlere ve tartışmalara bağlamak için genellikle hashtag kullanılmaktadır. Sayı işaretinden (#) sonra gelen kelime, belirli bir tweetin aynı etiketi kullanarak diğer her tweet ile aynı konuda olduğunu belirtmek için hashtag olarak kullanılmaktadır. Twitter arama sonuçlarında, o etiketi gerçek zamanlı olarak kullanan tüm konuşmalar görülebilmektedir. Hashtagların popüler kullanım biçimleri arasında sosyal medya kampanyaları, haberler, siyasi etkinlikler ve konular, konferanslar bulunmaktadır.

³⁶⁰ Zarella, a.g.e., s.39.

³⁶¹ <https://hanifeerciyas.com/yeni-baslayanlar-icin-twitter-rehberi/> (Er:15.10. 2017)

³⁶² <http://sosyalmedya.co/yeni-kullanici-icin-twitter-terimleri/> (Er:16 Ekim2017)

³⁶³ <https://support.twitter.com/articles/20169579>, (Er:16 Ekim2017)

³⁶⁴ <http://sosyalmedya.co/yeni-kullanici-icin-twitter-terimleri/> (Er:16 Ekim 2017)

³⁶⁵ <http://www.blogkafem.net/2012/07/twitterdaki-terimler-ve-anlamlar.html>, (Er:16 Ekim 2017)

Trending Topics: Twitter, en fazla üç kelimededen oluşan kelime ve cümleleri izleyen ve zaman içinde herhangi bir noktada en çok konuşulan kelimeleri vurgulayan bir algoritma geliştirmiştir. Bu liste, Twitter sayfasının sağ tarafındaki sütundaki en iyi 10 listesi olarak görülmektedir. Popüler olaylar, haberler ve fikirler bu trend konulardan oluşmaktadır. Kurumun bu listede görünmesi önemli bir farkındalığa sebep olacaktır. Trending Topics, Twitter topluluğunun şu anda ilgilendiği ve bahsettiği şeyleri öğrenmek için bir barometre olarak da görülmektedir.³⁶⁶

3.2.4. Araştırma Bulgularının Yorumlanması

Artan kadın cinayetlerine karşı bir şeyler yapmak amacıyla 2010 yılında örgütlenen “Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu”nun kurumsal kimliğinin sosyal medya mecrasında nasıl yansıtıldığını görmek amacıyla Twitter adresinin genel görünümü incelendiğinde şu bilgilere ulaşılabilmektedir: Derneğin kuruluşundan oldukça kısa süre sonra, 2011 senesinde sosyal medyanın önemini keşfederek Twitter mecrasını kullanmaya başladığı görülmektedir. Derneğin bu sayfadaki kurumsal bilgileri incelendiğinde web adresinin paylaşıldığı, bu anlamda Dernek ve çalışmaları hakkında daha derinlemesine bilgi sahibi olmak isteyenlere yönlendirme sağlandığı anlaşılmaktadır. Kadın hareketinin sembolü olan mor rengin üstüne yazılmış olan “HAYATIN İÇİNDEYİZ”, “Özgürlükten Vazgeçmeyiz” sloganlarının altında Derneğe ulaşmayı mümkün kılacak tüm sosyal medya (Facebook, Instagram, Twitter), mail ve web adresleri paylaşılmış, bu görünümün sol tarafına ise Derneğin amblemi/logosu yerleştirilmiştir. Derneğin amblemi mor bir daire içinde, ortada öldürülen kadınların fotoğraflarının çizimi ve onu çevreleyen kırmızı zeminde Derneğin isminin yazılı olduğu bir şekildedir. Derneğin Twitter hesabını açtığı tarihten Ekim 2017 tarihine kadarki paylaşım sayısı ile benzer fonksiyonu yerine getirmeye çalışan diğer sivil toplum örgütlerinin tweet sayısı kıyaslandığında (örneğin Kasım 2012’de Twitter’a katılan Mor Çatı bu tarihe kadar 1.769 paylaşım yapmıştır) dikkate değer bir fark görülmekte; bu veriler Derneğin

³⁶⁶Zarella, a.g.e., s.47,39.

kamuoyuna ulaşma konusunda sosyal medya mecrasına verdiği önemi gözler önüne sermektedir. Derneğin kadın hareketine destek veren sanatçı, politikacı, gazeteci ve diğer meslek gruplarından kişiler ve sivil toplum kuruluşlarından oluşan az sayıda hesabı takip ettiği, Derneği takip eden hesap sayısının (66 bin) ise benzerlerine oranla (Mor Çatı takipçi sayısı 20 bindir) yüksek olduğu görülmektedir. Derneğin mesajlarını güçlendirmek için görsellerin gücünden faydalandığı, adresin açıldığı günden bugüne kullandığı fotoğraf ve video sayısına bakılarak olduğu gibi tweetler incelendiğinde görsel kullanılmayan tweetin yok denecek kadar az olmasından da anlaşılmaktadır. (Tablo 3.2)

Kuruluşun Twitter Hesabının Genel Güncel Görünümü

Kaynak: <https://twitter.com/kadincinayeti>, (Erişim: 05 Kasım 2017)

Tablo.3.2. Kuruluşun Twitter Hesabının Genel Güncel Görünümü

STK Adı	Twitter Adresi	Hesap Açılış Tarihi	Web Adresi	Kurumsal Amblem, Logo	Tweet Sayısı	Takip Edilen Sayısı	Takipçi Sayısı	Beğeni Sayısı	Fotoğraf, Video
Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu	Kadın Cinayetleri @KadinCinayeti	Temmuz 2011	kadincinayetlerini durduracagiz.net		38 B	73	66,2 B	921	11,4 B

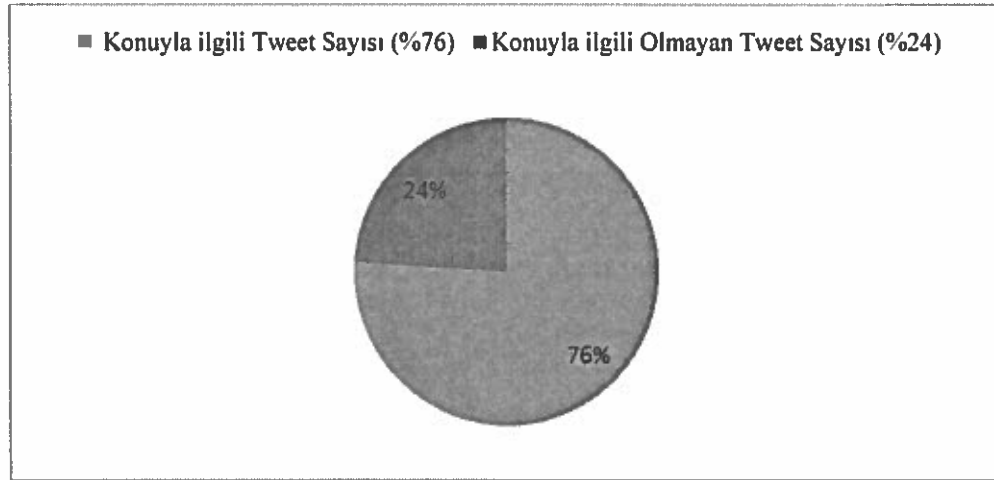
(Erişim: 05 Kasım 2017)

Cevabını aradığımız “Dernek misyonunu yerine getirmek amacıyla bir kitle iletişim aracı olarak söz konusu olay için Twitter mecrasını aktif olarak kullanmış mıdır?” sorusuna dair topladığımız verilerden şu sonuçlara ulaşılmıştır. Söz konusu yasa tasarısının Meclis’te kabul edildiği 17 Kasım 2016’dan Komisyon’a çekildiği 22 Kasım 2016’ya kadar Derneğin tweet hareketliliği incelendiğinde en fazla sayıda tweetin yasa tasarısının Meclis’te tekrar görüşüleceği 22 Kasım’da atıldığı görülmektedir. Tasarının kabul edildiği günün ertesi günü olan 18 Kasım ve tekrar görüşüleceği 22 Kasım’da Derneğin attığı tweetlerin tamamı bu konuyla ilgili hazırlanmış tweetlerden oluşurken, 17 Kasım hariç diğer günlerde de atılan tweetlerin yaklaşık %70’i konuyla ilgili tweetlerden oluşmaktadır. 17 Kasım’da konuyla ilgili tweet oranının %20 olması yasa tasarısının gece 21.00 gibi geç bir saatte bir paketin içinde Meclis’e sunulmasından kaynaklanmaktadır. Bu tarihler arasında konuyla ilgili atılan tweetlerin tüm tweetlere oranı dörtte üç gibi yüksek bir oran olarak görülmektedir. Bu bağlamda, Derneğin toplumu konu hakkında bilgilendirerek, önerenin tekrar görüşüleceği 22 Kasım’a kadar Twitter üzerinden bir kamuoyu oluşturmaya çalıştığı söylenebilecektir.

Tablo.3.3. Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu'nun İlgili Tarihlerde @KadınCinayeti Twitter Sayfasında Konuyla İlgili Tweet Sayısı

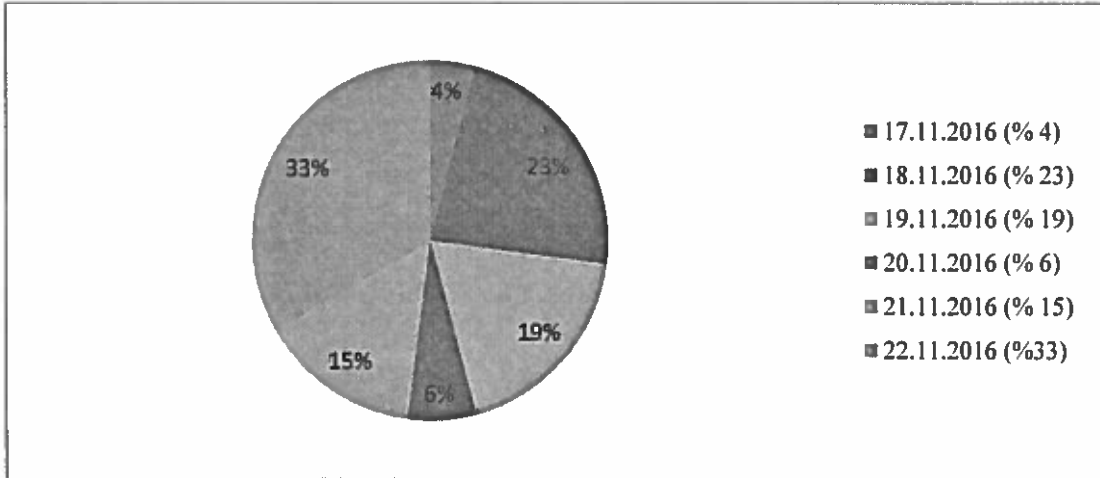
Tarih	@KadınCinayeti Tweet Sayısı	@KadınCinayeti Konuyla İlgili Tweet Sayısı		@KadınCinayeti Konuyla İlgili Olmayan Tweet Sayısı	
	N	n	%	n	%
17.11.2016	20	4	20.0	16	80.0
18.11.2016	22	22	100.0	-	0.0
19.11.2016	23	18	78.0	5	22.0
20.11.2016	8	6	75.0	2	25.0
21.11.2016	21	14	66.0	7	34.0
22.11.2016	31	31	100.0	-	-
G. Toplam	125	95	76.0	30	24.0

Grafik.3.1. İlgili Tarihlerde @KadınCinayeti Hesabının Konuyla İlgili Toplam Tweet Oranı

17-22 Kasım 2016 tarihlerinde @KadınCinayeti'nin yasa tasarısıyla ilgili attığı tweetlerin günlere göre yoğunluğu incelendiğinde, en fazla sayıda tweetin tasarının tekrar görüşüleceği 22 Kasım 2016'da atıldığı görülmektedir. Tasarının Meclis'ten geçirilmesine izin verilmeyeceğini ifade eden ve bunun için Meclis'e çağrı yaparak, baskı grubu oluşturmak amacıyla atılan bu tweetlerin içindeki oranı üçte birdir. Bundan sonra en fazla sayıda tweetin atıldığı ikinci gün tasarının Meclis'te kabul edildiği gecenin ertesi günü olan 18 Kasım 2016'dır. Bu tarihte konu hakkında farkındalık yaratmak ve kamuoyu oluşturmak için 22 tweet atıldığı görülmektedir. 19 Kasım 2016 tarihi, 18 tweetle sıralamada en fazla sayıda tweetin atıldığı üçüncü gündür. Kamuoyu oluşturmaya ve eyleme geçmeye yönelik mesajlara bu günde de devam edilmiştir.

Grafik.3.2. Derneğin @KadınCinayeti Twitter Sayfasında Yasa Tasarısıyla İlgili Tweetlerinin Sayısının Günlere Göre Oranı

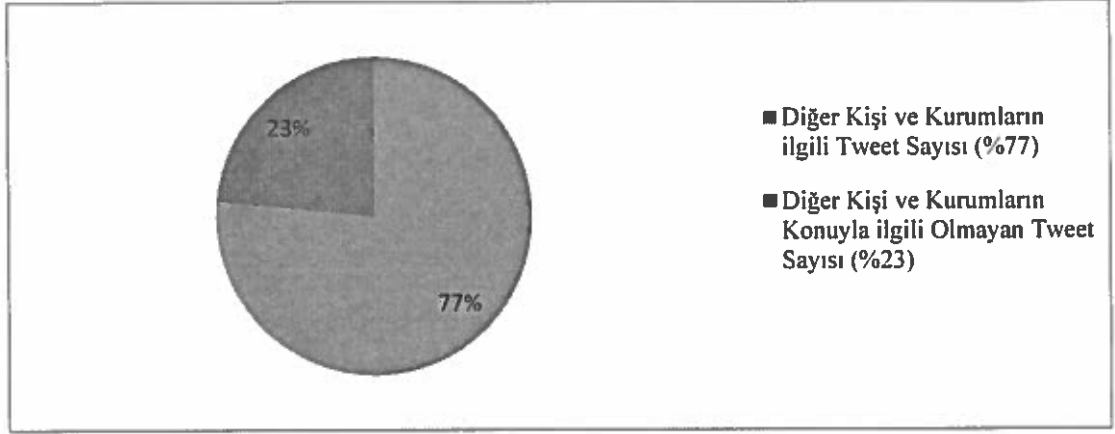
Halkla ilişkiler açısından önemli olan iki yönlülük, demokrasinin en önemli unsurları olan müzakere ve fikir alışverişini içermektedir. Bu nedenle, araştırmada konuyla ilgili Dernek dışındaki hesapların mesaj hareketliliği yanında, Derneğin mesajlarına geri bildirim sağlanıp sağlanmadığı, bunun oranı ve ne şekilde sağlandığı

konuları da incelenmiştir. Bu sonuçların sosyal medya mecrasının bir kamusal alan olarak ortaya çıkma iddiasıyla ilgili de bilgi verebileceği düşünülmüştür. Buna göre diğer kişi ve kurumların 17-22 Kasım 2016 tarihlerinde @KadınCinayeti twitter sayfasında konuyla ilgili olan ve olmayan tweet oranlarına bakıldığında, Dernek’le benzer şekilde 17 Kasım 2016 tarihi dışında tüm günlerde tweetlerin büyük ölçüde konuyla ilgili olduğu görülmektedir. Konuyla ilgili en fazla sayıda tweetin sırasıyla tasarının verildiği gecenin ertesi günü olan 18 Kasım 2016, tasarının tekrar görüşüleceği 22 Kasım 2016 ve tasarı görüşülmeden önceki gün olan 21 Kasım 2016’da atıldığı görülmektedir. Tasarının Meclis’ten geçmesinden sonraki gün (18 Kasım) Derneğin sayfasında günlük ortalamanın oldukça üstünde gerçekleşen tweet hareketliliği (konuyla ilgili 105 tweet atılması) ve konuyla ilgili atılan tweetlerin tüm tweetlerin dörtte üçünü oluşturması Derneğin kamuoyu yaratma çabasının karşılık bulduğunu gösterir niteliktedir.

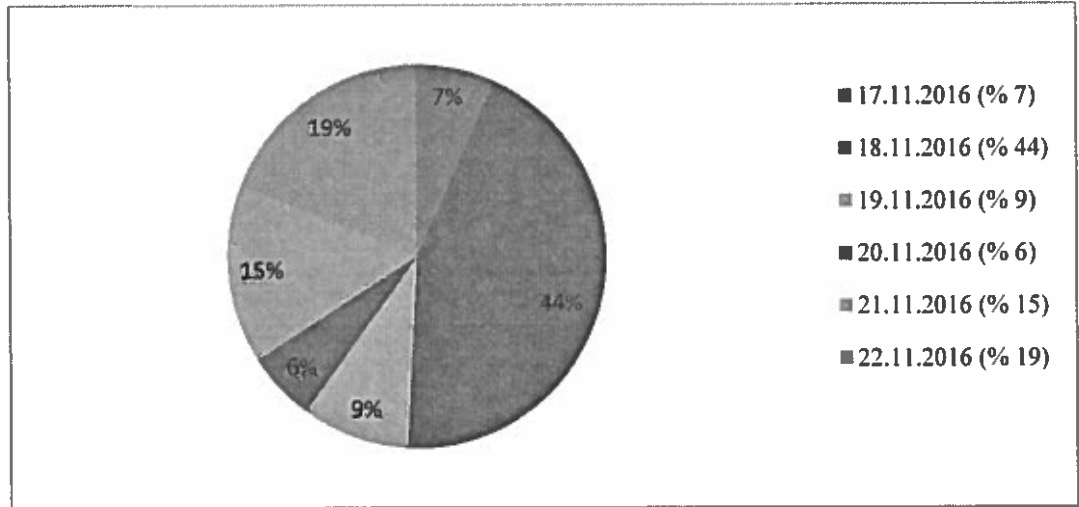
Tablo.3.4. Diğer Kişi ve Kurumların Bahsekonu Tarihlerde @KadınCinayeti Twitter Sayfasındaki Konuyla İlgili Tweet Sayısı

Tarih	DİĞER KİŞİ VE KURUMLARIN TWEET SAYISI	DİĞER KİŞİ VE KURUMLARIN KONUYLA İLGİLİ TWEET SAYISI		DİĞER KİŞİ VE KURUMLARIN KONUYLA İLGİLİ OLMAYAN TWEET SAYISI	
	N	n	%	n	%
17.11.2016	36	16	44.0	20	56.0
18.11.2016	121	105	87.0	16	13.0
19.11.2016	32	22	69.0	10	31.0
20.11.2016	21	14	67.0	7	33.0
21.11.2016	43	36	84.0	7	16.0
22.11.2016	58	45	78.0	13	22.0
G. Toplam	311	238	77.0	73	23.0

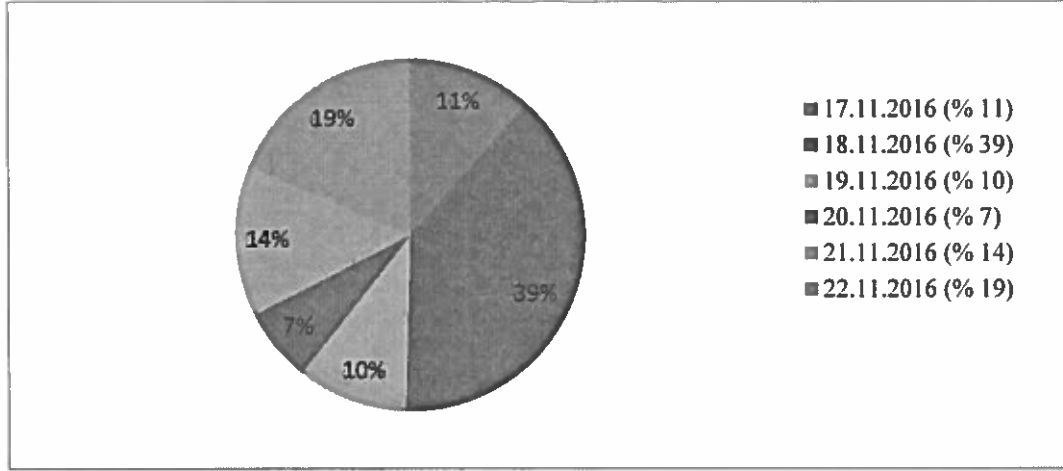
Grafik.3.3. Diğer Kişi ve Kurumların İlgili Tarihlerde @KadınCinayeti Twitter Sayfasında Konu Hakkında Attığı Toplam Tweet Oranı

Grafik.3.4. Diğer Kişi ve Kurumların Günlere Göre Konuyla İlgili Tweet Yoğunluğu Oranı

Grafik.3.5. Diğer Kişi ve Kurumların İlgili Tarihlerde Günlere Göre Toplam (Konuyla İlgili Olan/Olmayan) Tweet Oranı

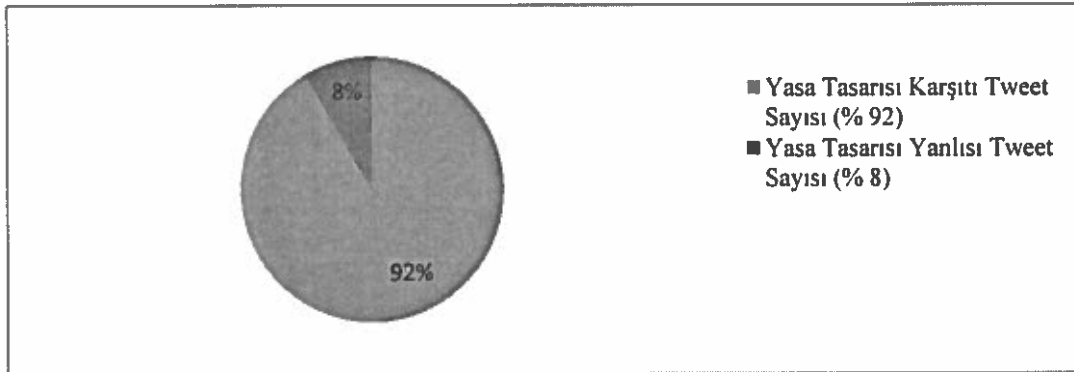

17-22 Kasım 2016'de @KadınCinayeti twitter sayfasında yasa tasarısı karşıtı ve yanlısı içeriğe sahip tweetlerin oranına bakıldığında Dernek tarafından atılan 95 tweet yanında diğer kişi ve kurumlar tarafından atılan 218 tasarı karşıtı tweetin olduğu görülmektedir. Diğer kişi ve kurumlar tarafından atılan yasa yanlısı 20 tweet, toplam 238 tweetin %8'i gibi küçük bir orana tekabül etmektedir. Tasarı karşıtı tweetlerin yoğunluğu açısından bakıldığında sırasıyla 18 Kasım, 22 Kasım ve 21 Kasım'da en fazla tasarı karşıtı tweetin atıldığı görülmektedir. Tasarının kabul edildiği günün ertesinde 97 tweetle tepkilerini dile getiren Dernek dışındaki kişi/kurumlara karşılık, tasarı yanlısı en fazla sayıda tweetin de (8 tweet) yine 18 Kasım'da atıldığı görülmektedir. Bundan yola çıkarak, tasarıya karşı çıkanların Derneğin twitter hesabını seslerini duyurmayı sağlayan bir kamusal alan olarak gördüklerini, hatta az da olsa tasarıyı destekleyenlerin de kendi fikirlerini bu mecrayı kullanarak aktarmaya çalıştıkları söylenebilir.

Tablo.3.5. İlgili Tarihlerde @KadınCinayeti Twitter Sayfasında Diğer Kişi ve Kurumlar Tarafından Atılan Yasa Tasarısı Karşıtı Tweet Sayısı

Tarih	Diğer Kişi ve Kurumların Yasa Yanlısı/Karşıtı Tweet Sayısı	Diğer Kişi ve Kurumların Yasa Tasarısı Karşıtı Tweet Sayısı		Diğer Kişi ve Kurumların Yasa Tasarısı Yanlısı Tweet Sayısı	
	N	N	%	n	%
17.11.2016	16	14	88.0	2	12.0
18.11.2016	105	97	93.0	8	7.0
19.11.2016	22	18	82.0	4	18.0
20.11.2016	14	13	93.0	1	7.0
21.11.2016	36	33	92.0	3	8.0
22.11.2016	45	43	96.0	2	4.0
G. Toplam	238	218	92.0	20	8.0

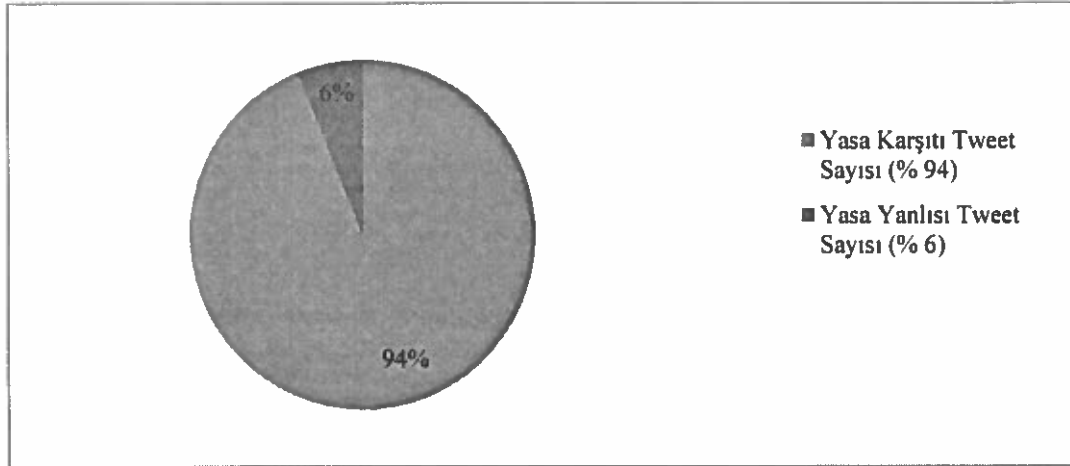
Grafik.3.6. İlgili tarihlerde @KadınCinayeti Twitter Sayfasında Diğer Kişi ve Kurumlar Tarafından Atılan Yasa Tasarısı Karşıtı Toplam Tweet Oranı

Tablo.3.6. İlgili Tarihlerde @KadınCinayeti Twitter Sayfasında Yasa Tasarısı Karşıtı ve Yanlısı Atılan Tweetlerin Toplam Sayısı

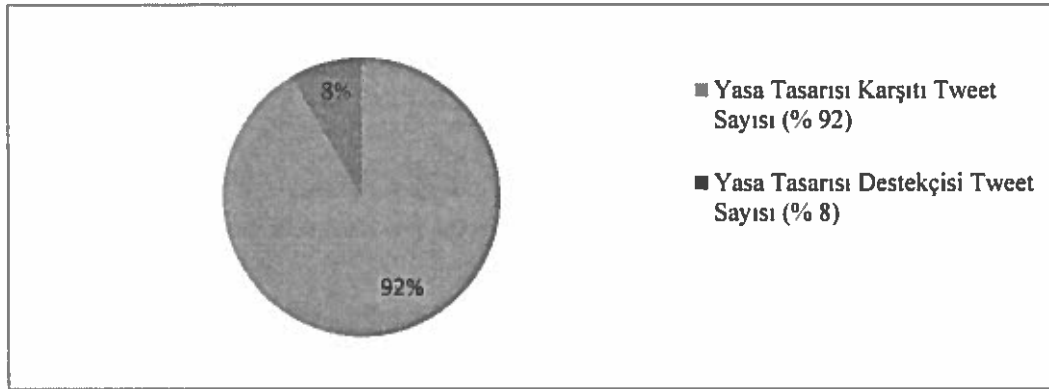
Tarih	Yasa Tasarısı Karşıtı/Yanlısı Tweet Sayısı	Yasa Tasarısı Karşıtı Tweet Sayısı				Yasa Tasarısı Yanlısı Tweet Sayısı (Diğer Kişi ve Kurumlar)	
		N	Diğer Kişi ve Kurumlar	@KadınCinayeti	n	%	n
17.11.2016	20	14	4	18	90.0	2	10.0
18.11.2016	127	97	22	119	94.0	8	6.0
19.11.2016	40	18	18	36	90.0	4	10.0
20.11.2016	20	13	6	19	95.0	1	5.0
21.11.2016	50	33	14	47	94.0	3	6.0
22.11.2016	76	43	31	74	97.0	2	3.0
G. Toplam	333	218	95	313	94.0	20	6.0

Grafik.3.7. İlgili Tarihlerde @KadınCinayeti Twitter Sayfasında Yasa Tasarısı Karşıtı Tweetlerin Toplam Oranı

@KadınCinayeti hesabının Twitter sayfasında diğer kişi ve kurumların attığı tweetlerin tasarı karşıtı veya destekçisi olması açısından incelenmesi sonucu, konuyla ilgili 17-22 Kasım 2016'da atılan 238 tweetin büyük oranda (%92) yasa tasarısına tepki gösteren tweetler olduğu görülmektedir.

Grafik.3.8. Diğer Kişi ve Kurumların Tweetlerinin Yasa Tasarısı Karşıtı/Yanlısı Olma Açısından Oranı

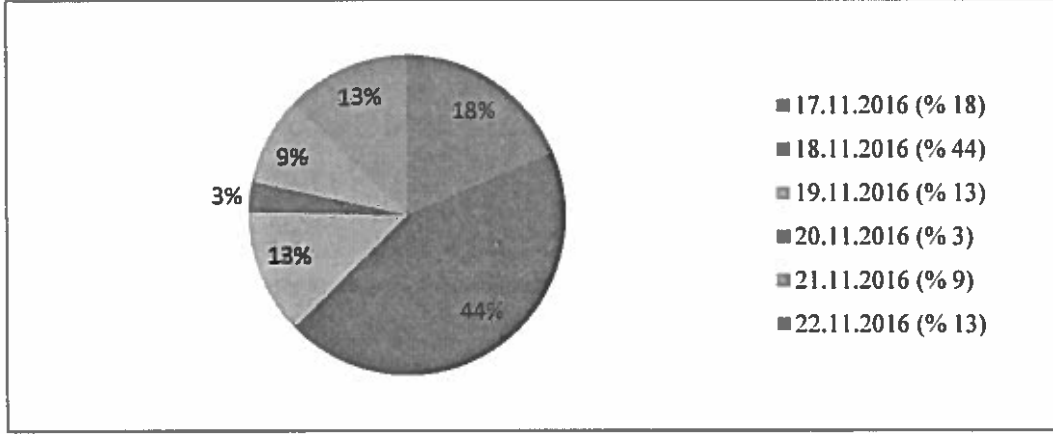
Tablo. 3.7. İlgili Tarihlerde @KadınCinayeti'nin Yasa Tasarısıyla İlgili Attığı Tweetlere Verilen Tepkiler

Tarih	Tweet Sayısı	Yanıt Sayısı	Retweet Sayısı	Beğeni Sayısı
17.11.2016	4	25	2.166	1.501
18.11.2016	22	59	2.272	2.216
19.11.2016	18	17	747	875
20.11.2016	6	4	216	283
21.11.2016	14	12	744	721
22.11.2016	31	17	1.601	1.932
G. Toplam	95	134	7.746	7.528

Derneğin yasa tasarısıyla ilgili attığı tweetlere diğer kişi ve kurumlar tarafından verilen yanıtların sayısının günlere yoğunluğu incelendiğinde toplam yanıtların yarıya yakınının tasarının kabul edildiği gecenin ertesi günü olan 18 Kasım 2016'da verildiği, ikinci sırada da tasarının verildiği gece olan 17 Kasım'ın geldiği görülmektedir. Bu oranları Derneğin yaratmaya çalıştığı farkındalığın kamuoyunda karşılık bulduğu şeklinde yorumlamak mümkündür. En düşük sayıda yanıt Derneğin

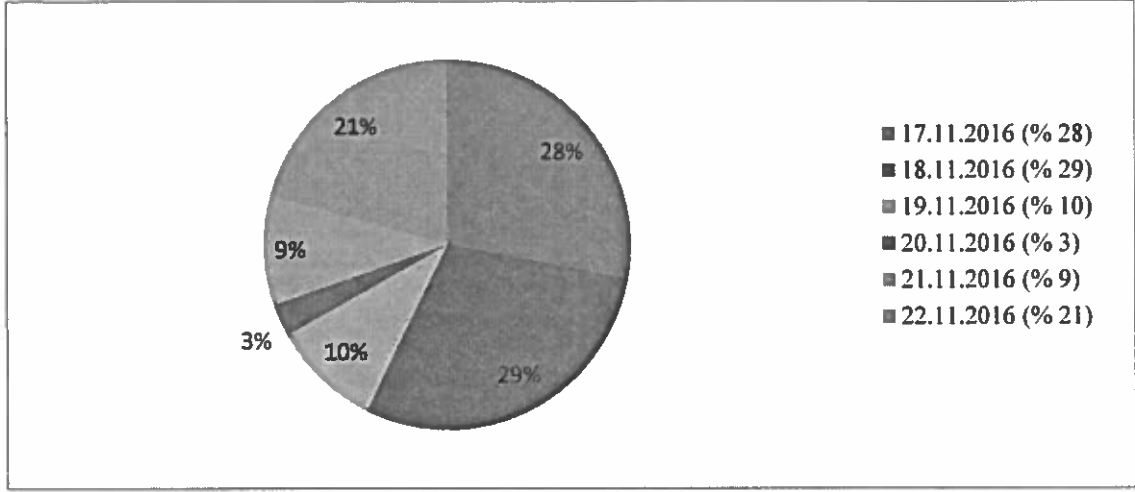
de en düşük sayıda tweeti attığı gün olan 20 Kasım 2016'da verilmiş (%3) tasarının tekrar görüşüleceği günün öncesi (%9) ve görüşüleceği gün (%13) Derneğin tweetlerinin artmasıyla tekrar yükselmiştir.

Grafik. 3.9.@KadınCinayeti'nin Yasa Tasarısıyla İlgili Attığı Tweetlere Verilen Yanıtların Günlere Göre Oranı

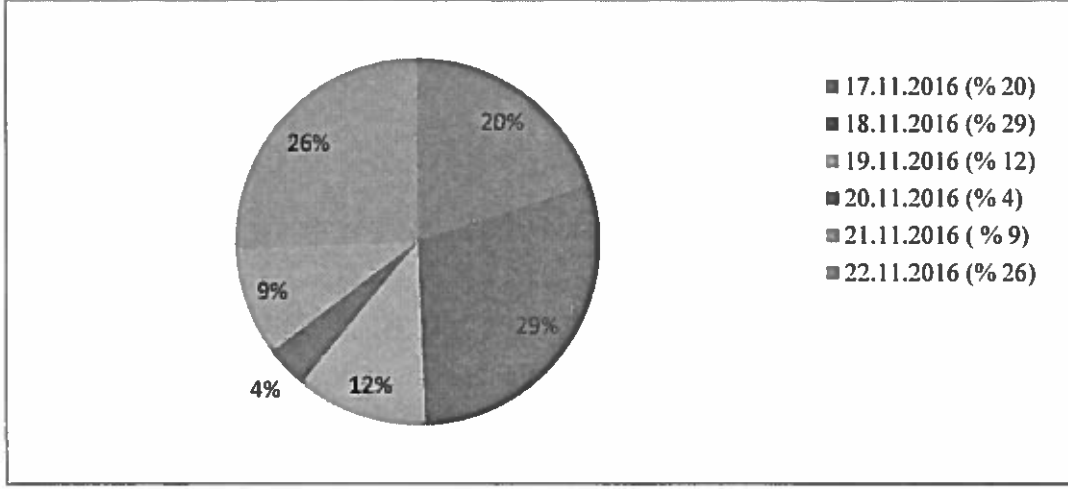
Derneğin attığı tweetlerin diğer kişi ve kurumlar tarafından retweet edilme oranlarının günlere göre yoğunluğu incelendiğinde, en yüksek retweet edilme oranının tasarının verildiği gecenin ertesi günü atılan 22 tweet için 2.272 tweetle (%29), ikinci olarak tasarının verildiği gece atılan 4 tweet için 2.166 tweetle (%28) ve üçüncü olarak tasarının tekrar görüşüleceği gün atılan 31 tweet için 1.601 tweetle (%21) gerçekleştiği görülmektedir. Bu üç gün için gerçekleşen 6.039 kez gibi yüksek bir retweet edilme oranı, Derneğin mesajlarının hedef kitlesi nezdinde dolaşıma sokularak yayıldığı ve böylece bu yeni kamusal alanda kamuoyu yarattığının açık göstergesi olarak okunabilir.

Grafik.3.10. @KadınCinayeti'nin Yasa Tasarısıyla İlgili Attığı Tweetlerin Günlere Göre Retweet Edilme Oranı

Derneğin yasa tasarısıyla ilgili attığı tweetlerin beğenilme sayısının günlere göre yoğunluğu incelendiğinde, en yüksek beğenilme oranlarının tasarının verildiği gecenin ertesi gün olan 18 Kasım 2016'da atılan 22 tweet için 2.216 beğeni (%29), ikinci olarak tasarının tekrar görüşüleceği gün olan 22 Kasım 2016'da atılan 31 tweet için 1.932 beğeni (%26) ve tasarının kabul edildiği gece olan 17 Kasım 2016'da atılan 4 tweet için 1.501 beğeni (%20) olarak gerçekleştiği görülmektedir. Derneğin bu üç günde attığı 57 tweet toplamda 5.649 beğeni almıştır. Twitter'in beğeni özelliğinin bir görüşün paylaşılması şeklinde bir karşılığı olduğu düşünüldüğünde Derneğin mesajlarına verilen desteğin bu şekilde paylaşılarak konu hakkında farkındalık yaratma, mesajların yayılması ve davranışların motive edilmesi amaçlarına katkı sağladığı düşünülebilir.

Grafik. 3.11. @KadınCinayeti'nin Yasa Tasarısıyla İlgili Attığı Tweetlerin Günlere Göre Beğenilme Oranı

Derneğin 17-22 Kasım 2016 tarihleri arasında konuyla ilgili attığı tweetler, en fazla yanıt alan, en fazla sayıda retweet edilen ve en fazla beğeni alan tweet açısından incelendiğinde, tüm bu kategorilerde ilk sırada olan tweetin Derneğin olayın ortaya çıktığı gece attığı ilk tweet olduğu görülmektedir. “AKP'nin oldu bittiyle geçirmeye çalıştığı önerge kabul edilemez.” şeklinde bir mesajın ve #ÇocukİstismarcılarınıAklamayacağız, #AKPçocuklardanEliniÇek şeklindeki iki hashtagin bulunduğu tweet 22 yanıt, 1504 retweet edilme ve 963 beğeni ile en yüksek ilgiyi görmüştür. Derneğin yasa tasarısının 17 Kasım gece saatlerinde kabul edilmesi sonrası ilk saatlerde attığı bu tweetin, sonraki günlerde oldukça büyük tepki çeken bu önergenin ilk anlarda öğrenilerek sosyal medyada dolaşıma sokulmasına büyük katkı yaptığı görülmektedir.

Tablo. 3.8. İlgili Tarihlerde @KadınCinayeti'nin Yasa Tasarısıyla İlgili Tweetlerinin En Fazla Yanıt Alma, Retweet Edilme ve Beğenilmesine Değerlendirilmesi

Konu	Tweet	Tarih/Kaçıncı Tweet	Oran
En Fazla Yanıt Alan Tweet	AKP'nin oldu bittiyle geçirmeye çalıştığı önerge kabul edilemez. <u>#ÇocukİstismarcılarınıAklamayacağız</u> , <u>#AKPçocuklardanEliniÇek</u>	17.11.2016/1.Tweet	22
En Fazla Retweet Edilen Tweet	AKP'nin oldu bittiyle geçirmeye çalıştığı önerge kabul edilemez. <u>#ÇocukİstismarcılarınıAklamayacağız</u> , <u>#AKPçocuklardanEliniÇek</u>	17.11.2016/1.Tweet	1.504
En Fazla Beğeni Alan Tweet	AKP'nin oldu bittiyle geçirmeye çalıştığı önerge kabul edilemez. <u>#ÇocukİstismarcılarınıAklamayacağız</u> , <u>#AKPçocuklardanEliniÇek</u>	17.11.2016/1.Tweet	963

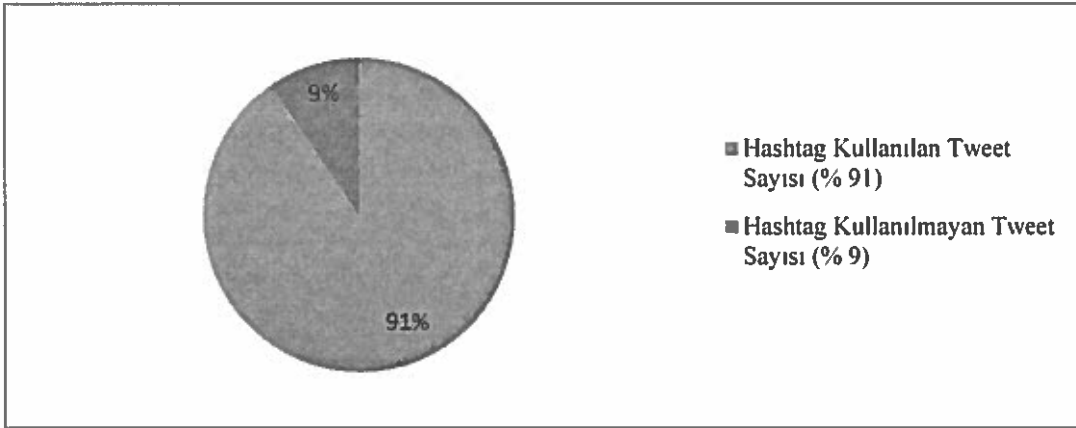
Söz konusu süreçte Derneğin mesajlarını düzenlerken Twitter'ın hangi özelliklerini hedef kitleleriyle iletişim kurmak amacıyla ne şekilde kullandığını ve bu hedef kitle/kitlelerin kimler olduğunu tespit etmenin, bu yeni mecradaki iletişim pratiklerinin özelliklerini ortaya çıkartmak açısından önemli olduğu düşünülmüştür. Bu konuda toplanan veriler şöyle özetlenebilir: Sayı işaretinden (#) sonra gelen kelime ile düşünceleri ve konuşmaları birbirine bağlı fikirlere ve tartışmalara bağlamak için kullanılan hashtag özelliği, Twitter'da o etiketi gerçek zamanlı olarak kullanan tüm konuşmalara katılma ve görme imkânını vermektedir. Hashtaglar bu olayda olduğu gibi birçok sosyal medya kampanyası, siyasi etkinlik, haber ve konu hakkında kullanılıp, trending topic özelliğiyle Twitter mecrasının gündemi oluşturmasına vesile olmaktadır. Bu bağlamda 17-22 Kasım 2017 tarihleri arasında Dernek tarafından konuyla ilgili 104 kez, diğer kişi ve kurumlar tarafından 123 kez, toplam 227 kez hashtag kullanılarak konu sosyal medyada konuşulanlar gündemine sokulmuş ve tartışılmıştır.

Tablo. 3.9. İlgili Tarihlerde @Kadın Cinayeti Hesabında Konuyla İlgili Referans Verilen Hashtagler ve Kullanılma Sayıları

No	Hashtagler	@Kadın Cinayeti Tarafından Kullanılma Sayısı	Diğer kişi ya da kurumlar tarafından kullanılma sayısı	Toplam
1	#ÇocukİstismarcılarınıAklatmayacağız	37	14	51
2	#TecavüzMeşrulaştırılamaz	7	40	47
3	#GeriÇekmekYetmezİptalEdilsin	14	15	29
4	#TBMMTecavüzüAklama	18	10	28
5	#TeslimOlmayanlarKartalda	10	2	12
6	#TecavüzYasası	3	5	8
7	#MeclisTecavüzüAklatma	3	4	7
8	#AKPÇocuklardanEliniÇek	4	1	5
9	# çocukbuçocuk	-	5	5
10	#TeslimOlmayacağız	3	-	3
11	#ŞirinPayzınKovulsun	-	2	2
12	#AKPninTecavüzYasası	1	2	3
13	#20KasımDünyaÇocukHaklarıGünü	1	1	2
14	#ÇocukTecavüzcüleriniAklatmayacağız	1	-	1
15	#tecavüzcüdenkocaolmaz	-	1	1
16	#TecavüzcülerAklanamaz	1	-	1
17	#Tecavüzler	-	1	1
18	#Mecliste	-	1	1
19	#TecavüzYasasınıGeriÇek	-	1	1
20	#AKP	-	1	1
21	#CinselTacizYasası	-	1	1
22	#direnedirenekazanacağız	-	1	1
23	#OYasaGeriÇekilecek	1	-	1
24	#TürkKadınıAyagaKalk	-	1	1
25	#kadın	-	1	1
26	#TekHedefBüyükTürkiye	-	1	1
27	#insanlık	-	1	1
28	#kadınlar	-	1	1
29	#Turkey	-	1	1
30	#istanbul	-	1	1
31	#konya	-	1	1
32	#eskişehir	-	1	1
33	#çanakkale	-	1	1
34	#CM	-	1	1
35	#25Kasım	-	2	2
36	#yaralayamazsınız	-	1	1
37	#çocuklariçin	-	1	1
G.Toplam		104	123	227

@KadınCinayeti Twitter sayfasında söz konusu tarihler arasında atılan toplam 95 tweetin sadece 9 tanesinde hashtag kullanılmadığı, mesajlara büyük oranda (%91) hashtaglerin eşlik ettiği görülmektedir. Hashtag kullanımının, hesabın kendi takipçileri dışında diğer Twitter kullanıcılarına ulaşma çabası olarak değerlendirilmesi durumunda, Derneğin, mesajlarını yine sosyal medyanın güçlü bir özelliğiyle daha geniş kitlelere yayma amacı güttüğü düşünülebilir.

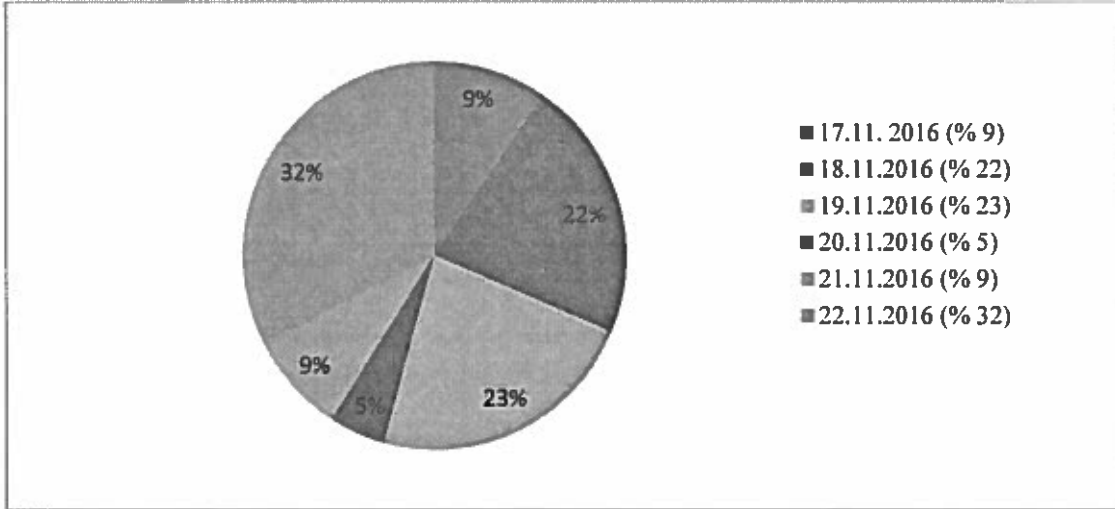
Grafik.3.12. @KadınCinayeti Hesabı Tarafından Atılan Tweetlerde Hashtag Kullanılma Oranı

Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu'nun 17-22 Kasım 2017 tarihleri arasında yasa tasarısına karşı çıkan mesajlarını güçlendirmek ve kamuoyunda ve sosyal medya mecrasında tartışılmasını sağlamak için kullandığı hashtaglerin günlere göre oranına bakıldığında yoğunluğun 2.,3.,ve 6. günlerde (toplamda %77) toplandığı görülmektedir. En fazla sayıda hashtag kullanılan günlerin sırasıyla tasarının tekrar görüşüleceği 22 Kasım, ikinci olarak 19 Kasım, üçüncü olarak tasarının verildiği gecenin ertesi günü olan 18 Kasım olduğu görülmektedir.

Tablo.3.10. @Kadın Cinayeti Tarafından Kullanılan Hashtaglerin Günlere Göre Dağılımı

Hashtag	Tarih						G.Toplam 6 Gün
	17.11.	18.11.	19.11.	20.11.	21.11.	22.11.	
#CocukİstismarcılarınıAklatmayacağız	4	20	8	2	3	-	37
#AKPçocuklardanEliniÇek	4	-	-	-	-	-	4
#TecavüzMeşrulaştırılamaz	2	2	3	-	-	-	7
#CocukTecavüzcüleriniAklatmayacağız	-	1	-	-	-	-	1
#TecavüzcülerAklanamaz	-	-	1	-	-	-	1
#TeslimOlmayacağız	-	-	3	-	-	-	3
#AKPninTecavüzYasası	-	-	1	-	-	-	1
#TeslimOlmayanlarKartalda	-	-	8	2	-	-	10
#20KasımDünyaCocukHaklarıGünü	-	-	-	1	-	-	1
#TecavüzYasası	-	-	-	-	3	-	3
#MeclisTecavüzüAklatma	-	-	-	-	3	-	3
#TBMMTecavüzüAklama	-	-	-	-	-	18	18
#OYasaGeriÇekilecek	-	-	-	-	-	1	1
#GeriÇekmekYetmezİptalEdilsin	-	-	-	-	-	14	14
Toplam 14 Hashtag	10	23	24	5	9	33	104

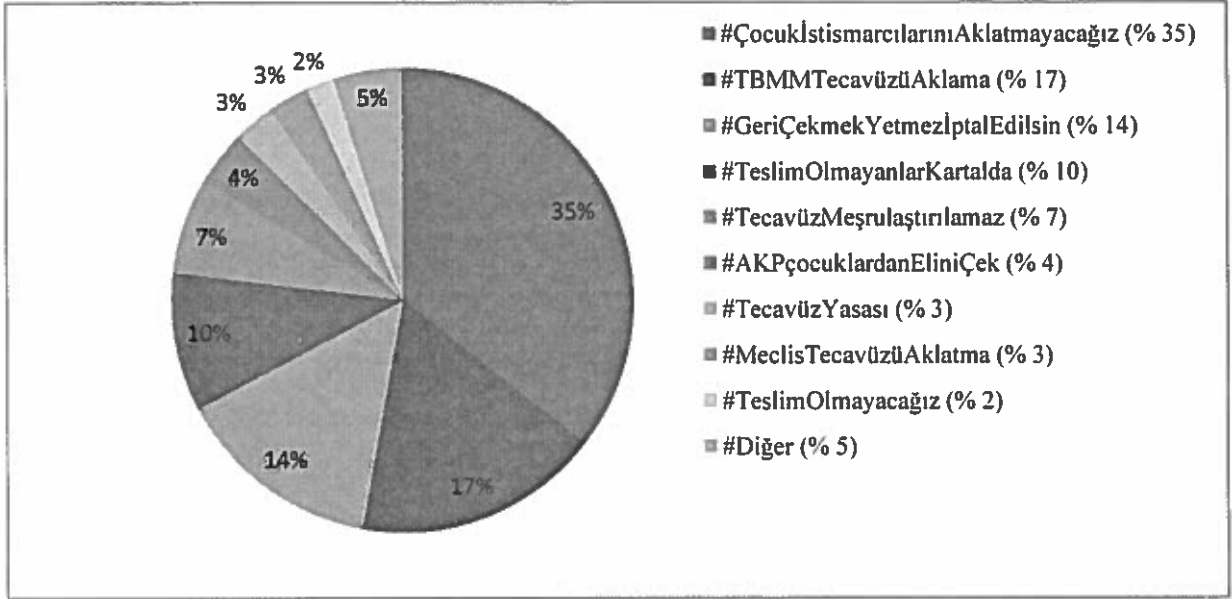
Grafik.3.13. @Kadın Cinayeti Tarafından Kullanılan Hashtaglerin Günlere Göre Oranı

Derneğin söz konusu tarihlerde kullandığı hashtaglerin kullanım sayılarına göre yoğunluğu incelendiğinde, kullanılan 104 hashtagin üçte bir gibi yüksek bir oranını (%35) yasa tasarısını çocuk istismarcılarının lehine gören, bundan iktidar partisini sorumlu tutan ve önergeye karşı durulacağı mesajını veren #ÇocukİstismarcılarınıAklamayacağız hashtaginin oluşturduğu görülmektedir. İkinci sırada, tasarıyı tecavüzün aklanması olarak görürken mesajın düzenlenmesinde iktidar partisine vurgu yapan ve Meclis üzerinde baskı kurarak tasarının geçmesinin önlenmesi gerektiği mesajı veren #TBMMTecavüzüAklama (%17) hashtagi gelmektedir. Üçüncü sırada tasarının Komisyon'a çekilmesinden sonra kullanılan ve tasarının tamamıyla ortadan kaldırılması gerektiği mesajı veren GeriÇekmekYetmezİptalEdilsin hashtagi (%14), dördüncü olarak tasarının iptalini sağlamak için eyleme çağıran TeslimOlmayanlarKartalda (%10) hashtagi, beşinci sırada ise önergeyi tecavüzün yasayla meşrulaştırılması şeklinde değerlendirip, bunun kabul edilmeyeceği mesajı veren #TecavüzMeşrulaştırılmaz (%7) hashtagi kullanılmıştır. Bu anlamda bu süreçte sosyal medyanın hashtagler aracılığıyla da Dernek tarafından farkındalık yaratmak, mesajları yaymak ve davranışları motive etmek amacıyla kullanıldığı görülmektedir.

Tablo.3.11. Hashtaglerin En Fazla Kullanılma Oranlarına Göre Sıralaması

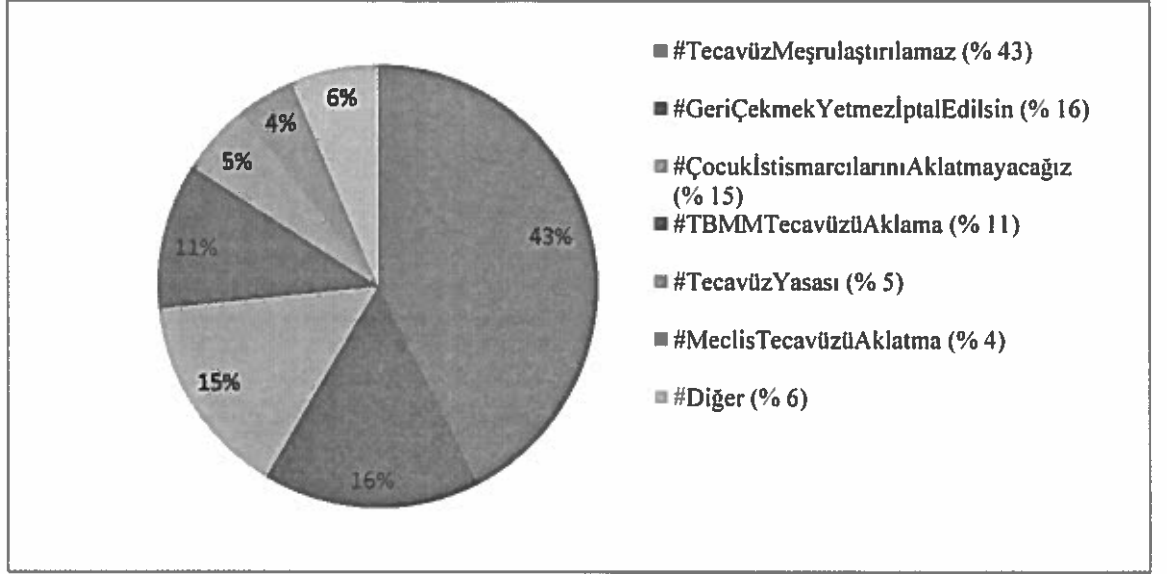
Toplam 14 Hashtag	Tarih						G.Toplam 6 Gün
	17.11	18.11	19.11	20.11	21.11	22.11	
#ÇocukİstismarcılarınıAklamayacağız	4	20	8	2	3	-	37
#TBMMTecavüzüAklama	-	-	-	-	-	18	18
#GeriÇekmekYetmezİptalEdilsin	-	-	-	-	-	14	14
#TeslimOlmayanlarKartalda	-	-	8	2	-	-	10
#TecavüzMeşrulaştırılmaz	2	2	3	-	-	-	7
#AKPçocuklardanEliniÇek	4	-	-	-	-	-	4
#TecavüzYasası	-	-	-	-	3	-	3
#MeclisTecavüzüAklama	-	-	-	-	3	-	3
#TeslimOlmayacağız	-	-	3	-	-	-	3
#Diğer	-	1	2	1	-	1	5
	10	23	24	5	9	33	104

Grafik. 3.14. Hashtaglerin En Fazla Kullanılma Oranlarına Göre Sıralaması

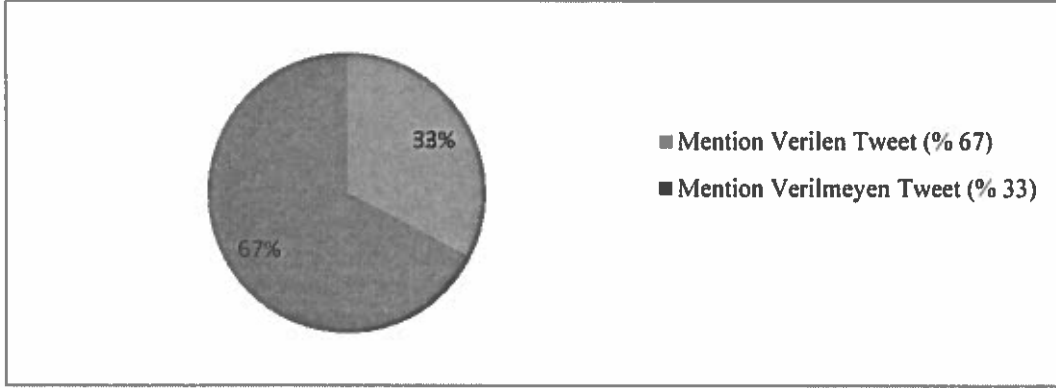
Derneğin Twitter sayfasında kullandığı hashtagler yine diğer kullanıcıların attığı tweetlerdeki hashtaglerin kullanım oranıyla kıyaslandığında, diğer kişi ve kurumların toplam hashtaglerin yarıya yakın bir oranının Derneğin %7'lik küçük bir oranda kullandığı #TecavüzMeşrulaştırılmaz hashtaginde yoğunlaştığı görülmektedir. Bundan sonra gelen sırasıyla #ÇocukİstismarcılarınıAklatmayacağız, #TBMMTecavüzüAklama ve #GeriÇekmekYetmezİptalEdilsin hashtaglerinin toplam oranı (%16, %15, %11) bu hashtagin kullanım oranına denk gelmektedir.

Grafik. 3.15. @KadınCinayeti Tarafından Kullanılan Hashtaglerin Diğer Hesaplar Tarafından Kullanılma Oranları

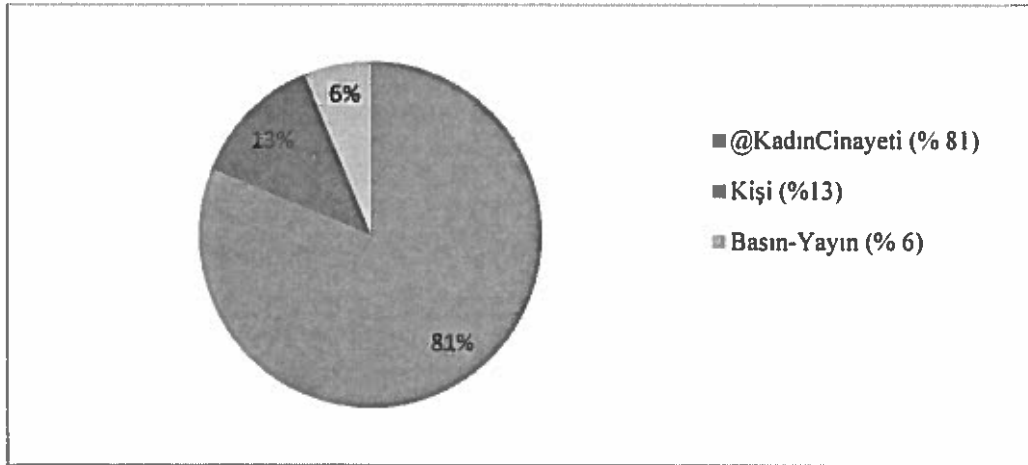

Twitter'ın mention özelliği sayesinde @kullanıcıadı yazılarak bu kullanıcıdan bahsedilmesi, o kullanıcının bir tweetine yanıt verilmesi mümkün olmaktadır. Derneğin 17-22 Kasım 2016 tarihleri arasında twitter sayfasında attığı tweetlerde mention kullanılma oranı incelendiğinde atılan tweetlerin 1/3'ünde mention kullanıldığı, ancak yine bu mentionların %81'inin Derneğin kullanıcı adı (@KadınCinayeti) olduğu görülmektedir. Dernek büyük oranda daha önce kendi attığı tweetlere referans vererek ve böylece daha önceki tweetlerle bağlantı kurarak yeni tweetlerini düzenlemiştir. Kişi hesapları mentionlarının ise büyük oranda Derneğin üst düzey yöneticilerinin hesaplarıdır. Böylece Derneğin hedef kitlesiyle iletişimi büyük oranda kendi takipçileri, sayfayı ziyaret edenler ve hashtagler yoluyla kurmaya çalıştığı sonucuna varılabilecektir.

Grafik.3.16. @KadınCinayeti Hesabı Tarafından Atılan Tweetlerde Mention Verilme Oranı

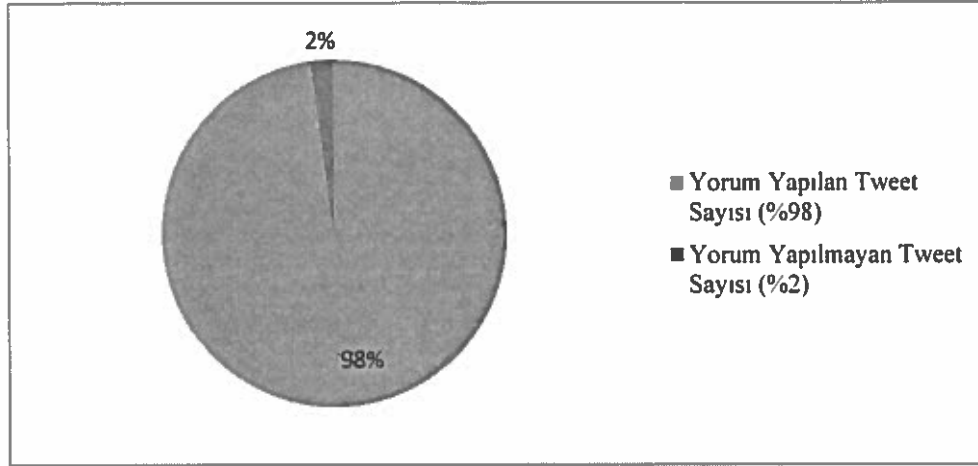

Grafik.3.17. @KadınCinayeti Hesabı Tarafından Atılan Tweetlerde Yanıtlanan ve/veya Referans Verilen Mentionların Hesap Sahiplerinin Kimliğine Göre Oranı

Derneğin attığı tweetlerin mesajların düzenlenmesi açısından incelendiğinde atılan 95 tweetin neredeyse yok denecek kadar az bir kısmında (%2) yoruma yer verilmediği görülmektedir. Mesajların kimi zaman yasa tasarısının ne ifade ettiği ve sonuçları, kimi zaman buna karşı sergilenecek kararlı duruş ve tavizsizlik, kimi zaman da eyleme geçmeyi içeren güçlü ifadelerle desteklendiği görülmektedir.

Grafik.3.18. @KadınCinayeti Hesabı Tarafından Atılan Tweetlerde Yorum Yapılan Tweet Oranı

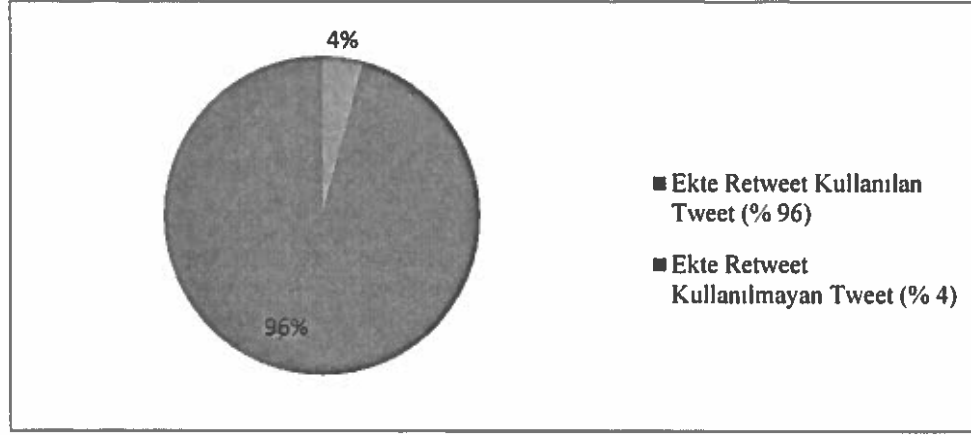
Derneğin attığı tweetlerde mesajların düzenlenmesinde görsel kullanım eğilimi incelendiğinde, atılan tweetlerin tümünde mesajın güçlendirilmesi için görsellerden faydalandığı görülmektedir.

Tablo.3.12. @KadınCinayeti Hesabı Tarafından Atılan Tweetlerde Görsel Kullanılma Oranı

Konu	Sayı
Görsel Ek Kullanılan Tweet	95
Görsel Ek Kullanılmayan Tweet	-
Toplam	95

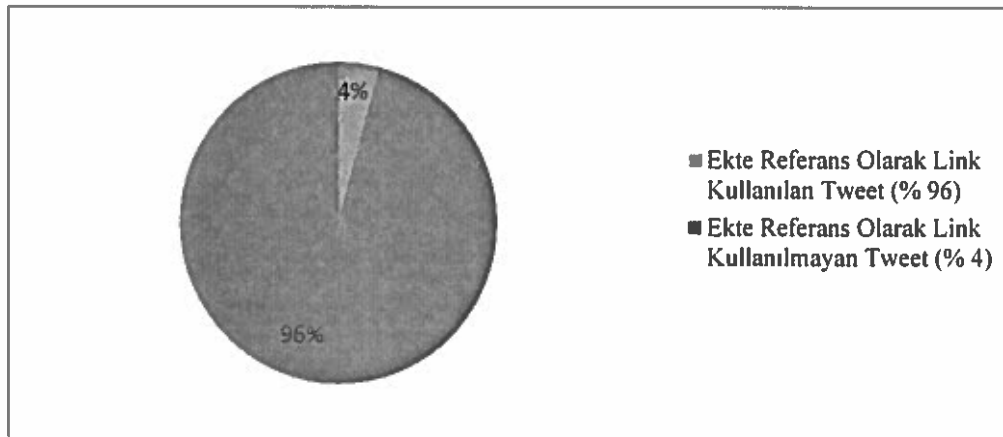
Retweet etme özelliği aktarılmak istenen bir tweetin paylaşılması sayesinde bir başka kullanıcının tweetini kendi takipçilerine görünür kılmak anlamına gelmektedir. Derneğin başka hesapların tweetlerini retweet etme özelliği açısından bu 6 gündeki performansı incelendiğinde, atılan tweetlerin çok az kısmında (%4) başka kullanıcıların tweetlerinin retweet edildiği görülmektedir. Bu sonuçtan da yine Derneğin kendi mesajlarını düzenlemeyi ve yaymayı tercih ettiği sonucu çıkarılabilir.

Grafik.3.19. @KadınCinayeti Hesabı Tarafından Atılan Tweetlerde Ekte Retweet Kullanma/Oranı

Bağlantılar sayesinde birçok sayfayı birbirleriyle ilişkili hale getirmeyi mümkün kılan link verme özelliğinin Dernek tarafından yasa tasarısı karştı düzenlenen mesajlarda kullanılma oranına bakıldığında derneğin düzenlediği mesajların yok denecek kadar az bir miktarında (%4) link verildiği görülmektedir. Atılan 95 tweetin 4'ünde kullanılan linklerin yasa tasarısı ve sonuçları hakkında bilgi veren uzman görüşü veya Derneğin konu hakkında yaptığı çalışmaları ulusal ve uluslararası medyadaki haber linkleri olduğu görülmektedir.

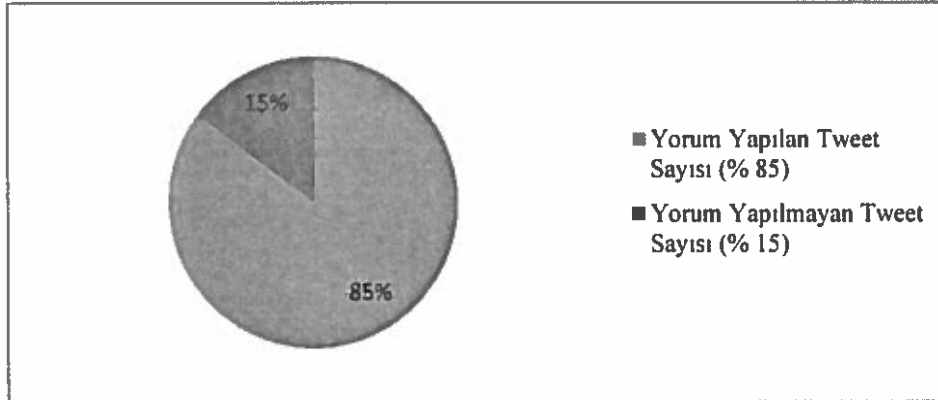
Grafik.3.20. @KadınCinayeti Hesabı Tarafından Atılan Tweetlerde Ekte Referans Olarak Link Verilme Oranı

Derneğin yanı sıra bu süreçte diğer kişi ve kurumların da konuyla ilgili görüş, öneri ve tepkilerini dile getirmek için Derneğin Twitter hesabını yoğun olarak kullandıkları görülmektedir. Konu hakkında fikir beyan edenlerin büyük çoğunluğunun tasarı karşıtı olduğu görülmektedir. Bu tweetlerde mesajlar düzenlenirken Twitter'ın hangi özelliklerinin kullanıldığı, bunların ne oranda kullanıldığı ve bunlardan yola çıkarak bu tweetlerin hedeflediği kişi ya da kurumların kimler olduğunun tespiti, iletişim sürecinin özelliklerini ortaya çıkarması açısından önemli görülmüştür. Bu açıdan yapılan incelemelerde aşağıdaki verilere ulaşılmıştır:

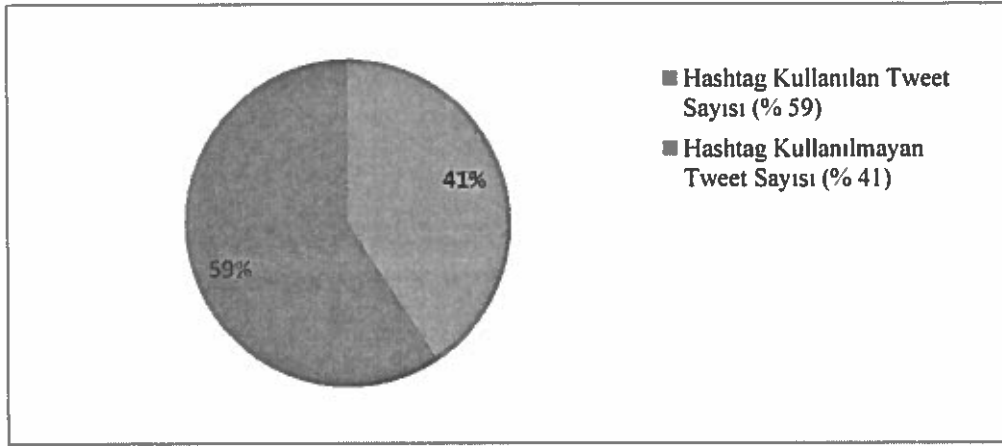
@KadınCinayeti Twitter sayfasında diğer kişi ve kurumların kullanıcı hesapları tarafından atılan tweetler mesajların düzenlenmesi açısından incelendiğinde atılan tweetlerin büyük kısmında(%85) yorumun yer aldığı görülmektedir. Bu mesajlarda yasa tasarısı teklifini verenlere ve iktidara yönelik tepki, bu tasarının geçişinin önlenmesine ve eylemin örgütlenmesine yönelik çağrılarının olduğu görülmektedir.

Grafik.3.21. Diğer Kişi ve Kurumların Tweetlerinde Yorum Yapılma Oranı

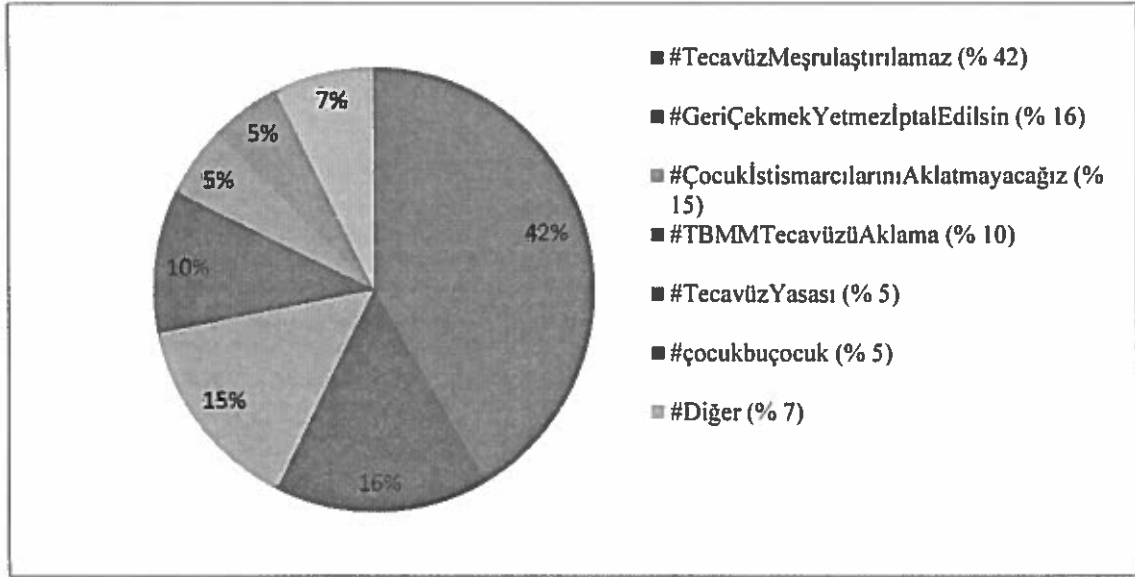
Twitter'da o etikeri gerçek zamanlı olarak kullanan tüm konuşmalara katılma ve görme olanağı veren hashtag özelliğinin, Derneğin Twitter sayfasında söz konusu tarihlerde diğer kullanıcılar tarafından konuyla ilgili kullanılma oranı incelendiğinde, toplam 238 tweetin %41'inde hashtag kullanıldığı görülmektedir.

Grafik.3.22. Diğer Kişi ve Kurumların Tweetlerinde Hashtag Kullanılma Oranı

Diğer kullanıcıların 17-22 Kasım 2017 tarihlerinde attığı tweetlerde kullanılan toplam hashtaglerin yarıya yakın bir oranının yasa tasarısının tecavüzün yasayla meşrulaştırılması olarak görüldüğü ve bunun olamayacağını bildiren #TecavzMeşrulaştırılmaz hashtaginde yoğunlaştığı görülmektedir. Bundan sonra sırasıyla birbirine yakın oranlara sahip olan #ocukİstismarcılarınıAklatmayacağız, #TBMMTecavzAklama ve #GeriekmekYetmezİptalEdilsin hashtaglerinin (%16, %15, %10) geldiği görülmektedir.

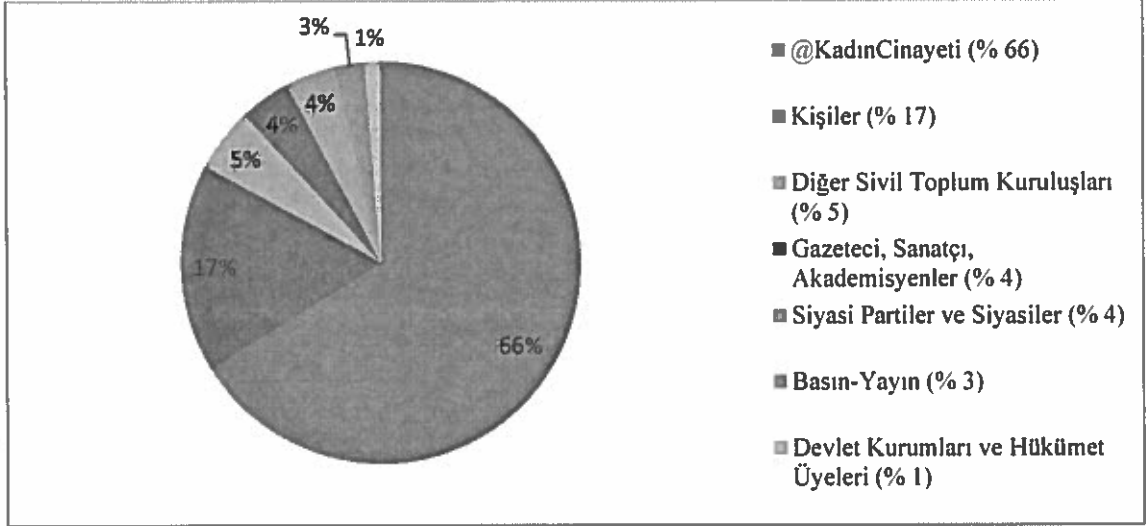
Grafik.3.23. Diğer Kişi ve Kurumların Tweetlerinde Kullanılan Hashtaglerin Oranları

@kullanıcıadı yazılarak bu kullanıcıdan bahsedilmesi, o kullanıcının bir tweetine yanıt verilmesini mümkün kılan mention özelliğinin yasa tasarısıyla ilgili tweetlerde Dernek dışındaki kullanıcıların tweetlerindeki kullanımı incelendiğinde en yüksek oranın (toplam mentionların yarısı kadar) Derneğin sayfasındaki hareketlerin incelenmesi sebebiyle @KadınCinayeti hesabının mention edildiği görülmektedir. Toplam 238 tweetin tamamında yer alan 486 “mention”da tweet sayısı kadar @KadınCinayeti hesabı görülmektedir. Bununla birlikte, söz konusu tweetlerin Derneğin sayfasında yer alması nedeniyle Derneğin kullanıcı adının en yüksek sayıda görünür olmasının göz ardı edilmesi durumunda, en fazla sayıda (% 17) mention verilen hesapların kişilerin adına açılmış ve bu hassasiyeti paylaşan kişiler olduğu görülmektedir. Ayrı bir kategori halinde incelenen gazeteciler, sanatçılar ve akademisyenlerin oranının da (%4) kişiler kategorisinin içine eklenmesi durumunda ortalama % 21’lik bir oran elde edilmektedir. Bireylerin ardından %5 ve %4’lük oranlarla sivil toplum ve siyasi parti/siyasiler yer alırken, %3’lük küçük oranda basın-yayının yer aldığı görülmektedir. Devlet kurumları ve hükümet üyelerinin kullanıcı hesapları ise 486 mentionun sadece 9’unu (%1) oluşturmaktadır. Bu oranlar sosyal medyada örgütlenen bu kişilerin, kurumsal yapılardan ve devletten çok

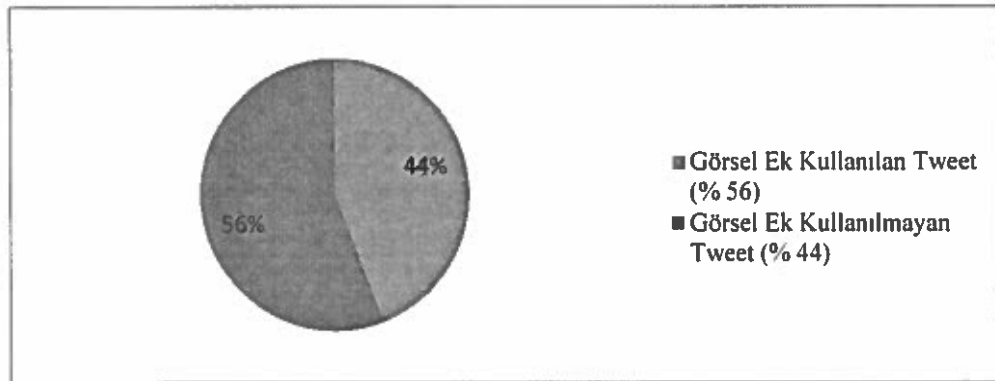
bireylerin aktivist faaliyetlerine güvendikleri, onlara seslerini duyurmaya çalışarak eyleme geçmelerini sağlamaya çalıştıkları şeklinde yorumlanabilir.

Grafik.3.24. Diğer Kişi ve Kurumların Tweetlerinde Yanıtlanan ve Referans Verilen Mentionların Hesap Sahiplerinin Kimliğinin Dağılımı

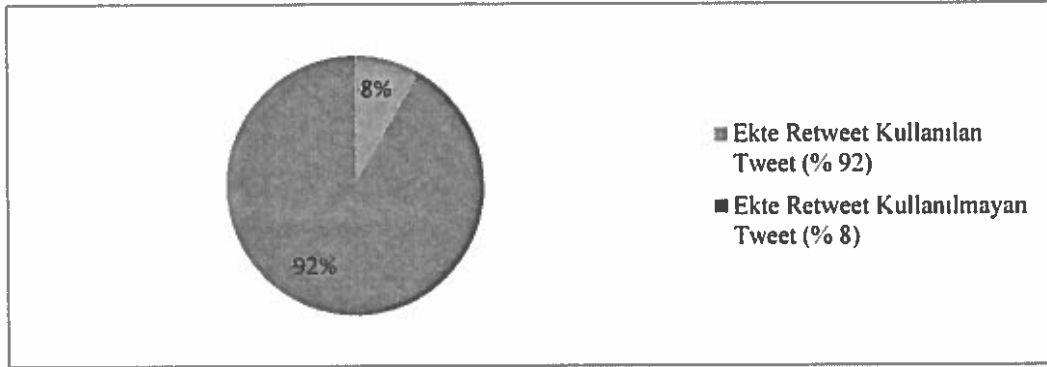
Derneğin dışındaki kullanıcıların tweetlerinde görsellerden faydalanma oranları incelendiğinde atılan tweetlerin yaklaşık yarısında mesajın anlamını güçlendirmek için görsel bir ek kullanıldığı görülmektedir.

Grafik.3.25. Diğer Kişi ve Kurumların Tweetlerinde Görsel Kullanılma Oranı

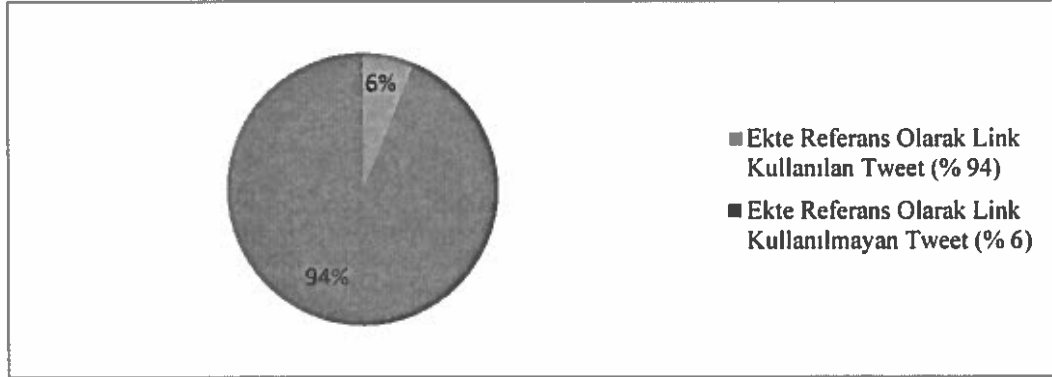
Başka kullanıcının tweetini kendi takipçileriyle paylaşılma anlamına gelen retweet etme özelliği açısından diğer kullanıcıların 17-22 Kasım tarihlerinde attığı tweetler incelendiğinde kullanıcıların attığı 238 tweetin %8'i gibi küçük bir oranında başka kullanıcıların tweetlerine yer verdikleri görülmekte, yani yoğunlukla kendi yarattıkları mesajları paylaştıkları görülmektedir.

Grafik.3.26. Diğer Kişi ve Kurumların Tweetlerinde Ekte Retweet Kullanılma Oranı

Bağlantılar sayesinde birçok sayfayı birbirleriyle ilişkili hale getirmeyi mümkün kılan link verme özelliğinin diğer kullanıcılar tarafından söz konusu yasa tasarısı lehine veya aleyhine atılan tweetlerde kullanılma oranı incelendiğinde, bu 238 tweetin çok küçük bir oranında (%6) link verildiği görülmektedir.

Grafik.3.27. Diğer Kişi ve Kurumların Tweetlerinde Ekte Referans Olarak Link Verilme Oranı

Çalışmamızın ikinci bölümünde, Taylor ve Kent'in makalesine atıfta bulunularak, sivil toplum kuruluşlarının sosyal medyayı farkındalık yaratmak, mesajlarını yaymak, davranışları motive ve ilişki kurmak amacıyla halkla ilişkiler faaliyetleri için kullandıkları ifade edilmişti. Bu bağlamda, Derneğin incelenen süreçte halkla ilişkiler araçlarından Twitter mecrasına uygulayabileceklerini, farkındalık yaratmak, mesajlarını yaymak, davranışları motive edip eyleme geçirmek amacıyla kullandığı görülmektedir. Bu çalışmada Derneğin bu süreçte konu hakkında öncelikle bilgilendirme ve mesajlarını kitlelere ulaştırma sonra da kitleleri eyleme geçirerek yönetim üzerinde etkili olmak amacıyla hangi halkla ilişkiler araçlarını, ne oranda kullandığıyla ilgili olarak da geçerli verilerin derlenmesi amaçlanmıştır ve aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

Derneğin 17-22 Kasım 2016 tarihlerinde konuyla ilgili attığı toplam 95 tweette kamuoyunda konuyla ilgili farkındalık yaratmak, mesajlarını yaymak, ilişki kurmak ve davranışları motive etmek amacıyla çeşitli iletişim ve halkla ilişkiler tekniklerine başvurduğu görülmektedir. Bu teknikler değişen oranlarda olmakla birlikte yazılı ve görsel unsurları da içermektedir. Yukarıda da ifade edildiği gibi yazılı mesaj içermeyen tweet hemen hemen olmadığı gibi görsel bir ekin (fotoğraf, afiş, pankart, video vb.) olmadığı bir tweet de hiç görülmemektedir. Bu açıdan tweetler kullanılan iletişim teknikleri açısından yazılı mesaj ve ekleri olarak ayrı ayrı tasnif edilmiştir.

Yağmurlu, halkla ilişkilerin temel iki amacının tanıma ve tanıtma olduğunu ifade ederek halkla ilişkilerin bu iki temel amaca ulaşabilmek için yararlandığı araçları üç kategori altında incelemektedir. Bunlar; yazılı araçlar, sosyo-kültürel araçlar ve görsel işitsel araçlardır.³⁶⁷ Bu kategoriler aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

Tablo.3.13. Halkla İlişkiler Araçları

Yazılı Araçlar	Sosyo-Kültürel Araçlar	Görsel-İşitsel Araçlar
Basın açıklaması	Basın toplantıları	Televizyon için hazırlanmış görsel materyaller
Basın dosyası	Basın demeçleri	Fotoğraf
Kurum gazetesi	Basın gezisi	Film
Kitap	Basın kokteyli	Slayt, resim, power point,
Dergi	Törenler	Kurumsal kimlik oluşturan grafik tasarımlar, logo,
Yıllık	Konferanslar	bayrak, kartvizit
Yıllık raporlar	Sergiler	Radyo için hazırlanmış materyaller
Broşür ve el kitapları	Geziler	TV/ radyo röportajları
Mektup	Festivaller	Telefon hatları
Afiş	Yarışmalar	
Duyuru panoları	Sponsorluk/himaye	
Poster	Görüşme günleri	
Pankart	Danışma birimleri	
El ilanları	Mülakatlar	
Yönlendirici ve yol	Toplantılar	
Göstericiler		
Dilek/şikayet kutuları		
Dilekçe		
Bilgi edinme başvuruları		
Anketler		

Derneğin konu hakkındaki değerlendirmelerini 140 karakteri aşmayacak şekilde ifade eden ve bu anlamda da yazılı araçlar kategorisindeki unsurlara dâhil edilebilecek tweetler, yorumdan sonra eklenen hashtaglerle güçlendirilmiştir. Derneğin “cinsel istismarın meşrulaştırılması” olarak değerlendirdiği yasa tasarısına karşı öncelikle kamuoyunu olay hakkında haberdar etmeyle başlayan (farkındalık yaratma) daha sonra ise yasa tasarısının içeriği, yaratacağı tahribat ve tehlikeler hakkında aydınlatma (mesajları yayma) ve nihayet bu önergeye karşı duyulan

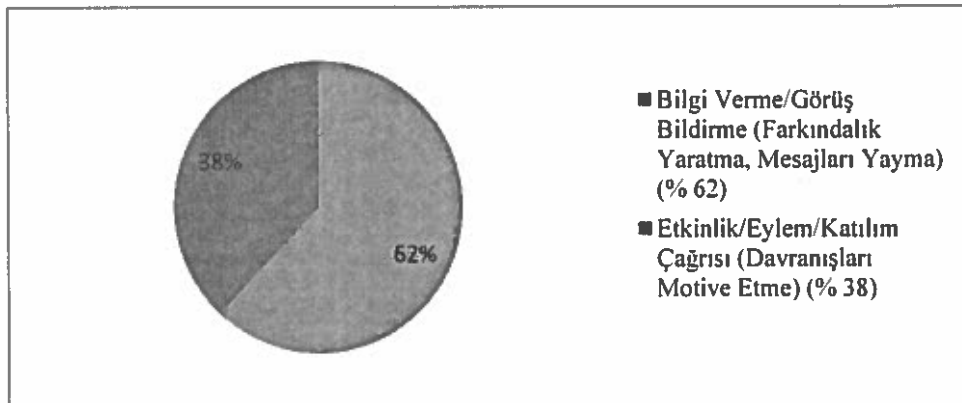
³⁶⁷ Aslı Yağmurlu, “E-Halkla İlişkiler ve Bakanlık Uygulamaları”, Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi 6, (2010): 62-80, s.64-65.. <http://jose.selcuk.edu.tr/article/view/1075000111>, (Er: 09.11.2017)

tepkileri örgütleyerek baskı unsuru oluşturma (davranışları motive etme) amacıyla attığı tweetler genel olarak bilgi verme/görüş bildirme ve etkinlik/eylem/katılım çağrısı başlıkları altında sınıflandırılmıştır. Konuyla ilgili farkındalık yaratma ve Derneğin mesajlarını hedef kitleye aktararak yayma amacı içeren bilgi verme/görüş bildirme kategorisindeki tweetlerin tüm tweetlerin (95 tweet) yarısından oldukça fazlası (%62) gibi bir oranı oluşturduğu yani Derneğin yoğunluklu olarak halkı bilgilendirerek bir kamuoyu oluşturmaya çalıştığı görülmektedir. Toplam 95 tweetin geri kalan %38'lik kısmında ise Derneğin hem tasarının tekrar görüşüleceği 22 Kasım tarihinden önceki eylemlere hem de 22 Kasım'da Meclis'te toplanmaya dair katılım sağlamaya çalışarak baskı unsuru oluşturmak istediği; böylece bu tweetlerin davranışları motive etme ve ilişki kurma amaçlı olduğu görülmektedir.

Tablo.3.14. İlgili Tarihlerde Kadın Cinayetleri Platformu'nun Konu Hakkında Attığı ve Yazılı Halkla İlişkiler Aracı Olarak Değerlendirilebilecek Tweetlerin İçeriği

Yazılı Halkla ilişkiler Aracı Olarak Tweetin/Mesajın İçeriği	n	%
Bilgi Verme/Görüş Bildirme (Farkındalık Yaratma, Mesajları Yayma)	59	62.0
Etkinlik/Eylem/Katılım Çağrısı (Davranışları Motive Etme)	36	38.0
G. Toplam	95	100.0

Grafik.3.28. İlgili Tarihlerde Kadın Cinayetleri Platformu'nun Konu Hakkında Attığı ve Yazılı Halkla İlişkiler Aracı Olarak Değerlendirilebilecek Tweetlerin İçeriği

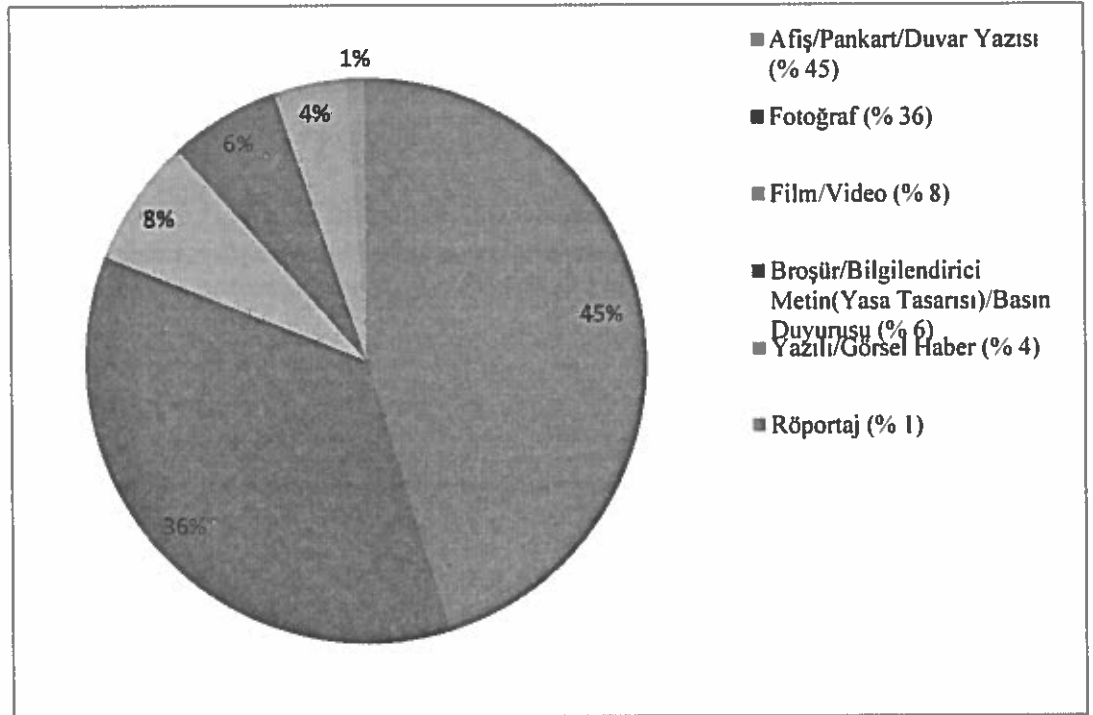

Söz konusu tarihlere konuyla ilgili farkındalık yaratma, mesajı yayma ve davranışları motive etme amacıyla atılan tweetlerin eklerinde yazılı, görsel ve işitsel iletişim teknikleri kullanılarak mesajın anlamının daha da güçlendirilmesine çalışıldığı görülmektedir. Derneğin “cinsel istismarın meşrulaştırılması” olarak değerlendirdiği yasa tasarısına karşı öncelikle kamuoyunu olay hakkında haberdar etmeye başlayan (farkındalık yaratma) daha sonra ise yasa tasarısının içeriği, yaratacağı tahribat ve tehlikeler hakkında aydınlatma (mesajları yayma) ve nihayet bu önergeye karşı duyulan tepkileri örgütleyerek baskı unsuru oluşturma (davranışları motive etme) amacıyla attığı tweetler ekte kullanılan malzemelerle daha da çarpıcı hale getirilmiştir. Bu eklerde kimi zaman yasa tasarısının orijinali, kimi zaman Derneğin veya uzmanların konu hakkındaki görüşleri kimi zaman da tepki amaçlı yapılacak eylemlere dair bilgiler afiş, duvar yazısı, bilgilendirici metin, basın duyurusu formları yazılı iletişim teknikleri olarak kullanılmıştır. Tüm bu yazılı tekniklerin kullanım oranına bakıldığında tüm teknikler içinde de en yüksek oranda (%45) afiş ve duvar yazısı formlarının kullanıldığı, tüm yazılı iletişim tekniklerinin de tüm oranın yarısından fazlasına tekabül ettiği görülmektedir. Görsel iletişim formlarında en fazla oranda (%36) fotoğrafların kullanıldığı görülmektedir. Etkili bir kampanyanın sadece yazıya değil görsel materyale de ihtiyaç duyduğunu, bu anlamda fotoğrafın konuyu daha süratle anlatan bir araç olduğunu belirten Peltekoğlu’na göre burada önemli olan, fotoğrafın verilmek istenen mesajı yansıtma özelliğine sahip olmasıdır. Fotoğrafta kişilerin duygularının yansıtılması içeriğin anlaşılması açısından olumlu katkı yapmaktadır.³⁶⁸ Bu açıdan bakıldığında mesajı güçlendirmek için yasayı destekleyen veya karşı çıkan bireylere (dernek üyesi/siyasetçi/diğer) dair haberlerde kişilerin, çocuk istismarı haberlerinde fail veya mekânın, eylemlerle ilgili olarak ise çeşitli eylem fotoğraflarının kullanıldığı tespit edilmiştir. Görsel iletişim tekniği olarak mesajı güçlendirmedeki etkileri açısından fotoğrafla bir tutulabilecek, ancak gönderici ve alıcı açısından daha fazla çaba ve zaman gerektiren film ve videoların bu nedenle %8 gibi az bir oranda kullanıldığı söylenebilir. Film ve videoların Dernek üyelerinin konu hakkında yaptıkları açıklamaları ve eylem çağrılarını, eylemleri ve eylemlerde kadınların yaptığı konuşmaları, yasa tasarısını yırtma görüntülerini içerdiği tespit edilmiştir. Bunun

³⁶⁸ Filiz Balta Peltekoğlu, *Halkla İlişkilere Giriş*, Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayını, No:524, İstanbul 1993, s.114-117.

yanında Dernek üyesinin TV kanalına verdiği röportaj ve önergeye karşı çıkan siyasetçilerin haber kanallarından alınan açıklamalarının retweetlerinin de az sayıda da olsa hareketli form olarak eklerde yer aldığı görülmüştür.

Grafik.3.29. İlgili Tarihlerde Kadın Cinayetleri Platformu Twitter Hesabında Konuyla İlgili Kullanılan Halkla İlişkiler Araçları Oranı

Kurumsal bir çatı altında bir araya gelip kamu yararı için çalışan aktivistlerin sosyal medyayı dört amaç için kullandıklarını belirten Taylor ve Kent bunların, toplumsal meselelere ilişkin farkındalık yaratmak, toplumsal mesajları yaymak, ilişkiler kurmak ve topluma nihai olarak fayda sağlayacak sosyal davranışları motive etmek olduğunu belirtmektedirler. Bu tez çalışmasında ihtiyaç duyulan verilere ulaşılması arzulanan temel araştırma sorularından biri Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu'nun bu örnek olaydan yola çıkarak Twitter mecrasını bu

amaçlar için kullanıp kullanmadığını ve bunların oranının ne olduğudur. Bu amaçlarla yapılan incelemelerden aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

Dernek yasa tasarısının Meclis'ten geçmesi ve geri çekilmesi arasındaki zaman diliminde attığı 95 tweette yer alan önermelerde büyük orandan konu hakkında kendi mesajını olabildiğince fazla sayıda insana ulaştırmak amaçlı bir iletişim faaliyeti yürütmüştür. Bu süreçte kuruluşun konunun ortaya çıkmasıyla birlikte mesajlarını kendi takipçileri dışında da geniş kitlelere ulaştırmak amacıyla Twitter'ın hashtag gibi özelliklerini kullanarak yaymaya çalıştığı görülmektedir. (#ÇocukİstismarcılarınıAklamayacağız, #TecavüzMeşrulaştırılmaz vb.) Kuruluş tarafından atılan 95 tweetin içerdiği toplam 215 önermenin beşte üçlük bir kısmı kuruluşun tasarının anlamı, buna izin verilmeyeceğini içeren, kamuoyunu ve iktidar partisini muhatap alan mesajlardan oluşmaktadır. Araştırmada insanların düşünce veya tutumlarını eyleme geçmeye yöneltme olarak tanımlayabileceğimiz davranışları motive etme amacı bu önermelerin ikinci sırada gelen amacı olarak tespit edilmiştir. Dernek tasarıya karşı şiddetli tepkisini dile getirdiği mesajlarıyla kamuoyu oluşturması yanında yoğunluklu olarak üçüncü günden itibaren tasarı karşıtı eylemler hakkında bilgi veren, bu eylemlere katılıma davet eden tweetleri daha geniş katılımı sağlamak için hashtaglerle desteklemiştir (#TeslimOlamayanlarKartalda gibi). Davranışları motive etme amaçlı önermeler tüm önermelerin yaklaşık dörtte birlik bir kısmını oluşturmaktadır. Derneğin bu süreçte konuyla ilgili sosyal medyayı kullanım amacı açısından üçüncü sırada farkındalık yaratma amacının geldiği görülmektedir. Dernek sadece ilk gün değil, gerek gördüğü çeşitli zamanlarda yasa tasarısının orijinal metnini paylaşarak veya içeriğine dair bilgi vererek kamuoyunu bilgilendirmeye çalışmıştır. Bu amaçlı önermeler toplam önermelerin %14'lük bir kısmını oluşturmaktadır. Üye olmayanlara yönelik Derneğin faaliyetlerine genel bir katılım çağrısı olarak değerlendirebileceğimiz ilişki yaratma amacına bu süreçte sadece bir tweette rastlanmıştır. Bu sonuç Derneğin bu altı günde yoğunluklu olarak konuyla ilgili kamuoyu/gündem ve eylem yaratarak siyasi erk üzerinde etkili olmaya çalıştığı şeklinde yorumlanabilecektir.

Tablo.3.15. Derneğin tweetlerinin kuruluşun sosyal medyayı kullanma amacı bakımından değerlendirilmesi

Tweet Tarihi	Toplam Tweet Sayısı	Tweetlerin İçerdiği Önerme Sayısı	Farkındalık Yaratma		Mesaj Yayma		İlişki Yaratma		Davranışları Motive Etme	
			n	%	n	%	n	%	n	%
17 Kasım	4	14	1	7.0	12	86.0	-	-	1	7.0
18 Kasım	22	54	9	17.0	35	65.0	-	-	10	18.0
19 Kasım	18	38	1	3.0	16	42.0	-	-	21	55.0
20 Kasım	6	9	5	56.0	1	11.0	-	-	3	33.0
21 Kasım	14	25	10	40.0	9	36.0	1	4.0	5	20.0
22 Kasım	31	75	5	7.0	54	72.0	-	-	16	21.0
G.Toplam	95	215	31	14.0	127	59.0	1	1.0	56	26.0

3.3. TARTIŞMA VE DEĞERLENDİRME

Sivil toplum açısından iletişim, maddi ve beşeri sermayeyi harekete geçirmek; toplumun talep, beklenti ve sorunlarını öğrenmek; özetle varoluşunun sebebi ve garantisi olan kamuoyuyla ilişki kurmak açısından hayati bir önem taşımaktadır. Kamusal alanda sivil toplumun aracı olduğu fikir alışverişleri, tartışmalar, müzakereler, uzlaşmalar kısaca tüm iletişimsel eylemlerin, sandık demokrasisinin ötesinde katılım pratikleri yaratarak demokrasiye katkı yaptığı ifade edilmektedir. Ancak, devletin dışındaki alanda kamu yararı için bir araya gelen ve toplumun sorun alanlarına yönelik çözüm üretmek amacıyla olan sivil örgütlenmeler, toplumla iletişim kurabilecekleri geleneksel medyada kendilerine yer bulamamaktadırlar.

Sivil toplumun da en önemli unsuru olan bilgi çağının aktif bireyleri, bir yandan bilgiyi sadece alan değil, üreten, ona katkı sağlayan ve yayan olarak, diğer yandan da sorun alanlarında eyleme geçen olarak, demokrasi kültürünün yerleşmesini ve gelişmesini sağlamaktadır. Yeni medyanın özelliklerini en çarpıcı olarak yansıtan internet ve sosyal medya sayesinde bugün bireyler bilginin pasif alıcısı konumundan çıkarak, üreticisi ve yayıcısı konumuna yerleşmektedirler. Bu yeni olgu, toplumsal yararı bireylerin ortaklaşa çabasıyla sağlamaya çalışan, ancak geleneksel medyada yer bulamadığı için ihtiyacı olan maddi ve beşeri sermayeye

ulaşamayan sivil toplum kuruluşlarının sorununa da çözüm yaratmış görünmektedir. Geleneksel medyanın tekelci/güç odaklı yapısı ve temsili demokrasinin eksik katılım olanaklarının tartışıldığı günümüzde internet ve sosyal medya, sesini, sözünü duyurmak isteyen büyük çoğunlukların iletişim mecrası olarak ortaya çıkmaktadır. Bu mecraların, kendini etkileyen konularda seçim dönemleri dışında da söz sahibi olmak isteyen bireyler ve sivil toplum kuruluşları için yeni bir kamusal alan yarattığı, böylece yeni iletişim teknolojilerinin bu amaçlı kullanımının bir katılımcı demokrasi pratiği yaratarak, demokrasinin gelişmesi ve pekişmesine katkı yaptığı iddia edilmektedir.

Araştırma bu çerçevede kamu yararına çalışan, ancak geleneksel medyada kurumsal kimlikleri ve faaliyetleriyle yer bulamayan sivil toplum kuruluşlarının halkla ilişkiler için yeni bir mecra olan sosyal medya üzerinden yaptıkları faaliyetleri konu edinmektedir. Bu bağlamda amacı toplumsal sorunlar hakkında farkındalık yaratmak ve çözüm üretmek olan sivil toplum kuruluşları açısından internet ve sosyal medyanın bu işlevlerini yerine getirmek için kullanılıp kullanılmadığı, bunun yoğunluğu ve araçlarının neler olduğunun; STK'ların bu mecradan kamuoyuna yönelik gerçekleştirdikleri iletişim faaliyetlerine geri bildirim verilerek iki yönlülüğün sağlanıp sağlanmadığının ve tüm bunlardan yola çıkarak sosyal medyanın yeni bir kamusal alan yaratarak katılımcı demokrasiye katkı sağladığına dair görüşlerin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmayı ortaya çıkaran ana problem, iletişim teknolojilerindeki gelişimin bir ürünü olan internet ve sosyal medyanın, sivil toplum için yeni bir halkla ilişkiler mecrası ve demokrasi açısından yeni bir kamusal alan yaratıp yaratmadığıdır. Bu tez çalışması iletişim teknolojilerinde meydana gelen gelişmelerle ortaya çıkan ve yeni medya kavramlaştırması içinde özel bir yer edinen sosyal medyanın, sivil toplumun iletişim pratiklerini dönüştürdüğü ve bu olgunun yeni katılım pratikleriyle demokrasiye katkı yaptığı iddiasını incelemeye odaklanmıştır.

Problemin incelenmesi için sivil toplum kuruluşunun Twitter hesabı, amaçsal örneklem seçme methodologyyla belirlenerek ve ele alınan olayla ilgili belirlenen çözümleme birimlerine, çözümleme kategorileri üzerinden içerik analizi uygulanmıştır. Söz konusu uygulamada yukarıdaki ana sorunsalı açmaya yardımcı

olması amacıyla, Derneğin bu mecrada kurumsal kimliğini nasıl ve ne oranda yansıttığı; hedef kitleyle sürekli ve etkili bir iletişim için bu mecrayı kullanıp kullanmadığı; kuruluş ve diğer kullanıcıların hedefledikleri alıcıların kimliği incelenmiştir. Diğer yandan Twitter'ın hangi özelliklerinin kuruluş ve diğer kullanıcılar tarafından ne amaçla/ ne oranda kullanıldığı; sivil toplumun kurumsal iletişimde sosyal medyayı kullanma amaçlarının hangilerinin bu süreçte görüldüğü; Derneğin mesajlarına verilen geribildirimler ve diğer kullanıcıların mesajları üzerinden iki yönlü bir iletişimle bu mecranın bir kamusal alan yaratıp yaratmadığı sorularına cevap aranmıştır.

Derneğin Twitter hesabınının genel bir değerlendirmesi yapıldığında bu hesapta Derneğin web adresi, g-mail, Facebook, Instagram hesaplarının da paylaşıldığı görülmektedir. Buna dayanarak geleneksel kitle iletişim araçlarında yer almak konusunda dezavantajlı olan kuruluşun, interneti kendisi için bir kitle iletişim mecrası haline getirme çabasında olduğu söylenebilecektir. Bununla birlikte, Derneğin kendi çalışma alanlarını kapsayan konularda hedef kitlede farkındalık yaratma, onlara mesajlarını iletme ve eyleme geçirme konusunda, anlık veri paylaşımı olanağı veren Twitter mecrasını daha yoğun kullandığı görülmektedir. Derneğin kurumsal kimliğinin yani “biz kimiz”, “misyon ve vizyonumuz ne” sorusuna verilecek cevabın tüm profil yansımaları, grafik tasarımlar/ dizaynlarla (sloganlar, amblem, logo, renkler, sabitlenmiş tweet, fotoğraflar vb.) ve linkleri verilen diğer web adresleriyle daha ilk açılışta sağlanmaya çalışıldığı, bu konuda ciddi ve profesyonel bir çalışma yapıldığı görülmektedir. Derneğin Twitter hesabını 2011 yılında açtığı görülmektedir. 2009 yılında popüler olmaya başlayan Twitter'ın, kuruluş tarafından iki yıl gibi kısa bir zaman sonra kullanılmaya başlanması, bu mecranın iletişim faaliyetlerine sağlayacağı yararların Dernek tarafından kısa sürede sezildiğini gösterir niteliktedir. Derneğin ülke genelinde hızla yaygınlaşan örgütlenmesinde, üye sayısının artmasında, Twitter takipçilerindeki artışta (örneğin bu çalışma sürecinde kuruluşun üye sayısının yaklaşık bin kişi arttığı tespit edilmiştir), üyesi olsun olmasın kuruluşun kamuoyuna sesini duyurarak etkili olmasında, bu mecradaki iletişim faaliyetlerinin katkı sağladığını söylemek yanlış olmayacaktır.

Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu, kadın cinayetlerini durdurma ve yaşam hakkını savunma misyonu yanında, kadın ve çocukların canını yakan yeni sorunlar bağlamında cinsel şiddet ve çocukların cinsel istismarını durdurmayı; gençliğin ve genç kadınların özgürlüğü için mücadele etmeyi de görev edinmiştir. Bu bağlamda kamuoyunda “cinsel istismar yasa tasarısı” olarak adlandırılan önerenin Meclis’ten geçtiği ilk saatler itibariyle, Derneğin bunu çocuk ve kadınların haklarına yönelik bir hareket olarak algılayarak, iletişim faaliyetlerine başladığını görmekteyiz. Dernek 17-22 Kasım 2016 tarihleri içeren süreçte Twitter mecrasındaki iletişim faaliyetlerinin büyük kısmını bu konuya ayırmış ve yoğun bir “iletişimsel eylem” sürecini hayata geçirmiştir. Yasa tasarısının Meclis’ten geçtiği gece ilk saatler itibariyle Derneğin konuya dair bilgilendirmeyi sağladığı, altı günde konuyla ilgili attığı 95 tweetle mesajlarını yayıp farkındalık yaratarak, toplumu bu yasaya muhalefet etmeye ve eyleme geçirmeye çağıran yoğun bir halkla ilişkiler faaliyeti yaptığı görülmektedir. Tüm bu iletişim çabalarının sayısal olarak yoğunluğu ve içeriği, kullanılan Twitter özelliklerinin çeşitliliği ve mesajların çeşitli ek unsurlarla zenginleştirilme çabaları, Derneğin bu mecradaki iletişim faaliyetlerinin yaratacağı kazanımlara ve bu mecradaki iki yönlülüğe önem atfettiği şeklinde yorumlanmıştır.

Reklam, pazarlama ve halkla ilişkiler için sosyal medya kullanımının oldukça yaygın olduğunu ifade eden Taylor ve Kent ikinci bölümde atıfta bulunduğumuz makalelerinde, sivil toplum örgütlerinin halk, medya, bağışçılar, hükümet ve şirketlerle iletişimlerinde sosyal medya kullanımı hakkında çok az şey bilindiğini belirtmektedirler. Sosyal medyanın bu kuruluşlar için uygun bir iletişim kanalı olup olamayacağını tartışan Taylor ve Kent, sosyal medyanın ürün satmak için geliştirilen araçlarının “kardeşlik satmak” için de kullanıp kullanılmayacağı veya “tam işlevsel bir topluma” katkı sağlayıp sağlayamayacağı sorusuna olumlu cevap vermektedirler.

Onlara göre, mal ve hizmetler yerine fikirlerin pazarlandığı bu yeni sosyal medya modeli ekonomik değil, sosyal amaçlar gütmektedir. Hem iş dünyasında hem de sivil toplum alanında ilişkilerin çıktısı olarak beliren sosyal sermaye, ortak normlar ve değerler yaratan bir kaynaktır ve sivil toplum kuruluşları iletişim faaliyetlerinin sonucunda sosyal sermaye dönüşü beklemektedirler. Taylor ve Kent’e göre sosyal medya, sosyal sermaye yaratan ilişkilerin kurulmasını kolaylaştıracaktır.

Sosyal medyanın bu alternatif kullanımının “tamamıyla işlevsel topluma” olarak tanıdığına işaret etmektedirler. Onlar, toplum yararına çalışan aktivistlerin sosyal medyayı kurumsal kullanımının dört şekli olduğunu açıklamaktadırlar. Toplumsal fayda yaratmayı amaçlayan sivil toplum kuruluşları sosyal medyayı toplumsal meselelere ilişkin farkındalık yaratmak, toplumsal mesajlaşmaları güçlendirmek, ilişkiler yaratmak ve sosyal davranışları motive etmek için kullanılmaktadırlar. Bu tez çalışmasında Taylor ve Kent’in “sosyal medyanın işlevinin genişletilmesi” olarak gördüğü bu dört şeklin kullanımı söz konusu örnek olayda sivil toplum kuruluşunun Twitter’deki iletişim faaliyetleri üzerinden araştırılmıştır.

Halkla ilişkiler stratejik bir iletişim faaliyetidir. Bu süreçte Derneğin bu tanıma uygun şekilde planlı bir iletişim faaliyeti yürüttüğü görülmektedir. Mesajlar düzenlenirken süreçte iletişimden sağlanmak istenen faydaya göre kimi zaman yasa tasarısının ne ifade ettiği ve sonuçları (farkındalık yaratma), kimi zaman buna karşı sergilenen kararlı duruş ve tavizsizlik (mesajları yayma), kimi zaman da eyleme geçmeyi içeren (davranışları motive etme) güçlü ifadeler kullanıldığı tespit edilmiştir. Bu süreçte fazla görülmesi de Twitter mecrasının Dernek tarafından kuruluşun çalışma alanlarının tanıtımının yapılması ve Derneğe katılımın sağlanması amacıyla kullanıldığı da tespit edilmiştir. 17 Kasım 2016 gecesi bir muhalefet milletvekilinin yasa tasarısının geçirildiğine dair attığı tweetin Dernek tarafından retweet edilmesiyle başlayan süreç, altı gün boyunca Twitter mecrasının konuyla ilgili aktif bir şekilde kullanılmasıyla devam etmiştir. Altı günlük süreçte konuyla ilgili atılan 95 tweette tespit edilen 215 önermenin büyük oranda konuyla ilgili Derneğin düşüncelerini ve tavrını en keskin bir şekilde kamuoyu ve siyasi erkle paylaştığı mesajlar olduğu görülmektedir. Bu mesajların sadece takipçilerle paylaşılması yeterli olmayacağı için, Derneğin konuyu Twitter gündemine, bu yolla da Türkiye gündemine sokmak ve daha fazla sayıda insana ulaşmak amacıyla hashtagler (#ÇocukİstismarcılarınıAklamayacağız, #TecavüzMeşrulaştırılmaz vb.) kullandığı görülmektedir. Yine bu mesajların anlamını ve etkisini güçlendirmek için yazılı tweetlere ek olarak akılda kalıcı, çarpıcı görsel ekler de kullanılmıştır. Dernek mesajlarını kamuoyuyla paylaşma yanında örgütlü bir hareketin siyasi erke sokakta, eylem halinde mesaj vermesinin etkisine inanarak, tweetlerle insanları ülkenin çeşitli yerlerinde tasarımı protesto etmeye davet etmiş veya TBMM’ye çağırmıştır. (Bugün

19.30'da İstanbul'da, 18.00'de Ankara'da ve 18.30'da İzmir'de önergeyi yırtıp atacağız., Önergenin görüşüleceği Salı günü 10.30'dan itibaren TBMM'deyiz. Önergenin geçmesine izin vermeyeceğiz. vb.) Yine bu tweetler anlamın etkisini artırmak için görsel eklerle ve Twitter kullanan tüm kitleye ve kamuoyuna ulaşabilmek için hashtaglerle (#TeslimOlmayanlarKartalda, #TBMMTecavüzüAklamasın diye 10.30'da TBMM'deyiz vb.) desteklenmiştir. Yine bu süreçte Dernek, ilk gecedan itibaren yasa tasarısının orijinal metnini veya içeriğini, ne sonuçlar doğurabileceğini tekraren paylaşarak kamuoyunun öncelikle tasarıdan haberdar olmasına daha sonra da bilgilendirmeye, farkındalık yaratmaya çalışmıştır. (#AKP'nin oldu bittiyle geçirmeye çalıştığı önerge kabul edilemez., Dr.Eylem Ümit Atılgan: Bu düzenleme cinsel saldırı sorunlarını çözmekten çok içinden çıkılmaz hale getirir. vb.). Bu amaçlı tweetlerin de yine görseller (yasa tasarısı metni vb., videolar, afişler) veya hastaglerle güçlendirildiği görülmektedir. İlişki kurma amacı yoğunluklu olarak tasarı karşıtı bir iletişim faaliyetinin yürütüldüğü altı günlük süreçte yalnız bir tweette görülmektedir. (Dünyanın hiçbir yerinde kadınlar da çocuklar da yalnız yürümeyecek. Bizimle mücadeleye katılın.)

Dolayısıyla bu örneklem üzerinden Taylor ve Kent'in sivil toplumun sosyal medyayı kullanma amaçlarına uygun bir halkla ilişkiler faaliyeti yürütüldüğü görülmüştür.

Castells, -ikinci bölümde incelediğimiz gibi- toplumsal hareketlerin teknoloji tarafından yaratılmasa da teknolojiyi kullandıklarını; "kitlesele öz-iletişim" olarak adlandırdığı bu etkileşimli iletişim şeklinin gelişiminin toplumsal hareketlere ve bireylere, "kendi özerkliklerini inşa etmeleri ve kendi koşulları ve projeleriyle toplumsal kurumlara muhalefet etmelerini sağlayan olağanüstü bir medya ortamı" sunduğunu belirtmektedir. Çok modlu, hipermetinli iletişim ağlarının yaygınlığıyla karakterize edilen ağ toplumunda, kamusal alanda anlamın toplumsal üretimine destek sağlayan sosyalleşmiş bir iletişimden söz etmek daha mümkün hale gelmektedir. Böylece internet ve sosyal medya erişilebilirlik, zaman ve mekândan bağımsızlık, hız, eşzamanlılık, interaktivite, hipermetinlilik, gibi çok çeşitli özellikleriyle anlam/enformasyon paylaşımı ve işbirliğini arttırmak için ek fırsatlar

yaratarak, benzer kaygı ve ilgilere sahip dağınık insanlar arasında iletişim ve ilişki inşasını sağlamaktadır.

Nitekim bu altı günlük süreçte tasarı hakkında fikrini açıklamak için Derneğin Twitter hesabını kullanan tüm kullanıcıların (@Kadın Cinayeti ve diğer kişi/kurumlar) konuyla ilgili toplam 238 tweet (lehte/aleyhte) attığı, Derneğin tweetleri üzerine 134 yanıt verildiği, bu tweetlerin toplamda 7.746 kez retweet edilerek ve 7.528 kez beğenilerek dolaşıma sokulduğu görülmektedir. Derneğin mesajlarının o tarihlerde 65 binden fazla olan takipçisine, bu vasıtayla bu takipçilerin takipçilerine, retweet edilen ve beğenilen tweetlerin kullanıcılarının takipçilerine de ulaştığı, paylaşıldığı ve hatta yoruma konu olduğu tahmin edilebilir. Bu bağlamda Twitter'ın iki yönlülüğü, fikir alışverişini ve müzakereyi sağlayan yeni bir kamusal alan yarattığı ve bu mecradaki iletişimsel eylemin bir ilişki inşa ederek, demokratik bir ortamın oluşumuna katkı yaptığı sonucuna ulaşılabilecektir.

Diğer yandan Twitter'a has özelliklerin kullanımı süreç boyunca -mesajların hedef kitlesi açısından- incelendiğinde, hem Derneğin hem de diğer kullanıcıların hashtaglerle topluma ulaşmayı amaçladığı; mention kullanılması durumunda ise devlet yetkilileri veya siyasetçilere değil, sıradan insanlara ulaşmaya çalışıldığı görülmüştür. Bu sonuç bir yandan özellikle siyaset ve devlet eliyle yaratılıyor olarak algılanan bu soruna sivil toplumun bir tepkisi olarak görülebilecekken, diğer yandan bu alanın sivil toplum tanımına uygun şekilde devletin ve siyasetin dışında bir kamusal alan olarak ortaya çıktığı şeklinde değerlendirilebilecektir.

Bu bağlamda, araştırmanın “sosyal medya halkla ilişkiler açısından yeni bir mecra olarak ortaya çıkmakta ve sosyal medyadaki iletişimsel eylem katılımcı demokrasi pratiklerine katkı yapmakta mıdır” şeklindeki ana problemine dair bu görüşleri destekleyici verilere ulaşıldığı ifade edilebilir. Sosyal medya ve internet, seçim dönemleri dışında halkın katılımını olanaksız, bireyi pasif kılan demokrasi anlayışında bir açılım yaratmaktadır. Sonuç olarak, sesini duyuramayan büyük çoğunluklar ve sivil toplum örgütleri için yeni bir kamusal alan yaratan sosyal medya, profesyonel siyasetçiler eliyle yönetilen temsili demokrasi sistemi içinde, toplumsal faydanın “tamamıyla işlevsel toplum” tarafından ortaklaşa yaratıldığı sivil

toplum demokrasisini (katılımcı demokrasiyi) çağrıştırarak katılım pratikleri imkânları yaratıyor görünmektedir.

KAYNAKÇA**Kitap**

ABACIOĞLU, Özlem, **Dijital Panorama** (Ed: Z.Beril Akıncı Vural), “Yeni Bilgi İletişim Teknolojileri ve Halkla İlişkiler”, Ütopya Yayınevi (1.Baskı), Ankara 2014.

ALKAN, Türker, **Siyasal Toplumsallaşma**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1979.

ALMOND, Gabriel, VERBA, Sidney, **The Civic Culture: Political Attitude and Democracy in Five Nations**, Princeton University Press, (3.Edition),1966.

AKŞİN, Sina, **Kısa Türkiye Tarihi**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları (20.Baskı), İstanbul 2016.

ARİSTOTOLES,, **Politika**, Ark Kitapları, İstanbul 2013.

ATABEK, Ümit, **Medya Metinlerini Çözümlemek, İçerik, Göstergibilim ve Söylem Çözümleme Yöntemleri**, (Der. Gülseren Şendur Atabek ve Ümit Atabek), “İçerik Çözümlemesi, İletişim Çalışmalarının Olağan Yöntemi”, Siyasal Kitabevi, Ankara 2007.

AZİZ, Aysel, **Siyasal İletişim**, Nobel Akademik Yayıncılık (5.Basım), Ankara 2014.

BAL, Hüseyin, **Bilimsel Araştırma Yöntem ve Teknikleri**, Süleyman Demirel Üniversitesi Yayınları No:20, Isparta 2001.

BATI, Uğur, **Halkla İlişkiler Yönetiminde Güncel Konular** (Ed: Tuğçe Güreli), “Dijital Çağda Yeni Bir Halkla İlişkiler Pratiği: Fısıltıyla Halkla İlişkiler Yapmak Ya Da PR”, Beta Basım Yayın (1.Baskı), İstanbul 2010.

BEETHAM, David, BOYLE, Kevin, “Demokrasi Nedir”, Sosyoloji Başlangıç Okumaları (4.Baskı), (Ed: Anthony Giddens), İstanbul 2014.

BİBER, Ayhan, **Sivil Toplum Örgütlerinde Halkla İlişkiler**, Nobel Akademik Yayıncılık (1.Baskı), Ankara 2006.

BİLGİN, Nuri, **Sosyal Bilimlerde İçerik Analizi, Teknik ve Örnek Çalışmalar** (3.Baskı), Siyasal Kitabevi, Ankara 2014.

BİNARK, Mutlu, **Yeni Medya Çalışmaları** (Der: Mutlu Binark), Dipnot Yayınları (1.Baskı), Ankara 2007.

BİNARK, Mutlu, LÖKER, Koray, **Sivil Toplum Örgütleri İçin Bilişim Rehberi**, Sivil Toplum Geliştirme Merkezi, Ankara 2011.

BROOM, Glenn M., **Cutlip’s & Center’s Effective Public Relations**, Prentice Hall (10.Edition), 2009.

BRUYN, Severyn, **A Civil Republic: Beyond Capitalism and Nationalism**, Kumarian Press, Inc. (1.Basım), 2005.

CASTELLS, Manuel, **The Communication Power**, Oxford University Press, New York 2009.

CASTELLS, Manuel, **Yeni Medya Üzerine Kavramlar, Yaklaşımlar ve Uygulamalar**, Akdeniz Üniversitesi Yayınları(1.Baskı), Antalya 2012.

CASTELLS, Manuel, **İsyan ve Umut Ağları**, Koç Üniversitesi Yayınları (1.Baskı), İstanbul 2012.

CEM, İsmail, **Türkiye’de Geri Kalmışlığın Tarihi**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları (6. Basım), İstanbul 2014.

ÇİHAN, Ahmet, DOĞAN, İlyas, Osmanlı Toplum Yapısı ve Sivil Toplum, 3F Yayınevi (1.Baskı), İstanbul 2007

ÇAHA, Ömer, Sivil Toplum ve Demokrasi, “Sivil Toplum Üstüne”, Kaknüs Yayınları (1.Basım), İstanbul 2005.

ÇAHA, Ömer, Sivil Toplum Kavramı Tartışmaları, “Devlet Karşısında Hükmi Şahsiyete Sahip Olmak Sivil Toplumun Gelişebileceğine İşaret Eder”, Kaknüs Yayınları(1.Basım), İstanbul 2008.

ÇAKIR, Hilal Özdemir, İletişim ve Teknoloji, Olanaklar, Uygulamalar, Sınırlar (Ed: Zeliha Hepkon), “Sosyal Paylaşım Ağlarının Halkla İlişkiler Aracı Olarak Değerlendirilmesi: Facebook Örneği”, Kırmızıkeci Yayınevi (1.Baskı), İstanbul 2011.

CANIKLIOĞLU, Meltem Dikmen, Sivil Toplum ve Türkiye Demokrasisindeki İzdüşümleri, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2007.

DİMMER, Roger W., DOMİNICK, Joseph R., Medya Metinlerini Çözümlemek, İçerik, Göstergibilim ve Söylem Çözümleme Yöntemleri (Der. Gülseren Şendur Atabek, Ümit Atabek), “İçerik Çözümlemesi” (Çev. Ümit Atabek), Siyasal Kitabevi, Ankara 2007.

ERDOĞAN TOSUN, Gülgün, İzmir’de Sivil Toplum, Alfa Aktüel Yayınları (1.Baskı), İstanbul 2006.

ERDOĞAN TOSUN, Gülgün, Sivil Toplum Kavramı Tartışmaları, “Sivillik, Karşılıklılık ve Diğerkamılık Eğilimlerinin Gözlenebildiği Sivil Toplum Demokratikleşme Sürecinin Tamamlayıcısı Olacaktır”, Kaknüs Yayınları(1.Basım), İstanbul 2008.

EHRENBERG, John, **Civil Society: The Critical History of An Idea**, New York University Press, New York, 1999.

ERKİLET, Alev, **Sivil Toplum Kavramı Tartışmaları**, “Sivil Toplum Söyleminin Kapitalist Dünya Sistemi Açısından En Önemli İşlevlerinden Biri Depolitizasyondur”, Kaknüs Yayınları (1.Basım), İstanbul 2008.

GERAY, Haluk, “**Toplumsal Araştırmalarda Nicel ve Nitel Yöntemlere Giriş**”, Umuttepe Yayınları, Kocaeli 2014.

GÖKER, Gamze, **Yeni Medya Çalışmaları** (Der: Mutlu Binark), “İnternetin Türkiye Kadın Hareketi Üzerinde Etkisi: Kadın Kurultayı E-Grubu Örneği”, Dipnot Yayınları (1.Baskı), Ankara 2007.

GÖNENÇ, Ayşenur Akpınar, **Sivil Toplum Düşünsel Temelleri ve Türkiye Perspektifi**, Altkitap, 2001.

GÖZLER, Kemal, **Devletin Genel Teorisi**, Ekin Yayıncılık (2.Baskı), Bursa 2009.

GÜLDİKEN, Nevzat, **Toplumbilim Boyutuyla Siyasal Katılım**, Dilek Ofset Matbaacılık, Sivas 1996

HABERMAS, Jurgen, **Kamusalın Yapısal Dönüşümü** (Çev. Tanıl Bora, Mithat Sancar), İletişim Yayınları (12.Basım), İstanbul 2014.

HACKER, Ken, DIJK, Jan van, **Digital Democracy, Issues Of Theory And Practice** (Ed: Ken Hacker, Jan van Dijk), “Models of Democracy and Concepts of Communication”, Sage Publications Inc.(1.Baskı), London 2000, <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.589.7874&rep=rep1&type=pdf>

HEPKON, Zeliha, **İletişim ve Teknoloji**, “Yeni İletişim Teknolojileri Tartışmalarının Yeni Olmayan Boyutu: Teknolojik Determinizm”, Kırmızıkeci Yayınevi (1.Baskı), İstanbul 2011.

HEYWOOD, Andrew, **Siyasi İdeolojiler**, Adres Yayınları (5.Baskı), Ankara 2013.

HUBERMAN, Leo, **Feodal Toplumdan 20.Yüzyıla** (Çev.Murat Belge), İletişim Yayıncılık (12.Baskı), İstanbul 2014.

İÇDUYGU,Ahmet, MEYDANOĞLU,Zeynep, SERT, Deniz Ş., **Türkiye’de Sivil Toplum: Bir Dönüm Noktası**, CIVICUS Uluslararası Sivil Toplum Endeksi Projesi (STEP)**Türkiye Ülke Raporu II**, TÜSEV Yayınları, No: 51, Mart 2011.

İNALCIK, Halil, **Devleti-i Aliye, Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar-I**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları (43.Baskı), İstanbul 2010.

KALAYCIOĞLU, Ersin, **Prof. Dr. Ergun Özbudun Armağan, Cilt 1, Siyaset Bilimi**, “Türkiye’de Demokrasi’nin Pekışmesi: Bir Siyasal Kültür Sorunu”, Yetkin Yayınları, Ankara 2008.

KAPANÍ, Münci, **Politika Bilimine Giriş**, Bilgi Yayınevi (23.Basım), Ankara 2009.

KARASAR, Niyazi, **Bilimsel Araştırma Yöntemi** (27.Basım), Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara 2014.

KEANE, John, **Demokrasi ve Sivil Toplum**, (Çev.Necmi Erdoğan), Ayrıntı Yayınları, İstanbul 1994.

KEANE, John, **Medya ve Demokrasi** (Çev: Haluk Şahin), Ayrıntı Yayınları (4.Baskı), İstanbul 2010.

KEYMAN, Fuat, **Türkiye’de Sivil Toplumun Serüveni: İmkansızlıklar İçinde Bir Vaha**, Sivil Toplum Geliştirme Merkezi, Ankara 2006.

KILIÇBAY, Mehmet Ali, **Siyasetin Bu Mu Türkiye**, Ebabil Yayıncılık (1. Baskı), Ankara 2006.

KIŞLALI, Ahmet Taner, **Siyaset Bilimi**, İmge Yayınevi, (12.Baskı), Ankara 2007.

LARSSON, Larsake, **Public Relations: Critical Debates and Contemporary Practice** (Ed. Jacquie L'Etang), “Public Relations and Democracy: A Swedish Perspective”, Lawrence Erlbaum Associates Inc, Publishers, 2006

MARDİN, Şerif, **Türkiye’de Toplum ve Siyaset**, İletişim Yayınları (20.Baskı), İstanbul 2013.

ÖĞÜN, Süleyman Seyfi., **Sivil Toplum Kavramı Tartışmaları**, “Bizim İçin Görünmez Kılınan Eleştirel Gelenekleri Yeniden Canlandırmak Gerekir”, Kaknüs Yayınları, İstanbul 2008

ORTAYLI, İlber, **Türk İdare Tarihi**, Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Yayınları No:180, Ankara 1979.

OZANKAYA, Özer, **Köyde Toplumsal Yapı ve Siyasal Kültür**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları No: 322, Ankara 1971.

PATEMAN, Carole, **Participation and Democratic Theory**, Cambridge University Press (First Published 1970), New York 1999.

PELTEKOĞLU, Filiz Balta, **Halkla İlişkilere Giriş**, Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayını, No:524, İstanbul 1993.

SARIBAY, Ali Yaşar, **Kamusal Alan, Diyalojik Demokrasi, Sivil İtiraz**, Alfa Basım Yayın (Birinci Basım), İstanbul 2000.

SAYIMER, İdil, **Sanal Ortamda Halkla İlişkiler**, Beta Basım Yayım (2.Basım), İstanbul 2012.

SCHMİDT, Manfred G., **Demokrasi Kuramlarına Giriş**, (Çev.M.Emin Köktaş), Vadi Yayınları (2.Baskı), Ankara 2002

SUSAR, A. Filiz, **Çok Kültürlü Ortamlarda Halkla İlişkiler, Kurumsal İletişim ve Yönetim**”(Ed: Pınar Eraslan Yayınoglu), “Çok Kültürlü Ortamlarda Karşılaşılan İletişim ve Kültür Engelleri, İstanbul Ticaret Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2005

YAYINOĞLU, Pınar Eraslan, **Yerel Yönetimlerde Halkla İlişkiler**, Birsen Yayınevi(2.Baskı), İstanbul 2007.

YEĞEN, Mesut, KEYMAN, Fuat, **Türkiye’de Gönüllü Kuruluşlarda Sivil Toplum Kültürü**, Yaşama Dair Vakıf, Nisan 2010.

YÜCEKÖK, Ahmet N., **Siyasetin Toplumsal Tabanı**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara 1987.

TAYLOR, Maureen, **Sage Handbook of Public Relations** (Ed: R.L.Heath),“Public Relations in the Enactment of Civil Society”, Sage Publications (2.Edition), Los Angeles 2010.

TOURAİNE, Alan, **Demokrasi Nedir?**, Yapı Kredi Yayınları (10.Baskı), İstanbul 2016.

TOSUN, Gülgün Erdoğan , **Hak Örgütleri Medyada Görünür Olmak** (Derleyen: Gülgün Erdoğan Tosun), IPS İletişim Vakfı Yayınları (1.Basım), İstanbul 2007.

TUNÇ, Aşlı, **Sivil Toplumun Türk Medyasındaki Yansıması**, Sivil Toplum Endeksi Projesi Yan Raporu- STEP Medya Analiz Çalışması, TÜSEV 2005.

URAL, Ebru Güzelcik, **İletişim ve Teknoloji**, “Teknolojinin Etkileri ve Halkla İlişkiler: Eleştirel Bir Yaklaşım”, Kırmızıkeci Yayınevi (1.Baskı), İstanbul 2011.

VURAL, Z.Beril Akıncı, BAT, Mikail, **Dijital Panorama**, “Yeni Bir Medya Olarak Sosyal Medyanın Genel Çerçevesi”, Ütopya Yayınevi (1.Baskı), Ankara 2014.

WRIGT, Donald K., HINSON, Michelle D., **Yeni Medya Üzerine Kavramlar, Yaklaşımlar ve Uygulamalar**, “Sosyal Medyanın Halkla İlişkiler Uygulamaları Üzerindeki Etkisine Güncel Bir Bakış”, Akdeniz Üniversitesi Yayınları (1.Baskı), Antalya 2012.

YÜKSEK, Derya, **Direnış Çağında Türkiye’de Alternatif Medya** (Der: Barış Çoban, Bora Ataman), “Alternatif Medya ve Direniş Kültürü: Sosyal Hareketlerde Birleştirici Güç Olarak Alternatif Medya”, Kafka, Epsilon Yayıncılık (1.Baskı), İstanbul 2015.

ZARELLA, Dan, **The Social Media Marketing Book**, O’Reilly Media, Inc. (1.Edition), Sebastopol, CA, 2009.

Makale

AKSOY, Numan Durak, ARSLANTAŞ, Halis Adnan, “Devlet ve Yurttaşlığın Fonksiyonel Değişimi”, TÜBAR-XXV-2009.

ALGÜL, Figen, “Yeni Toplumsal Hareketler Ve Sosyal Medya : Kuzey Ormanları Savunması Hareketine Yönelik Bir Örnek Olay İncelemesi”, **Marmara İletişim Dergisi**, Sayı 22, 2014, s.139-152.

ALKAN, Türker, “Demokrasinin Denetim Mekanizması ve Siyasal Toplumsallaşma”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Cilt 33, Sayı 1

ASLAN, Mehmet, “1980 Sonrası Türkiye’de Siyasal Katılımda Sivil Toplum Kuruluşları”, **C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt 5, Sayı 1

ASLAN, Mehmet, KAYA, Gazanfer, “1980 Sonrası Türkiye’de Siyasal Katılımda Sivil Toplum Kuruluşları”, **C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt 5, Sayı 1

ASLAN, Seyfettin, “Sivil Toplum Ve Demokrasi”, **Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Y.2010, C.15, S.2.

ASLAN, Seyfettin, “Türkiye’de Sivil Toplum”, **Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi**, Kış-2010 C.9 S.31

AYTEKİN, Mesut, ÇİL, Serdar, “Yeni Medya ve Demokrasi İlişkisi”, unibas.in.istanbul.edu.tr/wp-content/.../yeni-medya-ve-demokrasi-ilişkisi-en-son.docx.

BARBER, Benjamin, “Searching for Civil Society”, **National Civic Review**, Spring 1995,114-118.

BAŞFIRINCI, Çiğdem Şahin, “Sivil Toplum Kuruluşlarının İletişim Çabalarında Bir Medya Olarak İnternet”, panel.stgm.org.tr/vera/app/var/files/i/n/internet.doc

BAYRAKTUTAN, Günseli, BİNARK, Mutlu, ÇOMU ,Tuğrul, BURAK, Doğu, İSLAMOĞLU, Gözde, TELLİ, Aslı Aydemir, “Siyasal İletişim Sürecinde Sosyal Medya ve Türkiye’de 2011 Seçimlerinde Twitter Kullanımı”, **Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi**, 2014, No:68, 59-96.

BELGE, Murat, “Sivil Toplum Nedir?”, **İstanbul Bilgi Üniversitesi, Sivil Toplum ve Demokrasi Konferans Yazıları**, no 1, 2003.

BİBER, Ayhan, “Türkiye’de Sivil Alanın Darlığının Tarihsel Nedenleri Üzerine Bir Değerlendirme”, **Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 11 / 3, 2009.

BİBER, Ayhan, “Bir Meşrulaştırım Yöntemi Olarak Halkla İlişkilerin Meşruiyeti”, **Amme İdaresi Dergisi** ,Cilt 36 ,Sayı 4, Aralık 2003

BULUŞ, Abdülkadir, “Sivil Toplum Kuruluşlarına Tarihsel Bir Örnek: Osmanlı Vakıfları”, **SÜ İİBF Sosyal ve Akademik Araştırmalar Vakfı**, Sayı 16, 2009.

CAROTHERS, Thomas, “Civil Society, Think Again”, **Foreign Policy**, Winter 1999-2000, **Carnegie Endowment for International Peace**.

CEYHAN, Çağdaş, “An Alternative Status in Media: ‘AHALI’ and Counter Public Sphere”, **Kurgu Online International Journal of Communication Studies**, vol.1,October 2009

ÇAHA, Ömer, “**Liberal ve Sosyalist Ülkelerde Sivil Toplum**”, s.2., <http://docplayer.biz.tr/5365890-Liberal-ve-sosyalist-ulkelerde-sivil-toplum.html>.

ÇETİNKAYA, Aysel, CILIZOĞLU, Gamze Yetkin, “Sivil Toplum Örgütlerinin Instagram Kullanımı”, **The Journal of Academic Social Science** Yıl: 4, Sayı: 27, Haziran 2016

ÇİLLİER, Yavuz, “**Demokratikleşme Bağlamında Sivil Toplum Normları**”, **Türk Dünyası Sivil Toplum Zirvesi**, Mayıs 2014. S. 2.

DAĞTAŞ, Erdal, “**İnternet, Katılımcı Demokrasi ve Yurttaşlık Hakları**”, XII. “Türkiye’de İnternet” Konferansı, Ankara 2007.

DAHL, Robert, “The Past And The Future Of Democracy”, **Centre for the Study of Political Change**, N. 5/1999

DAHLGREN, Peter, “The Internet, Public Spheres, and Political Communication: Dispersion and Deliberation” **Political Communication**, Taylor & Francis Inc., 2005, 22:147–162.

DAHLGREN, Peter, “İnternet ve Yurttaşlık Kültürü Demokratikleştirilmesi”(Çev: Oya Sırma Tekvar), **Atılım Sosyal Bilimler Dergisi**, C:1, S:1, 2011

DİAMOND, Larry, “What Civil Society Can Do to Develop Democracy”, **Presentation to NGO Leaders, February 10, 2004.**

DONDURUCU, Zeynep Benan , “Sivil Toplum Kuruluşlarının Sosyal Medya Üzerinden Halkla İlişkiler Çalışmaları”, **Yeni Medya Çalışmaları II. Ulusal Kongre Kitabı ,İstanbul 2016**

ERCİNS, Gülay, “Demokrasinin Bir Önkoşulu Olarak Kamusal Alan ve Türkiye’de Kamusal Alan Algısı”, **C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, C. 14, S.1, 2013.**

ERZEN, Meltem Ünal, YALIN, Bahar Eroğlu, “Siyasal Kültürün Temel Paradigmaları Üzerine: Kültürden,Siyasal Toplumsallaşma, Örgütlenme ve Katılma Süreçlerine Yansıyanlar”, **İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, Sayı 41, 2011**

EMRE, Perrin Öğün, “Başka Bir Dünya İçin Ağ Atmak: Siber Ortamda Üç Barış Hareketi”, **Global Media Journal Turkish Edition, C:3 S:6, Bahar 2013**

FALAY, Nihat, “Kamusal Alanın Oluşumu, Dönüşümü ve İktisadi Boyut”, **Journal of Life Economics, C.2, 2014.**

FUKUYAMA, Francis, The Primacy of Culture, **Journal of Democracy, Volume 6, Number 1, January 1995.**

GÜLDİKEN, Nevzat, “Türk Siyasal Katılımında Bir Parametre: 12 Eylül 1980”, **C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt 5, Sayı 2, 2004.**

GÜMÜŞ, A.Tarık, “Demokrasilerde Sivil Toplum ve Devlet-Sivil Toplum İlişkisinde Karşılaşılabilecek Sorunlar”, **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 18, 2014**

GRUNIG, James E.,“Paradigms Of Global Public Relations In An Age Of Digitalisation”, www.prismjournal.org/fileadmin/.../globalPR/GRUNIG.pdf

HAŞLAK, İrfan, GÜLENER, Serdar, “Sosyal ve Siyasal Düşüncede Sivil Toplum Tartışmaları ve Toplulukçu Düşüncede Topluluk, Birey ve Devlet Anlayışı”, **III. Uluslararası STK Kongre Kitabı, 3-8,2006.**

IGNATIEFF, Michael, “On Civil Society: Why Eastern Europe's Revolutions Could Succeed”, **Council on Foreign Relations**, Vol. 74, No. 2, Mar. - Apr., 1995.

IŞIK, Gülcan, “Sivil Toplum Örgütlerinde Halkla İlişkilerin Yeri ve Rolü: TOBB Örneği”, **Selçuk İletişim, S.Ü.İletişim Fakültesi Dergisi**, C.2, S.2, 73-92.

İNAÇ,Hüsamettin, ERDOĞAN,Selami, “Farklı Kurumsal Perspektifler Çerçevesinde Sivil Toplum Tartışmalarının Karşılıklı Analizi”, **Kırgızistan İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Akademik Bakış Dergisi**, S.11.

KARAÇOR, Süleyman, “Yeni İletişim Teknolojileri, Siyasal Katılım, Demokrasi”, **Celal Bayar Üniversitesi İ.İ.B.F., Yönetim ve Ekonomi**, C.16 S.2 Y.2009

KENTEL, Ferhat, “Sivil Toplum Anlayışı ve Hareketi”, **Hukuk, Demokrasi ve Sivil Toplum Sempozyumu**, Diyarbakır 2004.

KEYMAN, Fuat, “Türkiye’de ve Avrupa’da Sivil Toplum” , İstanbul Bilgi Üniversitesi, Sivil Toplum Kuruluşları Eğitim ve Araştırma Birimi, **Sivil Toplum ve Demokrasi Konferans Yazıları**, No.3, 2004

KEYMAN, Fuat , “Avrupa’da ve Türkiye’de Sivil Toplum”, panel.stgm.org.tr/vera/app/var/files/a/v/avrupadaveturkiyedesiviltoplum.doc

KEYMAN, Fuat, “ Kamusal Alan ve Cumhuriyetçi Liberalizm: Türkiye’de Demokrasi Sorunu”, **Doğu Batı Dergisi**, (5.Basım), Yıl:2, Sayı:5, Ankara 2014.

KESKİN, Ferda, “Kamusal Alan ve Yalın Yaşam”, **Doğu-Batı Dergisi** (5.Basım), Yıl:2, Sayı:5, Ankara 2014.

ONAT, Ferah, “Bir Halkla İlişkiler Uygulama Alanı Olarak Sosyal Medya Kullanımı: Sivil Toplum Örgütleri Üzerine Bir İnceleme”, **Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi**, S: 31 Güz 2010, s. 103-122.

PAPACHARISSI, Zizi, “The Virtual Sphere: Internet As A Public Sphere” http://zizi.people.uic.edu/Site/Research_files/VirtualSphere.pdf, s.9-23.

POLAT, Rabia Karakaya, “İnternet ve Yurttaşlık Kavramının Dönüşümü”, <http://inet-tr.org.tr/inetconf16/bildiri/96.pdf>

SARIBAY, Ali Yaşar, “Türkiye’de Demokrasi ve Sivil Toplum”, **Liberal Düşünce Dergisi**, C. 2, S. 6, Bahar 1997, Liberte Yayınları, Ankara 1997.

SARIBAY, Ali Yaşar, “Yurttaşlık ve Katılımcı Demokrasi”, <http://www.siyasaliletisim.org/index.php/haber-ve-yorum-arsivi/analiz/388-yurttalk-ve-katilmc-demokrasi.html>

SAYIMER, İdil, “Yeni Medya Ortamlarında Ağlar Oluşturan Toplumsal Hareketler”, **Elektronik Mesleki Gelişim ve Araştırma Dergisi (EJOIR)**, Cilt:2 Özel Sayı, Ağustos 2014

SAYIMER, İdil, CILIZOĞLU, Gamze Yetkin, ÖZTÜRK, Selin, “Kamuoyu Oluşturma Sürecinde Dijital Aktiivizm: Baskı Grubu Olarak Haytap’ın Sosyal Medya Çalışmalarına Yönelik Bir Analizi”, **Yeni Medya Çalışmaları 1.Ulusal Kongresi Kongre Kitabı**, Kocaeli Üniversitesi İletişim Fakültesi, 7-8 Mayıs 2013

SCHMIDT, Manfred G., “Political Performance And Types Of Democracy: Findings From Comparative Studies”, **European Journal of Political Research** 41, 2002.

SOMMERFELDT, Erich J., “The Civility of Social Capital: Public Relations in the Public Sphere, Civil Society, and Democracy”, **Public Relations Review** 39 (2013)

ŞEN, A.Fulya,, “Müzakereci Demokrasi ve Halkla İlişkiler: Kamu Yönetiminde Alternatif Bir Halkla İlişkiler Arayışı”, **Journal of Yasar University**, 2012 27(7) 4589 – 4610.

ŞENER, Gülüm, “İnternet ve Demokrasi İlişkisine Dair Eleştirel Bir Yaklaşım”, **inet-tr’06 - XI. "Türkiye’de İnternet" Konferansı Bildirileri**, TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi, Ankara, Aralık 2006

TALAS, Mustafa, “Sivil Toplum Kuruluşları ve Türkiye Perspektifi, **TÜBAR-XXIX-/2011-Bahar**.

TAMER, Mine Gözübüyük, “Tarihsel Süreçte Sivil Toplum”, **Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Dergisi**, c.27, S.1, Haziran 2010.

TAYLOR, Maureen, KENT, Michael L., “The Value of Social Media for Pushing Activist Organizations Social Agendas: Implications for Public Relations Theory and Practice”, **Quarterly Review of Business Disciplines**, Volume 1, Issue 1 (2014)

TEKELİ, İlhan, “Katılımcı Demokrasi, Sivil Ağlar ve Sivil Toplum Kuruluşları”,**15.STK Sempozyumu**

TÜRK, Gül Dilek, “Demokrasinin Dördüncü Kuvveti Yeni Medya Teknolojileri”, **İnet-Tr’13, XVIII. Türkiye’de İnternet Konferansı**, İstanbul Üniversitesi, 9-11 Aralık 2013.

UHLANER, Carole Jean, “Clarifying Political Participation by Considering Why We Care About It”, **Paper prepared for the PARTIREP Workshop “Conceptualizing Political Participation**, Mannheim, 2014.

VERCIC, Dejan, “Public Relations is the Champion of Democracy and the Guardian of Common Sense”, http://publicsphere.typepad.com/behindthespin/files/dejan_vercic_on_pr_and_democracy.doc

WOOD, Ellen Meiksins, “Sivil Toplumun Yararları ve Zararları”, **Socialist Register**, 1990

YAĞMURLU, Aslı, “Diyalojik İletişim Çerçevesinden Ankara Büyükşehir Belediyesi Sosyal Medya Uygulamaları”, **Selçuk İletişim Dergisi**, Cilt 8, Sayı 1, 2013.

YAĞMURLU, Aslı, “E-Halkla İlişkiler ve Bakanlık Uygulamaları”, **Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi** 6, (2010): 62-80.

YILDIRIM, Ali, “Bir Halkla İlişkiler Aracı Olarak Twitter : T.C. Sağlık Bakanlığı Örnek İncelemesi”, **Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi**, Cilt 2, Sayı 4, 2014.

YILDIRIM, Murat, “Sivil Toplum ve Devlet”, C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi, C. 27 No. 2, Aralık 2003.

YILMAZ, Hakan, “Kamu, Kamu Otoritesi ve Devlet: Habermas’ın Işığında Türkiye’yi Düşünmek”, Cogito, No.15, 1998.

Tez

MUMCUOĞLU, Maksut, **Çağdaş Demokrasi Kuramlarında Katılma ve Türkiye’de Katılmanın Gelişimi** (Doçentlik Tezi)

İnternet Kaynakları

content.lms.sabis.sakarya.edu.tr/Uploads/69798/.../yeni_demokrasi_modelleri.docx

<https://wearesocial.com/special-reports/digital-in-2017-global-overview>.

<http://www.guncelkadin.com.tr/gulsum-kav-kadin-cinayetlerinin-onlenmesi-devletin-sorumlulugundadir>.

<https://kadincinayetlerinidurduracagiz.net/hakkimizda>

<https://kadincinayetlerinidurduracagiz.net/hakkimizda>

<https://kadincinayetlerinidurduracagiz.net/aciklamalar/2727/kadınlar-ve-cocuklar-icin-biz-variz->

<http://kadincinayetlerinidurduracagiz.net/aciklamalar/2703/kadin-cinayetlerini-durduracagiz-platforumu-genel-yurutme-sonuc-bildirgesi>

<http://kadincinayetlerinidurduracagiz.net/veriler/2843/kasim-2017-veriler>

http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/turkiye/534688/TBMM_Komisyonu_kadin_ve_cocuk_haklarini_sifirladi.html

<http://www.milliyet.com.tr/-bosanma-raporunu-kadınlar-veto-gundem-2247230/>

<http://www.hurriyet.com.tr/meclisi-karistiran-duzenleme-40281088-22-08-2016>

<http://www.hurriyet.com.tr/basbakan-yildirim-cinsel-istismar-onergesi-komisyonacekildi-40284683-22-08-2017>

<http://www.ntv.com.tr/turkiye/basbakan-yildirim-cinsel-istismar-duzenlemesini-komisyonageri-aliyoruz.NkY3Zb6jPU-Yvg6swy14pQ>

<http://www.hurriyet.com.tr/iste-twitterin-kullanici-sayisi-40439371>

<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=21779>

<http://www.teknolugat.com/btk-turkiyenin-2016-yili-dijital-verilerini-yayinladi/>

<http://www.connectedivaki.com/2016-yilinda-turkiyede-ve-dunyada-dijital-istatistikler>

<https://www.slideshare.net/wearesocialsg/digital-in-2016/464>

<https://hanifeerciyas.com/yeni-baslayanlar-icin-twitter-rehberi/>

<http://sosyalmedya.co/yeni-kullanici-icin-twitter-terimleri/>

<http://www.blogkafem.net/2012/07/twitterdaki-terimler-ve-anlamlar.html>